

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ
НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ГОДИНА 7

БЕОГРАД 1938 ГОДИНЕ

КЊИГА 3

XXVII РЕДОВНИ САСТАНАК

НАРОДНЕ СКУПШТИНЕ
КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ДРЖАН 4 МАРТА 1938 ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ

ПРЕТСЕДАВАЛИ:

ПРЕТСЕДНИК

СТЕВАН ЂИРИЋ

И

ПОТПРЕТСЕДНИК

ФРАЊО МАРКИЋ

СЕКРЕТАР

Др. ДРАГАН ДАМИЋ

Присутни г. г. Министри: Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан М. Стојадиновић, Министар унутрашњих послова др. Антон Корошец, Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо, Министар без портфеља др. Шефкија Бехмен, Министар правде Милан Симоновић, Министар пољопривреде Светозар Станковић, Министар шума и рудника Богољуб Кујунџић, Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић, Министар трговине и индустрије др. Милан Врбанић, Министар финансија Душан Летица, Министар без портфеља др. Михо Крек, Министар без портфеља Војислав В. Ђорђевић, Министар војске и морнарице, армијски ђенерал Љубомир М. Марић, Министар без портфеља др. Нико Новаковић, Министар физичког васпитања народа др. Вјекослав Милетић, Министар пошта, телеграфа и телефона Војко Р. Чвркић, Министар просвете Димитрије Магарашевић.

ПОЧЕТАК У 10 ЧАСОВА

САДРЖАЈ:

Пре дневног реда: 1 — Читање и усвајање записника XXVI редовног састанка;

2 — Саопштење и усвајање извештаја Верификационог одбора о доласку за народне посланике: Кадри Салијевића, адвоката из Гостивара, за Срез горњополошки, на место Угрин Јоксимовића, изабраног за сенатора 6 фебруара о. г.; Јована Об. Томића, земљорадника из Витковца, за Срез жички, на место Петра Богавца, изабраног за сенатора 6 фебруара о. г.; Сретена Кузељевића, народног посланика за Срез нововарошки, на место Чедомира Захарића, народног посланика за Срез златиборски, изабраног за сенатора 6 фебруара о. г.; Михаила Ђокића, земљоделца из Амзића, за Срез нововарошки, на место Сретена Кузељевића, народног посланика за Срез златиборски, који се одрекао мандата за Срез нововарошки;

3 — Саопштење захтева Министра правде за издавање суду народних посланика;

4 — Молбе и жалбе.

Говорици: Секретар др. Драган Дамић, Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић.

Дневни ред: Наставак претреса у појединоствима извештаја Финансиског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансиског закона за буџетску 1938/39 год. и то:

1 — Претрес и усвајање буџета расхода — IX раздео — Министарство војске и морнарице.

Говорици: Министар војске и морнарице армијски ђенерал Љубомир М. Марић (два пута), Тодор Живковић, Душан Иванчевић (у име групе Југословенске националне странке), Станко Ленарчић, Војислав Лазић (у име групе Независног клуба), Мита Димитријевић (у име групе Југословенског радикалног клуба), др. Јанко Баричевић (три пута), Министар унутрашњих послова др. Антон Корошец, Новица Поповић, Милош Рашовић, Јован Здравковић, Војислав Лазић (ради личног објашњења), Потпретседник Фрањо Маркић (пет пута), Живота Милановић (у име групе Земљорадничког клуба), Тодор Михаиловић, Сава Микић, Душан Иванчевић (ради личног објашњења), Живојин Рафановић, др.

Сулејман Хафизадић (изјава у име опозиционих клубова), Петар Косовић (у име групе Југословенске радикалне заједнице), Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић (двадесет шест пута), извештач већине др. Часлав Никитовић.

2 — Претрес и усвајање буџета расхода — XI раздео — Министарство саобраћаја.

Говорници: Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо, Тодор Живковић, Августин Лукачич (у име групе Југословенске националне странке), др. Иван Јанчич (у име групе Народног радног клуба), Мита Димитријевић (у име групе Југословенског радикалног клуба), Бранко Добросављевић, Димитрије Вујић, др. Андреј Вебле, Милан Божић (у име групе Југословенске националне странке), Претседник Народне скупштине Стеван Ђирић (дванаест пута), Војислав Лазич (у име групе Независног клуба), Сава Микић, Симо Будимир, Вукашин Спасовић, Лука Аврамовић, Потпретседник Народне скупштине Фрањо Маркић (десет пута), извештач већине др. Часлав Никитовић.

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, имам част отворити XXVII редовни састанак Народне скупштине. Молим секретара г. др. Драгана Дамића да изволи прочитати записник претходног састанка.

Секретар др. Драган Дамић прочита записник XXVI редовног састанка.

Претседник Стеван Ђирић: Има ли ко од г. г. народних посланика какву примедбу на прочитани записник? (Нема!) Примедаба нема, објављујем да је прочитани записник примљен. Изволите чути један извештај Верификационог одбора.

Секретар др. Драган Дамић (чита):

„НАРОДНОЈ СКУПШТИНИ КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Београд

Верификациони одбор има част доставити Народној скупштини на решење следећи извештај:

I

Верификациони одбор примио је преко Претседништва Народне скупштине под I Бр. 1063 од 25. фебруара 1938 године оставку на посланички мандат г. Јоксимовића Угрин, народног посланика за Срез горњо-полошки, Бановине вардарске, пошто је на изборима од 6 фебруара 1938 године изабран за сенатора.

Расмотривши сва изборна акта, Одбор је констатовао, да се у смислу § 21 Закона о избору народних посланика има позвати и прогласити за народног посланика његов заменик Салијевић Кадри, адвокат из Гостивара.

II

Верификациони одбор Народне скупштине примио је преко Претседништва Народне скупштине под I Бр. 1064 од 25 фебруара 1938 године оставку на посланички мандат г. Богавца Петра, народног посланика за Срез жички, Бановине моравске, пошто је на изборима од 6 фебруара 1938 године изабран за сенатора.

Одбор је расмотрио сва изборна акта и констатовао, да се у смислу § 21 Закона о избору народних посланика има позвати и прогласити за народног посланика његов заменик Томић Об. Јован, земљорадник из Витковца.

III

Верификациони одбор Народне скупштине примио је преко Претседништва Народне скупштине под I Бр. 1065 од 25 фебруара 1938 године оставку на посланички мандат г. Захарића Чедомира, народног посланика за Срез златиборски, Бановине дринске, јер је на изборима од 6 фебруара 1938 године изабран за сенатора.

Пошто је расмотрио сва изборна акта, Одбор је констатовао, да се у смислу § 21 Закона о избору народних посланика има позвати и прогласити за народног посланика његов заменик Кузељевић Сретен, народни посланик.

У вези са овим случајем, Верификациони одбор је примио преко Претседништва Народне скупштине под I Бр. 1085 од 25 фебруара 1938 године изјаву г. Кузељевића Сретена, народног посланика, да се одриче свога мандата за Срез нововарошки, који је до сада имао, Бановине зетске, у корист свога заменика из истог Среза, а да задржава мандат г. Захарића Чедомира, чији је заменик био, за Срез златиборски, Бановине дринске.

Пошто је прегледао сва изборна акта, Одбор је констатовао да се у смислу § 21 Закона о избору народних посланика има позвати и прогласити за народног посланика његов заменик за Срез нововарошки, Бановине зетске, Ђокић Михаило, земљорадник из Амзића.

Одбору је част умолити Народну скупштину да изволи овај извештај примити.

За извештајца је одређен г. Димитрије Мирковић, народни посланик.

Претседник Верификационог одбора,
Др. Ђорђе Марковић, с. р.

Секретар,

Димитрије Мирковић, с. р.

Чланови:

Тодор М. Живковић, с. р.; Марко В. Ружичић, с. р.; Стаменко Стошић, с. р.; Васил Костић, с. р.; Велемир Јојић, с. р.; Станко Ђосић, с. р.; Бранко Томић, с. р.; Душан Антонијевић, с. р.; Коста Димитријевић, с. р.; др. Српко Вукановић, с. р.; Мирко Ил. Урошевић, с. р.; Рудолф Певец, с. р.; Славко Николић, с. р.; Војко Куртовић, с. р.

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, овај извештај Верификациони одбор донео је једногласно. Стога питам: прима ли Народна скупштина прочитани извештај и предлог Верификационог одбора. (Једногласан одзив: Прима!)

Објављујем да је прочитани извештај Верификационог одбора примљен. Према томе проглашујем за народне посланике и то г.г. Салијевића Кадрија, адвоката из Гостивара; Томића Об. Јована, земљорадника из Витковца и Ђокића Михаила, земљоделца из Амзића.

Молим господо која још нису положила заклетву да изволе доћи у кабинет Претседника да то учине.

Изволите чути захтеве господина Министра правде за издавање суду народних посланика.

Секретар др. Драган Дамић (саопштава): Г. Министар правде тражи одобрење за продужење кривичног поступка противу г.г. народних посланика: Стојадина Димитријевића због дела из §§ 127, 128 302 К.з.; и Милана Божића због дела из §§ 207 и 301 К.з.

Претседник Стеван Ђирић: Ови захтеви г. Министра правде буће упућени Имунитетном одбору. Изволите чути молбе и жалбе.

Секретар др. Драган Дамић (саопштава): Народnoj скупштини упутили су молбе и жалбе и то: Милић Иванка, Петар Пауновић, Поповић Даница, Петровић Стана, Пандић Срећко, Коста Пећанац, Тичић Јаков, Ловро Павлица, Драговић Стеван, Капетановић Мустафа, Бартић Иван, Фрицман Ханријета, Деспот Евица, Николић Милева, Божинић Марко, Вукотић Милица, Томановић Јелена, Шурдиловић Милица, Кисић Риста, Бргуљан Марија, Грауер Манфред, Бергер Фрања, Јевтић Данило, Костић Мојсис Јованка, Велковић Блажа, Ристић Стојан, Кузмановић Трајан, Наневић Тома, Петровић Коста, Урх Марија, Трајановић Александар, Тримчевић Илија, Кузмановић Велко, Павловић Цвета, Марковић Даница, Адамовић Милан, Лукић Богдана, Бартек Минка, Зеленовић Бошко, Радловић Светозар, Газари Иваница, Петровић Милета, Костић Јован, Рједкин Феодор, Лазаренко Љубица, Нешић Љепосава, Бечејац Лазар, Момчиловић Миловоје, Јашаревић Расим, Павловић Ђуро, Стевић Божић, Комесаровић Антуан, Ђукановић Јордан, Димитријевић Милош, Пауновић Круна, Симовић Миловоје, Боројевић Павле, Пеган Антонија, Мандић Милоје, Димитријевић Пава, Сиљановић Алтана, Перановић Иван, Новоселц Тереза, Константиновић Персида, Васић Милица, Стојановић Драгомир, Мидовић Вукоје, Јанићијевић Катарина, др. Милер Феро, Удружење инжињера-геодета Загреб, Магић Станка, Несторовић Анђелко, Богатинчевић Јован, Радовић Тадија, Радојевић Пелагија, Рот Филип, Шутић Живан, Милићевић Димитрије, Глигоријевић Јелена, Анђелковић Смиља, Пејатовић Борђе, Филиповић Зорка, Ђирковић Јосип, Даничић Наталија, Лукић Добросав, Младеновић Станка, Дејановић Стојан, Кићовић Јелисавета, Сиљановић Паунка, Лученинов Сергије, Милиновић Душан, Радичевић Драгиња, Вишњевац Видак, Зечевић Божић, Видец Адела, Жохар Драго, Личина Станко, Чус Милан, Јоксић Милош, Перишић Даница, Догањец Фердо, Стојковић Никола, Ибрајчевић Велко.

Претседник Стеван Ђирић: Све прочитане молбе и жалбе биће упућене Одбору за молбе и жалбе.

Господо народни посланици, прелазимо на дневни ред. На дневном је реду: Наставак претреса у појединостима извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1938/39 годину и то: Претрес буџета расхода — IX раздео — Министарство војске и морнарице.

Има реч Министар војске и морнарице армијски ђенерал господин Љубомир Марић.

Министар војске и морнарице армијски ђенерал Љубомир М. Марић: (При изласку на говорницу народни посланици одушевљено кличу: Жи-

вео! Живела војска!) Господо народни посланици, имам част изаћи пред вас са предлогом буџета расхода Министарства војске и морнарице за буџетску 1938/39 годину који износи 2.772,165.957 динара и показује у односу на садашњи буџет расхода Министарства војске и морнарице повишење од 313 милиона динара.

Овај предлог примљен је у Финансиском одбору Народне скупштине без иједне измене па чак и без иједне примедбе у погледу његовога износа и састава.

Првобитни пројекат овога предлога буџета био је изражен цифром од 2,947.800.000 динара и свакако да би у овом износу боље одговарао стварним потребама војне силе, као и времену и приликама у којима се налазимо. Али, водећи рачуна о финансијској моћи наше Отаџбине и уважавајући и потребе других ресора, а нарочито оних, који ма и посредно доприносе јачању потенцијала наше војне силе, и најзад имајући у виду потребу уравнотежења целог државног буџета без прибегавања новим наметима, ја сам пристао да првобитни, стварно потребни прорачун, сведем на суму од 2.772,165.957 динара, и са тако склопљеним прорачуном и предлогом излазим данас пред вас.

У погледу техничке обраде, при изради овога предлога, нашао сам за потребно да одступим од досадашње праксе, по којој су издатци за ваздухопловство знатним делом показивани по разним партијама и позицијама намењеним сувоземној војсци. Ово је учињено из разлога, да би ваздухопловство било независније у погледу употребе додељених му кредита, као и да би се имала боља прегледност напора који се чине на поједине граде војне силе. Сем тога на овај начин ће се и сама администрација упростити и олакшати.

Према овоме, овај предлог буџета расхода Министарства војске и морнарице за 1938/39 годину садржи пет глава: војска, ваздухопловство војске, цивилно ваздухопловство, морнарица и гранична трупа.

У свакој глави изнети су редовни лични и материјални расходи, а код војске, ваздухопловства и морнарице још и ванредни расходи.

За покриће ових расхода предвиђене су суме по појединим главама као што иде:

1) За војску:	
За редовне расходе	1.542,101.000
За ванредне расходе	524,908.000
Свега	2.067,009.000
2) За ваздухопловство војске:	
За редовне расходе	324,136.000
За ванредне расходе	23,110.000
Свега	347,246.000
3) За цивилно ваздухопловство:	
За редовне расходе	23,361.000
4) За морнарицу:	
За редовне расходе	199,342.000
За ванредне расходе	26,023.000
Свега	225,365.000
5) За граничну трупу:	
За редовне расходе	109,184.957
Свега за редовне расходе	2.198,124.957
Свега за ванредне расходе	574,041.000
Укупно динара	2.772,165.957

Преглед расхода

Овим предлогом предвиђени су расходи као што иде:

I — Лични расходи

Лични расходи у овогодишњем буџету износе укупно 726 милиона динара округло и већи су за 59 милиона динара од досадашњих. Ови лични издатци служе за подмирење личних потреба војске, ваздухопловства, морнарице и граничне трупе.

Пошто је бројно стање редовског — променљивог — особља у главном остало исто, то је повећање личних расхода пало на официрски, чиновнички и подофицирски кадар. Овде су издатци увећани:

— законским обавезама према онима који су стекли право на унапређење и на повишице јачим додатцима;

— законским наградама одликованих Карађорђевог Звездом;

— специјалним додатцима трупним — стројевим официрима;

— специјалном помоћу новопроизведеним официрима;

— повећањем личних и породичних додатака и плата по решењу Министарског савета МСбр. 792, 793 и 794 од 6 октобра 1937 године;

— нешто већим увођењем нових официра, чиновника и подофицира, по што је расход истих, што се код нас још мора чинити за извесно време, јер ми немамо још оно што је законски прописано формацијом мирног доба;

— повећањем броја официра који пролазе кроз разне школе и курсеве за добијање више спреме и за јачање специјалности;

— повећањем броја и времена трајања вежби за службе у којима се способност мора уздићи на степен вештине;

— појачањем стручног особља у војно-техничким заводима војске, ваздухопловства и морнарице, те да би ови могли радити са потребним капацитетом.

Лични расходи код сувоземне војске износе 515 милиона динара округло и повећани су у односу на текући буџет за округло 43,5 милиона дин.

Лични расходи ваздухопловства војске износе нешто испод 62 милиона динара и у односу на те расходе у садашњем буџету повећани су за непуних 10,5 милиона динара. Наше ваздухопловство је у пуном развоју и захтева бржи темпо попуњавања са стручним особљем, због чега је дошло и ово релативно јаче повећање личних издатака по код осталих делова војне силе.

Лични издатци цивилног ваздухопловства износе 725.000 динара округло и у односу на овогодишње издатке повећани су за 250.000 динара округло.

Лични расходи морнарице износе 55,5 милиона динара округло и повећани су за округло 3 милиона динара.

Лични расходи граничне трупе износе 93 милиона динара округло и повећани су за 2 милиона динара округло.

II. — Материјални расходи:

Материјални расходи по свима гранама заједно са ванредним износе 2 милијарде и 46 милиона динара округло и у односу на ове расходе у текућој буџетској години повећани су за 253,5 ми-

лиона округло. Али, ако се узму у рачун и напредни кредити по артилериско-техничкој грани од 70 милиона динара и по економској грани од 25 милиона динара, онда су стварни расходи предложеног буџета већи само за 158,5 милиона динара.

У области материјалних расхода разликују се у главном две врсте потреба:

а) оне које служе за чисто мирнодопски живот, и

б) оне које служе као мобилизацијска опрема.

Код потреба што служе за мирнодопски живот нигде нема претицања и сувишности, јер је све на бази стечених искустава одмеравано са крајњом умереношћу. И храна за људе, и фураж за стоку, и огрев, и осветљење, и погонски материјал, и маневарска муниција и све друго, прорачунато је у крајње штедљивим размерама. Због тога се нигде није могло ићи у правцу смањења кредита, него су се ови због знатног поскупљивања материјала и радне снаге морали и повећавати.

Код потреба што служе за рат, а набављају се или израђују код нас из редовног кредита, махом се иде на то, да се допуни оно што је до сад набављано или што је још у току набавке, а што је све из области основних ратних потреба. Главна повећања и узроци тих повећања код појединих глава су, и то:

1) Војска:

Код војске су предвиђени следећи расходи:

— Код *Ђенералштабне гране* материјални расходи буџетом се предлажу у суми од 31,223.000 динара која је за 611.000 динара већа од суме у садашњем буџету. Повећање пада у главном услед потребе појачања наставне активности, где спада и позив резервних официра и обвезника на вежбу, затим због већег броја слушалаца Више школе Војне академије и приправника за ђенералштабну струку, и најзад за набавку најпотребнијег броја стручних књига и часописа ради усавршавања официрског и чиновничког кадра.

Код *артилериско-техничке гране* материјални расходи буџетом се предлажу у суми од 270,391.000 динара, која је сума за 43,628.000 динара већа од суме у садашњем буџету. Повећање долази:

— због тежње да се интензивније врши оправка и израда муниције;

— због тежње да се убрза раније већ започети рад на адаптирању једног важног артилеријског оруђа;

— због извесног повећања бројног стања наоружања и опреме по артилеријско-техничкој грани. У вези са тим потребно је да се повећају и сретства за њихово магационирање и неговање. Са истог разлога, у вези са наставним обзирима, морало се прибећи и повећању утрошка погонског материјала;

— због набавке, транспорта и смештаја нафтних деривата, који су неопходни саставни део мобилизацијске опреме и без којих се не сме бити;

— због потребе да се трупе попуне недостајућом стоком, да се ослободе престареле стоке и да се принове најнужнија коморска сретства, морала се је предвидети извесна сума као помоћ Ремонтско-коморском фонду.

После овог набрајања, које претставља повећање од 43,628.000 динара додају само, да је се у току овогодишњег буџетирања морало тражити и

добити накнадног кредита у суми од близу 70 милиона динара по артиљеријско-техничкој грани, јер се са предвиђеним буџетским средствима није могао саставити крај са крајем, а предвиђа се потреба још једног ванбуџетског кредита од 102 милиона динара, пошто буџетска средства и овако одмерена неће бити довољна за континуелан рад у војно техничким заводима по устаљеном плану и програму.

Код *инжињерско-техничке* гране материјални расходи буџетом се предлажу у суми од 70,153.000 динара, која је за 15,353.000 динара већа од суме у садашњем буџету.

До овог повећања дошло је једино из грађевинских потреба, т.ј. због откупа приватног земљишта за подизање војних грађевинских објеката, због подизања самих објеката, што је у вези са дислокацијом извесних јединица, а које се дислокације нису могле избећи јер их изискују ратне потребе. Затим је повећање дошло; као што је напред већ речено, ради довршења започетих грађевина и увођења потребних инсталација у исте, као и ради извршења пројектованих генералних оправки код извесних грађевинских објеката, које се оправке више не смеју да одлажу. Уз ово дошло је и повећање цена грађевинског материјала и радне снаге. Иначе, у свему осталом по инжињерско-техничкој грани не само да није било повећања, него је у нечему било и смањења. За фортификацијске радове предлогом је предвиђена минимална сума (партија 494). Издаци за предузете веће радове морају се подмирити из ванбуџетских средстава, за шта сам предузео потребне кораке.

Код *економске* гране материјални расходи буџетом се предлажу у суми од 689,821.000 динара, која је за 98,5 милиона динара округло већа од суме у садашњем буџету.

До овог повећања дошло је у главном због пораста цена људској храни, фуражи за стоку, огреву, сировинама и полусировинама за израду свих врста одеће спреме и потреба, канцеларијском материјалу и намештају, штампарској хартији и материјалу, и напослетку радној снази. Поскупљење меса и пшенице (4,70 на 5,83 и од 1,34 на 1,72 по 1 килограму) претставља повећање од 36,5 милиона динара. Сличан је случај и код осталих артикала. А питање је да у овој години не буде скакање цена још јаче. Поред овога, један незнатан део овог повећања долази и на оправку војничких купатила и пернионица, затим на увођење у живот Одељка за израду војне одеће у Ужицу и најзад за оправку кухиња из ратног плена, које још увек могу корисно да послуже не само за мирнодопске но и за ратне потребе.

Напомињем, да је у току садање буџетске године морао бити тражен и одобрен кредит у износу од 25 милиона динара за исхрану људства и стоке и да од горњих 98,5 милиона динара долази сума од око 95 милиона динара услед поскупљивања појединих артикала по економској грани.

Код *санитетске* гране материјални расходи буџетом се предлажу у суми од 24,029.000 динара која је за 1,200.300 динара већа од суме у садашњем буџету.

До овог повећања дошло је зато, што је предвиђено лечење туберкулозних војних лица, којих иначе има релативно велики број, по државним и самоуправним лечилиштима, а за која лица до-

садашњим буџетима није био предвиђен кредит. Исто тако предвиђена је мања сума као дотација Фонду за сузбијање туберкулозе у војсци, пошто су финансиска средства овога Фонда у почетку његовог оснивања недовољна да одговоре намењеном циљу.

Код *ветеринарске* гране материјални расходи буџетом се предлажу у суми од 3,875.000 динара која је за 400.000 динара већа од суме у садашњем буџету.

До овог повећања дошло је због пораста цена гвожђу из кога се израђује поткивачки алат и материјал, а и због тога, што су ови кредити досада били недовољни.

Код *Војно-географског* института по материјалној грани буџетом се предлаже сума од динара 2,246.000, која је за 329.000 динара већа од суме у садашњем буџету.

До овог повећања дошло је углавном због пројектованог интензивнијег рада око премеравања земљишта и израде војних карата, а једним делом и због пораста цена.

Код *инспекције земаљске одбране* по материјалној грани буџетом се предвиђа сума од 188.000 динара која је за 178.000 динара већа од суме у садашњем буџету.

Ово повећање изазвала је потреба за упознавањем становништва са сретствима за одбрану од напада из ваздуха и ради пропаганде путем штампе у циљу развијања свести код становништва за потребом у спремању за одбрану од дејства из ваздуха.

2) Ваздухопловство војске:

До сада је ваздухопловство војске имало своје две партије за чисто техничке — специјалне потребе, док су општи расходи били рачунати код разних партија и позиција сувоземне војске. Сада је, као што је већ речено, извршено издвајање ваздухопловства војске у засебну буџетску главу.

Материјални расходи код ваздухопловства војске, заједно са ванредним, износе 285,433.000 динара. У односу на ове расходе у садашњем буџету повећани су за 58,805.972 динара.

Највећи део овог повећања пада на ваздухопловно-техничке потребе. Из ове се партије осигурава набавка, израда, одржавање и оправка аероплана и мотора свих врста за потребе ваздухопловства војске; затим набавка сировина, полупрерађевина и прерађевина, погонског и потрошног материјала, као и осталих многобројних потреба по овој веома сложеној грани. Ова је партија до сада увек била недовољна, те се морала вирманисањем повећавати на штету осталих расхода ваздухопловства војске.

Затим, и овде је морала бити повећана партија профијантских потреба због већих цена аграрних производа.

За нешто су повећани артиљеријско-технички трошкови и то делом због делимичног преоружања ваздухопловства војске, а делом што су досада предвиђени кредити били недовољни.

3) Цивилно ваздухопловство:

По материјалној грани буџетом се предвиђа сума од 22,636.048 динара, која је за 7,016.258 динара већа од суме у садашњем буџету. Како је у текућој буџетској години цивилном ваздухопловству додељено 4,000.000 динара накнадног креди-

та за неодложне потребе, то је стварно повећање у овом предлогу у суми од 3,016.258 динара.

До овога повећања дошло је једним делом због пораста цена материјалу, сировинама, полу-сировинама и прерађевинама које набавља цивилно ваздухопловство за своје потребе; затим због развоја и организације спортског и туристичког ваздухопловства; даље, због субвенције која се даје трговачким друштвима ради одржавања ваздушног путничког саобраћаја на линијама које сада постоје, као и због отварања још неких нових линија (Београд—Софија, Скопље—Тирана и Дубровник—Тирана); затим због откупа земљишта за подизање ваздухопловних јавних пристаништа и помоћних летишта, и најзад за одржавање утакмице за I међународно такмичење ваздухопловних модела, које ће се одржати у Краљевини Југославији за „Пехар Његовог Величанства Краља Петра II”.

4) Код морнарице по материјалној грани буџетом се предвиђа сума од 169,695.200 динара која је за 28,562.900 динара већа од суме у садашњем буџету.

До овог повећања дошло је знатним делом због пораста цена артиклима за исхрану, погонском и опремној материјалу, металима, легурама, поморско-ваздухопловном материјалу, грађевинском материјалу и радној снази. Затим, повећање у мањој мери долази због нешто већег редовског особља датог на рачун војске, које је било неизбежно због попуне посаде на новопримљеним пловним јединицама (укупно 310 људи).

Даље повећање долази и на издржавање самих новопримљених пловних јединица. Један знатан део овог повећања одлази на оправке (редовне и ванредне) торпиљера и других пловних јединица, јер смо ми још увек упућени да оправком старих пловних јединица, како — тако, попуњавамо нашу морнарицу. Најзад, морнарица је исто тако као и ваздухопловство поглавито технички вид војне силе, те њезино одржавање скопчано се већим материјалним издатцима.

V — Гранична трупа

Код граничне трупе материјални расходи смањени су за 61.260 динара.

III

Код материјалних потреба које чине саставни део мобилизацијске и ратне опреме или са њоме имају непосреднију везу, а и оне се набављају односно израђују из редовног кредита, извршена је редукција за 99.406.100 динара. Извршена су јача смањења код расхода по артиљеријско-техничкој грани, док су унета извесна повећања код Ваздухопловства војске, код Морнарице и по Инжињерско-техничкој грани, где је се осећала неодложна потреба.

За које су и какве потребе предвиђени ванредни расходи види се из отштампаног предлога буџета расхода Министарства војске и морнарице Краљевине Југославије за 1938/39 годину.

Господо народни посланици, ако се после овога кратког цифарског излагања предлога буџета Министарства војске и морнарице баца један општи поглед на цео предлог буџета и исти упореди са досадашњим као и са буџетима страних војска уочиће се следеће:

1) Да овај предлог буџета расхода Министарства војске и морнарице показује у односу на садашњи буџет једно повећање од 313 милијона динара.

Ово је стварно највећи буџет расхода Министарства војске и морнарице са којим је се Краљевска влада сагласила и могла сагласити без прибегавања ма каквим новим наметима на народ, благодарени побољшаним финансијским приликама у земљи. Предложено повећање отпада и то 59 милијона на личне а 254 милијона на материјалне расходе.

2) Повећање буџета стварно је изазвано и највећим делом услед поскупљивања знатног броја потреба (хране, фуражи, горива, метала и радне снаге), као и тежињом војне управе да осигура што повољније и потпуније услове за задовољење насушних потреба војне силе и за подизање њеног квалитета у моралном и материјалном погледу, као и у погледу стручне извежбаности и спреме.

Овај предлог буџета расхода Министарства војске и морнарице рађен је под утицајем нарочитих спољно-политичких прилика, које су вам, господо, свима добро познате.

Крупна међународна политичка питања су на дневном реду, решења којих задиру у интересе и великих и малих држава, а негде се место дипломатских преговора и разговора крупни међународни проблеми већ решавају последњим сретством, т. ј. оружјем у руци.

Учвршћено је уверење свуда, да је и поред свих споразума о чувању мира војна сила, бројно и морално јака, дисциплинована и модерно опремљена једина у могућности да загарантује мир, слободу и напредан и частан живот једног народа. Услед тога дошло је до утакмице у наоружању, којој нема равне у историји. Чак и државе којима је међународним уговорима загарантована неутралност не верују у своју сигурност, већ за осигурање исте приступају организовању и припремању војне силе и земље за чување својих граница и тековина свога народа. (Узвици: Тако је!)

Да ли можемо и да ли смемо затворити очи пред тим крупним и виталним питањем сигурности наше земље? Да ли смемо ускратити ма шта, што би допринело јачању готовости и способности наше војне силе, за извршење узвишених дужности према Краљу и Отаџбини?

Ја мислим да нема човека у Краљевини Југославији који на ова питања не би одговорио другачије по што му патриотска дужност налаже. Јер нема човека, који се не сећа беде и невоље живота у ропству или који не носи тешке и тужне успомене из тога доба. (Узвици: Тако је!)

Финансијска криза последњих година, као што вам је познато, господо, принудила нас је за један период времена на знатно ограничење војних расхода. Тиме је у знатној мери успорен и онај темпо у развоју наше војне силе, кога је био утврдио Блаженопочивши Витешки Краљ Александар I Ујединитељ. (Сви народни посланици устају са својих места и кличу: Слава Му!)

Наступила је потреба да се изгубљено време надокнади и да се нашој војној сили осигура нормалан развој, живот и рад, као и што је могуће бржи темпо оспособљавања војне силе и уопште народне одбране за извршење одређених им задатака. Буџети расхода из 1936/37 и 1937/38 године показују извесно побољшање у односу на раније,

али тек са овим предлогом буџета створиће се потребни услови за јачање моралне и научне спреме у вези са јачом интензивношћу извођења наставе. У томе циљу:

Уведене су специјалне новчане принадлежности за носиоце Карађорђевог звезде са мачевима у износу од 13,125.600 динара. Тиме је стварно не само ушло у извршење одуужења дуга према најзаслужнијим међу заслужнима, већ је тиме дат и снажан потстрек као и доказ новим генерацијама, да Отаџбина не заборавља своје заслужне синове. (Опште бурно и дуготрајно плескање).

У вези са овим предузето је проучавање питања признања заслуга и осталим заслужним ратницима одликованим орденом Белог орла са мачевима и медаљама за храброст, као и питање добровољаца северо-западних крајева од 1918—20 године. Са овим ће бити добровољачко питање скинуто са дневног реда у колико спада у надлежност Министарства војске и морнарице. — У погледу давања земљишта са своје стране Министарство пољопривреде предузело је такође шта треба.

Даље, у предлогу буџета унета су и извесна побољшања материјалних прилика млађих официра. У томе циљу унет је нов додаток за набавку спреме новопроизведеним официрима у износу од 1,400.000 динара.

У војне школе, као што је познато, долазе махом деца из сиромашних породица. Са изласком из Академије млади официри принуђени су да се задужују са по 10 и више хиљада динара, да би набавили најнужнију официрску спрему. — И тако млади официри улазили су у живот са огромним дугом, који је услед нових и нових потреба тешко било отплаћивати, те су многи долазили у очајан положај и губили вољу не само за рад но и за живот.

Да би се младим официрима колико толико помогло, предвиђено је да се сваком новопроизведеном официру материјално помогне са сумом од 4 хиљаде динара. Ова је потреба била уочена у Србији још пре рата, па су новопроизведени официри добивали по 300 динара у злату, а они из јахањих трупа још и јахањски прибор. Уосталом и многе друге државе давале су, па и данас дају новопроизведеним официрима нарочиту помоћ у новцу за набавку одела и спреме, те да би им официри били што више ослобођени материјалних брига и да би се могли у пуној мери заложити у служби.

Поред овога, у овоме предлогу предвиђа се и један, ма да скроман али врло потребан и оправдан, додаток од 100 динара месечно онима, који су релативно најмање награђени а највише изложени физичким напорима и хабању одела и обуће, а при том притиснути и дуговима које са собом носе излазећи из Академије. Овај додаток предвиђен је за официре у строју на водничким и командирским положајима као и на положајима команданата батаљона и њима равним. Од овога се изузимају официри који већ имају неки нарочити службени додаток, као што су они који служе у Краљевој гарди, ваздухопловству, морнарици и планинским трупама.

Овај иако скромно одређен додаток, у вези са такође скромним повећањем личних и породичних додатака Уредбом М.с.бр. 792 од прошле године, а који износи око 19,000.000 динара, пружа ипак

извесно побољшање услова за живот и рад баш онима, којима је то било најпотребније, дајући им нов доказ, да Краљевска влада ни у овој прилици не губи из вида материјалне тешкоће, са којима се они боре, као ни штетне последице које те тешкоће могу имати по интересе службе као и по интересе појединих официра који су изложени тим тешкоћама.

Услед овога буџет се повећава са сумом од 5,235.600 динара.

Повећањем личних расхода у суми од 560.000 динара омогућено је и стварање једног Војнонаучног института који је врло потребан и чија је се потреба одавно осећала, да би спрема наше војске у погледу опреме и поступака била на висини науке и њених проналазака. Нема, господо народни посланици, ни једне науке чија примена не долази у обзир у данашњем рату. Официрски кор ма како био специјалисан и диференциран по гранам војних наука не може бити господар знања свих научних успеха, дисциплина и искустава у примени, јер су многе изван његовога домета. Њему треба један специјалан орган организован од наших најбољих научних снага, који би по директивама војне управе или по својој иницијативи и патриотском осећају имао да изналази, опредељује и за практичну примену спрема научне проналаске корисне за земаљску одбрану, и да их ставља на расположење ономе, ко је позван да исту усавршава. Будући ратови биће ратови мозгова т. ј. умних снага, којима ће војна сила, т. ј. физичка снага наоружана солидном извезбаном, високим моралом и модерном опремом представљати оруђе за решавање државно-политичких проблема.

У овом истом смислу унета су и извесна повећања и ради усавршавања командних и стручних способности наших старешина свих степена, те да би што боље одговорили својим дужностима. Повећан је број слушалаца Више школе Војне академије као и приправника за ђенералштабну струку, као и ради омогућења јачег и сигурнијег селекционирања за више командовања. Поред овога обраћена је нарочита пажња и усавршавању резервних официра и зато предвиђена су потребна сретства. — У свима народним војскама спреми резервних официра поклања се нарочита пажња. — Повремено позивање на кратковремене вежбе није довољно. Прибегло је се организовању нарочитих конференција, предавања и курсева под управом команданата места и нарочито одабраних активних официра. На овај начин учвршћена је потребна веза активних и резервних официра и код ових је пробуђено особито интересовање за војничке ствари. Успех је за протекле две године у пуној мери задовољавајући нарочито у курсевима за капетански и мајорски испит, што заслужује нарочито признање. Сечено искуство и сретства буџетом предвиђена омогућиће нам да и у овом погледу не изостанемо иза других савремених војска.

У недостатку земљишта, нарочито у већим гарнизонима, за вежбалишта и стрелишта, због чега је настава трпела до сада много, а и само становништво поменутих места трпело приличне штете, а сем тога да би се избегла маларична сезона у појединим крајевима, прибегли смо изградњи нарочитих полигона потребнога пространства, на којима ће трупе проводити потребно

време у циљу довршења обуке, гађања и одредских вежби. Овим је дат видан полет практичној настави која већ показује врло добар успех како у практичним школама, тако и код трупа. А сем тога, ово је и у здравственом погледу дало видних побољшања, спречавајући маларију и освежавајући наше војнике, као и старешине.

У авијацији и морнарици због досадање претераности у штедњи погонског материјала, летачко и пловно особље живело је под знатно неповољним околностима у погледу усавршавања у летењу и пловидби. — У циљу да би нам људство било на висини техничких творевина и стварних потреба, морало је се приступити побољшању услова за ово, појачавањем интензивности рада и развијању јаче воље потребним наградама, јер се само тако могу вештина и способност уздићи до максимума, а награда довести у склад са ризиком коме се излажу наши неустрашиви и пожртвовани ваздухопловци и морепловци, који ће у даној прилици и бити први који ће имати да стану на браник наше Отаџбине и да са евентуалним непријатељем укрсте своје мачеве у славу свога Краља, своје Отаџбине и свога народа.

Даље, повећана потреба да се школује извесан број официра на нашим и страним универзитетима и војним школама, нарочито из инжењерско и артиљеријско-техничке струке, изазива извесно напрезање.

Техничка страна војне силе и њенога потенцијала узела је огромне размере. Потребан је велики и сталан кадар стручно спремних техничара свих грана. Без њих војска не може бити а још мање ће се моћи успешно да развија наша ратна војна индустрија, на челу које морају стајати синови нашега народа, дорасли пословима, који им престоје.

Најзад, у границама добивених кредита, створена је могућност да се при распореду официра и чиновника спроведе оправдана тежња да сваки дође на своје место и тиме да се у потпуности задовоље службене потребе, не занемарујући при томе ни обзире личне, породичне и здравствене појединачна, као ни потребну справедљивост, омогућавајући да официри служе сразмерно исто време у тежим и угоднијим гарнизонима и да се упознају са већим делом своје Отаџбине.

Исто тако, као што при састављању овога предлога буџета није изгубљено из вида морално и научно подизање нивоа наше војне силе, исто тако нису изгубљене из вида ни њене материјалне потребе.

На техничком пољу у последње време остварени су многи напретци који организацији војне силе дају скоро потпуно нови изглед. Услед тога и примена војних наука у знатној мери модифицирана је. Старе методе које су одговарале старој опреми уступају место новим. Диктаторски утицај материјалне опреме модерних војска све се више осећа, па се и његове последице виде и цене према дасаданим искуствима, као и искуствима из Абисиније, Шпаније и Кине. Ми не можемо пред тако очигледним доказима потребе модернизирања наше војне силе затворити очи. Морамо следовати примеру осталих народа, који воде рачуна о својој сигурности. — При овоме треба имати у виду не само опрему мобилне снаге, него и њег сигуран наслон на уређење граничне одбранбене линије и позадне институције из којих ће се моћи војна сила

подкрепљивати како у људству, тако и у разноврсном ратном материјалу и ратним потребама.

Ми смо до сада учинили, за наше прилике, велике напоре, што се да видети из подизања наше индустрије као и из предложеног ванредног кредита, али са тиме нисмо учинили све. Треба још доста чега да би заузели право место које нашем народу припада не само по његовим историјским правима и животним снагама, него и војничким вредностима.

Овде могу рећи толико да смо ону опасну кризу пребродили и да са сваким даном ми се све више приближујемо постављеном циљу организације и опреме наше војне силе. — Темпо којим ће мо прећи ову последњу етапу зависиће од ванбуџетских — специјалних кредита који ће се моћи ставити на расположење војној управи, као и од времена у коме ће се моћи ставити и кога ћемо имати стварно на расположењу за извођење пројектованог плана.

Ми немамо никаквих империјалистичких тежњи ни освајачких намера, па се за те тежње и не спремамо. (Пљескање и одобравање). Али ми морамо стално имати пред очима, да је нашем народу потребан мир, да би могао часно и поштено живети и уживати плодове свога мукотрпног рада и развијати своје многобројне способности, а то ће моћи да буде ако војној сили поклонимо ону пакњу, коју она као првокласни фактор сигурности захтева.

Даље, овим предлогом расхода предвиђене су и следеће потребе, које изазивају извесно повећање расхода, и то:

— За успешан рад у Војнотехничким заводима по установљеним плановима и програмима. Истина, кредити предвиђени за ово минимални су, па се унапред може рећи да неће бити довољни и због тога сам већ тражио да се извесна сума осигура из ванбуџетских средстава.

— За удобан смештај трупа, штабова и установа још и данас недостаје много грађевина. Недостаје их тамо где постоји потреба за њих, па их треба изграђивати.

— Услед недостатка кредита у последњим годинама извесан број касарни и других војних грађевина остао је без најпотребнијих инсталација и оправки. Исто тако код многих грађевина генералне оправке нису вршене дуги низ година, те су грађевине дошле у дерутно стање. — Стога су овим предлогом предвиђени нешто јачи кредити, те да би се бар најнужније потребе могле задовољити.

— Поред овога, услед пристизања поручене нове ратне опреме, оруђа, муниције и других потреба појавила се потреба за изградњу магацина и цистерни, те је требало и ту потребу задовољити.

— Попуна војске са стоком и занављање престареле стоке, као и попуна недостајућих возила изазвали су потребу извесног повећања кредита и без тога се не може бити.

Као што се из предложеног види, предложени буџет расхода Министарства војске и морнарице за 1938/39 годину садржи највећим делом издатке на нормалан живот и рад војног организма, а другим сразмерно мањим делом издатке на набавку и исплату набављених потреба, неопходно потребних за комплетирање опреме и ратних стокова, т.ј. тако званих неприкосновених резерва.

3) Но и поред свега повећања расхода предложених овим буџетом ми писмо прешли дозвољене границе, па чак далеко изостајемо иза других земаља. Предложени буџет расхода Министарства војске и морнарице за 1938/39 годину и поред повећања за 313 милиона динара у односу на садашњи буџет претставља свега 22,7% од укупних расхода, док је код других војска већином однос неповољнији (на пр. Јапан даје 46%, Турска 30%, Пољска 33%, Арбанија 36,7%, Бугарска 31,5%, Грчка 23,5%, Енглеска 22,96%, Италија 26,6% итд. од укупног буџета). — Стање код нас још је повољније кад се узме у обзир коштање једног војника, као променљивог елемента сталног кадра према укупном бројном стању сталног особља и укупних издатака. Тако, наш војник кошта годишње 21.384 динара (рачунајући чак и ванредне буџетске издатке), а стварно 4.342 динара. У Аустрији кошта 48.000, у Бугарској 20.330, у Грчкој 27.088, у Италији 36.820, у Мађарској 35.557, у Пољској 28.748, у Чехословачкој 33.161 динар. При овоме не треба губити из вида да многе државе своје издатке на војску на разне начине и камуфлирају.

Свакако, наш војник сразмерно најјефтиније кошта. Једино код Румуна и Албанеза просечан износ је нешто мањи.

4) Исто тако однос између личних и материјалних расхода код нас је врло повољан и уопште повољнији но ма где, јер лични расходи износе око 1/4 (26,2%), док на материјалне расходе долази око 3/4 (73,8%) од целокупног војног буџета. — Код предложеног повећања однос је још повољнији, јер се тражи 18,5% на личне док 81,5% на материјалне расходе.

5) Из текста отштампаног предлога буџета да се види, да поменуто повећање расхода не долази услед повећања бројног стања војске и морнарице. — Повећање, у колико је предвиђено, врло је мало (210 подофицира и 331 официра и чиновника), па и то повећање у знатној мери надокнађено је смањивањем броја људства са 1.261 човеком.

6) Најзад могу речи, да при одмеравању величине сума предвиђених расхода наше финансијске прилике нису губљене из вида. Предвиђено је само оно и у онолико без чега се не може. У томе циљу извршене су редукције, где год се је могло, па ма то било и у најмањој мери. Али при овоме нису се могла ни смела избећи и повећања, која су силом раније изнетих околности била наметнута.

7) Према свему напред изнетом, овај предлог буџета расхода Министарства војске и морнарице за 1938/39 годину веран је изражај потреба наше војске и морнарице и у складу је са финансијском моћи наше Отаџбине, а и у складу је са потребама осталих грана народнога живота.

Господо народни посланици, несумњиво је да су наши издаци на војску и морнарицу за време мира велики и чак шта више, ови издаци имају тенденцију да расту још за извештајна година.

Под утисцима тих великих сума које се сваке године троше на војску има људи који мисле, да је то претерано па и штетно преоптерећење народа. Али, дао Бог, таквих је мало. Наш је народ свестан да докле год буде постојало опасности од рата, мора постојати и потреба осигурања државе. Сретство за ово није мудро вођење спољне политике и отклањање узрока сукоба. Јер то само за себе не би било ништа друго него пасивно отклањање удара без снаге за противудар, то је управо одла-

гање кризе, која се избећи не да. Стога државна политика и данас, као и раније, мора да се ослања на јаку и солидну земаљску војну силу осигурану свим сретствима за живот као и за борбу.

Према томе и данас војна сила треба и мора да претставља првокласни фактор мира и нормалнога живота и државе и народа.

Данас се на одговарајући начин врши осигурање лица и разних објеката од вредности. Па и државе не могу бити без тога. Издржавање, подизање и јачање војне силе једне земље, по мом уверењу, најузвишинији је начин непосредног осигурања најсветлијих тековина једног народа, његове слободе, часног живота и мирног и напредног развијања па и уважења на страни. То је основни циљ свих напора које подноси један народ, а да не говорим, колико касарна као народна школа, нарочито кад нас у миру има корисног утицаја на економско-привредни, на просветно-културни, социјални и национално-политички развој нашег народа.

Наша касарна није само потрошач наших народних добара. Она је права и веома корисна школа народна. Она враћа народу све што он утроши на њу, а поред тога она ствара и учвршћује онај узвишени појам дужности према Краљу и Отаџбини, она уздиже и развија онај лепо, узвишени и јединствени осећај потребе пожртвовања за идеале свога народа и на тај начин она ствара онај неискрпни депо физичке, умне, моралне и материјалне снаге свога народа, снаге коју ће Краљ и Отаџбина ставити у даној прилици за употребу, за решење животних народних питања за које више дипломатске ноте и пера не буду дорасла.

Успех наше касарне показао је се у пуној мери на прошлогодњим великим нашим Купским маневрима. Наша војска на тим маневрима, који су извођени на врло тешком терену и под особито неповољним атмосферским приликама, дала је потпун доказ своје способности и високе моралне вредности, па не само то, него још нешто и више. Она је дала доказа, — кад се тиче народне одбране, да су сви Југословени једнодушно спремни на крајње пожртвовање за свога Краља, своју Отаџбину и свој народ и да ће у томе правцу заложити све своје силе. (Опште бурно и дуготрајно плескање).

Јачајмо је свим сретствима и не дозволимо, да у даном случају уђемо у акцију са неједнаким сретствима, јер осећај инфериорности и у материјалним сретствима слаби морал војника и са тиме и услове успеха.

У моме експозеу у Финансијском одбору Народне скупштине рекао сам, поред осталог: „Не губимо из вида, господо народни посланици, да је под данашњим приликама само јаким, добро наоружаним и модерно опремљеним војскама могуће задовољити миран, спокојан и напредан живот једног народа.

Државе које су занемаривале и које занемарују своју војну снагу, занемарују своју сигурност, па чак и свој опстанак и оне ће бити стално извор опасности, не само за њих саме, већ и за општи мир, јер ће послужити као мамац јачима, чија је експанзија и до сада ишла по линији најмањег отпора и најбржег успеха, а са најмање жртава. Заштиту јачих може уживати само онај народ који је и сам јак бар толико, да не подлегне удар-

цима најезде јачега пре но што му стигне помоћ пријатеља и савезника. Туђа помоћ не стиже увек и на време; у будућим сударима још мање, а при томе је увек скупа. Морамо се помоћи сами, па ће нас и други помоћи. Самопомоћ наша треба и мора бити осигурана што јачом војном силом не само бројно и квалитативно но и модерно опремљено. (Одобравање и повици: Тако је!)

Ово што сам навео историјски је тачно, а то потврђују нам и догађаји који се данас одигравају у свету. Јаког и спремног на противакцију, тешко је напасти. Слабост привлачи јачега као магнет. У будућим европским сукобима ово ће можда доћи још и до јачега изражаја. — Велики и богати народи, поред снажнога развоја своје војне силе и њенога материјалнога потенцијала, створили су на својим границама непробојне бедеме, наоружане и опремљене да могу противстати и најмоћнијим налетима непријатеља. Нападаци нападнути при противакцији наћи ће се пред истим, али тешким и за извесно дуже или краће време — у зависности од солидности дефанзивне организације — неразрешљивим проблемима. На тај начин међу јаким и спремним створиће се, тако рећи, од почетка непријатељства извесна равнотежа сила, која ће ономе који буде у повољнијим околностима према суседима, на правцима слабијег отпора и мање или нимало неприпремљеним омогућити успешан развој акције, па ће мали и незаштићени народи бити још јаче изложени да буду жртве јачега и спремнијег.

И зато, завршавајући овај експозе, уверен да и вама, господо народни посланици, наша војна сила и њен напредак леже на срцу као и нама старим војницима, ја вас молим да не зажалите никакве жртве за нашу војну силу и нашу народну одбрану, и да примите буџет расхода Министарства војске и морнарице за 1938/39 годину, овако како сам га предложио, да га примите, господо народни посланици, а преко вас и цео наш народ са пуним поверењем, да ће војска и морнарица — узданица нашега народа — и у будуће хтети, моћи и умети оправдати поверење које им се указује и испунити наде које у њих полажу Краљ и Отаџбина. (Опште бурно и дуготрајно плескање и повици: Живела војска!)

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Тодор Живковић.

Тодор Живковић: Господо народни посланици, експозе Господина Министра војске и морнарице даје врло исцрпну и потпуну слику, како стања буџетских сретстава за материјалну опрему војске тако и општих прилика у којима наша народна узданица живи.

Да је рад Краљевске владе, благодарећи највишем врло солидном и родољубивом раду Министра војске и морнарице генерала г. Марића у погледу јачања наше војне силе био веома развијен, напредан и користан, рећиће нам ове чињенице:

Како су ранијих година за војску додељивани релативно слаби кредити, то је се сасвим природно код трупа осећала оскудица у много чему, нарочито у техничким сретствима. Изјава немачког војног аташеа, после маневра код Брчког, као што је то онда „Политика“ донела, даје најкарактеристичнију слику спреме у материјалном смислу код наше војске из тога времена. Његова изјава гласи: „Југословенска војска је добра, издржљива итд. само јој недостају техничка сретства“. И доиста нашој

војсци су тада недостајала многа сретства, а било је потребно попуњавати их, јер се баш тих година, као и данас на наоружању код других држава много радило и ради. У Чехословачкој, на пр., онда је донет Закон о Народној одбрани, по коме су према непријатељској граници формирани појаси у дубини од око 20 километара, који су од тада потпали под војну контролу.

По истом закону одбрана земље код Чехословака почињала је и почиње још од основне школе, дакле од деце, која већ тада почињу да се обучавају у руковању дрвеним пушкама, топовима, мицралеџима итд.

Од доласка Краљевске владе са г. др. Миланом Стојадиновићем на челу, наишао је нов полет у смислу обезбеђења војсци онога, што јој је за савремени живот и рад потребно. Све је кренуло напред, како у погледу организације, тако и у погледу набавке техничке спреме. Маневри код Куле прошле године, извођени под нарочито тешким околностима, дали су пред претставницима страних војскака, као и пред нашим претставницима, доказа о сјајној спреми и способности наше војске.

Наша војна сила у смислу угледа, спреме и наоружања пуном снагом корача напред, и слободно се може рећи, да не изостаје од војскака других великих држава.

У погледу одбране из ваздуха данашња Краљевска влада учинила је знатан корак напред набавком најмодернијих авиона и обезбеђењем довољних количина логонског материјала. Нарочита брига посвећена је изради сигурне маске противу гасова, и ова је данас тако усавршена, да ће наша маска бити једна од најбољих.

У погледу на моторизацију јединица проводи се већ предвиђени велики план.

Земља је обезбеђена и потребном резервном храном за војску и народ.

И у ратној индустрији учињен је знатан напредак, што је у економском погледу и за народну привреду од нарочитог значаја. Јасно је, да ће за време рата ратна индустрија нашој војсци бити од особите користи.

Краљевска влада је, као што се види, посветила велику пажњу нашој узданици, и са њеним радом у погледу оспособљавања ове наше силе моралом, знањем и потребном спремом, можемо бити потпуно задовољни, јер је војска у правом смислу први и главни елемент наше сигурности т. ј. сигурности народа и отаџбине. Повећани кредити новог буџета омогућиће још један већи полет у раду на опреми наше војске.

Радујући се, да на челу војске имамо за Министра војске и морнарице армиског генерала г. Љубомира Марића, који нам је најбоља гаранција за исправан, честит и моралан рад, ја завршавам овај мој говор ускликом: „Живела наша војска!“ (Бурно одобравање и плескање у целој Народној скупштини и усклици: Живела војска!) Имам пуно поверење у Краљевску владу и изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства војске и морнарице. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Душан Иванчевић у име групе Југословенске националне странке.

Душан Иванчевић: Господо народни посланици, наш лепо и поносни Београд, некада херој-

ски Београд, поред свих лепота и врлина, има једну особину која би се пре могла назвати маном, а то је да наш Београд воли да многе личности и ствари строго осуђује и да говори о њима оно што не треба. Та особина наше престонице може као што напоменух да се окарактерише као мана. Разуме се да ништа боље није у том погледу ни са другом нашом престоницом — градом Загребом. Ове две престонице без икаквог споразума и договора врло ревно врше између себе измену и размену тих и таквих гласова. — Извесна господа, чини ми се, да су и сувише иронично узели моју изјаву да је Загреб наша друга престоница, а господа са деснице изгледа да су заборавили да је наш Покојни Витешки Краљ имао свој дворца у Загребу и да је често отседао тамо баш зато да покаже да исто тако цени Загреб као и Београд. (Одобравање на левици).

Господо, ова оговарања која споменух нарочито су се распламтела откако се почео јачати политички живот, а међутим иако се политички живот развија и буди, штампа није слободна, штампа не може да пише шта политичке људе интересује, не може да пише шта народ интересује о раду својих политичких људи, и зато се наше друштво информисе о томе из тајне литературе и летака. Та тајна литература, као што смо чули од стране Краљевске владе, повећава буџет Министарства пошта, али та и у толиком степену раширена литература руши веру у свакога у нашој земљи и слаби наш друштвени и национални морал. Друштво, господо, без слободне штампе колевка је сваке корупције и сваког оговарања и онај који жели да у нашој земљи буду прилике горе него што јесу, тај гуши слободу штампе и тим путем најлакше постиже оно за чим иде. (Одобравање и пљескање на левици. — Један глас са деснице: А каква је била раније штампа?) За ову господу, изгледа, да је забадава свака дискусија, јер ми смо и јуче износили зашто је требало да већ једном добијемо даље политичке законе, а они увек свирају исту песму!

Господо, та тајна литература обавештава народ о стварима и догађајима на разне начине. Често се пута у тим летцима износе догађаји и ствари какви уистину и јесу, други пут у тим летцима има и неистинитих ствари. Има и такве тајне литературе која је скроз и скроз неистинита и која се шири у разне сврхе, а има и таквих летака који се са неке стране нарочито подмећу у намери да се неке наше штетности. (Чује се са деснице: Где су ти летци нађени?) Па кажите ви, господине, где су нађени. (Чује се: Говори се да су нађени у вашој централни). Ја на то могу да одговорим да су тамо нађени летци који се могу у свако време и овде прочитати и онај који их је написао може потпуно за њих и да одговара.

Крај све те мане у нашем друштву и те тајне литературе која никога не пушта на миру, постоје ипак два фактора у нашој земљи о којима увек и свуда у нашој земљи са највећом љубављу и поштовањем говори сав наш народ који се признаје југословенским народом. Та два фактора о којима цео југословенски народ говори са највећом љубављу и поштовањем јесу Краљ и војска. (Опште бурно одобравање и пљескање).

Па, господо, кад и наша улица говори о Краљу и о војсци с пуно љубави и поштовања, тим је преца дужност нас народних посланика

кад о војсци говоримо, да говоримо пажљиво и мерећи сваку реч. Ја ћу настојати да говорим што пажљивије и настојаћу да не дајем изјаве о војсци онако, како их дају активни министри и у име своје на зборовима и у име Краљевске владе пред Народном скупштином, а г. Претседника молим, ако случајно почнем да о војсци говорим као активни министри, да ме одмах опомене; како бих могао да се поправам. Нашег посланичког друга, директора „Времена“, молим, ако би ми се десила случајно каква несмотрена изјава да је не пусти у „Време“ као што је недавно пустио незгодну изјаву једног активног министра.

Господо, у Финансијском одбору изјавио је г. Министар војске и морнарице ово: Од првога дана како сам дошао у Министарство војске и морнарице, мој је принцип био: Политика ван војске и војска ван политике!

Господо, са овим принципом господина Министра војске ми се сви слажемо од крајње левице до крајње деснице. (Гласови: Тако јел!) Али, треба да се подвуче и да се добро нагласи, да је овај принцип немешања војске у политику и политике у војску уведен не од јуче, него од првога дана како је створена Краљевина Југославија и тај принцип одржаван је за све време од онда па до дана данашњег. (Пљескање на левици. — Приговори са деснице). Немојте, господо, кварити посао својој влади с таквим изјавама, јер кад већ министри кваре посао влади, немојте барем ви посланици.

Господо, у томе немешању војске у политику и политике у војску, наша војска може да послужи за диван пример војскама многих других држава. Тај принцип треба да се и даље најљубоморније чува и одржава. Нека политику води Краљевска влада, нека политику воде партије, а војска нека нам спрема добре бранитеље наше државе! (Глас са деснице: То је било са Петром Живковићем!) Господо, господин ми овде неке ствари додајује и ја морам да их разјасним. Наши се официри политиком не баве догод су активни официри. Кад официри оду у пензију, тада се они — као што сте видели мало пре и од вашег главног говорника, — у пензији баве политиком, ступају у партије и воде партијску политику. И то им није забрањено. Али оно што није забрањено г. Тодору Живковићу, не може бити забрањено ни г. Петру Живковићу. (Пљескање на левици). Но, господо, ако се наши активни официри, као што је сасвим и разумљиво, не баве политиком, треба да имамо на уму да се политиком баве грађани и пре и после своје службе у кадру. Ти наши грађани који служе у кадру, припадају разним партијама и разним социјалним покретима, али за војску они сви претстављају једно. И војска од свих њих жели да створи само једно: а то је добре и одушевљене борце за Краља и Југославију. (Бурно пљескање на левици).

Господо, наша војска поступа према свима војницима подједнако, без обзира које су они партије у грађанском животу, које су вере и којег су имена. Старешине се о свима својим војницима старају подједнако и према свима непристрасно и очински поступају, једнако и у погледу хране, поступка и свега осталог. Војне старешине не показују у том погледу никакву пристрасност ни према коме. И то је одлика која реси и краси нашу југословенску војску. Можемо да кажемо да је југословенска војска једина установа у нашој зем-

љи, где је потпуно проведен принцип једнакости и равноправности за све наше грађане па чак и за југословенске националисте. (Са деснице: Зашто то чак?) Јер, господо, изван војске југословенски националисти пролазе свакојако, а нарочито у неким крајевима наше земље, а ако баш не знате где они рђаво пролазе, онда упитајте г. Корошца и Спаху, па ће вам они казати! (Пљескање на левици).

Господо народни посланици, војска је до сада вршила благотворан утицај нарочито на наша млађа поколења. У развијању југословенске државне свести војска је учинила више него све остале установе у нашој земљи. (Гласови: Тако је. — Бурно пљескање!) Жалим што морам то да кажем, али војска је у развијању југословенске државне свести учинила више него све наше школе. Господо, сви наши регрути са весељем иду у војску. Наши војници са љубављу се опраштају од касарне и својих старешина, а то је у првом реду заслуга оног дивног демократског духа који је из српске војске пренесен и усађен у југословенску војску.

Као што је некада српски официр, тако је данас југословенски официр старешина војника све дотле, док траје вежба и док је вршење дужности. Чим се вежба сврши, чим престане званични посао, старешина је друг војнику и његов пријатељ. И тај наш дивни југословенски официр често пута је и несташао друг војнику. Господо, често пута ситни примери казују јако много. Они често казују много више него многи политички говори са деснице или левнице, па више него и експозеи господе министара. Ја ћу да вам истакнем само два случаја од многих које знам, да видите шта значи у нашој војсци пријатељски и другарски однос између војника и официра.

Прошле године, једног летњег дана када је владала врућина, шетао сам се поред обале Дунава тамо где је ђачко купатило. Војници су се целога дана вежбали и када су увече завршили вежбу, онда је официр сакупио чету око себе, а однекуд се нашла и гитара. Официр, који је целога дана командовао, који је цео дан провео на вежби с војницима, цео сат је свирао, а војници су певали са својим официром уз пратњу гитаре. Када су се напевали, онда је официр повикао: „напред браћо“, па су претрчали преко поља на коме су вежбе извођене, и затим преко железничког насипа отрчали у касарну у Доњи град.

Ево, видите, овај пример показује да је овај официр ближи свом војнику него што је учитељ деци у школи. Господо, овакове официре, који на овај начин васпитавају наше војнике, ја бих њих, да сам Министар, што нисам и што нећу никада ни бити, (смех и граја, са деснице: Зашто да не?) да сам министар ја бих видите оваквог официра само за једну овакву ствар увек радије предложио за одликовање него, рецимо, народне посланике, који су добили одликовања само зато, што су изабрани у скупштинске одборе. (Пљескање на левици. — *Министар војске и морнарице, армијски генерал Љубомир Марин:* Добијају, добијају!)

Други пример, господо. Када је био помен великом ратнику генералу Томићу, ја сам, господо, био један од оних ретких народних посланика који су били на помену великог ратника у Вознесенској цркви, а крај мене су стајала два шумадиска се-

љака који су за својим старешином и ратним другом плакали као деца.

Видите, господо, ове сузе из сељачког ока најдрагоценији су доказ колико српски војник, а данас југословенски војник, воли своје војне старешине и своје велике ратнике.

Тога, господо, у аустријској војсци није било. Ја сам увек био у таквим местима, где су поред средњих школа биле такође и војне школе и касарне. Ја сам свршио гимназију у Горњем Карловцу где је била и војна школа, која се звала „Кадетеншколе“. У ту војну школу ишли су наши другови по свршетку 4 разреда гимназије и нама се догађало то да наши добри дојучерашњи другови из гимназије који су ушли у војну школу, нису више хтели да се поздрављају с нама, зато што су они ушли у официрски сталеж, а ми смо остали презрени „цивили“.

У нашој војсци те се везе не кидају и школски другови одржавају и даље другарске везе без обзира куд је ко отишао после средње школе. Наш се официр не туђи од грађана и једнако се понаша према свима, без обзира којој партији ко припада. О некој игри официра са војницима у аустријској војсци није могло бити ни говора, али зато ни о плачу војника за аустријским официрима и поготово није било нигде ни спомена.

Тај демократски дух у војсци треба да се и даље чува, јер тај демократски дух у војсци и слобода штампе то су једине две демократске тековине Србије које смо ми са оне стране увек много ценили, а све оно друго што се с ове стране износило као „демократија“, то је ствар о којој би се могао велики спор да води.

Ван свакога је спора да партиска политика не сме имати утицаја на војску и на вршење војних дужности и војних послова. То вреди нарочито за владајућу партију, која лако долази у искушење да све стави у своју службу. Војска ниједној партији и ниједном партиском човеку не сме никад ни у којој прилици да послужи у партиске сврхе; војска не сме ни једном партиском прваку да послужи да на рачун њезин диже свој углед; војска не сме да ма коме из политичког живота указује почаст, које припадају једино војним лицима. Да се тај принцип непристрасности потпуно сачува, зато се код нас и узима за министра војске војно лице, јер војно лице даје више гаранције за партиску непристрасност него грађанско лице. Господо, војску треба чувати од свих утицаја извана, од свих интервенција, од интервенција свих политичких људи без разлике, а нарочито од посланика и министара. Ми народни посланици — нажалост — често пута морамо да се бавимо ситним народним пословима које зовемо „интервенцијама“. Ја за себе могу лично да кажем да сам увек и у свакој прилици одбијао сваког од грађана и од бирача кад је тражио од мене интервенцију код суда и војске. То су две установе где никада нисам хтео да ни по чијој жељи интервенишем. Нарочито треба сачувати војску од интервенција оних лица, која су заинтересована за војне набавке, како би се избегле гласине да нешто није у реду код тих послова. Војску треба чувати и од непотизма, јер ништа не ствара веће огорчење у војсци, него кад неко напредује у свом положају не по личним квалификацијама, него по родбинским везама са министрима или другим којим државним функционерима.

Народна песма каже: Бој не бије свијетло оружје, већ бој бије срце у јунака. То срце јунака, то је војнички морал без кога и данас слабо вреди добро оружје војсци која има да бије битку са војском, која поред доброг оружја има и високи морал. Високи морал биће у војсци тада, ако је цела војска задахнута једним духом, духом љубави према Краљу, према државној целини и према целом нашем народу. То јединство духа у војсци много је лакше постићи ако све политичке и неполитичке организације раде у своме кругу у истом правцу у коме ради и војска. У којим се организацијама буди љубав према Краљу, према државној целини, према нашем народу, где се са поштовањем носи југословенски барјак, који је у исти мах и војнички барјак, ту се полажу основе за онај високи морал који југословенска војска треба да има.

Зато је дужност Краљевске владе да ове и овакве организације помаже, а ако већ неће да их помаже, дужна је да их барем брани од насртаја којекаквих партизана и партизански настројених претставника државне власти.

Морал наших будућих ратника биће тим јачи, чим држава више пажње посвећује бившим ратницима, инвалидима, добровољцима и свима борцима за југословенску државну и националну мисао под туђинским режимима. (Одобравање и плескање на левици). И чим се, господо, држава више стара о бившим ратницима и бившим патницима, тим ће се јача вера у државу развити код оних, који ће у будуће морати да се за државу жртвују.

Краљевска влада мора већ из ових разлога пазити, да бивши ратници и бивши патници не трпе било какве неоправдане прогоне и насиља ни од кога, а најмање од оних, који су их гонили и за време туђинских режима, и који те бивше ратнике и бивше наше борце, патнике и мученике, и данас гоне из истих оних политичких разлога, из којих су их и раније гонили. (Одобравање и плескање на левици).

Министар војске је члан Министарског савета, Он седи са министрима и скупа с њима расправља о целокупној ситуацији у земљи. Министар војске као члан... (Бранко Тодоровић: Кажите, шта је његов претходних радио!) Господине, ја ћу и на ту тему доћи! Имајте стрпљења! Баш на то сада долазим, само имајте стрпљења!

Господин Министар војске као члан Министарског савета, који седи скупа са министрима и скупа са њима расправља о ситуацији у земљи, дужан је да у свакој такој прилици помаже сваку акцију, која директно или индиректно помаже и јача одбранбену снагу наше земље и морал код наше војске. (Гласови у центруму: То му је дужност!)

Сад долази ово, што овај господин чачка! (Показује на народног посланика г. Бранка Тодоровића. — Смех на левици. — Александар Дачић: Ви сте у свом говору увредили цео учитељски staleж!). Према свецу и тропар, драги господине Дачићу! Ви сте учитељ, а били сте сигурно и црквени појак, и знате то! (Александар Дачић: Добихете одговор!) Ако сам увредио... (Александар Дачић: Ви сте увредили цео учитељски staleж!)... Ако сам увредио ја ћу повући увреду. Ако господин сматра, да је повређен тиме, што сам хвалио официре више него њега, ја и опет понављам, да више ценим и држим до рада официра него до вашег рада, господине Дачићу! (Александар Дачић: То је увреда за учитељски staleж!)

Претседник Стеван Ђирић: Молим Вас, господине говорниче, да наставите, а господу молим да не упадају!

Душан Иванчевић (наставља): Господо, један активни министар дао је ових дана пред целом Народном скупштином, у име целе Краљевске владе изјаву, на коју ме стално потсећају господа са деснице, нарочито господин Тодоровић, на желим да им и на то одговорим, — дао је изјаву, у којој је оптужио бившег Министра војске господина Петра Живковића, да је он, бавећи се политиком више него војском, занемарно наоружање наше војске. (Бранко Тодоровић: То сви знамо! — Манфред Паштровић: Добро, кад хоћете, сад ћете чути!)

Владина се већина јако вара, ако мисли, да ћу ја сада наступити са неким доказима у одбрану господина Петра Живковића! Владина се већина јако вара, ако мисли, да ће сада доћи од мене његова одбрана! Господо, не треба да браним ја господина Петра Живковића, да ли је он занемарно наоружање војске. Ако је Владина већина слушала пажљиво извештај г. Министра војске, као што сам га ја слушао, онда је могла да чује да се у извештају г. Министра војске налази најбоља одбрана господина Петра Живковића. (Одобравање на левици. — Бранко Тодоровић: Он је у таквом положају, да тако о томе говори, али ми сви знамо да је тако! — Граја.)

Господин Министар војске, који седи овде у клупама, сасвим лепо, поштено и правилно изнео је разлоге, зашто наше наоружање није данас на ономе степену, на коме би морало да буде.

Ја ћу се на те разлоге касније навратити, али не приличи мени да браним бившег Министра војске већ и због тога, што ја те ствари много и не разумем и нећу у то ни да се мешам, али овде је господин Министар војске и морнарице, који је ту дужност извршио, а да је он није извршио, онда бих га ја пуним правом позвао да изврши своју дужност. (Плескање на левици.) Да је изврши, господо, не из неких колегијалних обзира, него због тога, што је садашњи Министар војске, господин Марић, био начелник Генералштаба онда, када је господин Петар Живковић био министар војске. (Плескање и одобравање на левици).

То је једно, а друго, овде се у владиним клупама налази још већи бранитељ господина Петра Живковића, а то је сам Претседник Владе господин др. Милан Стојадиновић, јер када је господин Петар Живковић био министар војске и морнарице, онда је у томе истом кабинету г. др. Стојадиновић био министар финансија! Је ли тако, господине Министре?

Оптуживати, господо, бившег министра војске г. Петра Живковића да је занемарио војно наоружање, то значи заправо оптуживати министра финансија, да није давао довољно кредита за наоружање војске. (Протести на десници. — Плескање и смех на левици. — Претседник Министарског савета и Министар иностраних послова др. Милан Стојадиновић: Господин Петар Живковић је био претседник владе и министар војске онда када ја нисам био министар финансија!) Ја ћу и на то да дођем, што је сада споменуо господин Претседник Владе. Господин Претседник Владе хоће да ми каже да је много важније у кабинету бити Претседник владе него министар финансија. Према томе, господо, претседник владе носи већу одговорност.

него министар финансија. Господо, ако је тако, онда могу да кажем да је господин др. Стојадиновић био и претседник владе у оном кабинету, у којем је господин Петар Живковић био министар војске и морнарице. (Одобравање и плескање на левици).

Што се тиче нас народних посланика ми знамо, да је данас ма којој војсци у Европи тешко казати, да је потпуно наоружана, па према томе није никакво чудо, ако и наша војска није довољно наоружана, јер сваки дан доноси нове проналаске у ратним вештинама, и ови проналасци кадри су да у једном дану учине од ранијег оружја старо гвожђе.

Господо, ми данас видимо, како се грозничаво оружају Енглеска и Америка, које су са својим наоружањем такође у задоцњењу и ја верујем да десница неће и због тога оптуживати Петра Живковића, јер је ово задоцњење у Енглеској и Америци наступило из истих разлога као и код нас. Господо, када сам се спремао јутрос за овај говор, ја нисам имао никакве везе са г. Министром војске и морнарице, он ће ми потврдити, да код њега никад нисам био и да се чак и не познајем с њиме, па иако с њиме никакве везе нисам имао, ипак ми смо и нехотице дошли на исте разлоге због чега наше наоружање није боље.

Господин Министар војске и морнарице каже: што се последњих година нису давали кредити у довољној мери за наоружање војске, томе је пре свега први и најважнији разлог тешка привредна криза — а ово даље су моје речи, да не би мислили да и ово г. Министар каже — тешка привредна криза која је владала у целом свету све до појаве г. др. Стојадиновића, г. Корошца и г. Драгише Цветковића.

Јер, господо, они посланици који су слушали говор господина Цветковића који је у начелној дискусији дао у име Владе имали су прилике да чују, да су за овај ванредни привредни просперитет заслужна ова тројица министара: г.г. Стојадиновић, Корошец и Цветковић.

Према томе док се њих тројица нису појавила на власти, дотле је у целом свету владала привредна криза и та криза је била разлог што се војсци нису давали већи кредити, него што је то требало да буде.

Осим тога, господо, Министар војске рекао је и подвукао оно, што и ја примам и подвлачим, јер сам и ја дошао на то: И Енглеска и Америка као и наша Југославија, нису раније много трошиле на војску још и из тих разлога што ми нисмо ни онда имали, нити данас имамо било какве освајачке или нападачке намере. И зато, што тих намера нисмо имали, зато се нисмо ни наоружавали толико колико су се наоружавали они што су спремали ратове.

А сад, господо, ја додајем још један разлог који господин Министар војске није навео, а који, мислим такође има своју вредност, а то је, господо, и то знате сви ви који сте пратили светску политику то је још и велика пропаганда за ограничење наоружања, која се водила у западним демократским земљама, а која је и нас такође задржавала као и велика вера у снагу Друштва народа, које је тек од 1935 године показало своју слабост.

Ето, господо, то су та три важна разлога због којих се ранијих година нису војсци давали већи кредити, него што је то требало, а не стоје они

разлози, које је изнео министар г. Драгиша Цветковић у име целе Краљевске владе.

Господо народни посланици, посланички клуб Југословенске националне странке увек ће и свагда помагати војску у развијању онога духа јединства, који је нашој војсци, а и свакој војсци, тако преко потребан.

Што се тиче оружане спреме, ми, господо, знамо да су и ови кредити, који се данас од нас траже, мали и недовољни. И када би били и много већи, ми бисмо гласали и за веће кредите, него што је изволео господин Министар војске да тражи од нас. (Живо одобравање на левици). Али, у име клуба Југословенске националне странке могу да изјавим: за ове кредите, оволике колики се од нас траже, ми ћемо гласати радо. (Живо одобравање на левици). А од господина Министра војске тражимо то да скупа са војним старешинама добро пази на сваки динар, да се употреби добро, корисно, поштено и на начин који неће ни са које родољубиве стране изазвати икакву сумњу и икакав оправдан приговор.

Господо, г. Тодор Живковић, резервни официр, сада народни посланик и наш друг, хвалио је са ове говорнице господина министра Марића. Он гласа за буџет због поверења у господина генерала Марића. (Приговори у центруму и на десници и повици: Он није тако рекао! — Аћим Поповић: Треба да знате да је Тодор Живковић 30 година био официр наше војске. — Жагор). Господо, нећу о томе да се препиремо! То је сасвим сувишно! Што ја говорим то се овде бележи. Исто тако и оно што је рекао г. Живковић, и то се овде забележило, а он је свој говор прочитао и то је тачно забележено. Ако сам ја, можда, погрешно у навођењу његових речи, ја ћу радо то да исправим. (Жагор и приговори). Али, хоћу да кажем ово: то ми је остало добро у свести да је г. Тодор Живковић подвлачио поверење у личност генерала Марића.

Ја, господо, могу да кажем ово: Југословенска војска је имала увек добре и ваљане министре војске, не само данас него и раније, а нарочито за живота Блаженопочившег Краља Александра, који је и као ратник, и као војник и као Врховни командант наше војске страшно волео војску, која је била понос Његов и понос свега нашег народа. (Плескање на левици). И тај Врховни командант и када је ишао на Марсељску Голготу, ни онда није заборавио Своју војску. И када је ишао да погине, мислио је на њу. Оно што он није у Француској свршио, то је довршено одмах иза Његове трагичне погибије у Марсељу.

Господо, не треба издизати овог Министра војске над оним. Ја остајем код тога и понављам да су сви министри војске посвећивали и војсци и војној спреми највећу пажњу и да су владе свих режима давале војсци онолико кредита колико је народна снага у том часу подносила. Господо, па ви знате да је сасвим природно да сваки министар тражи за свој ресор далеко више него што му Министарски савет одобрава и Министар финансија допушта, а сигурно је да никад није постојао тако рђав министар војске, који је тражио мање него што би Министар финансија хтео да му да.

Испадни активних министара који хоће нешто друго да докажу, вредни су, господо, жаљења што долазе са тако високог положаја и што им се у јав-

ности даје тако широк публицитет, док се међутим гуши свака pametna реч која се са овог места каже. Г. Корошец је јуче изјавио да ће се он молити драгом Богу за грехе своје и једног бившег министра. Ја молим свог свештеничког друга г. Корошца кад се буде молио за грехе своје и онога његова друга у опозицији, нека не заборави да се том приликом помоли Богу и за грехе г. Крека, свога министарског друга, а нарочито да се усрдно помоли за грехе г. Драгише Цветковића, са чијом се незгодном изјавом солидарисао пред целом Скупштином и одао му јавну хвалу и признање. (Смех и одобравање на левици).

Господо, никад опозиција није сметала влади у тражењу кредита за наоружање војске. Кад год је држава тражила кредите за војску, опозиција никада није томе правила сметњу. (Стојадин Димитријевић: А интригира увек!) Господине, ја се на та ваша добацивања уопште нећу освртати. — Господо, не само данас него и онда када је беснела најжешћа партиска борба у Народној скупштини, а то је било године 1928, чак и у то време, у страховитој борби коју је опозиција водила против владе, и онда је цела опозиција гласала за буџет Министарства војске, за кредите потребне за народну одбрану и то гласање 1928 године извршено је на предлог покојног Стјепана Радића.

Господо, ми из клуба Југословенске националне странке верујемо да ће се југословенска војска у свему држати светлих традиција некадашње славне српске војске, да ће наша војска и даље гајити онај дивни демократски дух који сам мало пре описао, да ће чувати дух јединства који је у војску увео њен незаборавни и славни врховни командант Витешки Краљ Александар. (Једнодушан одзив: Слава Му!) И у знак наше љубави према војсци, независно од нашег става према Краљевској влади и свима министрима у њој, ми гласамо за буџет који је потребан за нашу државну одбрану (Одобравање на левици), и завршујем своју реч са покликом: Живео Краљ! Живела војска! (Сви народни посланици устају и кличу: Живели!)

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Станко Ленарчић.

Stanko Lenarčić: Gospodo narodni poslanici, do sada je bio običaj da je budžet Ministra vojske i mornarice u Narodnoj skupštini priman bez debate aklamacijom. Takvim postupkom htelo se vojsci dati posebno poverenje.

Takav postupak, mislim, bio je štetan za samu vojsku i zbog toga hoću da iznesem neke sugestije o radu nekih grana u vojsci, i staviću predloge za promenu Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice. Taj moj postupak nije nikakvo nepoverenje prema našoj vojsci, naprotiv, mojim izlaganjima hoću da upozorim g. Ministra na stvari koje su njemu već poznate, a poznate su i nama, ali koje bi postale i sudbonosne za našu vojsku i za državu, ako se uzroci blagovremeno ne uklone.

Gospodo, ja zastupam u Narodnoj skupštini srez Logatec, koji se graniči sa našom najnovijom prijateljicom Italijom; i meni izgleda osobito važno da naša vojska bude i moralno i materijalno na takvoj visini da bi, u slučaju potrebe, bila u mogućnosti da spreči prelaz, tehnički mnogo bolje naoružanoj, vojsci naše sadašnje prijateljice.

Gospodo, ja sam bio 12 godina predsednik velike opštine Bloke. Kao takav video sam mnogo nedostataka Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice, kako na štetu same vojske tako i na štetu građana. Po mome uverenju bilo bi potrebno revidirati Zakon o ustrojstvu vojske i mornarice.

1) Tačka 7 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice. Osobe koje su bile kažnjene na gubitak časti, ne mogu služiti vojsku, a moraju plaćati vojnicu. Ove osobe oslobođene su vojničke službe, a obično i vojnice, pošto ne plaćaju nikakav porez.

2) Po tački 9 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice vojna obaveza traje za sve građane od 20—50 godine. Medutim vojničke vlasti vode rezervne oficire i vojne činovnike i preko 50 godina do smrti, iako tačka 3 Pravilnika citiranog zakona tačno kaže da i za rezervne oficire i vojne činovnike vredi isto doba t. j. od 20—50 godina.

3) Za slučaj mobilizacije treba već u mirno doba osloboditi od vojne službe jedan broj vojnih obveznika koji ostaju na svojim službenim položajima. Čl. 15 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice. Ta uredba je u toliko nedovoljna, da bivše autonomne varoši ne mogu osloboditi svoje službenike iako bi bilo potrebno da se s njima postupa na isti način kao sa sreskim načelstvima, pošto su te varoši upravne vlasti prvog stepena i ne samo opštine gde su oslobođeni predsednici i delovodci. Dok ne bude to rešeno, neće biti pravog reda.

4) Vojni obveznik ide u 20 godini prvi put na pregled. Ako se pronađe za nesposobnog, mora svake godine, dok ne navrši 27 godina, doći na pregled. U praksi prođe takav vojni obaveznik 9 pregleda i to do navršene 28 godine i dotle ne može da se slobodno kreće. Čl. 50 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice. Tek kad navrši 31 godinu posle poslednjeg pregleda, ovakav obaveznik zna šta je s njime. Čl. 51 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice. Zbog ekonomskih prilika bilo bi potrebno, da svaki obveznik već sa 25 godina zna šta je sa njime.

5) Kad se koji obaveznik kao hranioс oslobađa, smatraju se po čl. 50 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice žene u starosti od 18—45 godina ravnoправне мушкарцима. Ako regrut, pokraj svoje bolesne majke, ima još sestru staru 18 godina koja je u službi, regrut ne može biti oslobođen, pošto se u smislu Zakona kaže, da sestra može hraniti majku.

6) Student koji ima pravo na dački rok, nema prava da bude oslobođen od vojne službe kao hranioс nesposobnih zadrugara. Uzmimo studenta koji je sa 18 godina dobio službu. Ima bolesnu majku. Kad navrši 21 godinu mora u vojsku, pošto ima pravo na dački rok po svojim studijama. Majka nije kadra da ga oslobodi. Meni to izgleda nepravedno.

7) Po čl. 57 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice, voјnik iz kadra ima samo jedanput, za vreme svoje službe u kadru, pravo na besplatnu vožnju kad pođe na odsustvo. Dogodi se smrtni slučaj u familiji, a voјnik služi daleko od kuće, i pošto nema novaca za put, ne može doći na sahranu. Mislim da država ne bi bila mnogo oštećena ako bi u takvom slučaju odobrila voјniku besplatnu vožnju. Isto tako bi bilo potrebno, da dobije besplatnu vožnju i familija umrlog voјnika, ako ide na njegovu sahranu.

8) Čl. 229 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice tač. 2 kaže, da su oslobođeni od plaćanja voјnice obaveznici, koji su nenamerno onesposobljeni za voјnu službu. To se u praksi ne sprovodi. Pregled-

ne komisije u dokumentima fiksiraju samo član i tačku, po kojem je obaveznik onеспособljen za vojnu službu. Dešava se da je obaveznik otslužio već veći dio svog roka u vojsci, pa je teško obolio i zbog bolesti bio oslobođen vojne službe, kao stalno неспособан. Zbog toga mora da plaća vojnicu, pošto u njegovom uvjerenju nigde ne stoji da je njegova неспособљеност prouzrokovana vojnom službom. Desio se slučaj, da je vojnik došao iz vojne službe bez jedne noge, a obavezan je da plaća vojnicu, pošto nema dokaza da je nogu izgubio u vojsci. U svakom slučaju treba izdati naredbu, da vojno-lekarske komisije uvek unesu u uverenje, da li je povreda prouzrokovana vojnom službom ili не. Bez takve primedbe не може se obaveznik ослободити od plaćanja vojnice.

9) Po čl. 234 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice mora svaki obaveznik iz konjice imati jahaćeg konja sa spremom, ako zadruga plaća na selu 600. u varošici 1.200, u varoši 4.000 dinara direktnog poreza. Onaj koji konja nema, mora da plati u remonto-sko komorski fond 4.000 dinara i to 3.000 dinara za konja i 1.000 za spremu. Takav propis je veliko opterećenje za našeg seljaka. Seljak nema potrebe za jahaćeg konja i spremu. Kaže se da dolaze u obzir samo oni za koje opština izjavi da su u mogućnosti da drže konja, a komisije rade samo po zakonu i po visini direktnog poreza.

Na selu dolaze u obzir isključivo mali obrtnici, koji su obično bez nepokretnog imanja, a zbog obrta su visoko oporezovani. Taj propis potrebno je promeniti i neka se uzmu u obzir samo imućniji staleži.

10) Čl. 253 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice kaže, da onaj koji mora da da konja i kola za vojne vežbe, не добија za to никакve odštete. Trebalo bi ослободати od vežbe konje, koji izdržavaju vlasnika a da se za ostale konje dade primerna odšteta po čl. 244 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice. Bilo bi i potrebno, da vojne vlasti regulišu predaju stoke i ostalog mobilizacionog materijala na taj način, što bi naročite komisije sakupljale taj materijal po srezovima.

11) Čl. 250 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice omogućava pozivanje obaveznika svake godine na vojnu vežbu. Mislim da to nije potrebno. Urediti bi bilo potrebno i to, da se jedan obaveznik (vojnik) не позива више пута, a druge uopšte не.

Bilo bi potrebno regulisati za vreme oružne vežbe i ishranu siromašnih zadrugara obaveznika. Opštine nisu kadre da u svom delokrugu to regulišu. Vidi čl. 362 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice. Po čl. 55 trebalo bi to da učini opština, a niko не kaže na koji način. A narod trpi zbog ovog nereda.

12) Po čl. 269 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice državni i samoupravni činovnici, rezervni oficiri, dobijaju za vreme vežbe samo razliku u plati oficira i činovnika, a međutim ostali oficiri dobijaju sve prinadležnosti kao i aktivni oficiri. Zbog ovog propisa ima državni činovnik-oficir veliku štetu. Porodica mora da živi kod kuće, a on mora da živi na vežbi. A na drugoj strani je dobro situiran samac koji dobija sve prinadležnosti i još dodatak za familiju. Meni izgleda da je ta razlika nepravedna. U vojsci neka svaki vojnik dobije ono što mu pripada bez razlike.

13) I to nije dobro, da rezervisti, koji su pozvani na vežbu не добијају prinadležnosti. Čl. 270 Zakona o ustrojstvu vojske i mornarice. U tom pogledu не

bi smelo biti никакve razlike među rezervnim i aktivnim vojnicima, kao što nema razlike ni u uniformi, ni u radu, ni u drugome. Vojnik je vojnik: jednaka dužnost, jednaka prava.

14) Na svakoj je vežbi безброј rezervista disciplinski kažnjenih. Ove kazne moraju da otsluže kod nadležnih vojnih okruga na vlastiti trošak. Ako rezervist nema sredstava i sa prehranu platiti opština. Potrebno bi bilo da ti troškovi padnu na teret države a не na teret opštine. Pogrešno je i to, što se ovakvi kažnjenici pozivaju na izdržavanje zatvora čitave mesece после svršene vežbe i da moraju da napuštaju svoj civilni posao.

15) Raspored obaveznika i prevoznih sredstava je vrlo nepraktičan. Taj raspored prouzrokuje puno rada i nevolje. U mesto da vojni obaveznik odmah po otsluženju roka primi vojničku knjižicu sa svojim stalnim rasporedom i sa nalogom kada za vreme mobilizacije treba da krene u nadležnu komandu, без svakog posebnog pozivanja svake se godine opetuje procedura objavljivanja vojnog rasporeda po opštinama, koje svake godine moraju izraditi spiskove u dva primerka kako za obaveznike tako i za komoru. Povrh toga moraju za svakoga obaveznika izraditi i rasporednu cedulju. Svi obaveznici moraju biti pozvani na opštinsko zbiralište da dobiju raspored. Već to da opština sama, svaka u svom delokrugu, mora formirati i odašiljati obveznike u pojedine vojničke jedinice, pokazuje jasno da je svakogodišnje objavljivanje rasporeda непотребно. Obaveznicima je svejedno kuda su raspoređeni. Za njih je glavno da moraju doći na opštinsko zbiralište. Uopšte čitav postupak sa opštinama, po mom uvjerenju, pogrešan je i mobilizacija se не bi mogla u redu izvršiti i obveznici rasporediti, pošto opština dobija spiskove iz vojnih okruga tek na dan mobilizacije. Da su ovi spiskovi većinom netačni, poznato je. Ja mislim da bi objavljivanje mobilizacije bilo najjednostavnije izvršeno na materinskom jeziku sa posebnim pozivom vojne ili civilne vlasti za svu državu na isti način. Neпотребно je da se objava prepušta slobodno svakoj opštini zasebno. Mislim, da je to vezano sa prevelikim rizikom.

Kada bi opština objavila mobilizaciju na taj način, svi bi obaveznici išli u komandu vojnih okruga, gde bi se raspodelili u pojedine formacije. Na taj način bi otpalo svakogodišnje objavljivanje vojnog rasporeda. Mobilizacija bi bila izvršena u redu i ostala bi i vojnička tajna. Za pojedine vojne formacije znala bi isključivo vojna vlast a не opštine i pojedinci. Pojedinci treba da znadu samo za osnovnu komandu kod koje treba da se prijave za vreme mobilizacije.

Ako не bi bilo ni u kom slučaju moguće da se izmeni način objavljivanja rasporeda vojničkih snaga, onda neka bi se barem odredilo to, da spiskove za vojne rasporede, uputnice i pozive, koje izrađuje sada opština, izradi vojni okrug, a opštine bi iste samo podelile obaveznicima.

Uopšte, morali bi sve pozive izraditi vojni okruzi, a opštine bi iste uručile obaveznicima. Na taj način bio bi uveden jednak postupak u celoj državi.

Opštine su radom za vojsku i suviše opterećene. Rade sve poslove vojničkog karaktera šablonski i zbog toga je tolika smetnja u ovom radu. Vojni raspored je vojna tajna, a kod objavljivanja na javnim opštinskim skupovima može svako ko ima interesa sve potrebne podatke sakupiti i ako su isti šifrirani.

Ako nam je stalo do toga, da se uvede red, onda neka opštine služe samo kao izvršni organ. Nepismenost ne može biti uzrok ovih promena.

Po otsluženju u kadru dobio je svaki vojnik obveznik vojničku knjižicu u kojoj su naštampani najvažniji propisi. Ako mora vojnik čitati te propise, mora znati čitati i uručene mu pozive za vežbu, raspored i sve ono što bi dobio od vojne vlasti. Na taj način radilo bi se i na suzbijanju nepismenosti.

U interesu rada bilo bi potrebno da se kod vojnih okruga postave stalni vojni referenti, oficiri ili podoficiri i to takvi, koji razumevaju narod. Samo oni referenti, koji bi stalno radili na istom materijalu, radili bi to savesno i tačno.

16) Sva štampana i pisana uputstva vojnih vlasti opštinama, neka se izrade na onom jeziku u čijem se području opština nalazi. Nije dobro da se sve radi na srpsko-hrvatskom jeziku i to najviše ćirilicom. Opštine, usled nepoznavanja jezika, često puta krivo tumače narodu propise. Ako to nije moguće udesiti putem vojne vlasti neka se svaka administracija uputi putem Banske uprave, koja će opštinama davati uputstva u razumljivom obliku.

17) Bez odgađanja treba rešiti pitanje temelja vojne jedinice. U tom pogledu vlada potpuni haos. Neosporno je, da za svakog vojnog obveznika bude temelj za vojnu evidenciju njegova domovna zavičajnost. Dok su opštine odgovarale za svoje ljude, još je nekako išlo. Sada vojne vlasti preko svih propisa vode jednog ili drugog obveznika u članstvu jednih ili drugih opština. U glavnom neka se radi po načinu: onaj koji je zavičajan u jednoj opštini, neka se u vojnoj evidenciji vodi na području te opštine i to tako dugo dok ne promeni zavičajnost. Vojnička evidencija bila bi puno jasnija, da je izgrađena na principu domovinske zavičajnosti. Promene u tom pogledu bile bi puno bolje nego što su sada.

18) U pogledu vojničke evidencije, treba opštine rasteretiti i ostaviti im u njihovom području samo ono što njima pripada. Postoje naredbe po kojima moraju opštine voditi bezbroj spiskova za svoje obveznike. I to bi se moglo promeniti. Potreban bi bio samo jedan spisak u kome bi se moglo sve ono upisati što je važno za vojne obaveznike. Zašto treba poseban spisak železničara, spisak oslobođenih, spisak finansijskih organa, spisak žandarmerije, spisak aktivnih vojnika, spisak vojničara, spisak iseljenika u Ameriku i t. d.? Zašto su potrebni toliki spiskovi, kad je poznato da je u opštinama, kod ovolikih spiskova, tačnost nemoguća? Da su ti spiskovi potrebni za vojničke vlasti, moguće je, ali su potpuno nepotrebni za opštine. Pored toga, opštine vode još veći broj spiskova o mobilizacijskom rasporedu i većina ovih spiskova je praktički bez vrednosti. Kao dio ovog mobilizacionog materijala moraju imati nekoje opštine spremljenu i municiju i puške. Baš kod spremanja ovoga materijala obično nije red. Zašto se izručuje opštinama takav materijal kad bi mogao biti isti puno bolje sačuvan po žandarmerijskim stanicama? Vojnička tajna bila bi potpunija, da se mobilizacioni materijal nalazi kod vojnih vlasti ili kod žandarmerije ili kod sreskih načelnika, a predat bi bio opštinama pri objavi mobilizacije. Opštine imaju nalog, da otvore mobilizacione kovertne tek onda kad dobiju pismeni nalog. Bilo bi jednostavnije da umesto naredbe, vojna vlast šalje opštinama kuverte. Zbog ovako nepraktične vojne administracije imadu opštine puno nepotrebnih troškova. Mislim da bi bilo

još najbolje, da su kod Banskih uprava stalni vojnički referenti, koji bi davali opštinama direktive. Opštine bi i u tom pogledu bile ovisne od svojih civilnih vlasti, a ne direktno od vojnih vlasti. Sve neka ide redovnim putem od Banske uprave preko sreza opštinama, i obratno, osobito u pogledu mobilizacionog materijala. Mislim da nije suviše traženo da bude vojnička administracija sviju opština na području jedne banovine jednaka i stalna.

Ovo, gospodo narodni poslanici, bili bi uglavnom moji predlozi za promenu zakona i administracije vojnih vlasti.

1) čl. 61. — »no bez materijalnih naknada«, zamieniti sa »sa svim materijalnim naknadama«.

(Napomena: Neunapređenje pod iznetim okolnostima krivica je vojne administracije, pa prema tome oštećeni ima pravo i na naknadu pričinjene mu materijalne štete).

2) čl. 81. — U tački 1/2 dodati:

»Sadašnji aktivni oficiri koji su kao dobrovoljci učestvovali u ratu 1914—1918 godine, a imaju položeni viši tečajni ispit (ispit zrelosti), smatraju se, da su svršili Nižu školu Vojne akademije«.

(Da se ispravi nepravda učinjena ljudima, koji su stvarali i prolivali krv za ovu državu. Po starom zakonu po kojem su i aktivirani, imali su pravo na unapređenje u čin pukovnika, novim je to pravo oduzeto).

3) čl. 94. — dodati nov stav:

»Aktivni oficir reda vojske, koji je zbog rana zadobivenih u ratu oglašen nesposobnim za trupnu službu, pa se zbog fizičke nesposobnosti upotrebljava za kancelarisku dužnost, smatra se da je ispunio uslove za komandovanje i za njega važe uslovi, predviđeni za njegov rod vojske. U koliko su ranijim zakonima takvi oficiri, zbog neispunjenog uslova u komandovanju, bili zapostavljeni, vратиće im se rang«.

(To su mahom vrlo vredni oficiri i neosporno zaslužni za ovu državu, pa sada kao poluinvalidi bivaju zapostavljeni pred svojim zdravim drugovima i izjednačeni sa oficirima, koji su kao uopšte nesposobni izbačeni iz stroja).

4) čl. 279. — dodati:

»Isti dodatak pripada i svim onim aktivnim oficirima, koji svoju redovnu dužnost obavljaju u civilnom odelu«.

(Neophodno je potrebno, jer oficir nije u stanju, da svojim sretstvima i uobičajenim pausalom održava dve garderobe, kao npr.: Vojni izaslanici, obaveštajni oficiri i t. d.).

5) čl. 292. — Izbaciti ceo stav peti!

(Naročito podoficiri njime su nepravedno opterećeni).

6) čl. 318 i 320. — Posle »prema članu 310« dodati: »312 i 313«.

Sem toga treba ukinuti i kauciju za ženidbu.

(Kod nas se ne dozvoljava ženidba sa poštenim devojkama često iz vrlo uglednih ali siromašnih porodica).

Sad, gospodo prelazim na kritiku inženjersko-tehničkoga rada Ministarstva vojske.

Ono što ću sada izneti, je samo manji dio onih velikih grešaka, koje se svaki dan dešavaju i koje su štetne po ugled vojske, a osobito za državne finansije.

U godini 1935/36 gradili su se veliki vojnički objekti baš u mojoj opštini.

Već ranije sam zaključio, da ću u budžetskoj debati upozoriti Gospodina Ministra na neracionalan i štetan rad. Verujte mi, gospodo, da je zbog ovakog rada ugled naše vojne uprave kod našeg pograničnog stanovništva pao na minimum. Ko je tome kriv? Moja uloga je da to utvrdim. U godini 1935 došla je komisija Ministarstva vojske na Bloke, da kupi zemljište za kasarnu. Inženjer Ministarstva vojske izabrao je za kasarnu močvaran teren, iako je bio upozoren od seljaka, da je zemljište pri svakoj najmanjoj kiši pod vodom. Ovo zemljište bilo je jeftinije samo za 10.000 dinara od drugog dobrog i suvog zemljišta. Zbog ove uštede (10.000 dinara) nastala je šteta radi viših troškova, za drenažu kasarnskoga kruga, za osvetljenje, za gradnju vodovoda, od preko pola miliona dinara. Najinteresantnije je to, da kasarna pliva u vodi, u konjušnici je pravi zdenac, a vodovod mora da bude izgrađen iz zdenca koji je 2.701 m. udaljen od kasarne. Kad je počelo sa gradnjom, dobio sam na ugled nacрте. Video sam nevezovatne stvari, i kao nestručnjak utvrdio sam da u projektu za kasarnske objekte nema najvažnijih stvari, nema ni nužnika, ni kanalizacije, ni vodovoda, ni osvetljenja.

Upozorio sam na to, pa sam dobio odgovor da se to mene ništa ne tiče, i da će se već uvesti kanalizacija, osvetljenje i vodovod posle kad bude već sve gotovo i izgrađeno. Ako bi na ovakav način izradio nacрте inženjer u privatnoj službi, on bi već kod prve zgrade završio svoju karijeru. Upozorio sam i na to, da krovovi i oluci za odvajanje vode sa krova ne odgovaraju našim prilikama, i to zbog visokog snega. Dobio sam odgovor, da Ministarstvo hoće da ostvari jedan tip kasarne za celu državu. Posledice ovog tipa osetile su se već u 1936 godini, kada je sneg skinuo skoro sve oluke sa kasarne, pa su se isti morali u 1937 godini odstraniti i nanovo montirati. A danas su kasarne u derutnom stanju i ako se još nijedan vojnik nije uselio.

Po dovršenju kasarnskih objekata, došla je komandaciona komisija i sve preuzela, a umesto da se u kasarnu uselila vojska, došlo je novo preduzeće koje je počelo sa radom na izradi nužnika, kanalizacije, na uvođenju vodovoda i elektrifikacije. Samo za rušenje zidova i bušenje istih bilo je utrošeno po prilici 50.000.— dinara. Taj novac trošio se džabe. Ove nepotrebne izdatke morali bi nadoknaditi Ministarstvu oni faktori koji su ih suviše napravili.

Pitamo se, šta je faktički uzrok takvoj gradnji? Ili je uzrok potpuna nesposobnost stručnih organa, ili je po sredi zarada? Ja, gospodo, smatram i mislim, da je uzrok ono drugo. U isto vreme gradile su se i oficirske vile i oficirski dom. U te zgrade bila je odmah uvedena i kanalizacija i vodovod. Novac za ove objekte nije išao iz državne kase?!

Na sličan način gradile su se i kasarne u Ribnici i u Delnicama, koje imaju isto tako puno nedostataka. Ja mislim, gospodo, da imademo u državi dosta sposobnih stručnjaka, i bilo bi dobro da se u tako važne ustanove državnih preduzeća primaju pravi stručnjaci iako nemaju protέkcije.

O manevrima na Kupi, gospodo, konstatujem samo to, da isti nisu onako uspeali, kako je to bila želja naših vojnih starešina. Ti manevri su dali dovoljno materijala i prilike, da se vidi u kom pravcu treba našu vojsku popunjavati.

Na manevrima primetio sam to, da naše naoružanje nije ni savremeno, ni dovoljno i mi smo u tom pogledu daleko za ostalim susednim državama. Motorizacija, ukoliko postoji, ne odgovara prilikama i zastarela je. Vrlo mali broj imamo moderno naoružanih motorizovanih jedinica.

Manevri na Kupi pokazali su velike greške i nedostatke, koje naša hrabra vojska ne sme da trpi.

Gospodo, naša avijacija pretrpela je prošle godine velike gubitke. Kod kupovine materijala za avijaciju treba voditi osobitu brigu. Nažalost se je naša vojska do zadnjih par meseci snabdevala sa zastarelim materijalom. Naši avioni nisu imali ni dovoljno brzine, ni dovoljno akćiskog radija.

Gospodo, već prije dve godine imali smo priliku, da otkupimo licencu za sada najbržih sovjetsko-ruskih bombardera S. B. sa brzinom preko 400 kilometara na sat. Ovu licencu mogli bismo dobiti putem jedne prijateljske države. Uz licencu dobili bi jedan prototip ovog bombardera. Interesantno bi bilo saznati zašto smo se dve godine nazad snabdevali aparatima zastarelih tipova. Ja mislim, da bi Ministarstvo vojske, moralo voditi brigu o svim najnovijim pronalascima, bez uticaja onih krugova, koji vode uglavnom brigu o provizijama. Gospodo, poznato mi je da nam je jedna prijateljska država nudila saradnju u obaveštajnoj službi a ovu dobronamernu saradnju nismo primili na veliku štetu naše narodne odbrane.

Gospodo, u Finansiskom odboru tražio sam i promene kod graničnih trupa. U granične trupe primalo se samo oko 10% Slovenaca i Hrvata, a svi ostali su Srbi. Pošto su ti vojnici većinom slabò pismeni i znaju, u glavnom, samo ćirilicu, za njih je rad na granicama na severu i zapadu težak i štetan po stanovništvo, koje prelazi granicu. I postupak tih vojnika je takav, da šteti ugledu vojske i hudi ugledu Srba, i to samo zbog postupaka tih graničara. U mom sreću desio se slučaj da je graničar jednog uglednog seljaka koji je kraj granice pregledao svoju šumu i pitao graničara zašto mu oduzima goriva drva, zlostavljao na sledeći način: Uzeo je pušku na gotovs i komandovao: „Klekni!“ Seljak je klećao od prilike ¼sata i kad je kazao, da će se žaliti zbog ovog postupka, graničar mu je ponovo komandovao sa: „legni“, i ležao je tako opet četvrt sata.

1 decembra 1937 god. prelazili su granicu kod Zelša, na području 48 čete, dvojica seljaka, koji su vozili gradevinski materijal (krle) u Postojno. Pri povratku došlo je zbog čebeta do pregovora između seljaka i graničara. Graničar Crnogorac Novica pozvao je seljaka Turk Andreja u karaulu i tukao ga po licu. Posle toga došao je još graničar Trojković Arso, koji je ugasio svetlo i kaplar Vukićević i graničar Radoš bacili su Turka na patos i tukli ga na mrtvo ime. Prisutni drugi seljak pozvao je graničara Radoša, koji je tukao Turka puškom, da ga prestane tući, a ovaj ga je oterao sa psovkom „Ja ti mrtvu majku“.

Gospodo, taj seljak žalio se oficiru poručniku Kesiću bez svakog uspeha. Taj seljak dobio je lekarsku svedočbu i sad će da tuži državu zbog povrede.

Gospodo, ja mislim, da imamo dovoljno dobrih zakona po kojima se može svaki krivac koji prelazi granicu kazniti. Ja mislim da graničari za sada još nemaju prava da sami vrše presude.

Zbog ugleda države potrebno je, da se svi ti graničari izmene. Za komandire graničnih jedinica neka se određuju školovani i inteligentni oficiri.

I postupak sa vojnicima u nekojim jedinicama nije savremen. Osobito loše postupa se sa inteligencijom, osobito dacima. Vojnika treba odgajati, da poštuje i vojsku i državu, a sa nepravilnim postupkom postizava se baš suprotno.

Gospodo, u mom srezu u susednom srezu zaposlano je više jedinica inžinjersko-tehničkih trupa. 25 novembra 1937 godine vojnici tih odreda istukli su tri sina tamošnjih seljaka u selu Zaplana, samo zbog toga, jer su se usudili da potraže neke stvari, koje je jedan vojnik ukrao jednoj devojci. Ovakav postupak vojnika je naravno od velike štete po ugled vojske, osobito još kada stanovništvo vidi, da ni u komandi nema oslonca.

Ja mislim, da bi bilo dobro, da g. Ministar naredi, da se takve stvari ne bi više dešavale.

Ja sam više puta došao u položaj, da sam morao, da pravdam vojsku zbog raznih ispada. To sam smatrao za potrebno i zbog toga jer sam član naše vojske, čime se ponosim, ali ne mogu, gospodo, pravdati i ovakav postupak, koji sam naveo.

Gospodo, ovih dana vozio sam se sa jednim uglednim članom JRZ iz Ljubljane. Taj gospodin odobravao je osobito našu vanjsku politiku. Rekao je: „Dr. Stojadinović je dobro učinio, da je sklopio sporazum sa Nemačkom i Italijom i da je napustio preveliko prijateljstvo sa Francuskom, osobito zbog toga jer nam je Francuska snabdevala našu vojsku lošim oružjem”. Taj gospodin, koji pripada prijateljskom krugu naših slovenskih ministara, saznao je to u Beogradu.

Gospodo, ja mislim, da je to shvatanje pogrešno! Nije to Francuska, koja je našu vojsku snabdevala lošim oružjem, već su to bile uvek naše komisije, koje su slabi materijal preuzimale. Poznato je već, da inostranci vrlo rado prodaju i predaju slab materijal našim komisijama.

Ne dugo posle toga razgovarao sam sa jednim gospodinom koji je imao priliku, da vidi preuzimanje vojnog materijala u Plznu od oficira iz Sovjetske Rusije. Taj gospodin kazao mi je, da bi jugoslovenska vojska imala puno više boljeg oružja, da njene komisije rade tako savršeno kao ruske. U Rusiji naime svaki oficir, koji preuzme loš materijal, gubi glavu.

Gospodo, naša država je zasada okružena od samih prijatelja. Najbolji prijatelj države jeste dobro savremena naoružana vojska. Naš narod zna ceniti sve vrline naše vojske u prošlosti. Narod želi imati jaku vojsku, a vojska mora znati, da upotrebi odobrene kredite pošteno i racionalno. Nesposobne ljude, koji su na položajima, treba odstraniti.

Naročitu pažnju treba skrenuti nabavci raznog vojnog materijala osobito artiljerijsko-tehničkog i avionskog. U komisije treba određivati isključivo najsavešnije oficire, bez obzira na porodične i prijateljske veze. Nije samo zbog ugleda vojske i državnih finansija potrebno, da se napravi red. Potreban je takav postupak osobito zbog toga, da naš narod ne gubi veru u tu našu najveću svetinju, našu nacionalnu vojsku. Krivci neka se u svakom slučaju strogo kazne.

Uveren sam da će Gospodin Ministar vojske moje sugestije i napomene usvojiti, zbog toga i ako u ovu Vladu nemam poverenja, imam poverenje i ljubav u našu nacionalnu vojsku. (Pljeskanje na levici).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има у име групе Независног клуба народни посланик г. Војислав Лазич.

Војислав Лазич: Господо народни посланици, човечанство би било најсретније, када у свету не би било ратова уопште, кад би међу народима владао такав ред и мир, да нико никога не напада и да нико ни од кога ништа не тражи и кад би у животу појединаца био такав живот да нико ни на кога не насрће. Али, нажалост, у човечанском животу показало се, да народи једни на друге нападају, да појединци један на другог нападају. Зато је потребна самоодбрана појединаца, човека, па је онда зато потребна и самоодбрана и народа појединог па и народне државе. Кад помислимо шта кошта народ та његова одбрана, онда долазимо до закључка да народ на своју одбрану троши више од половине својих доходака. Колико се жртава подноси. Оне су непроцењиве. Али такав је људски живот. И те одбране мора да буде. И онда мора да буде и војске. Па кад све државе имају војску, морамо и ми имати. И природно је да за ту нашу војску морамо имати и средства за њезину спрему, за њезино одржавање и да она буде способна у даном моменту, да изврши своју високу улогу. Али, господо, и поред тога што ја нашу војску много ценим, много поштујем и ценим њен узвишени задатак, не могу гласати за овај буџет Министарства војске. Господо, навешћу и разлоге зашто не могу гласати за овај буџет. (*Велимир Милићковић:* Резервни си официр, треба да гласаш!)

Господо, ја знам шта значи једна добро наоружана и једна добро спремљена војска. Ја имам, господо, ратно искуство и сведок сам оних догађаја на Гучеву, на Гучевским положајима на Дрини, кад нисмо имали довољно муниције, када се морао командир батерије, да би испалио један топовски метак, обратити чак на команданта дивизијске артилерије, да му он то дозволи. Немајући муниције, ми смо били принуђени да се повучемо са гучевских положаја на Рудничке положаје. Али када смо на рудничким положајима добили муницију и добили Данглисове топове, онда смо непријатеља потукли до ноге, поразили га и пребацили из наше земље.

Господо, сведок сам наших успеха на Кајмакчалану, на Грунишком Вису и на Соколцу, када је артилерија извршила свој задатак, имајући довољно топова и муниције, када је пешадија такође онакав елан учинила и онакав подвиг постигла, какав се ретко у ратним историјама постиже.

И, господо, ценећи то, мене је забринула изјава изасланика француске војске, који је био присутан нашим јесењашњим маневрима на Купи и који је, вративши се у своју земљу, изјавио овако:

„Људски материјал добар, спрема и наоружање слаби”. Тако је он рекао свој суд, посматрајући наше маневре. А, господо, ја сам прошле године када је решавано о буџету, када се и у финансијском одбору и овде говорило о наоружању наше војске добно утисак да је наша војска тако спремна, да је тако наоружана да све има од најкрупније до најситније ствари, од најкрупнијег до најситнијег оружја у довољној мери и да је она најсјајније опремљена. Господо, ја мислим да сваког од нас мора та и таква оцена да забрине и да морамо да запитамо ову Краљевску владу зашто је то тако.

Господо, други разлог јесте што ова Народна скупштина, иако вотира потребне кредите за војску, нема никакве контроле како се врше набавке

за војску, како се врши наоружање. Чуло се, господо, са деснице приликом начелне буџетске дебате а то се чуло и у дебати у Финансиском одбору како је пре рата у Народној скупштини критикована Влада Николе Пашића поводом ондашњег наоружања наше војске, и да је онда, господо, неко од критичара рекао да се набављају за нашу војску у место топова сулундари а ви кажете да је та критика била неумесна и да су ти сулундари доцније показали своју вредност у ратовима од 1912 до 1918 године. Господо, не заборавите да је свака критика нарочито критика која је добронамерна, да је она потребна и код ресора Министарства војске. Господо, да ли ми можемо да замеримо ондашњим критичарима што су ту критику чинили? Они су је чинили добронамерно, то су чинили патриоти, то су чинили људи који су свој патриотизам доцније у рату доказали, и можда је баш њихова критика била та која је натерала владу да не погреша и да добро наоружа војску, да набави најбоље оружје и муницију. Господо, и наша критика иде за тим да видимо, да се упознамо и ми као претставници народа, као људи који у име народа дајемо кредите, да се упознамо с тиме како се врши наоружање, и да ли је оно задовољавајуће, да нас не би сутрашњица изненадила. И контрола и критика потребне су и ја тражим да се пред једним нарочитим скупштинским одбором покаже тачно како стоји наше наоружање, да нарочити скупштински одбор изврши преглед наоружања и те спреме и да тај Одбор после реферише Народној скупштини. Треба сви да будемо упознати са тим, јер то је наше право, то је наша дужност.

Господо, ми смо дочекали да једног дана буде спуштен у море један наш ратни брод. Та лађа је израђена у Нанту, и по обичају који влада у свету, па и код нас, та лађа требала је да добије своје име, требало је неко из наше земље да дође да лађу крсти. Наш Министар војни, свакако по жељи Краљевске владе послао је у Нант да ову лађу крсти г-ђу др. Милана Стојадиновића, Претседника владе. (Протести и граја на десници). Ви са деснице можда се узрујавате што ја ово говорим, али ја имам разлога што о томе тако говорим. (Протести на десници и повици: Какви су то разлози?) Господо, наша војска мора бити далеко од свих политичких верзија. Господо, војска мора бити политички потпуно очувана од сваког, она ни у ком моменту не сме да добије ма какво политичко значење. (Жагор и протести на десници).

Господо, за овакав један чин није могла бити одређена госпођа Претседника владе који је носио једне политике, једне партије. (Жагор и протести на десници и узвици: Он је Претседник владе!) Јесте, господо, у овоме моменту он је Претседник владе, али не заборавите, да је он у исто време и вођа једне политичке партије. (Протести на десници. — Новица Поповић: Ја Вам кажем, господине Лазићу, да тако не смете говорити! — Граја и објашњење).

Претседник Стеван Ђирић: Господо посланици, молим вас мир! Изволите наставити, господине Лазићу.

Војислав Лазић (наставља): Господо, ја питам, где су наши ратници, ја питам где су били за то наши генерали, где је био наш Војвода? Зар

није било заслужних ратника, зар није било заслужних инвалида, зар није било ниједног заслужног ратника у овој земљи, да оде и изврши ту високу дужност? (Бурно одобравање и плескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Господине говорниче, молим Вас да мање вичете, јер ми у Претседништву не разумемо, шта говорите.

Војислав Лазић (наставља): Нека ми не упадају! Господо, још је један тежак, врло велики разлог, који ме опредељује, да из неповерења према овој Влади изјавим оно, што сам већ изјавио, да ћу гласати против овог буџета.

Био је, господо, пред овом Скупштином један уговор са једном такорећи великом страном силом, био је уговор наше државе са Светом Столицом, са Папом, био је онај фамозни Конкордат. (Граја на десници).

У том Конкордату биле су одредбе врло страховите, врло тешке по нашу војску. И да су те одредбе — сачувај Боже — на неки начин постале обавезне за нашу земљу, да су те одредбе ступиле на снагу, господо, наша војска не би више имала оно значење, које је имала до данас. (Бурно одобравање на левици. — Протести на десници).

У том Конкордату, у једној одредби стајало је ово, да Света Столица поставља једног ординарија при нашој војсци. (Граја на десници и узвици: Ђути, клеветниче!) Ви сте клеветници а не ја, ја говорим истину. Даље је стајало да тај ординариј поставља свештенике католичке вере при свакој јединици и где има војника католичке вере. Даље је стајало, да како тај ординариј, тако и сви свештеници католичке вере имају право и дужност да опште непосредно са Светом Столицом. (Граја на десници). Па је онда, господо, стајало, да ће Света Столица прописати статуте и правила, по којима ће се управљати ови војни свештеници при вршењу своје дужности, а затим да Света Столица пропише и Уредбу о војној дисциплини за те свештенике. (Гласови на десници: Што ниси прочитао Конкордат, кад не знаш!). Прочитао сам и зато што добро знам овако и говорим.

Ја вас питам, да је то озакоњено, да је то ступило на снагу, како би изгледала наша војска, којој би прописивао статуте, правила и дисциплинску уредбу један човек ван ове земље, које би прописивао сваки отац Папа у Риму? Ко је смео да прими у име наше војске такву једну одредбу? Г. Министар војске кога ја као стручњака и ратника добро познајем и поштујем, надао сам се из тога великог поштовања према њему, да ће он бити први, који ће стати овде испред нас и казати: не могу ове одредбе да се приме у име југословенске војске. Али Министар војни, иако смо се ми из опозиције надали у њега, иако смо погледали његов долазак и позивали га да нам у помоћ дође, он није дошао. (Протести на десници).

Господо, многи ратници задужују се војницом иако су они остали неспособни у рату и уместо признања да им се помогне за живот, они се задужују војницом. Ја сам прошле године захтевао и молио, да се једним општим наређењем нареди да се ти случајеви знају и сви ти ратници војнице ослободе, али таква наредба није следовала, него је остављено да се они жале, па тек по њиховим жалбама да се испитује и решава. Зар су они за-

служили да буду војницом оптерећени зато што су ратовали, па сада да се жале против војнице! А, господо, колико њих има који знају како треба да се жале? (Јован Здравковић: То је велика неправда!)

Инвалидско питање, господо, није решено. Врда се од њега. А, ко су ти инвалиди? То су војници, то су они који су највише допринели за стварање ове државе.

А, и сам Министар са ове говорнице рече, да добровољачко питање још није решено, да обећање дато добровољцима, још није извршено, а ова Влада, господо, онако како је до сада радила и како ради, она то обећање неће никада испунити.

Чули смо од г. Министра пољопривреде, у чијим је рукама кључ тога обећања, који треба да подели тим добровољцима земљу, он је пред нама изјавио, да земље за делење више нема. А, господо, када би се хтело, има земље, има још како, да сви добровољци добију, али зато би требали многи и многи да смање оне своје поседе. Много је поседа некоме као максимум 500 хектара, и то онеме, господо, који рата није ни видео, а барута ни омирисао, тај је заштићен да може располагати са 500 хектара, колико износи максимум, а многи од оних који су се борили и гинули за ову земљу, данас немају ни крова над главом, а камо ли који хектар земље и многи живе са највећом муком и невољом. (Одобравање и плескање на левици.)

Жандармерија, господо, као војска чудну улогу врши у овој земљи. На једној страни она је војска и потпада под војну дисциплину, а на другој страни није војска, на другој страни она је полиција, она је оруђе Министра унутрашњих послова. (Плескање на левици). Ја тражим да се то разграничи, па да се зна да ли је жандармерија војска или је полиција, јер не може бити у једном моменту војска, а у другом полиција. Ако је полиција, онда она има да одговара за сва дела пред редовним судовима, а не да буде заштићена као војска и да зато избегава одговорност пред редовним судовима. Ако данас жандармерија учини велика зла, ако жандармерија побије људе, коме да је тужите? Тужите онима који су наредили да то жандармерија изврши. Да ли је онда каква вајда од тужбе? Зато су многе жртве, које су пале за време ове Владе, остале неосвећене, јер виновници нису добили судску заслужену казну.

Господо, после ових мојих разлагања на крају, ја хоћу да вам прочитам и ову изјаву. (Гласови на десници: Да ли у име клуба?) Јесте, у име мојег клуба. Дозволите ми да вам прочитам ову изјаву:

„Верујем у наше старе војничке ветеране који су неустрашимо и са крајњим пожртвовањем кроз цело наше ратовање од 1912 до 1918 године водили нашу храбру војску из једне победе у другу, а који и данас кроз разне војничке установе и јединице предано и неуморно делају на спремању и усавршавању наше војске. Верујем и млађим генерацијама из официрског и подофицирског кадра које су после завршеног рата до данас примиле на себе величанствену дужност да како себе тако и наше синове спреме и успособе да у даном моменту одбране и сачувају своју отаџбину.

Само их молим да при томе о нашим синовима поведу очинско старање и покажу братску љубав према њима, тако да се они, кад су на војној обуци, никад не пожале на рђаво поступање од

стране старешина, на рђаву спрему и одело или недовољну храну.

Али не верујем да ће Влада г. Милана Стојадиновића учинити према нашој војсци своју дужност онако како ваља и како је за нашу војску добро. Овој Влади не могу да верујем извршење буџета ни једног другог ресора, па ни ресора Министарства војног и зато ћу гласати против.

Моје гласање противу овог буџета не може се узети као неповерење према војсци, већ само као неповерење према данашњој Влади, и да бих то јавно манифестовао ја завршујем ову моју изјаву са узвицима: Живео Краљ! Живела наша војска; (Одобравање и плескање на левици).

Претседник Стеван Ђурић: Има реч у име групе Југословенског радикалног клуба г. Мита Димитријевић.

Мита Димитријевић: Господо народни посланици, треба узети један високи национални и патриотски тон, када је реч о нашој војсци. Треба нашој војсци одати признање за њену сјајну прошлост и имати пуну веру у њену, у име Бога, још сјајнију будућност. (Приговори на десници). Молим вас, господо, немојте упадати, јер то нити је озбиљно, нити достојно, кад је реч о војсци. Јер из разога ни мало паметних, спречавате вашом лармом, да се чује оно што ми је на срцу. А, Ви, господине Претседниче, имате свега двојицу људи да за све ове упадице опоменете, а то су Александар Дачић и Бранко Тодоровић и никога више, односно још једнога — Аћима Поповића! (Приговори на десници): Ово што сад бива у Скупштини, од неозбиљних људи, никад није било.. То је један посувраћен, недостојан тон, који је заведен у редове наше да немамо осећај озбиљности ни у чему, па ни када је у питању војска.

Никакве моралне дисциплине нема међу вама тројицом који овде галамите и гледате сваки говор да покварите. То је ваша ревност у служби режиму. Оставите то цензури! Ја сам се вама овом изјавом свечано одужио, вама тројици, и више нећу обраћати пажњу ма шта ви овде казали.

Господо, наш југословенски радикални клуб који је увек ишао правом и одређеном линијом неће се у овој дебати освртати ни на један ни на други табор, који постоје у војсци. Једно је истина да је Радикална странка увек умела достојно да води борбу са сваким који је покушао да уноси политику у војску или који је покушао да узме један супериоран, неодговоран став из војске. Господо, постоји исто тако једна традиција радикалне странке још и у томе што је радикална странка увек водила слободну дискусију у свима питањима, а такође и у значајним питањима војске. Ја овде имам ову књигу написану од једног врло познатог и врло доброг официра, необичне интелигенције. Ја ћу цитирати нешто из те књиге, баш због тога што ове речи долазе из војничких редова. У овој књизи која носи наслов „Савремена врховна војна управа“ износе се резултати свега онога што су преживеле војске у разним државама, специјално у току овог рата који нам је дао велико искуство и о томе каква треба да буде врховна управа у војсци. . . . (Један глас: Ко је написао?) Ако хоћете да знате написао је генерал г. Војин Максимовић. Он каже: „Питање солидне земаљске одбране под данашњим сложеним прили-

кама, може бити решено само ако се свестрано претресе и уреди од стране Народног претставништва и уз најживљу његову сарадњу, јер ће само тако огромне жртве, које тражи земаљска одбрана, бити лакше подношене и радије даване и сама одговорност за успешну одбрану земље биће правичније раздељена и од оних, који стварно треба да одговарају за судбину државе." Који су ти који су одговорни за судбину државе? Народно претставништво, у сарадњи, у лепој хармоничној сарадњи са нашом војском, са врховима војске.

Господо, ми морамо мало да зажалимо што се у врховима управе наше војске није утврдила једна сталност, па да тече, господо, рад у питању одбране и спреме земље одређени и непрекидни рад свих енергија материјалне и духовне снаге наше војске. На жалост, после рата тај континуитет није текао без прекида него је сваки час прекидан и ометан. Између многих примера ја ћу цитирати само један који се не може демантовати, а то је пример сталних промена баш у самом Генералштабу. За неколико година ми смо имали прилике да видимо да тамо у Генералштабу, тако рећи не прође ни година две а већ се промени начелник Генералштаба. Господо, то је свакако по схватањима и самих војничких ауторитета губитак у духу рада, губитак у одређеном континуитету. Ако су у Генералштабу честе промене у врховима, не могу да се изводе ни план организовања наше војске, нити здраве реформе у њој, још мање може да се утврди један одређени принцип и метод у изради једног ратног плана. Јер сваки нов начелник Генералштаба доноси собом своја гледишта и схватања, која могу бити и сувише лична и супротна једном установљеном духу у организовању и спреми војске за судбоносне моменте. Немачка војска, у својој прошлости, имала је на челу своје војске Молткеа за преко 30 година. Сличне случајеве имамо и у другим војскама.

Господо, има још нешто што је апсолутно на души свима нама, а дужност нам је да то овде кажемо. Као да је неки зао дух обухватио врхове наше војске да се тако живо радило, исувише живо радило, да се наши сјајни ратни команданти пре времена и без потребе што пре удаљују из редова војске. Тако је круг оних сјајних наших ратних команданата све више и више проређиван у редовима наше војске, да збиља човек мора зажалити што те велике сјајне и историјски велике ратне команданте видимо више по улицама уместо да се држе у редовима војске. Један Живко Павловић, господо, без мало у педесетој години, ставља се у пензију а и други многи после њега. Растерују се из војске они који су на својим плећима изнели све наше историјске победе. И ко то врши: послератни министри војске који су у рату губили дивизије или седели по штабовима. Ја нећу да набрајам све те сјајне ратне команданте који су тако рећи избачени из војске. Како је то почело од Солунског процеса, и под интенцијама тог процеса, та навика избацавања наших сјајних ратних команданата није престајала ни до данас. Али највише растеривања из војске тих наших сјајних ратних команданата било је за време министровања Ђенерала Хаџића и Ђенерала Миливоја Зечевића, о којима историја неће имати шта да забележи. Одбацивање тих сјајних ратних команданата из војске, то је недостојно и зло. Тиме се руши, пре-

кида континуитет, онај лепо континуитет војничког српског хероизма и војничке части, и, што је најважније, одбацује се из војске велико војничко искуство. Господо, ратови нису тако чести и нема боље школе за војску него школа рата. Наполеонови маршали нису имали никакве генералштабне академије, нису имали никакве више ни ниже војне школе; имали су ону најбољу школу а то је школа рата. Па ни Карађорђе није имао никакву академију, него је имао оно што је најважније а то је школа борбе, школа битке и рата. Нити су Карађорђевој војводи имали друге војне школе, него школу живе борбе, којом се челичио њихов дух херојства и чиме се стварало велико искуство.

Господо, ја бележим ово одбацивање наших сјајних ратних команданата из наше војске као један апсолутан минус и жао ми је што је на тај начин пресечено оно лепо искуство наше војске, као и традиционални континуитет нашег херојства. А још највећа је штета што се тиме одбацивало толико историјских личности нашега рата које би служиле војсци за углед, као и народу што ће увек служити за понос.

Господо, кад је говор о војсци треба да се сетимо како је било пре рата. Сјајна серија, сјајан низ пре свега наших војних министара, у лепом броју. Данавадем прво Ђенерала Јована Мишковића, Јована Атанацковића, Милована Павловића, Ђенерала Степу, Ђенерала Путника. То су све јаке и силне личности, светли карактери. Међу њима је било чак и шпартански узвишених личности, као што је био Милован Павловић. Да би одржао војничку и моралну висину свога положаја као министра војног, он није жалио ни да његов рођени син изгуби живот у једном крају где је беснела маларија, као што је тада био Пирот. Иако му је и жена а и фамилија говорила: „Повуци га из тог места. . . болестан нам је син!" А он на то одговара: „Шта ће бити са оним који ће тамо доћи!?" и тако шпартански чврстог срца оставио је свога сина болесног у том маларичном крају и тај његов син умро је тамо. Светао је овај пример високог, шпартанског карактера.

Господо, а какви су министри после рата. Ја не мислим да о томе говорим, јер немам много доброг да о њима кажем. Можда ће историја о њима више казати него ја, али ја могу рећи да нема ту шпартански узвишених људи.

Господо, на супрот томе, хоћу да скренем пажњу шта је било са ратним командантима у другим војскама, на пример у Француској. У Француској иако постоји лимит д'аж, време докле може неко бити у војсци, парламенат француски ипак је проширио тај рок те ми данас видимо у француској војсци још увек све оне сјајне ратне команданте који су у великим биткама као и ови наши изнели на себи све историјске подвиге и све велике победе. Ми видимо још увек у француској војсци: Гуроа, Петена, Гамлена и др.

Ми ово избацавање из војске наших ратних команданата не можемо поправити, али у моменту великог искушења у које може доћи наша земља у овој неизвесности мира и рата, нека би се прешло преко свих ситничарских гледишта и нека се призову у редове наше војске сви ови војнички хероји како је био призван Војвода Мишић па и Путник, и Божа Јанковић и други остали наши команданти,

који су такође из ситне нетрпељивости били от-
страњени из војске.

Господо, има још једна озбиљна ствар, кад је
питање стварања наше војске. То је овај политич-
ки несрећни период који преживљујемо, један по-
литички период врло тежак, и ако ја то кажем, то
не кажем као члан опозиције, него кажем као
искрени грађанин ове земље. Ми преживљујемо
под овим режимом политичку разбијеност нашег
народа, јер овај ненародни режим разбија ону на-
ционалну снагу духовног јединства нашега наро-
да, коју он има. У том духовном јединству нашег
народа лежи и јединствена воља наше нације, она
несаломљива воља која је кроз дивно јунаштво и
пожртвовање у рату с много јачим непријатељима
завидила сав свет, па и непријатеље.

Овај режим, дакле, не престаје да убија ту ду-
ховну јединственост нашега народа. Погледајмо
шта је створено у народу, како је данас између
Београда и Загреба, између Хрвата и Срба, и уоп-
ште овај режим да ли сједињује или разједињује
нашу нацију. Ми знамо каква је тешка мука и не-
воља због свега тога. Ми знамо да у тој разбијено-
сти народа постоји и велика опасност и за органи-
зацију наше јединствене војске, која треба увек да
има јединствен дух и јединствену вољу. Сва та
разбијеност духовне националне целине сметаће
организовању и одржавању јединства духа у вој-
сци. Сваки организам здрав је кад се његова и фи-
зичка и духовна целина ничим не повређују. И за
војску нашу потребан је цео и здрав организам,
ничим неповређен. Све органске и духовне снаге
треба ту да су сабране. А то овај ненародни режим
руши на сваком кораку и у свима правцима.

Ми данас желимо сви да служимо народу и
отаџбини, и дозволите, господо, да у овом моменту
нагласим своју забринутост, да подвучем све
оне опасности које због ове разбијености наше
нације могу наступити у једном критичном и суд-
боносном моменту.

Господо, под шињелом војника и целе народне
војске ми, претставници Радикалне странке, же-
лимо да куца срце слободног грађанина. (Одобра-
вање и плескање на левици). Јер само тим путем,
само кроз грађанске слободе, знајте и будите уве-
рени, наша ће војска увек бити сложна и једин-
ствена и победоносна каква је увек и била. И зато
наши прваци Радикалне странке у Удруженој опо-
зицији журе да се што пре дође до споразума из-
међу Срба и Хрвата. Споразум, господо, који ми
проповедамо, тај споразум нема ништа друго до
један циљ: апсолутно решење јединства духа и ак-
ције Срба, Хрвата и Словенаца у здравој сарадњи
за добро народа и државе и у љубави према зајед-
ничкој отаџбини и нашој јединственој војсци.
(Чује се са деснице: У чему се он састоји?) Ето у
у овоме што сам рекао. У осталом, ја сам вам дао
на то питање јасан одговор онога дана када сам
недавно, баш овде у Скуштини, говорио о спора-
зуму. Господо, споразум није питање једнога чо-
века, споразум је универзалног карактера, спора-
зум није питање једне свакодневне политике
него споразум претставља дело историјског ка-
рактера. Споразум, господо, за који се залаже Ра-
дикална странка, има првенствено за циљ морално
и духовно снажење свих народних позитивних
снага свих Срба, свих Хрвата и свих Словенаца за
једну праву народну војску. Јер само кроз једно

мудро сабирање народних снага, кроз једну мудру
политику, политику здравога споразума, можемо
доћи поуздано до уверења, да ћемо баш у духу
споразума имати једну војску која ће наследити
и унапредити још више све оне идеале борбене и
победоносне војске Краљевине Србије, који ће се
војском и кроз војску пренети и на осталу нашу
браћу Хрвате и Словенце. Тако ће се, у нашој на-
родној и слободној држави, слободни Срби, са сло-
бодним Хрватима и слободним Словенцима осетити
као једна целина, под једном народном заставом!

Господо, треба да знамо да пре свега треба
што пре створити позитивне услове за сабирање
свих народних снага у једном истом осећају, у
подједнакој слободи и без икаквог разлижења у
питању и државе и војске. Јер никада више није
било потребније него сад манифестовати јединство
нашега народа у свему државном животу, па и
кроз војску у ово данашње време. Исто тако, го-
сподо, треба да сакупимо и све могућности да се
створи јединство свих потребних предуслова за
све велике задатке који чекају Југославију и који
су увек успешно изводили слободни народи сво-
јом народном војском. (Чује се са деснице: Јесмо
ли један народ или три?) Нека смо и 150, ако
смо здружени, у слободи један смо по осећа-
јима, а ако то народ није он све губи. (Граја на
десници). Господо, нисте способни да уђете у један
најпотребнији тон пијетета бар сад кад се о
крупним народним стварима говори. Сви сте ви
као они ситни врапци који чеपर्кају на малим бу-
њиштима, и лете с буњишта на буњиште, а да уз-
лете високо сасвим сте, као и врапци, неспособни.
Зато на завршетку у име Југословенског радикал-
ног клуба изјављујем:

Народна Радикална странка, и по огромним
историским заслугама које је наша војска у про-
шлости имала при стварању наше народне државе,
и по величини дужности, које наше војска има у
чувању и одбрани наше отаџбине, сматрала је и
сматра нашу народну војску основном, моралном
и физичком снагом у темељима наше државе.

Народна Радикална странка од увек се зала-
гала за остварење свих услова, материјалних и ду-
ховних, за напредак, за ојачање и здрав развој
наше војске.

И данас у изванредној тешкој европској си-
туацији, у којој је угрожен политички поредак
Европе као и увек, Народна Радикална странка
подвлачи своју одлучност, да за добро војске
учини све напоре и жртве које би се од ње
тражиле.

Мислећи на духовно јединство, неопходно
нашој војсци, Народна Радикална странка у свом
политичком делању усредсредила је све своје на-
поре на остварењу најширих услова за духовну
слогу у Југославији.

Имајући и тај циљ у виду, Народна Радикална
странка је најживље учествовала у патриотском
раду на стварању споразума између Срба, Хрвата
и Словенаца.

Успевши са другим народним странкама да
створи основу за споразум и сложну сарадњу из-
међу Срба, Хрвата и Словенаца, Народна Радикална
странка даје потпуно поверење самој на-
родној војсци, а ускраћује га Министру војске и
морнарице као члану владе с којом он заједно носи
подједнако одговорност за нелојалну кампању

коју влада др. Милана Стојадиновића води против Народног споразума Срба, Хрвата и Словенаца.

Завршујући овим речима, изјављујем да, у име Радикалног клуба народних посланика, одајем признање нашој народној војсци, а не дајем поверење ни Влади ни садашњем Министру војске и морнарице, и гласам против овог буџета. (Одобравање и плескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има у име Југословенског клуба народни посланик господин Милош Рашовић. (Гласови: Није овде!) Господин Рашовић није присутан и по узусу, требало би да, у овоме тренутку, изгуби реч. Међутим, по интервенцији Југословенског клуба, чији је члан господин Рашовић, ја сматрам за потребно да изјавим, да господин Рашовић, у овоме тренутку, не губи реч и ако сада није присутан. Господин Рашовић ће добити реч, кад дође у Народну скупштину.

Реч има народни посланик господин др. Јанко Баричевић.

Dr. Janko Baričević: Gospodo narodni poslanici, po jednoglasnom zaključku sednice, koju su održali svi šefovi opozicionih klubova, čast mi je, u ime celokupne opozicije, da dam sledeću izjavu.

Kao govornik u ime Jugoslovenskog kluba narodnih poslanika u resoru Ministarstva vojske i mornarice prijavio se bio i član Jugoslovenskog kluba narodnih poslanika g. Miloš Rašović. Gospodin Miloš Rašović juče ceo dan radio je na tome govoru i do kasne noći.

Jutros sam za vremena obavešten od poslužitelja Kluba, da javlja da smesta ustaje i da kreće u Narodnu skupštinu. Pošto je već 11 sati g. Miloš Rašović nije tu... (Sa levece javljaju da je narodni poslanik g. Miloš Rašović stigao u Skupštinu).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, сматрам за потребно да за неколико тренутака, али не по § 106 него просто из потребе, прекинем седницу.

(После прекида)

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, настављамо седницу. Реч има народни посланик господни Милош Рашовић. (Узвик из велике: Да чујемо Рашовића! — Да видимо Рашовића!)

Господин Рашовић није присутан. Ја остајем при својој пређашњој изјави. Реч има народни посланик господин др. Јанко Баричевић. (Протести на десници и у центруму и узвици: Није то Рашовић!)

Господо народни посланици, по једнодушној одлуци свих шефова група има реч господин др. Јанко Баричевић. Ја вас молим да га изволите мирно саслушати.

Dr. Janko Baričević: Gospodo narodni poslanici, pre prekida sednice ja sam bio na govornici kada sam bio počeo sa izjavom koju sam trebao da dam u ime svih šefova opozicionih grupa. U jednom momentu javljeno je da je g. Rašović došao u zgradu Narodne skupštine, a pošto ni ja niti ko drugi nismo bili informisani o onome što je bilo u to vreme s njime, razumljivo je bilo da je trebalo prekinuti na izvesno vreme sednicu da se dobiju informacije. Ja sam sa g. Rašovićem razgovarao, i on uz najbolju volju, makar bi on to rado hteo, ne bi bio u stanju nakon ono-

ga što mu se desilo da mirno iznese ono što je njemu učinjeno. Ja mogu Narodnu skupštinu po njegovim rečima veoma kratko da izvestim, da je on izlazeći iz svoje kuće na Dedinju bio napadnut od četvorice bandita od kojih ga je jedan udario šakom u želudac, u stomak, a drugi ga je udario odostrag, jer je bio opkoljen sa obadve strane. To je prouzrokovalo kod njega izvesnu nesvesticu i pošto je potrebno da se ova stvar ispita treba izvesnog vremena. Istovremeno da su mu banditi oteli koverat sa zabeleškama o stvarima o kojima je trebao da govori u Narodnoj skupštini u današnjoj diskusiji o budžetu Ministarstva vojske i izvesna originalna dokumenta, sa kojima je hteo da potkrepi svoja tvrđenja. Da stvar bude ispitana, jer je to jedan više nego krupan događaj, to tim više što se sa izvesnih strana nastoji ubaciti sumnja o namешtenosti, ja predlažem da se današnja sednica odgodi do 6 sati posle podne, jer opozicioni krugovi nalaze za potrebno da ispituju celu stvar i da o toj stvari donesu zaključak koji će imati svoju važnost.

Претседник Стеван Ђирић: Реч има Министар унутрашњих послова господин др. Антон Корошец. (Бурно плескање у центруму и на десници и узвици: Живео! — Граја на левици.)

Ministar Unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec: Gospodo narodni poslanici . . . (Dr. Janko Baričević oštro protestuje. — Žagor).

Претседник Стеван Ђирић: Господине Баричевићу, опомињем Вас на ред. Кад су Вас у миру саслушали, изволите и Ви на миру саслушати господина Министра унутрашњих послова. (Објашњења између посланика са левице и деснице.)

Ministar Unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec: Gospodo narodni poslanici, danas, čim sam saznao za slučaj gospodina narodnog poslanika Rašovića, odmah sam naredio istragu šefu policije u Beogradu, da se ispita ovaj slučaj. On se odmah počeo ispitivati, i rezultat te istrage je ovaj: . . . (Aleksandar Lazarević: Ali mi da vodimo istragu! — Protesti na desnici).

Претседник Стеван Ђирић: Господине Лазаревићу, молим Вас да не упадате у реч! (Александар Лазаревић протестује.) Опомињем Вас на ред! (Бучна објашњења између посланика са деснице и левице.)

Ministar Unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec (nastavlja): U blizini kuće gospodina Rašovića nalazi se mala kafana, koja se zove »Malo Dedinje«. Gospodin Rašović je izašao oko pola deset i prošao je mimo ove kafane sasvim mirno. (Glasovi na leviци: Otkuda to znate?) Otišao je svojim običnim putem prema Topovskim šupama. Video ga je kafedžija Živan Sremčević. U njihovu kafanu nije ulazio i nije bio tamo niti jednog momenta.

Na tome mestu gde bi se morao — kako se opisuje — desiti ovaj slučaj, je stalno žandarmerijsko-pozoričko mesto. Žandarm, koji tamo stoji, nije čuo ništa, nije video ništa, nije primetio ništa. (Žagor na leviци).

U okolini se nalazi mnogo kuća. Raspitivali smo se tamo, ali od ukućana nije niko ništa video, niti čuo, tako, da je nemoguće utvrditi, kako se to desilo i je li se tamo desilo.

Kad je došao gospodin Rašović u Parlament, javio se gospodinu Pretsedniku i kazao, da mu se desio ovaj nesretan slučaj blizu kafane i da je onda

он отишао преко винограда, да је био у кафани и да је онда шетао преко три сата по граду. (Узваци на десници: Смешно!).

Ту је једна контрадикција у томе, што су нашли полицијски органи и утврдили и у томе, шта је Председнику Народне скупштине казао господин Раšовић.

Ја се бојим ради тога, пошто је то већ сада једна контрадикција, да није по среди каква мистификација и ради тога... (Dr. Janko Baričević protestvuјући upada у рећ). Молим, то је излагање полицијских власти. (Граја и објашњења).

Председник Стеван Ђирић: Господине Баричевићу, Ваша изјава је саслушана у миру и молим Вас да не упадате у реч. (Dr. Српко Вукановић протестује.) Господине Вукановићу, изволите сести на своје место и немојте упадати у реч.

Ministar Unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec (nastavlja): Radi toga molim gospodina Predsednika Narodne skupštine da on preko gospodina Ministra pravde zamoli za sudsku istragu i ja molim da se to odmah učini... (Burno odobravanje i pljeskanje u centruму и на десници и повичи: Тако је! То је правда!) ... јер њему је случај познат, пошто му га је господин Раšовић одмах приказао када је дошао у Парламент.

Друго, молим друга г. Раšовића, да се он одмах претстави лекарима и да они утврде његово стање... (Dr. Janko Baričević: Prepustite tu brigu njemu! — **Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Dragiša Cvetković:** То је и наша брига!) ... пошто је казао, да је био боксером ударен, а ми мислимо да се то мора познавати и да лекари то морају утврдити. (Dr. Janko Baričević: Postavite se Vi да Вас неко удари šаком у stomak, па да видимо хоће ли се то познати. — Burni protesti u centruму и на десници. — Граја).

Председник Стеван Ђирић: Господине Баричевићу, Ви сте шеф групе и Ви знате шта смо једногласно закључили, па Вас зато молим да будете мирни и да поштујете своју рођену одлуку!

Ministar Unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec (nastavlja): U ime Vlade mogu da izjavim da je nama mnogo do toga stalo da se ta stvar raščisti, razjasni i da dodemo do potpune istine. (Burno odobravanje u centruму и на десници и повичи: Тако је! Живео!).

Ја мислим да ће то бити, ако се овај случај истражи, раščисти и разјасни у интересу овог високот Дома и уопште система парламентаризма. (Burno pljeskanje и odobravanje u centruму и на десници и повичи: Тако је!).

Председник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, Председништво ће најодлучније учинити своју дужност и замолити господина Министра правде да поведе одмах истрагу по овој ствари.

Ову седницу прекидам, а наставићемо је после подне у 6 часова.

(Седница је прекинута у 14,50 часова)

(Наставак седнице у 18.35 часова)

Председник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, настављамо седницу. Имам част извести Народну скупштину да сам ја своју дужност неодложно извршио. Замолити сам г. Министра правде да поведе одмах судску истрагу. Г. Министар правде то је већ учинио и предао ствар

Државном тужиоцу. Отварајући ову седницу ја вас молим, господо народни посланици, да је наставимо у миру да бисмо и ми учинили оно што је наша дужност, а то је да претресемо буџет и да га држави дамо. (Одобравање).

Реч има народни посланик г. Новица Поповић.

Новица Поповић: Господо народни посланици, у овом моменту кад узимам реч да говорим о предлогу буџета Министарства војске и морнарице обузима ме осећај велике љубави према југословенској војсци, јер она стоји на бранику наше драге и миле Југославије. (Burno pljeskanje и усклици: Живела војска!)

Господо народни посланици, у историји човечанства не постоји пример да је једна нација више патила, више страдала за своју слободу него наша нација. (Живо одобравање код већине). Браћо и господо, наша се нација више пута купала у крви за своју слободу, наша је нација и падала, наша се нација и дизала али наша нација никад и никад није пала ни пропала духовно. (Burno pljeskanje код већине). И зато је било могућно њено подизање.

Господо народни посланици, ми морамо да се осврнемо на прошлост и да видимо кад је наша нација и зашто је падала. Падала је, господо, онда кад је у редовима нашег вођства завладала неслога а ту је неслогу наш народ крстио речима: „Великаши, проклете вам душе, на комаде растргосте царство!“ И ко је, господо, овде страдао? Страдао је народ. Он је подносио дуго жртве, он је подносио дуго ропство. Он је морао неодморно да иде из рата у рат, из крви у крв, да поново себи принавља слободу и да раскида са ропским ланцима.

Господо народни посланици, циновском борбом Срба, Хрвата и Словенаца створена је ова дивна Југославија и у њој, господо, има места за све нас, за све Хрвате, за све Словенце, за све Србе, да у њој живимо братски и сложено. А шта ми радимо, господо? Ја ћу да потсетим на говор уваженог говорника г. Цветића који је пре неки дан казао са ове говорнице да се ми губимо у ситним сукобима, да ту трошимо своје снаге и да се ту ломимо а да остављамо нерешене државне проблеме. И заиста је тако, господо народни посланици, јер ми живимо од уједињења до данас а понаособ у овом периоду времена, где је створена једна кужна атмосфера тешких интрига, памфлета, неистинитих брошура и разноразних достава и измишљотина. То је, господо, онај отров који гуши и дави наш народ. И кад Краљевска влада реагира путем власти да очува ред и мир пребацује јој се да је она терористичка, а кад мирује, пребацује јој се да није чврсте руке и да је наступио болшевизам. (Одобравање код већине).

Господо народни посланици, ми морамо да погледамо истини у очи, ми морамо да знамо да је данас ситуација у читавом свету магловита. Исход догађаја нико не може да предвиди и догле док се све државе журно наоружавају, док све културне државе једнодушно иступају кад се решава буџет Министарства војске и морнарице, догле, господо, ми као да нећемо да видимо чињенице и као да нећемо да видимо у каквом се положају налазимо. Ми баш у том моменту немамо једнодушности и ја верујте, господо, са ове говорнице жалим што се дешавају ове појаве баш у мо-

менту кад се решава буџет наше дичне и храбре војске. (Бурни поклицы код већине: Живела војска!) Нарочито, господо, жалим случај што сам чуо са ове говорнице једног старог и искусног народног посланика, кога ја иначе ценим и уважавам, да баш он неће да гласа за овај буџет, наговештавајући да нема поверења у врхове војске да ће корисно искористити потребне кредите. (Александар Лазаревић: Ти не говориш истину!) Господине Лазаревићу, то нека вам је на част, ја ову Народну скупштину много поштујем а изволите ми то рећи кад будемо сами.

Господо народни посланици, онај који проповеда велику љубав према Краљу и Отаџбини, онај који проповеда велику љубав према војсци, тај у данашњим приликама не може да се устеже а да не гласа за буџет војске и морнарице.

Јер то би значило, господо народни посланици, као кад би неко казао, узајмићу ти десет хиљада динара, али у џепу немам ни динара. То значи волим те, али ти не дам ништа.

Господо народни посланици, у данашњој најозбиљнијој ситуацији бацају се ружне сени на врховну државну управу, бацају се ружне сени на оне, који су највећим делом водили нашу нацију и прославили у целом свету; бацају се ружне сени на војсковође, бацају се ружне сени на оне људе, који ће сутра да воде нашу нацију у борбу. То ја мислим да није ни национално нити је то начин којим се брани југословенство и јединство. (Бурно плескање код већине и повици: Тако је!)

Ја ћу, господо, са чуђењем да запитам господина Лазића кад он каже да неће да гласа за буџет, само због тога што није решено инвалидско питање, да неће да гласа што није решено питање добровољаца, а ја постављам питање, па није решено ни питање земљорадничких дугова, па није решено ни насељеничко питање, па онда, господо, ни саобраћајне прилике нису изведене како треба, па која су питања решена у овој земљи? Господин Лазић, хоће и тражи од једне владе да она за две године сва питања која тиште нашу Југославију реши. (Бурно плескање код већине и узвици: Тако је!) То је једна немогућност.

Ја, господо, наглашујем да је срећа и за отаџбину, и за народ и за будућност Југославије што је шеф данашње Владе уважени др. Милан Стојадиновић... (Бурно плескање код већине)... најплодоноснији Претседник Краљевске владе, и што се на челу наше храбре војске налази најизразитији претставник дичних јунака, прави војсковођа и прави родољуб, па имам поверења да ће војска да цвета и да је наша држава у сигурним рукама и зато ја истински свесрдно кличем: Живео Краљ! Живела војска! Живела Југославија! (Бурно плескање у центруму и на десници):

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Милош Рашовић.

Милош Рашовић: Господо народни посланици, кад сам у Финансијском одбору устао да говорим против рада у ресору Министарства војске и морнарице, мени није био циљ да нападам војску, јер сам ја војник од своје седамнаесте године па све до свршетка рата. (Бурно плескање на левици). Ја сам војник који има највиша војничка одликовања, ја сам војник који има толико рана на својим грудима да нико моју војничку част не може довести у питање. Ја ћу бити војник и сутра кад

буде потребно да се брани Краљ и отаџбина. Али, господо, ја сам устао да говорим о Министарству војске и морнарице зато, што је данашњи Министар војни од Министарства војске и морнарице направио дућан. (Огорчени протести у центруму и на десници). А ја као борац и као ратник морао сам се узбунити и морао сам да тражим и да покажем да Министар војске не води рачуна о народним интересима. (Узвици на левици: Срамота! — Огорчени и бурни протести у центруму и на десници).

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине посланиче, молим Вас да исказујете достојанствено своје мисли. Немојте у напред стварати закључке о поступцима. Ствар је Народне скупштине и народних посланика и са једне и са друге стране да створе суд о истинитости или неистинитости тих ваших навода.

Милош Рашовић (наставља): Ја сам устао да овде говорим противу злоупотреба о којима се говори да се врше у Министарству војном. (Велика граја и бучни протести у центруму и на десници. — Један глас са деснице: То није лепо што тако говорите, ви сте издајник!) Ја нисам издајник, ја сам носилац ордена Карађорђевог Звезде са мачевима, оно што ни један од вас нема.

Ја сам том приликом казао господину Министру војске и морнарице да ћу имати прилике да у Народној скупштини документарно прикажем те злоупотребе. (Граја и бурни протести на десници са узвизима: То је клевета!) Ако је ово што ја овде говорим клевета, онда нека Министар војске и морнарице дође и са овога места демантује овај факт. У Министарству војске и морнарице, у канцеларији првог помоћника, један потпуковник резервни казао је у Министарству пред официрима, пред четири официра, пуковника и потпуковника, да је помоћник Министра војске и морнарице оштетио земљу милионима. Дежурни официр... (Велика граја и протести на левици. — Узвици: Ко је тај што је то казао?) Причекајте па ћу вам то одмах рећи. То зна господин Министар.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине Рашовићу, то није лепо кад се Ви са скупштинске говорнице овако изражавате, јер се добија утисак као да Ви то тврдите да је помоћник господина Министра војске такав. Немојте препричавати овде шта је неко казао, него изволите изнети у своме говору стварну критику буџета Министарства војске. (Велика граја и протести на десници. — Узвици: Он клевета).

Милош Рашовић (наставља): Ако су ово клевете, ја пристајем да идем на суд и да тамо докажем ово што овде износим.

Господин Министар војске и морнарице примио је писмен рапорт од дежурног официра о томе шта је овај господин казао у канцеларији пред сведоцима за његовог помоћника. Али господин Министар није по томе ништа предузео него је тај рапорт метнуо у фијоку. (Велика граја. — Глагови: Који је био тај што је то казао?) То је био потпуковник Палић, а сведок је пуковник Радојичић. (Граја и бучни протести на десници. — **Сава Микић:** То су Сарачевићеви милиони који су те довели на говорницу. — Граја). Ти хоћеш да се препоручиш, а ја износим чињенице. (Граја и протести на десници са узвизима: То су клевете!)

Потпретседник Фрањо Маркић: Молим вас, господо, да се умирите јер од велике ларме не могу ни ја да чујем шта се говори, а не могу ни стенографи да чују и да забележе. Вас, господине Рашовићу, молим да се служите изразима који одговарају достојанству овога Дома, иначе ћу морати прекинути седницу.

Милош Рашовић (наставља): И кад г. Министар по томе акту није нашао за сходно ништа да уради и није хтео јер та је личност о којој је реч онај који закључује све уговоре и преговара за све зајмове на после тога буде одређен за претседника комисије да прима те закључене послове. (Велика граја и бучни протести на десници).

Потпретседник Фрањо Маркић: Молим вас, господо, за мир, нека говорник изложи своје мисли, нека изнесе своја тврђења, али га молим да употребљава изразе који одговарају достојанству овога Дома. (Гласови из већине: Али не сме да баца клевете на војску!)

Милош Рашовић (наставља): Господо, када сам јутрос пошао у Народну скупштину да говорим о ономе што сам хтео овде да изнесем, на десет метара испред мога стана испред гараже добио сам један страхан ударац овде (показује на стомак) и том приликом одузета су ми документа која сам требао да употребим, али ако су ми одузета документа не могу се уништити чињенице, чињенице су остале и оне не могу да се избегну. (Велика граја на десници). И, господо, г. Министар имао је куражи да изјави да сам ја побегао, јер нисам смео да говорим данас у Скупштини због извесних аката које он има против мене. Али ја, господо, овде пред свима вама тражим и одобравам да се та акта које он има против мене изнесу пред један поштени суд части или пред једну скупштинску анкету и ја ћу спосити све последице ако се нађе да сам ја крив, јер сам уверен да сам часно и искрено свагда радио и да сам и том приликом радио за једну часну и поштену ствар. А ја питам г. Министра војске да ли ће он да прими анкету за ово што сам изнео противу његовога рада. (Протести и велика граја на десници). Међу тим својим стварима које су ми одузете ја сам имао и извесних позитивних доказа да су зетови Министра војске г. Марића посредници за све послове који се обављају у том Министарству. Ти су посредници предузимали и кораке код осигуравајућих друштава да им се одобре понуде за осигурање наше авијације. (*Министар војске и морнарице армијски ђенерал Љубомир Марић:* Докажите! — *Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић:* То је све измишљотина!) Ја износим чињенице! (*Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић:* Инсценирао си сам све то! Мистифицирао си целу Скупштину! — Велика граја, упадице и објашњења између посланика са леве и деснице).

Претседник Стеван Ђирић: Молим вас, господо народни посланици, за мир и да у миру саслушате говорника. (Гласови са леве: Ништа се не чује! Не ради мегафон!) Молим вас да будете тиши па ће се чути говорник, а дотле ће се оправити мегафон.

Милош Рашовић (наставља): Питам господина Министра да ли је он дао концесију и ако је шест генерала било противу тога да се та концесија да.

Питам господина Министра да ли прима анкету за набавку бацача бомби. (Велика граја и бучни протести са деснице са узвицима: Све су то неистине!) Мислите ли, господо, да вас се бојим. Био сам и пред много већим опасностима и нисам се бојао иако знам да падају многе главе и да невини људи одлазе на робију, али ја се вас не бојим.

Колико се, господо, може у томе ресору да злоупотребљава нека вам послужи само овај пример. Фабрика „Збројовка“ понудила је нашој држави један број пушко-митраљеза да ће их лифировати за 135 милиона динара. У то исто време, господо, био је један закључак између Румуније и Чешке али је откривено да је ту по среди извесна несолидна ствар. И тај посао сторниран ова иста фабрика спустила је, господо, то на 35 милиона динара. Од 135 милиона на 35 милиона, а под условом да се фабрика подигне у нашој земљи.

Ја питам Господина Министра да ли он извршава те услове или напротив одликује оне, који претстављају ту фирму.

Господо, по питању давања одобрења картелу квасца за фабрику нитроглицерина, г. Министар Летица, ја сам о томе имао један докуменат који сада немам, стављао је своје примедбе и није хтео да то усвоји, а усвојио је тек после извесне и дуже интервенције и тражења г. Министра Марића (*Министар финансија Душан Летица:* Никакве интервенције ми нису познате! То су измишљотине!) Ако св, господо, измишљотине нека г. Министар Марић прими анкету за то пословање свога Министарства. Господо, контрола Господина Министра, који контролише сва та пословања, састоји се од људи које он именује, али ако се ко успротиви, ако ко одвоји мишљење, он је, господо, онога места разрешен, и доведен други који ће да слуша! (Гласови са деснице: Постоји закон о комисијама!)

Господо, о неким стварима сада не могу да говорим, али ја се надам да ћу и о томе да говорим кад нађем оно што ми је данас нестало! (Протести на десници и повици: Говори сада!) Али хоћу да вам кажем: када један Министар војске, који подноси Скупштини буџет, у коме каже: 270 милиона за издржавање регрутске обуке за 97.000 регрута и 9.000 каплара и редова, — питам ја Господина Министра војске и морнарице: да ли у нашој земљи постоји, као што то треба да буде по Закону о устројству војске и морнарице, осамнајестомесечни рок? А ја га позивам нека ово оповргне, јер су мени стотине и стотине официра, командира и команданата тврдили да наши војници не пролазе кроз обуку ни пет до шест месеци. (Граја на десници и повици: Не дирај у војне редове!) То значи да се са овом сумом вирманше противно закону и противно ономе што треба! То је на штету војске. (Граја и смех код већине. — *Стеван Симић:* Српска војска је тукла Аустрију после двомесечне вежбе!)

Даље, питам ја Господина Министра војске и морнарице: да ли би он пристао да се од његових стручњака изврши један увиђај фортификационих уређења, да ли се она врше онако како треба и да ли се све за то што се одређује троши на те сврхе?!

Господо, ја сам тврдио ове ствари: посредовање. Господин Министар Марић држи два своја зета за војне изасланике, и ако за то немају услова,

један бар од њих нема услова. (Граја на десници и гласови: Је ли то страшна ствар?! Страшне су ствари, кад се тако говори... То су страшне ствари! (Граја на десници) Ја немам никакве везе са Сарачевићем (Глас са деснице: А са Бодијем?!)) Ни са њим. Ја сам зато отишао на суд, па нека и ови оду. Клеветника може бити, али је зато суд, да утврди ко је клеветник. Ја сам отишао на суд, па је суд казао своје и клеветници су осуђени. Поступите и ви тако. Нека Господин Министар војске и морнарице поступи према официру, који је казао оно у Министарству војске. За вас, господе са деснице, нису страшне ствари, кад се у појединим стварима губи по 50 до 60 милиона на штету државе. (Граја и протести на десници и гласови: Докажите!) Ја примам да то докажем. (Глас са деснице: Откуда теби пет милиона да зидаш кућу?) Ја примам анкету за све што имам. (Министар социјалне политике и народног здравља Драгиша Цветковић: Докажите ваша тврђења!) Ја пристајем са Вама да идем на суд, па да докажем моју имовину а Ви вашу. (Граја на десници).

Претседник Стеван Ђирић: Господо, молим за мир!

Милош Рашовић (наставља): Само једна непристрасна и од Министра војске и морнарице независна комисија може да утврди све оне злоупотребе које се врше у Министарству војске и морнарице, а тамо ће бити докумената, само нека он то прими. (Граја. — *Др. Јанко Баричевић:* Видите, господине Претседниче, како она господа ометају говор господина Рашовића!)

Претседник Стеван Ђирић: Господо, ја вас молим за мир!

Милош Рашовић (наставља): Ја знам да за вас нема страшних ствари! За вас нема страшних ствари и кад господа Министри дођу па кажу, да су нашли празне магацине, да су нашли војску голу и босу, а ми знамо да на ту војску трошимо неколико десетина тешких милијарди.

Господин Министар војске био је дужан да испита, али не сме да испита, господо! (*Александар Дачић:* Ко је то казао?) Казао је господин Крек! Али господин Министар то није демантовао и за то постоји у народу бојазан и каже се, како можемо да дајемо за ту војску толике милијоне, кад људи кажу, да су нашли празне магацине! То кажу Министри! (Граја и протести на десници!) А ја се бојим да не дођу после њих други и кажу, да су нашли празне магацине, и зато устајем и ово износим, да се не може казати, да су магацини празни, него да оно, што народ даје за војску, да то иде за војску. (Граја и протести на десници. — *Александар Дачић:* Хајде заврши, Милоше!)

Сад, господо, хоћу да кажем две три речи о оној тешкој ствари, коју господин Министар војске има противу мене што сам разрешен од дужности резервног официра, и то врло је важно да се каже, јер је у сличним односима, који се сад одигравају.

1922 године ја сам био секретар Посланства у Берну после рата. Био сам члан комисије за прегледање регрута. (Граја и протести на десници.) Дозволите ми, господо, био сам члан за прегледање регрута наших обвезника Словенаца, оних који су били аустријски поданици. Био је члан комисије један потпуковник, један доктор бегунац и

ја. (Граја на десници). О томе постоје документи. (Џузиви на левици противу деснице: Ћутите да чујемо!) И кад су ти несретници требали да плаћају по сто двадесет до стотинупедесет швајцарских франака за преглед... (Граја и протести на десници. — *Др. Јанко Баричевић:* Они са деснице нарочито заглашују говорника, да се не чује! Али ми ћемо вам то вратити!)

Претседник Стеван Ђирић: Није парламентарно да заглашује говорника ни десница ни левица, него да га у миру саслуша. Ја бих вас молио, да мирно саслушате говорника и ја бих молио господу народне посланике, да се угледају на добре особине својих политичких противника, а не на рђаве. (Веселост).

Милош Рашовић (наставља): И ја сам, господе, као члан те комисије, кад сам видео да се тражи огромна наплата од оних људи, који су иначе били сиромашни, успротивио се и казао, да ја не видим разлог, да ја као секретар и онај као делегат војни, да ми примамо дијурне. Кад ми је речено, да сам трећи члан комисије и да треба да примим, ја сам написао рапорт — то Министарство спољних послова може да нађе — написао сам рапорт да ја не могу да будем члан комисије која пљачка сиромашне грађане, који треба да дођу да одговоре својим војним обавезама.

После тога мога рапорта Министар војске и морнарице наредио је да се не плаћа ништа. (Упадице са деснице: Ко је то био?) Господин Пешић, он је наредно да се више не наплаћује. Али, господо, зато што сам ја том приликом одрекао послушност, он је написао ратни распоред и мене, ослобођеног супер-ревизионом комисијом, одредно за борца водника у 39 пуку, а ја сам на томе акту одговорио да сам ја био борац када је год требало, да ћу ја и у будуће када се буде указала прилика бити борац али овај незаконити распоред, који ми се као инат шаље, ја не примам и ја нисам хтео то да примим. (Протести и граја на десници). Ето то је она тешка ствар војничка која се има против мене. Али да сам ја био... (*Сава Микић:* Има ли још нешто?) Нема ништа. (*Сава Микић:* Казали су нам да има још нешто много теже па нека се изнесе!) Ја, господо, за све време док сам био ратник, нека се види, да ли сам ја једнога јединога дана био кажњен или изостао из службе. Оцене моје су у архиви Министарства војске и морнарице а г. Министар војске каже да сам ја кажњен 1924 године, 6 година после демобилизације, кажњен сам од Министра војске и морнарице незаконито 30 дана затвора које нисам издржао. (*Бранко Миљуш:* После овога говора, Рашовићу, можеш ићи на изборе! Са овим говором осрамотио си целу Скупштину!) Ја нисам никога осрамотио, а ви сте је осрамотили још од првога дана, а ја чувам част Народне скупштине још од првог дана. Нека г. Министар војске и морнарице прими и само се тако може опрати од овога, нека прими једну анкету која ће извидети његов посао до детаља, а ја остајем при својим тврђењима да је он тај, који не води рачуна о војсци. (Бучни протести на десници.)

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, реч има у име свих опозиционих клубова народни посланик г. др. Јанко Баричевић. (*Миливоје Исаковић:* То није у име свих опозиционих клубова. Молим паузу. — *Др. Василије Јова-*

Новић: Код нас нема закључка да говорите! То не постоји!

Др. Јанко Баричевић: Одустајем од речи.

Претседник Стеван Ђирић: Господин Баричевић је одустао од речи. Реч има народни посланик г. Јован Здравковић.

Јован Здравковић: Господо, ја не знам колико јак треба да буде човек па да се отме рђавом утиску свих ових догађаја у току овога дана, да се смири и да мирно може говорити са ове говорнице. Ја морам да признам да толико јак нисам. Господо, кад се дошло до овога да г. Рашовић изађе овде да говори, ја мислим да је била прва дужност вас из већине да га мирно саслушате. (Граја и узвици код већине: Нећемо лекције, нећемо лекције, то не иде!). Нећу лекције, али значим чим неко оштрије критикује, ви као већина можете да залармате да се он не чује и шта смо онда урадили и какву улогу ми овде играмо? Ја жалим зато што нисам могао да чујем сваку реч говорника. (Граја и узајамно добацавање у дворани).

Претседник Стеван Ђирић: Господо, ја вас молим, да у миру саслушате господина говорника.

Јован Здравковић (наставља): Господо пред крај буџетске дебате прошле године кад сам дошао у Народну скупштину, ја сам затекао буџет Министарства војске и морнарице, и био сам необично изненађен кад сам видео да је тај буџет, и ако највећи, прошао без икакве критике. Ја сам био нов, није у мојој природи да се истрчавам и оставио сам времену да извидим због чега је то тако. Доцније кад сам се мало снашао, ја сам дошао до закључка да је то једна јако погрешна пракса.

Јер, господо моја, по оној народној пословици: „Више очију више виде”, — и мислим да народни посланици треба да врше своју дужност, па да све оно што виде и што чују кажу и да критикују и тиме скрену пажњу г. Министру на грешке ако постоје, те да их он благовремено може да исправи, да скрену пажњу г. Министру војске и на веће грешке и на злоупотребе, ако постоје, да би он предузео све мере да се они који су се огрешили о закон, казне и осете сву строгост закона, јер, господо моја, ако ви усталите ту праксу да се код буџета Министарства војске ништа не критикује па се ипак десе било грешке или злоупотребе онда сваки Министар војске може да изађе мирне савести овде и да каже: „Господо, сви сте ту били, зашто ми нисте скренули пажњу на то; зар није била ваша дужност као претставника народа да ми кажете и да ја за то или повучем консеквенце сам, или да предузнем мере против оних који су се о закон огрешили. Али када ви нисте вршили вашу дужност и ћутали сте, а зло се догодило, онда је кривица, господо, до вас.

И, када се ове године десило да се пријавио нешто већи број говорника код Министарства војске и морнарице, изгледа ми да је то изазвало мало нервозу и код Владе, а можда и код г. Министра војске... (Повици са деснице: То није тачно!)... јер није знао шта то треба да значи.

Ја нећу да говорим о догађају са г. Рашовићем, јер је ствар предата суду, а ја као правник, пре него суд буде казао своју реч, немам обичаја о томе да говорим.

Господо, буџет Министарства војске и морнарице највећи је буџет у систему буџетирања у нашој држави. И, при свем том што је тај буџет велик, зачудо, али наш народ за војску много лакше даје паре, него за ма шта друго. Он свакако то чини због тога што жели да наша војска буде добро снабдевена, добро храњена и добро обучена, а и да за евентуални рат, за евентуални напад, буде војска приправна и способна да сваки напад на нашу државу и на нашу слободу одбије. (Повици: Тако је!)

Ја мислим, а и сам осећам да, с обзиром на врло тешке прилике, које владају у целом свету, и ако нисмо далеко од великог рата, после кога је било очекивати да га неће бити бар тако дуго, док буде ових генерација, које су у томе великом, страшном рату учествовале, а ево видимо већ после непуних 20 година након тога великог рата, да бесни страхан рат у неколико крајева света.

И, господо, код такве ситуације ми морамо да жалимо што нисмо економски и финансијски много јачи, па да будемо у стању да војирамо много већу суму за војни буџет, за модерно наоружање наше војске. (Једнодушно одобравање и плескање).

Али, господо, народ кала даје паре за војску жели да зна, и жели да буде обавештен шта се за војску купује, где се купује, и каквог је квалитета тај материјал, што се купује... (Глас са деснице: То народ не треба да зна!)... и ко све посредује око тих набавака, хоћу да кажем, да народ хоће да зна да ли ми у једној евентуалној тешкој невољи, која може да нас залеси, нећемо доживети несрећу због тога, што материјал није добар. — Јер смо ми, господо, доживели за време прошлог рата да војницима дајемо опанке од хартије.

Ја сам доживео лично, господо, био сам поднаредник ђак у Скопљу и давао сам опанке регрутима крушевачких резервних трупа па сам ујутру давао нове опанке и контролисао а у вече су ти опанци већ били поцепани. Па је нама позната и ова ствар да је за време рата било случајева да је наша војска за време рата добијала хлеб, у коме је било песка. И те рђаве успомене из рата сигурно нас подстрекавају, нарочито србијански део нашега народа, да жели да зна да ли је војска снабдевена добрим материјалом и жели да зна да ли око набавке тога материјала нема каквих злоупотреба.

До сада, господо, колико је мени познато, г. Министар војске и морнарице никада пред Народном скупштином није давао никаква обавештења о војним набавкама ни за редовну употребу војске нити за веће набавке, које као резерва треба да послуже за евентуалне случајеве. (Приговори са деснице. — **Др. Часлав Никитовић:** Сваког часа у Финансијском одбору могао си добити оволику гомилику аката! То су поверљиве ствари! — **Александар Лашић:** Ти си требао да одеш у Финансијски одбор!) Па немојте ме сви саветовати. (**Др. Часлав Никитовић:** Немојте да говорите оно што није тачно!)

Претседник Стеван Ђирић: Господо, Министар војске и морнарице г. Марић изјавио је да је у свако доба спреман да господи шефовима група све детаљно изнесе, у свако доба кад год се то зажели. Према томе, господице говорнице, ја Вас молим да о томе водите рачуна, да је г. Министар

војске и морнарице спреман да преставницима овога Дома на онај начин, на који је то уобичајено у свима другим парламентима, стави до знања све што је потребно да Народно претставништво зна.

И, господо, после ове изјаве молим да саслушате г. говорника.

Јован Здравковић (наставља): Ја сам то и очекивао.

Ја мислим ако је то пракса, онда констатујем да је рђава пракса, а ако је то некакав страх, ја мислим да је тај страх потпуно неоправдан. Јер ми пре свега треба да знамо каква стоји ситуација у томе погледу, јер и нас може народ да потргне на одговорност ако своју дужност нисмо извршили онако, како смо требали да је извршимо.

Ако се неко боји да би се о томе говорило тамо где не треба и да би те ствари дознао онај ко не треба да их зна, ја мислим да у томе погледу нема разлога ни за какав страх. Ја мислим да ће противници, да ће непријатељ који се интересује за наше стање много више ствари знати, него сами народни посланици.

Због тога треба желети код нас да се та рђава пракса, која се усталила, промени. Ми немамо у Парламенту одбор за контролу државних набавки нити за контролу војних набавки као што то имају друго земље. Кад тога немамо онда је пут и начин да Народно претставништво увек буде обавештено о великим државним набавкама, да народни претставници имају могућност да поједине случајеве испитају, да буду обавештени, јер ништа није горе од необавештености.

Господин Министар војске дотакао се и је сењашњих купских маневара. Ја сам и сам на тим маневрима био и поред онога што је Владин говорник из Владине већине рекао и навео и мишљење страног војног стручњака да имамо добар људски материјал али слаба техничка средства, ја сам са своје стране утврдио ово: Да се сигурно констатовало да су се мотори на овим маневрима показали издржљивији и бржи него људске ноге, јер тамо се види један експеримент, да су војници и ако млади и здрави издржали много али да је више него половина трупа по страшно рђавом путу марширала више десетина кило метара, да је прилично настрадала, тако да је једна половина изостала, и у место те вечери да је стигла у одређени бивак, она је остала у Черномелу да тамо преноћи. Ја мислим да су ти заостали војници добро урадили што су преноћили тамо, јер су тамо могли бити смештени по кућама и кафанама у којима су се могли добро одморити а сутра дан опет су стигли своју јединицу. Али кад би се то десило не за време маневара, него кад би се то десило за време рата и да је та трупа имала случајно дужност да после кратког одмора или часак одмора или чак и без одмора прихвати одмах борбу, онда ти војници не би били способни да ту борбу добро воде. То све значи да ми у моторизацији стојимо врло слабо и да би у том погледу Министарство војске требало нешто озбиљно да предузме. Читамо, како друге велике државе имају читаве дивизије моторизоване. (Један глас на десници: Потребни су нам прво добри путеви па онда мотори). Ми смо читали и слушали да има таквих војних камиона који иду преко ливада и брда и за које

нису потребни нарочито добри путеви, те би у том погледу и Министарство војске требало нешто да предузме.

Осим тога сазнао сам у погледу снабдевања војске на маневрима, да је то снабдевање било доста рђаво, а са друге стране сам чуо да је на маневрима учествовао приличан број претставника женскога пола. Ја не знам да ли је то било само ради тога да би виделе сјајне маневре, или је то предзнак измене војног закона да и женске буду у будуће војни обвезници. (Граја и протести на десници).

Господо, кад је овде Господин Министар војске, а ту је скоро присутна и цела Краљевска влада, онда не могу да пропустим прилику а да г. Министру војске пред целом Владом не скренем пажњу на један други род војске, или као војске, од кога сви ми грађани и цео народ прилично трпимо, а немамо могућности, за сад сигурне могућности, да добијемо заштиту. То је, господо, жандармерија. Код жандармерије постоје два питања на која бих ја хтео да обратим пажњу.

Примећено је да у сукобу између жандарма и народа увек има несразмерно велики број тешких жртава. Ја сам се распитивао због чега то долази. Онда су ми официри објаснили овако: кад полиција треба да уредује ватреним оружјем, пропис је код полиције да кад пуца, да пуца прво у ноге, колико противника само да онеспособи, док по правилу за војску, кад војска употребљава ватрено оружје, онда је она дужна да га употреби на војнички начин, то јест да пуца тамо где ће највише да нашколи, у груди, у главу итд. Јер, ако тако не би поступила, како то правило гласи, онда би они, који су оружје употребили на невојнички начин, одговарали.

Ја мислим, пошто жандармерија, као што знамо, уредује увек у сукобу са народом, а често пута су разлози врло мали, често пута и наивни, да нема потребе да такав правилник постоји за жандармерију и да они на тај начин, „на војнички начин“, употребљавају оружје како ће највише штете да нанесу онима на које пуцају и да је крајње време да се то питање реши тако, да се бар према жандармима примењује онај правилник, који важи за полицајце.

Друго једно питање је врло важно, а то је питање одговорности жандармерије за кривнице, које почини према грађанима. Ја мислим да је крајње време да се и у том погледу изврши једна реформа. Министар унутрашњих послова је дужан да се брине за жандармерију у погледу снабдевања и плата. Министар војске и морнарице брине се само о томе да код њих буде војнички поредак као и у војсци и зато жандарми одговарају пред војним законом. Али, господо, та одговорност пред војним законом је остала врло проблематична, јер војне старешине немају правилно схватање тих односа између жандармерије и народа и они цене то са чисто војничког гледишта, а то, господо, није увек правилно. Више пута се до сада, господо, дешавало да жандарми почине кривнице, и то тешке кривнице, а да за то остану неодговорни.

Осим ових сукоба, који су се дешавали недавно, ја ћу да напоменем један веома драстичан случај, један индивидуалан случај, није ни поводом Конкордата, ни поводом какве друге, масовне акције, где су жандармериски официри и жандармеријски стражари страховито рђаво по-

ступали, а да за то нису били повучени на одговорност. Сећате се, господо, да је пре извесног времена у свима новинама писало да је у Пожаревцу погинуо један лекар. Позван је да укаже лекарску помоћ на једном селу, ван вароши, и он је том приликом преклан. Жандармерија, по неком новом поступку, водила је истрагу, похапсила неке људе и месецима их је држала у жандармеријској станици, тукући их свакога дана. И када је скандал постао јаван, тако да је истражни судија окружног суда у Пожаревцу морао да да изјаву преко новина да њему званично није познато да ма ко одговара за убиство др. Миливојевића, тек онда је, господо, тај жандармеријски официр био принуђен том изјавом истражног судије, да ове оптужене људе преда истражном судији.

То је само један пример, господо, који сам навео. Таквих примера има доста. Десио се један случај прошле године на Југу наше државе, где су жандарми по инструкцијама свога старешине узели два козара, снабдели их пушкама — то су ови признали пред судом у Струмици — да провоцирају неке људе на устанак у струмичком срезу како би се тај срез присајединио Бугарској. Суд је оптужене ослободио, али овакав поступак официра осрамотио је нашу државу. Суд је ослобођавајући ове људе донекле ствар поправио, али, господо, није дозвољено и није добро да се са највишег места такве ствари толеришу већ такве случајеве треба изнети и виновнике за то казнити.

Једина могућност да жанадри одговарају пред грађанским судом, то је само онда ако неко кривично дело учини у друштву заједно са неким грађанским лицем, иначе, господо, друге могућности за то нема и ја мислим да је крајње време да се законом измени и да за кривице које жандарми учине према грађанима одговарају пред грађанским судовима.

Господо, једно питање желим овом приликом да поменем. Под Министарством војске и морнарице налази се више десетина хиљада радника у војно-техничким заводима и ја бих молио г. Министра војске и морнарице да се изјасни о томе: да ли је он предвидео у буџету, јер ја то нисам нашао, нисам тамо нашао никакву суму, да се радници у војно-техничким заводима у погледу плате преведу на уредбу о минималним надницама, али, сам, господо, сазнао да су наднице радника у војно-техничким заводима у целој земљи, нарочито нестручних радника, тако мизерне да је то грех према нашем народу.

Још једно питање желим овде да дотакнем које је требало и раније да дотакнем али сте ме ви збунили. Ако погледате наше новине, довољно је и само београдске, на последњој страни скоро свих новина врло често, скоро свакодневно, видећете слике младих официра и подофицира који су умрли и погинули, нарочито погинули. Махом су то, господо, све авијатичари. Шта је узрок томе злу? Није ли томе узрок да нешто код нас у авијацији није добро? Није ли потребно да се што пре предузму мере, јер су то синови нашег народа који данас умиру, губе животе у својој младалачкој смелости? Али, господо, ја мислим да је такође с обзиром да је ваздухопловство једна од најважнијих грана новог наоружања, потребно, да се највећа пажња обрати на материјал и нове авионе који се за нашу војску купују, јер је то

веома жалосно да толики број младих људи још у миру губи животе потпуно непотребно.

Ја бих желео да г. Министар војске и морнарице каже овде пред Скупштином како стојимо ми као држава у погледу кадра авијатичара, за свентуални један рат, у погледу цивилних авијатичара, јер ако погледамо статистике страних земаља, ми видимо да је ту у резервним авијатичарима једна људска резерва за попуну авијацију за време рата. Према тој статистики види се да ми најгоре стојимо у том погледу кад се упоредимо са државама око нас и мањим државама, а не са великим државама, и ја мислим да је г. Министар војске и морнарице и у том погледу, ако су моја обавештења тачна, дужан да се постара, да се потруди, да предузме све потребне мере да у погледу вежбања омладине за цивилну авијацију, то вежбање буде систематскије и да број авијатичара сваке године расте, тако, да имамо наде да ће за случај једног рата из цивилне авијације наша војска бити потребан људски материјал за попуне које су у рату много више потребне него у случају мира.

Најзад, господо, ја бих желео да се г. Министар војске изјасни пред Народном скупштином: зашто он досад није ништа предузео да се чл. 109 Устава уведе у живот, јер, господо, то изазива врло велико незадовољство међу официрима и подофицирима који одговарају по кривичним законима, а то значи да пресуде војних судова у последњем степену разматра Касациони суд. И, господо, како се данас спроводе на извршење пресуде војних судова које нису извршене, можете мислити како то изгледа, јер оптужени и осуђени и њихова фамилија и рођаци имају права да верују да је предмет отишао Касационом суду, а сигурно има добар број војних лица који су издржали или издржавају казне на основу неизвршених пресуда, а да је њихов предмет отишао Касационом суду они би били ослобођени. И ја мислим, господо, да је дужност г. Министра војске и морнарице да се о овом питању прилично болно изјасни и ако није, да одмах предузме мере, да се овај члан Устава спроведе. (*Министар војске и морнарице генерал Љубомир Марић*: Закон је у изради и кроз кратко време биће готов!)

Господо, ако не добијем обавештења која би ме задовољила у погледу набавки да будем сигуран пред својом савешћу да је све урађено како треба да буде, да је материјал за војску добар, да нема никаквих злоупотреба, до детаља, господо, ја не могу да гласам из принципа за буџет војске и морнарице. (Одобравање и плескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има ради личног објашњења г. Војислав Лазић.

Војислав Лазић: Господо народни посланици, народни посланик г. Новица Поповић излазећи на ову говорницу отпочео је свој говор тиме да се он чуди да један стари посланик кога он много поштује и цени, Воја Лазић, гласа против буџета Министарства војске. И да је г. Поповић остао при томе свом чуђењу, онда, господо, ја не бих имао потребе да се јављам овде. Онда бих ја, господо, оставио г. Поповићу да он размишља о томе и да извуче закључке да ли сам ја био у праву или не, да ли сам имао на то права или нисам.

Али је он после тога казао, да сам ја изјавио ово, да ја не верујем у врхове наше војске и да зато гласам против буџета, а, господо народни посланици, ви сте сви сведоци тога да ја нисам то рекао, а, господо, сем тога постоје Стенографске белешке које се воде овде у овоме Дому и у које се записује свака реч коју народни посланици изговоре, и те Стенографске белешке тврде, да ја то нисам рекао и да је господин Новица Поповић то произвољно тврдио.

Ево, господо, шта кажу Стенографске белешке. По Стенографским белешкама ја сам рекао ово: „Верујем у наше старе војничке ветеране који су неустрашиво и са крајњим пожртвовањем кроз цело наше ратовање од 1912 до 1918. године водили нашу храбру војску из једне победе у другу, а који и данас кроз разне војничке установе и јединице предано и неуморно делају на спремању и усавршавању наше војске. Верујем и млађим генерацијама, и официрског и подофицирског кадра, које су после завршеног рата до данас примиле на себе величанствену дужност да како себе тако и наше синове спреме и успособе да у даном моменту одбране и сачувају своју отаџбину.

Само их молим да при томе о нашим синовима поведу очинско старање и покажу братску љубав према њима, тако да се они кад су на војној обуци никад не пожале на рђаво поступање од стране старешина, на рђаву спрему и одело или недовољну храну.

Али не верујем да ће Влада г. Милана Стојадиновића учинити према нашој војсци своју дужност онако како ваља и како је за нашу војску добро. Овој Влади не могу да верујем извршење буџета ни једног другог ресурса, па ни ресурса Министарства војног и зато ћу гласати против.

Моје гласање противу овога буџета не може се узети као неповерење према војсци већ само неповерење према данашњој Влади, и да бих то јавно манифестовао, ја завршујем ову изјаву са узвицима: „Живео Краљ! Живела наша војска!”

Е, господо моја, то није неповерење врховима војним, то је неповерење само овој Влади, а не војсци. Друго је Влада, господо, а друго је војска.

Господо, завирите ви у Стенографске белешке предратних Скупштина па и послератних Скупштина све до 6 јануара 1929 године и тамо ћете наићи како се, те још како критиковао буџет Министарства војног и како су многа господа народни посланици и онда гласали против буџета, па им нико није потурао нити казао, да је тај који је гласао против буџета био и против војске.

Господо, ја сам имао прилике у моме животу као народни посланик, да сам ја и моји другови поднели оптужбу против једног Министра војске, ђенерала г. Миливоја Зечевића зато, што је позвао регруте у зиму, у јануару месецу, кад је била највећа зима, па су војници промрзли и многи помрли, јер транспортовање војника није извршено како треба, и, господо, ђенерал Зечевић повукао је због тога конзеквенце, али ипак та наша оптужба била је корисна за нашу војску и нико је није схватио да је била против војске. (Бурно одобравање и плескање на левици). Па ни ондашња владина већина или ма ко из ње није се усудио да каже да смо ми били против војске.

Господо, завршујући овај свој одговор остављам јавности, остављам онима који буду читали Стенографске белешке овога нашега рада, остављам историчарима да они кажу, да ли је гласање једнога посланика против буџета Министарства војске, кад изјави, да не верује Влади, да ли је то против Владе, или је то против војске, а ја верујем да ће сви утврдити да је то против Владе а не против војске. (Одобравање и плескање на левици).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч у име Земљорадничког клуба народни посланик господин Живота Милановић.

Живота Милановић: Господо народни посланици, све Народне скупштине и пре и после шестог јануара, кад год се радило о нашој војсци и морнарици, биле су вазда једнодушне у њеном поверењу. Сви војни буџети Министарства војске и морнарице гласани су акламацијом целе скупштине уз бурно плескање и одобравање целе Скупштине. Претставници политичких група долазили су, господо, на ову говорницу са једним великим поштовањем да са овога места даду кратку изјаву о оданости и верности према нашој војсци и морнарици. Тако су, господо народни посланици, радиле све народне скупштине па је тако радила и ова Народна скупштина све до данас. И ова Народна скупштина, господо, гласала је цела акламацијом овој истој Влади и овом истом Министру војном буџет Министарства војске и морнарице. (Одобравање и узвици: Живела војска).

Господо, ову указивану пажњу највећег претставничког тела нашој војсци и морнарици, то је наша војска и морнарица с правом и заслужила. Она је то заслужила својом храброшћу и својим пожртвовањем у минулим ратовима у одбрани наше отаџбине. Она је то, господо, потпуно заслужила својим досадашњим радом, а ми од ње очекујемо да ту нашу пажњу оправда и у сутрашњици.

Господо, наша војска почива на великим и високим моралним принципима и кад долазимо на ово место да о њој говоримо, ми треба да меримо речи, да не би и нехотице дали некоме повода да посумња у ову најсветију институцију наше земаљске одбране. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Господо, ни са једном другом установом не управља се тако строго и тако стриктно по закону, као што се то чини код наше војске и морнарице. Цео наш живот војнички, цело битисање наше војске укалупљено је у строге прописе и строге законе и нико не може против тих прописа и противу тих закона да ради, а ако ради, не може да изврда законске последице. (Узвици: Тако је!)

Господо, у нашој војсци нема протекције. У нашој војсци постоје један ред. У нашој војсци не може нико да буде каплар док није био редов, нико не може да буде наредник док није био поднаредник, нико не може да буде официр док није био подофицир. (Мита Димитријевић: Тако је и у свакој другој војсци!). Ја не знам да ли је тако у другим војскама, а говорим о томе како је у нашој војсци. Господо, у нашој војсци не може нико да добије какав чин или какво звање док не испуни оне строге законске прописе. Господо, у нашој

војсци још једино можда не пита се данас: ко је Србин, ко је Хрват а ко је Словенац... (Бурно плескање и одобравање)... , него се гледа само на то да ли је он добар војник, био он редов или старешина.

Господо, овако укалупљен један живот у законе, у његове прописе, немају друге наше установе. Говорим о нашој земљи да ми не би неко приметио да имају и друге државе; ја не знам шта има у другом свету али у нашој земљи је тако. У нашој земљи, ако узмемо цивилну струку, видимо да човек може бити без иједнога дана државне службе па да постане начелник Министарства, да постане помоћник министра, државни саветник, да постане члан Главне контроле итд., — све су то места која одговарају нашим Генералштабовима. То, господо, што је код других струка наших, то није код наше војске. И то што је код других струка наших, то није добро. Због тога што се тако ради наша администрација постала је сувише бирократска и зато не ваља. Зато је на другој основи уведена администрација у нашој војсци и морнарици. То је једина установа, господо, где сваки наш грађанин може да буде сигуран да ће на своју молбу добити одговора, био он негативан или позитиван. (Гласови из већине: Тако је!) У другим установама нажалост није тако, јер ми посланици морамо да пандуришемо, ми морамо многе молбе наших грађана да вадимо из прашине. И зато ако нашу војску одликује један специјални ред, када се она одликује таквим поштовањем закона, она, господо, не заслужује да се о њој говори онако како се овде говорило. (Живо одобравање и плескање код већине).

Али, господо, оно што чини нашу војску морално јаком, оно што све нас грађане ове земље привлачи да је волимо, да јој служимо, да не жалимо жртава да јој дамо и децу нашу, да јој дамо и новчане жртве, јесте, господо, то, што наша војска није никада служила ни једној партији, ни једном покрету, ни једној личности. (Узвици из већине: Тако је!) Наша војска, господо, служила је свагда отабини, нацији, своме Краљу и своме народу. (Живо одобравање и плескање код већине).

Али, господо народни посланици, поред свих ових лепих квалитета наше војске, поред свих ових признања које је она добила не само од нас у земљи него и од наших противника, видите, ми данас не гласамо овај буџет акламацијом. Одустало се од тога принципа и ја жалим, господо, да је то време изабрано баш у ово мутно доба, у ове бурне дане, или, ако хоћете да кажем, у ове луде дане, да смо баш данас морали да изаберемо тај моменат да то и такво поверење не дамо нашој војсци? (Одобравање код већине).

Господо, покушало се да се на један врло незгодан начин и тенденциозно провидан, да се наша војска свуче са оне висине на којој стоји, да се гурне у блато, да се и она ваља као што се и сви ваљамо. То, господо, не смемо никако да опростимо. (Гласови: Тако је!)

Ми, господо, иначе живимо после рата у једном узбурканом времену, у једном добу када је пољуљан људски морал, у времену када се никоме ништа не признаје. И наш народ поред свих својих добрих особина има и једну лошу особину да не признаје никоме ништа. Ви видите, господо, у

прошлости како су пролазили наши велики војсковође и велики државници и политичари, сви су они јадници служили отабини одано и предано али су у гроб отишли са једним великим болом због увреда које су им нанете за све оно што су отабини дали. Али, господо, поред све те злобе људске која влада у нашем друштву, поред све те пакости и непоштовања наших заслужних личности, ми смо до данас ипак успели, да у томе валу, да у томе мутном мору сачувамо нашу војску да је не плусне талас те личне мржње, те личне освете. Чували смо је, господо, коликогод смо могли, па ипак данас видите један доиста тежак догађај, један догађај који је тешко коснуо све патриоте ове земље, да се баш овде изабрала ова трибина, да се са овога места удара на нашу војску и да се удара на њене претставнике. Ја верујем, господо, да је данас тежак дан нашем Министру војном. Наш Министар војни дао је земљи све оно што је могао да да, он је сигурно један елитни официр наше војске. (Бурно одобравање и плескање код већине са узвицима: Живео! — Министар војске и морнарице армијски генерал Љубомир Марић устаје са свога места и поклоном захваљује на овацијама). Ви видите, господо, и сви смо у то уверени да његова особа може да чини част не само југословенској војсци него и свакој модерној војсци европских држава. Па, господо, то што важи за нашега Министра војске и морнарице — нека ме извини г. Министар ја немам обичај да тако говорим човеку у лице, али ја сам дужан и као човек и као народни посланик и као виши резервни официр и ратник да то кажем — то што сам казао за њега то исто важи и за начелника нашег Главног генералштаба генерала Недића. И докле год, господо, ми имамо такве офицере на челу наше војске ја смело кажем са овога места да немамо разлога да страхујемо за нашу отабину. (Живо одобравање и плескање код већине).

Али, господо, видите, ипак се нашло људи да насрну и на част Министра војске, а преко њега и на част целе наше војске. Господин који је тако тешку увреду нанео нашем Министру војске говорио је у Финансијском одбору, али господо, у Финансијском одбору је говорио друге ствари ни налик на ове, само је казао да располаже са неким крупним документима. (Гласови са деснице: Није их имао!) Молим вас, ја ћу доћи на то.

И казао је, господо, да ће са тим документима доћи пред Народну скупштину. Када је била генерална дебата овога буџета он је опет са овога места најавио ту битку коју је данас имао да одржи. Ја, господо, као и сви моји другови, признајемо, нисмо знали о чему се ради. Веровали смо нашем Министру војске, верујемо му и данас, али позадину тога, господо, ми смо знали. Међутим, већ јуче је чаршија брујала да ће Министар војске пасти у овом Парламенту и да ће пасти цела Краљевска влада. Говорило се, господо, о томе па сам се и ја распитивао: па која, каква сила подземна хоће да обори Министра војске?! Веле, оборите га неки Сарачевић... (Смех код већине)... и још један господин који је доскора имао важну функцију у нашој војсци. Када ми је то, господо, речено, ја сам видео позадину тога и интересовао сам се за то. Прво, ја не знам, господо, који је тај Сарачевић, нити га познајем, нити сам га видео, али сам, господо, ја чуо, да је он годинама

био лиферант наше војске, и да су му, господо, од дана доласка господина Марића за Министар војске врата војске затворена! (Бурно одобравање и пљескање код већине). Господо, ја искрено да вам признам био сам забринут ипак за данашњи дан и отишао сам господину Министру, јер је говорник са овога места казао да ће он предложити да буде ова седница тајна, и да ће онда на тој седници изнети шта има. Ја сам онда господину Министру предочио, да ли је добро, чак сам и предлагао да та седница буде тајна. Али је господин Министар казао: Не, тајна седница не може да буде! (Бурно пљескање код већине и повици: Живео!) Господин Министар је казао: ја хоћу да господин изнесе јавно све што има. Ја хоћу нека се јавно чује у том Дому све, а мој рад то је једна бела исписана књига ничим неуиљана и ја се дичим с тим! (Бурно одобравање код већине). Господо, када ми је то рекао господин Министар војске, искрено да признам, мени је било лакше. Било је лакше свима друговима нашим када смо чули да господин Министар војске хоће јавно о своме раду и о целом свом ресору пред јавношћу да говори о нашој војсци и морнарици, Па, господо, ја вас питам, ако ту има нечега, што није добро, а, господо, на концу да претпоставимо да баш и може да буде, па, господо, војска је огромна установа, господин Министар је један човек, он не зна шта се ради у Љубљани, шта у Ђевђелији, шта у Нишу, Скопљу, па претпоставимо да се догодило нешто. Али видите, господо, када је противна страна чула да господин Министар тражи јавну седницу, она се нашла у једном тешком положају.

Нашла се, господо, у врло тешком положају, јер је требало одржати реч и јер је требало наступити овде са документима. (Гласови са деснице: Тако је!) А тих докумената, господо, није било. (Глас са деснице: Одједанпут их нестало!) Није их било, господо. И кад сам ја јутрос дошао у Скупштину, ја сам видео, да г. Рашовића нема. Пролазило је време. Нема га, а треба да буде данас главни актер са ове стране. — Нема га. Питам једног друга са ове стране, — а ако хоћете, господо да вам га кажем, — питам г. Секулу Зечевића: шта је, где је г. Рашовић. То је било, господо, у пола десет сати. У пола десет сати мени Секула Зечевић каже, да је Рашовић ухапшен, да не би могао говорити са овога места. Господо, ја сам примио ту изјаву, као иначе све изјаве што примам, са резервом и казао сам: то не може да буде. То Влади није у интересу, јер кад би јој то било у интересу, онда не би г. Министар војске тражио јавну седницу. И збиља сати су одмицали. Бога ми, прошло је 12, прошао један сат и на концу господина нема. Нема га. Одједаред долази његов шеф овде, да са овога места каже, да је његов колега пошао у пола осам од куће, али да га нема никако. И кад је он ту изјаву давао, неко је викао са ове леве стране: чекај, немој да говориш, ево га овде. Одједанпут прострујало је кроз све одаје ове Скупштине, да је г. Рашовић претучен, да су му документа отета и да је тешко болестан.

Седница је прекинута. И шефови група били су код господина Претседника Скупштине и у име моје групе Земљорадничкога клуба имао сам част и ја да будем тамо. Сад, како је текао разговор? (Гласови са деснице: Чујмо!) Ми смо, претставник клуба владине већине и ја, тражили, да се продужи

рад и да г. Рашовић дође, да овде говори, да га видимо и да каже, шта му се догодило. Јер на концу, господо, могло му се нешто и догодити. А поред тога господин Министар Цветковић тражио је, у интересу целе Скупштине и целога овога Дома, да се та ствар испита, да се г. Рашовић и прегледа и да видимо шта је. Господо, на то је г. Баричевић казао: Не! Ја не дам да се он појављује у Народној скупштини!

Ја не дам да он говори, али ја не дам ни да се он прегледа. (Александар Дачић: Очигледна провидност! Скандал! А цело јутро звони ту и лупа! — Др. Мирко Косић: То није тачно!) Сасвим тако, господине!

Кад сам ја чуо, да се овде упорно настојава, да господин Рашовић не дође овде, да се не појави и да ништа не говори, да не иду лекару на преглед, онда — опростите — ја у то не могу да верујем! (Гласови са деснице: Тако је! То нико не верује! — Александар Дачић: Ни они не верују! — Војислав Лазић: Кад ти, Живота, будеш добио батине таке, онда ћеш веровати!) Драги Војо, ако ја будем једног дана добио батине, ја ћу доћи овде јавно пред свима друговима да кажем: Добио сам батине! (Пљескање на десници. — Војислав Лазић: Он је то казао, али му нисте веровали! — Александар Дачић: А како је Јевремовић казао: — Јован Здравковић: А шта ћемо, ако суд утврди, да је добио батине?)

Ја не улазим, шта ће суд казати! Ја овде горим, шта се данас догодило и канстатујем чињенице, које су ту биле. (Узвици на десници: Тако је!)

Али, господо, да се не би казало, да Краљевска влада жели да се то овде на неки начин заташка, онда је ишла опозицији у сусрет и казала: Добро, прихватам ваш предлог, одгађам седницу до шест сати, а у шест сати изволите, дајте доказе!

И, господо, збиља кад се г. Рашовић овде појавио ми смо очекивали... (Александар Дачић: Да ће бити уфачлован! —) ... ми смо очекивали, да видимо акта, да видимо факта, да видимо документа. (Александар Дачић: Модрице!) Господо, ако хоћете модрице, да видите и те модрице, јер је нама речено да је он пребијен. (Један глас са левине: Фактично има модрице!)

Видите, господин Рашовић није нам те модрице показао. Он је то рекао, да је нападнут онако некако мало срамежљиво и он се сам мало намејао. (Смех на десници и узвици: Тачно!) Али, господо, пустимо ту ствар! Очекивали смо да изађе овде јавно и да нам примерима изложи све те неправилности и сву ту корупцију, коју они обележавају код наше војске. Али, господо, нажалост, он је ту потпуно затајио, он је ту потпуно подбацио, господо.

Осим оних неколико тешких увреда... (Узвици на десници: Личних!)... на Министра војске, на његову породицу, он, господо, друго ништа са овога места није казао. (Пљескање на десници: — Александар Дачић: Срамно! — Јеврем Томић: Обичан клеветник!)

Не може тако, господо, да се ради, не може тако да се говори са овога места, не може тако да се вређају највећи претставници наше војске, без икаквих докумената и без икаквих аргумената. (Бурно пљескање на десници и узвици: Срамно!)

И, господо, ми смо били сведоци целог тога говора, који се на концу завршио личном одбраном, што ја нисам ни знао, да је г. Рашовић — то је сам рекао — лишен чина.

Ја не знам зашто. Он се у главном о томе правда али о тим нападима неким, о страшици неким неправилностима у нашој војсци, господо, није било ни говора.

Господо, ја нећу да спорим са овога места патриотизам г. Рашовића, нећу да сумњичим његов патриотизам; хоћу да му признам све то, господо. Али, господо моја, сви ми који смо ову државу стварали немамо право да је рушимо (Бурно одобравање у центруму и на десници и повици: Зато треба још више да је чувамо!). Не значи, господо, ако неко има заслуга у рату да може после да ради шта хоће у овој земљи. Видите, господо, шта се данас ради у Русији. Творци руске револуције завршавају на конопцу. Стаљин убија, господо, творце руске револуције ма да они имају заслуга за руску револуцију, али их сада убијају. Према томе, господо, и у овој земљи заслуге за отаџбину не могу никоме да буду легитимација да може да вређа, да може да клевета највише претставнике наше војске.

Ја разумем, господо, да опозиција може, ако хоћете, да руши владу. Ниједна опозиција не жели добра влади. Ми нисмо, господо, парламентарна Француска и Енглеска. Ми видимо, господо, да је пре неколико дана, када је требало да се манифестује снага целе Француске пред Европом и пред целим светом, цео Парламенат као један човек био за владу г. Шотана. Господо, ако ми нећемо да следујемо тим примерима, ако хоћемо да обарамо владу, онда, господо, нека се влада обара на други начин, нека се војска не узима за сретство за обарање владе. (У центруму и на десници дуготрајно и френетично одобравање и повици: Тако је! Срамно!) Господо, ово што је данас приређено у овоме Дому није, господо, приређено од целе опозиције. Има честитих људи који су се оградиле од тога... (Повици са деснице: Живели — Пљескање). Али од једног дела опозиције могло је, господо, да се то изведе, рецимо, код ресора Министарства унутрашњих дела. Ми знамо да смо пре 6 јануара имали голог човека у Скупштини. Господо, ондашња опозиција хтела је да обори владу и она се је присетила једноме јаду, једном вицу и једнога дана унесе голог човека у Скупштину. Па, господо, да је овај део опозиције ово учинио јуче и прекјуче, ја бих то, господо, разумео, али да то чини данас код Министарства војске, то је, господо, злочин.

Господо, пребачено је господину Министру војске у Финансијском одбору да влада, каже он, увлачи војску у политику па је тиме речено од истог говорника како је господин Министар војске путовао са Претседником владе и са Министром финансија у Крагујевац, Црну Гору и Сарајево. Па, господо моја, зар је то зло ако Министар војске путује са Претседником владе и Министром финансија? Шта је тај пут имао за сврху? Имао је, господо, за сврху то да Претседник владе, одговорни шеф државне политике и Министар финансија, на лицу места виде какви су наши војни арсенали.

А то је, господо, била дужност г. Министра војске да те наше претставнике и одговорне фак-

торе за наоружање војске на лицу места увери како стојимо са наоружањем. (Бурно и дуготрајно одобравање на десници и центруму). Али, видите, сви хоће да виде у томе како се војска увлачи у политику, а, господо, наш Министар војске, он је био само војник, а никада политичар. Све ово што је стекао, он је стекао својим радом као одличан генералштабни официр и на место је дошао са пуно части и заслуга. (Дуготрајно пљескање и узвици на десници и у центруму: Живео Марић!).

Господо, и у Финансијском одбору имао сам ту дужност да браним буџет Министарства војске као члан тога Одбора, па ево и данас хоћу ту дужност да извршим. Као и у Финансијском одбору и са овога места данас опет се учинила господину Министру војске замерка што је госпођа Претседника владе кумовала једном нашем ратном броду, и ту, господо, хоће да се види нешто страшно. Господо, да жене кумују бродовима, нисмо, господо, измислили то ми. Није то измислила Југославија, то је традиција, обичај свих држава које имају морнарицу. (Одобравање на десници и у центруму). За кумове бродова узимају се даме, узимају се женски чланови владајућих кућа, супруге наших војсковођа, државника и политичара и то, господо, што се данас учинило код нас, то се ради у Енглеској демократској, у Француској демократској, у Италији фашистичкој, то се, господо, ради у свима државама. (Један глас са деснице: Само се у Парламенту не говори о госпођама, као што су то господа чинила!). У Енглеској је недавно крштен један ратни брод коме је кумовала госпођа Чемберлен, супруга данашњег претседника владе Енглеске. Па је, господо, један други брод енглески, опет ратни, крштен, коме је кумовала супруга вице-адмирала енглеске морнарице госпођа Талбот. Па је недавно крштен један италијански брод, који је опет крстила једна госпођа, коју је г. Мусолини одредио да изврши крштење. Па, господо, у Југославији броду „Дубровник“ кумовала је Њено Височанство Принцеза Олга. Подморници нашој „Храбри“ кумовала је госпођа Марица Банац, супруга Боже Банца, претседника Југословенског лојда. Па онда нашој подморници „Небојша“, њој је кумовала супруга пуковника Војислава Петровића. Још два наша ратна брода, подморнице, једном је кумовала госпођа Ела Хаџић, супруга покојног генерала Хаџића, бившег Министра војске и морнарице, а другом госпођа Јовановић, супруга дивизијског генерала Јовановића. Дакле, господо, као што се види, није ово први случај да једна дама крсти један ратни брод и кад су ове даме могле да врше крштење ратних бродова, ја вас питам, зашто то не може да учини супруга Претседника владе господина д-ра Милана Стојадиновића? (Одобравање и пљескање у центруму и на десници).

Господо, ја сам то имао прилике да кажем и раније у финансијском одбору, па, господин др. Милан Стојадиновић је државник, политичар, јавни радник и подлежи несумњиво критици, јер ко не ради само тај не греши, па зато може се и он критиковати, али за наоружање наше војске он има само да прими хвале, а не критике. (Бурно одобравање и пљескање у центруму и на десници).

Али видите, господо, ми смо остали они стари, нећемо да корачамо са временом, нећемо ништа да научимо од других народа, још смо остали они

сирови оријенталци, или балканци, како хоћете да кажем, али ми то више не смемо да будемо. Ми смо данас једна велика држава, ми нисмо мала балканска држава, ми смо велика држава у средњем делу Европе, и морамо да идемо коракком. којим иду сви културни и напредни народи. (Одобравање у центруму и на десници и повици: Тако је!).

И г. Претседник владе и наш Министар војске нека продуже својим путем, нека их не збуни ово, све су ове праћке, празни вишеци, све то, господо, не пали, нека они раде на обезбеђењу наше земље и нека се наш Министар војске, који није политичар, него само војник сети оне изјаве, коју је овде у овом Дому дао велики државник пок. Драшковић, да су јавни радници за то да буду и вређани и погрђивани, али никада не смеју се дати смести с прага пута, који води доброј отаџбини. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници). Па, господо, и овај данашњи неуспели покушај, који је овде испален и није погодио никога... (Глас са деснице: Сем њега самога!)... не збуњује никога, па ни нашег г. Министра војске, а ја знам унапред да се он није збунио, јер то је човек чије су груди украшене највишим орденом за заслуге за ову Отаџбину. (Дуготрајно и бурно плескање у центруму и на десници и узвици: Живео Марић! — Министар војске и морнарице армијски ђенерал Љубомир Марић устаје са свога места и захваљује поклоном на манифестацијама).

Господо, цела Европа, цело човечанство, налази се на једном узбурканом мору. Свет се грозничаво оружа, даје се, господо, и последња пара за наоружање. Ми видимо комунистичку Русију шта ради у наоружању, левичарску Француску, која је дала за војску више него и једна буржујска влада у Француској, видимо шта ради Енглеска, шта раде све друге државе за одбрану и када то видимо... (Глас са деснице: И Америка!). Тачно и Америка, која такође осећа да јој прири нешто хладно, и она се оружа, па, господо, када то све видимо, онда се и нама намеће дужност да више него икада будемо данас присебни, јер је данас, господо, већа опасност за рат него 1914 год. (Повици: Тако је!) Господо, смемо ли ми овако да радимо, ко ће олговарати сутра, ако дође до кавких немилых последица. Не играјмо се, господо, ватром, јер ако се њоме играмо догодиће се, што нико од нас не жели, да се наша кућа прва упали и онда ће, господо, тешко бити гасити.

И зато, господо, останимо чврсто одани верној нашој узданици, војсци и морнарици. (Бурно плескање на десници и у центруму и узвици: Живела војска!)

Дајмо, господо, све, што можемо дати за њу, јер наш народ колико год је он у тешким приликама, наш народ, господо, никада није казао да му је тешко дати за војску. Ја говорим, ако хоћете, као члан једне земљорадничке партије, имам то право и квалификације, да говорим у име села, ја од мојих сељака нисам никада чуо да им је тешка војска, него о њој сваки најлепше говори. (Одобравање — Један глас са деснице: Само је тешка Воја Лазиху! — Војислав Лазих: Баш бих желео да видим тога господина, да ли је њему била лакша него Воја Лазиху, јер верујем, да није ни био тамо где је био Воја Лазих!)

Господо, рекох да нас догађаји опомињу да будемо трезвени и озбиљни. Рат пламти у Кини,

у Шпанији, у Абисинији, ми не смемо, господо, да се заносимо ни Друштвом народа ни ничијом другом помоћу, него само својом властитом снагом. (Одобравање). И, господо, ако ту покажемо своју виталну снагу, коју је показала мала Краљевина Србија, ја могу да кажем, да нема те силе, која ће Југославију покорити. (Бурно одобравање на десници и у центруму).

Завршујући, господо, ово своје излагање, ја верујем да ћу и ваше мисли погодити, ако још једанпут са овога места кликнемо: Нека живи наша војска и морнарица и њен Министар! (Бурно плескање на десници и у центруму са повицима: Живео Марић!)

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Тодор Михајловић.

Тодор Михајловић: Господо народни посланици, мени је драго што је наш посланички друг г. Иванчевић јутрос изнео дивне подвиге наше војске у прошлости и њену високу и значајну улогу у садашњости. Војска Југославије је цео наш троимени народ, који ће, несебично као један, дати кад устреба свој живот увек, „знајући шта даје и зашто га даје”. Али нека ми не замери г. Иванчевић, кога иначе ценим, што ћу му овом приликом учинити једну малу замерку. Он је, наимае, у своме говору рекао: — Официр је ближи војнику код нас, него што је народни учитељ деци коју школује, па је затим једном од наших другова — учитељу — одговорио на извесна добацавања, да више цени улогу једног официра од његове т.ј. учитељске а поред тога да је војска у националном погледу више последњих година учинила од народне школе, како сам га ја бар чуо.

Овакво упоређење, које је незгодно, довело ме је на говорницу, да у име своје и својих другова учитеља изјавим:

Учитељство пре минутих ратова вршило је духовну припрему са нечувеним самопрегором, да наша војска и цео народ дочека велики дан.

Није потребно износити шта је значао наш народни учитељ у предратној Србији и како је његова улога била многострука. Сви знамо да је учитељство после ослобођења створило најбољу и најздравију југословенску организацију на целој територији Краљевине Југославије, којом је показало пут којим треба ићи у великоме послу нашега духовног и народног јединства и да се и то и такво учитељство послушало не би се у овом Дому непрестано понављала разна питања, него би било само једно питање, — питање како да се сви ми Југословени боље и лепше изградимо и ујединимо у своју југословенску домовину. Ми знамо да су учитељи и сви просветни радници као резервни официри и ратници са песмом у првим редовима гинули у минулим ратовима, и за време рата, кад знамо њихово благо опхођење према војницима, њихову безграничну љубав према поробљеној отаџбини и страдалницима у њој за шта су добили признање од Блажено-почившег Краља Мученика, изражено у следећим речима: „Југословенски учитељи прожети љубављу према своме народу и своме мучном али узвишеном позиву, немари су народне душе, његове националне свести и културе.”

Да би у потпуности одговорили жељама и надама које у њих полажу њихов Краљ и народ, југословенско Учитељско удружење, уједињујући

све данашње и будуће југословенске учитеље треба да буде: Жика просвете, стуб југословенског национализма и потстрека за сва лепа стремљења у будућности Југославије.

Кад се све ово зна онда је овакво упоређење сасвим неоправдано. Онда је јасно да је улога народног учитеља од првокласних улога у изградњи нашег заједничког живота и наше државне заједнице. Таква је улога учитељства била пре рата, таква после рата, а таква ће бити увек и вазда и он се не може поредити ни са каквом улогом ма кога друштвеног реда.

Исто тако наш велики војсковођа Степа Степановић казао је: Дајте ми још једну армију учитеља па ће рат бити готов.

Ослобођење и уједињење у прошлости хтели су и желели сви слојеви нашега народа и људи свих професија. Сви смо ми хрлили нашој матици — заједничкој држави, јер ко би онда у оно време зауставио реке „да сињем мору не хитају”. У чувању наше домовине, у гајењу нашега витешкога духа, подједнака је улога и војске регуларне и учитеља и других просветних радника. У рату сви ми претстављамо и претстављаћемо велики војнички логор па је незгодно делити га на класе и истицати родољубље, способност једних над другима. Заједнички подвизи свих друштвених редова дали су позитивне резултате. Знам да су код господина Иванчевића још у свежој успомени рад и пожртвовање нашега учитељства пре рата па зато ми је и жао што је дошло до оваквога упоређења. Велика љубав нашег учитељства према деци, према омладини и према народу нашем може се једино упоредити односом мајке према својој деци јер је служба учитељска, смем слободно рећи, најапостолскија у целом човечанству а понаособ у нашој земљи и у нашем народу.

Дајући ову кратку изјаву изјављујем да ћу са највећим задовољством гласати за буџет нашег Министарства војног, јер сам свестан да ћу гласати за буџет наше народне одбране у тмурним данима данашњице. Ценећи високу улогу наше славом овечане војске, ја верујем у снагу њену, а верујући да ће она кад вестреба достојно схватити свој задатак, верујем у самога себе. (Одобравање и плескање у центруму и на десници).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Сава Микић.

Сава Микић: Господо народни посланици, легендарно јунаштво Црногораца познато је заиста и ми Црногорци са својим јунаштвом поносни смо и дичимо се увек. То је једна одлика која се нама у целом нашем народу тако рећи признавала, и ја вам кажем са овога места да се ми тиме поносимо.

Међутим, данашњи подвиг једног нашег земљака тежак је и ми сви Црногорци и посланици са територије Зетске бановине осећамо данас, у овом моменту, један дубок и тежак бол да је овај гадан подвиг пао баш од једног народног посланика са територије Зетске бановине.

Господо народни посланици, ја у овом моменту заиста од тога тешког бола и узбуђења као посланик Зетске бановине не могу и не желим да говорим о г. Милошу Рашовићу. Али желим само, пре него што пређем на своја излагања о буџету Министарства војске и морнарице да са гнушањем одбијем од себе, од свих Црногораца клевете и

увреде и ове тешке изјаве, које су донете само са улице, без докумената, а које су пале о нашој славној и херојској војсци.

Господо народни посланици, ја бих могао само нашем другу Рашовићу од овога момента пожелети то да да оставку на посланички мандат, да пође у манастир да се Богу моли за грехове, које је он данас са овога места учинио. (Живо одобравање у центруму и на десници и узвици: Врло добро, Саво!)

Господо народни посланици, још су ми у свежој успомени они моменти, када су пре четврт века развијене свете заставе наше војске, када смо 1912 године пошли у онај крвави бој. Још пред собом видим београдску железничку станицу са вагонима пуним војника и чујем топот од опанка наших сељака и војника када смо 1912 године полазили на Мердаре и Куманово, под звуцима песме „Хеј Трубачу...” а на Дечић и Мојковац под звуцима песме „Онамо, онамо...” полазили смо, и отишли у свети бој. Тада још на Мердарима, ондашњи млади мајор, начелник штаба Санџачког одреда, односно командант батаљона био је данашњи Министар војске и морнарице генерал г. Марић, и он је пошао заједно са онима па од тога доба до данас часно, свесно и предано служио са онима који су били духом, телом, срцем и свим силама својим са целим српским народом који је својим пожртвовањем задивио цео културни свет.

Ми смо, господо народни посланици, онда имали своје војсковође и своју народну војску, која је могла да бије оне битке, које су задивиле човечанство и које су славу нашега оружја пронеле широм целог света. Та малена војска, у сељачким опанцима, била је опремљена од народа и од народног новца, али је она поред материјалне стране била опремљена једним великим духом. Тај дух, који је владао у оно време, пренет је на доцније генерације, и на нашу данашњу војску.

Ја ћу још да евоцирам и један моменат о поласку у бој 1914 године, када смо већ били остварили свој петвековни сан о Косову, како смо и са каквим полетом, онако заморни, пошли у рат 1914 године. Господо народни посланици и драга браћо и са левице и са деснице, сетите се оних тешких момената: уморни, довољно неспремни, пошли смо у рат 1914 године, али тамо нас је, морамо признати, чекала братска рука, јер је тамо страдао, под црно-жутом аждајом наш народ, наш свет, наша браћа. Господо народни посланици, та народна војска, са којом смо ми пошли и у један и у други и у трећи рат, имала је нешто што ни једна војска на свету није имала. Имала је оно зашто су читави народи водили па и данас воде борбу и зашто ће и даље човечанство водити борбу. Имала је наша војска, а хвала Богу има и данас оно што је најсветије и најдрагоценије поред националне слобде. А то је да је демократски дух владао у тој војсци, да су команданти и старешине били најближе својим војницима и своје народу. Тај дух који је био у предратној нашој војсци, тај дух пренесен је и после нашег народног ослобођења и уједињења и до данас, господо, нико у овој земљи није смео дирнути у нашу храбру војску, у ту нашу узданицу, у оно што је свима нама било најсветије, оно што смо уздигли изнад свега, у оно што свима на срцу лежи, нико до данас није смео такнути колико у зеницу ока свога. Војска

је била и мора остати ван сваког домањаја политичког.

Господо народни посланици, у низу безброј интрига, безброј напада, безброј измишљених ствари да се обори Влада г. Др. М. Стојадиновића, једна Влада која по Уставу ове земље и њеним законима има већину у Народном претставништву, пошто се не може оборити на други начин, измишљане су разне бургије, разна чуда, разне измишљотине да се она обори. У том низу, у том ланцу тих измишљених ствари, после интрига са црквом ево, видите данас још једна ствар, још једна велика интрига која је тешка и болна за све нас, јер има намеру да окаља нашу војску, и да је увуче у политику. Ја дубоко верујем и са тим уверењем ћу са ове говорнице сићи да многи наши другови из опозиције и са левице који имају великих националних заслуга, који су прекаљени народни борци имају у својој души исти осећај у овом моменту. Али на жалост, каже се да у политици нема душе и да су у политици дозвољена сва сретства. Па ипак има извесних сретстава као ова данашња г. Рашовића која су прешла по народној изреци сваку меру и сваке границе. Ето, господо посланици, и овај подвиг нашег посланичког друга г. Рашовића стварно је превазишао све јер је на недостојан начин вређао нашу војску и нашег министра војске и морнарице, те се са тиме тешко огрешио о црногорске традиције, јер су они обожавали војске и војне силе.

Господо народни посланици, ја бих желео да вам истакнем неколико ствари, о ономе што ја као мали и скромни ратник знам. У колико сам могао да пратим живот, рад и дух који влада у нашој војсци сад после рата, колико сам могао осетити и увидети, као што сам већ истакао и подвукао, војска наша верно чува традиције оне славне и херојске војске о којој сам мало пре говорио. Она је у својим касарнама диван пример без обзира на веру и племенску припадност како треба да су сви једнаки у једном гнезду као што је наша војска, и ја мислим да су они људи који су се враћали из касарне у своје домове могли најбоље да осете шта је и каква је наша војска, да је она заиста народна војска, да је она била, да је сада и да ће увек остати најбољи чувар југословенског јединства и наше независности. Зашто? Зато што су осетили да је војска једина установа на завидној висини у коју нико не сме такнути, у којој влада народни и демократски дух и што иде стопама своје славне прошлости.

Господо народни посланици, ове ствари које је изнео г. Рашовић, народни посланик, а које су без трунка доказа и које су злонамерно по мом дубоком уверењу покупљене са улице, сабране су од оних људи којима су пресечене ните да иду оним старим шпекулантским путевима, и тако су се нашли данас у тешкој ситуацији, јер они више преко ујни, стрина, тетака ит.д. не могу да врше лифериције. Колико сам ја приватно сазнао, ова измишљена и инсценирана тврђења г. Рашовића имају другу позадину, а то је лепо истакао г. Живота Милановић, народни посланик, и ово је све настало због тога што је неколицини лифераната пресечена могућност да могу и даље да лиферују по ранијим условима. Ви знате да наша војска има своје регуле, да има своје правилнике и свој начин живота и рада, већина од вас служили сте војску и ви сте у већини резервни официри и ми

можемо рећи да је војска једна наука, да је то једна установа, да је то један живи организам у коме се не може да ради тако просто као што су неки са ове говорнице мизерно изјављивали. Ви знате да ту постоји Закон о државном рачуноводству, и разни војни строги правилници али и поред тога да се набавке врше по строгим условима разних правилника, па питам ја вас, господо, као народне посланике, како се могу направити злоупотребе у војсци поред свих предострожности војних установа и на који начин може да се сазна о некаквом предмету у Министарству војном или да се интервенише ако то није било по калуку Закона и правилника како је то у војсци прописано. Међутим, ја бих желео да пођем мало даље кад смо већ ушли у те ствари да их износимо па да упоредим раније стање са данашњим и тада бисмо се тек могли уверити и сазнати на који су начин могли функционери и министри из ранијих режима па чак и генерали постати богати. Ја не желим да помињем њихова имена, али један од главних који се можда данас крије из г. Милоша Рашовића био је велики војни лиферант, он је ту једини о коме може да се каже да је богаташ, мултимиллионер и он се данас, видите, не појављује. Али ми знамо његове изјаве о борби против данашњег министра војске и морнарице. Ја опет подвлачим и кажем: жалим г. Милоша Рашовића као Црногорца да се могао примити да износи овде овакве клевете и неистине не можда у своје име него за рачун других којима су ускраћени шпекулантни послови и несолидне лиферације у Министарству војске и морнарице.

Господо народни посланици, ја не бих желео да улазим даље ни у какве детаље и у одбрану наше славне и народне војске, а још мање њеног првог војника Министра војске и морнарице. Ја знам, свака би реч моја била бледа слика макар какве одбране, јер се нема шта бранити; када су по среди овакви мизерни напади и сушта клевета, напротив, сви ми који смо овде у овоме Дому можемо с поносом да кажемо да је г. Марић Министар војске и морнарице који је данас на челу наше дичне војске а који има славу прошлости сиромашан човек као и многи други наши генерали и који са свим овим мизеријама које су мало час овде изнете нема никакве везе, нити икаквог удела у томе свему. Е па, после свега тога можемо видети сву злонамерност овог данашњег подвига народног посланика г. Милоша Рашовића.

Господо народни посланици, доиста није био досад обичај да се о буџету војске и морнарице много говори. Али ето сада и то се уводи не да се говори о буџету и одбрани земље већ да се износе интриге и лажне оптужбе које ће шкодити угледу наше војске и да се војска увлачи у политику.

Али све то нашој војсци ништа неће нахудити, јер по оној народној „у лажи су кратке ноге“ и то ће све проћи као један неуспео покушај да се обори данашњи режим и то са нападом на војску пошто се са црквом није успело.

Ја могу да истакнем само једну ствар. Од дана кад је на чело наше војске дошао Министар г. Марић знам лично по гарнизонима и по унутрашњости у земљи да су многе тешке и велике неправде исправљене. Ја верујем да сви ви то добро знате. Ја сам истакао и казао: Не желим и нећу да ико од нас дира у војне регуле и њен

живот, али ако је можда постојало, као што је и у свима војскама у целом свету, малих неправилности, и малих неправди, њих данас ревносно и са видним резултатима по општи народни интерес исправља г. Министар Марић.

И са овог места апелујем на Г. Министра војске и морнарице да као храбри ратник смело настави свој плодносни рад за добро Краља, војске и народа; да се не осврће на интригашке и шпекулантске нападе чија је позадина провидна; да води нашу војску стопама славне прошлости и да верује да је цео наш народ уз свога Краља и уз своју народну војску. Даље га молим да нашем ваздухопловству као и до сада поклони сву своју пажњу и да нашег славног првог авијатичара и легендарног јунака Миодрага Томића унапреди у чин ваздухопловног пуковника, јер би то било поред осталог и заслужно народно признање, које овај ратник у народу већ ужива.

Ја вас, господе народни посланици, уверавам да су највише неправде исправљене за време г. Марића, и зато ми треба да одамо пуно признање господину Министру Марићу, молећи га да овако савесно, поштено и са пуно части води и даље нашу храбру војску.

Господе народни посланици, овде на завршетку желео бих да истакнем једно друго мање питање из ресора Министарства војске и морнарице, а то је оно питање за које ја овде узалуд запомажем сваки пут да се исправи јер сам себи ставио у дужност и задатак да никад нећу изићи на ову говорницу, а да о томе питању не кажем неколико речи.

У исполинској борби коју је наш народ водио за наше народно уједињење и ослобођење, школска омладина српска и црногорска и добровољачка узела је виднога учешћа, и у темеље данашње наше велике отаџбине узидала своје најдрагоценије животе. Та школска омладина која је 1912 и 1914 године напустила школу па отишла у рат, она се данас налази у подређеном положају према својим друговима који нису ратовали или који су били у аустроугарској војсци. И ја вас молим, господе народни посланици, да не бих улазио у све детаље тога питања, да прочитате Стенографске белешке прошлогодишње буџетске дебате или још раније моје говоре, где ћете да видите ствари о једном тешком и болном питању, а то је питање признавања ратних година.

Ја и сад са овога места апелујем на Народну скупштину и на господина Министра војске и морнарице и на господина Министра финансија да питање ратних година једанпут реше, јер је то једно и болно питање, а ту се ништа друго не тражи, већ се тражи само то, да се љаци — ратници предратне Краљевине Србије и Црне Горе и наши добровољци изједначе са ратницима из бивше аустроугарске војске.

Господе и другови, ти људи, заслужни ратници, та наша омладина не тражи ништа друго него да се води рачуна о њима и да се изједначе са ратницима аустроугарске војске. Члан 270 Закона о новинцима признао је те ратне године нашој браћи из аустроугарске, чланом 123 то је признато и нама, али је онда један од господе Министара који је дефинитивно редиговао закон то изменио и ставио да то важи за будуће ратове. Значи да закон ратне године признаје другима из друге војске, а ратницима Србије и Црне Горе не признаје.

То је, господе, један шкандал и бламаж свих ратника наших што се ова ствар до данас није решила. И ја због тога са овога места као ратник стављам на оптуженичку клупу све владе које су од 1923 године до сад биле на власти, а једну овакву болну ствар нису исправили. Ја апелујем на Народну скупштину и молим да амандман који сам поднео прими те на тај начин ово питање реши. Господа из буџетског отсека Министарства финансија тврде да нема буџетске могућности пошто ово питање има финансијски ефекат. Ја вас, господе, уверавам да је ово тешко и болно питање за све оне који су крв лили и молим да се оно реши, а уверавам вас да за сада нема никаквог финансијског ефекта.

Господе народни посланици, ја бих имао још једну ствар на завршетку да напоменем, истичући да са пуно бола и туге као Зећанин говорим о мом другу и земљаку г. Милошу Рашовићу, но при свем томе по оној народној пословици која каже: „ватру ватром” и ја бих желео на основу тога да наш друг Милош Рашовић добије заслужан одговор на његове изјаве које је овако са улице споља износио и о којима није имао никаквих докумената. Међутим, ја имам два документа која нећу да вам прочитам а у којима он није тако светао у неким стварима. (Чује се: Прочитај да чујемо!)

Ево, када желите да вам прочитам један документ: Царинарница у Јасеницама решењем својим Бр. 420, од 23 новембра 1929 године казнила је Рашовића Милоша, секретара Министарства иностраних послова, за дело нетачне пријаве из чл. 166 царинског закона новчаном казном на суму од динара 23.899.— за робу коју је донео из Париза а није је на питање цариника пријавио за царинење. Роба је била сакривена у прљавом вешу, а састојала се из свилених, вунених тканина као и пудера и помаде и др. у тежини 12,200 килограма. Овоме није потребан никакав коментар.

Ето, господе, видите како изгледа господин Рашовић, који оптужује војску за корупцију.

Ви сте, господе, овде слушали и још друге ствари. Ја не желим да то понављам и да стављам на пробу ваше стрпљење. Хоћу да кажем само једно: ми сви треба да имамо стално у виду оно што је овде данас било истакнуто, скоро од свих говорника и што цео народ тако мисли, да онај који дирне у нашу војску, дирнуо је у своју зеницу, и тај ће да иде слеп. Живео Краљ! Живела војска! (Бурно одобравање и пљескање у центруму и на десници).

Потпретседник Фрањо Маркић: Има реч ради личног објашњења народни посланик г. Душан Иванчевић.

Душан Иванчевић: Господе народни посланици, ја сам данас имао част да говорим у име Клуба југословенских народних посланика. У овом говору ја сам изложио став нашег клуба у питању давања кредита нашој народној одбрани, и ја у тој ствари немам шта овом свом говору ни да додам ни да одузmem. Наш клуб остаје код своје одлуке да гласа за кредите народној одбрани. (Одобравање). Што се после тога десио онај тешки случај повреде имунитета једног народног посланика, то је сасвим друго питање. По том питању има да се већа у клубовима и да се донесе закључак. Ја у то питање нећу да улазим, јер нисам ни од кога овлаштен да о томе говорим. А што сам сада по-

ново тражио реч, разлог је томе тај, што су нека господа са овога места казала да сам ја у своме говору увредно цео учитељски сталеж. То, господо, није тачно. Ја сам, господо, и сам наставник. Имам 17 година ефективне наставничке службе и ако ми Бог подари здравља, ја ћу опет бити наставник кад престанем бити народни посланик. Мој је отац такође био наставник, моја су два брата наставници, а и сестре су ми наставнице. Према томе, кад сам ја из наставничке породице а и сам сам наставник, ја већ по томе нисам могао вређати наставнике. (Александар Дачић: Јеси, вређао си наставнике!)

Ја сам се, господо, у своме говору дотакао школе и наставника. Као што се види из стенографских белешака, ја сам том приликом казао ово: „Господо народни посланици, војска је до сада вршила благотворан утицај нарочито на наша млађа покољења. У развоју Југословенске државне свести војска је учинила више него ли све наше школе”. (Александар Дачић: Ниси казао школа него учитељи!)

Добро, господо, да сам баш и тако казао, и ако ја остајем при томе да сам казао овако као што је записано у стенографским белешкама, ја вас питам: зар је то за нашу државу и за наше учитеље увредакад ја кажем да је војска у овом погледу учинила више него ли школа. Ја остајем при томе и данас, јер ја сам наставник и знам шта су школе радиле, а поготову шта су радиле школе по Босни, Хрватској и Словенији. Војска међутим има један дух и она једнако ради и у Србији и у Босни и у Хрватској и у Словенији. И ја то констатијем понова и код тога и остајем. (Александар Дачић: Зашто ниси то рекао о свештеницима?) Ја сам, господине, наставник, и ја сам учитељ.

На другом месту, господо, кад сам говорио о односу између наших официра и војника и кад сам описивао онај случај о певању и игри официра са војницима, рекао сам ово: (Чита) „Ево видите, овај пример показује, да је овај официр ближи војницима него учитељ деци у школи”. Па зар је, господо, то увреда када кажем да официри тако поступају са војницима, да је он ближи својим војницима него учитељ деци. Сви ми знамо како је близак однос између деце и учитеља, и зато сам хтео да упоређењем баш са школом истакнем да је тај интимни однос између официра и војника још много већи. Тиме несумњиво ја нисам вређао учитеље него сам одао признање нашој југословенској војсци без вређања учитеља. Топлико сам само имао ради личног објашњења да кажем.

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Живојин Рафаиловић.

Живојин Рафаиловић: Господо народни посланици, у овом високом Дому био је негда обичај да кад год се говори о нашој војсци, да се о њој говори са највећом љубави и са највећим поштовањем. Војску смо ми називали узданицом свога народа и наша је војска то дивно име заиста у пуној мери и оправдала. Њени величанствени подвизи кроз све ратове, њена пожртвованост без примера, учинили су да је наша војска на врховима својих бајонета пронела славу свога оружја и нашега имена широм целог света. (Одобравање и узвици: Тако је!) И ја мислим, господо, да и данас када говоримо о нашој југословенској војсци треба да јој поклонимо исту љубав и исту пажњу,

као што смо некада ми Срби поклањали својој српској војсци. (Одобравање). Истина да наша југословенска војска нема данас оних задатака које је имала српска војска. Наша данашња југословенска војска нема више никаквих ослободилачких аспирација, још мање империјалистичких смерова, али она има један висок задатак: да чува велике тековине нашега народа, наше нације. (Живо одобравање и плескање). Али и поред тога и поред те дужности наша војска има још једну задаћу и једну велику намену. Она је наша висока национална школа. У војску долази најбољи део нашега народа, долазе наши најбољи синови. У војсци деца се наша срађају, ближе се једни другима, упознају се и у војсци се рађа другарство и љубав која остаје за цео живот! (Узвици код већине: Тако је!)

Ја верујем, господо, да ће наша југословенска војска на један најефикаснији начин демантовати оне накарадне теорије извесне господо да смо ми Срби, Хрвати и Словенци три народа. (Бурно плескање и одобравање).

И, господо, када је у питању наоружање наше војске, њена опрема и њена обука, ми не смемо да устукнемо ни пред каквим жртвама. Све што дајемо за војску дајемо деци својој, јер наша југословенска војска исто је тако народна војска као што је и српска војска била. И ја ћу, господо, бити међу првима који ћу остати доследан својој посланичкој прошлости да гласам за буџет Министарства војске и морнарице. (Живо одобравање и плескање код већине).

Али, господо, када указујем ту готовост да данас заједно са вама приликом решавања о буџету Министарства војске и морнарице за њен буџет гласам, иако опозиционар, ја хоћу да кажем још и то да сам увек готов да вршим најстрожију контролу свих кредита намењених војсци. Ја сам, господо, зато да будним оком пратимо да ни један динар намењен војсци не оде кривудавим стазама у цепове разних похлепних агената и лифераната или, не дао Бог, што би још много горе било, у цепове наших државних службеника.

Као што рекох, господо, ја сам готов на све жртве кад је у питању војска, али ипак не могу да мимоиђем да не учиним извесне опаске и извесну објективну критику на оно што нашој војсци недостаје. Пре свега морам да напоменем да у нашој војсци постоји једна рђава, бирократска администрација, стара исто онолико колико је стара и наша војска. Та администрација је бирократска пар екселанс. Она је сувише компликована, она је спора, и зато врло скупа и штетна. Ја нећу да навађам многобројне примере којима бих могао да утврдим да је врло често потрошено у нашој војсци много више рисова хартије и мастила — да време и не рачунам у вредност — него што је вредео онај предмет о коме се кореспондирало. Али и те мале недостатке у нашој војсци наша војска је у крвавим борбама брисала, и да није било једнога случаја ја вас уверавам да ни ту ману наше војске не бих овде споменуо. Али је, господо, та наша рђава администрација недавно учинила један велики грех који ја не могу да јој опростим и да га не изнесем пред Народну скупштину.

Народна скупштина врло добро зна и у свежем сећању нашем је да смо недавно донели Закон, којим смо се, иако касно, ипак одужили

највећим јунацима нашега народа, Закон о одликовању витезова Карађорђевог Звездом ова Скупштина донела је на један центлменски начин, нехотећи ни да дискутује о томе предмету, она га је усвојила аklamацијом. Али зато, када је дошло до извршења тога Закона, појавила се та наша кобна администрација, да она донесе Правилник за извршење његово. Она је тада на један безобзиран начин измрцварила тај Закон. Ја ћу, господо, да вам наведем само неколико чланова тога Закона који смо донели, а који данас у примени изгледају сасвим другојачије. Члан 3 тога Закона гласи: „Одликотани имају право на бесплатно лечење по државним и самоуправним болницама и бањама, као и свима здравственим установама с тим, да су ослобођени плаћања свих такса које су са тим у вези. На случај да се лече код куће имају права на бесплатне лекове”.

Законодавац је овде био прецизан и јасан. Сваки витез Карађорђевог Звезде има право на бесплатно лечење и бесплатне лекове. А наше бирократе у војсци узеле су па Правилником тај члан потпуно измениле. Пре свега сваки од ових витезова наших ако би се разболео не може да иде одмах у болницу него прво треба да иде лекару среском, општинском или којем најближем државном лекару да га он прегледа и утврди потребу да треба да иде у болницу. И тек онда може у болницу отићи. Господо, изгледа на први поглед ситна ствар. (Сава Микић: Изгледа нормална ствар!) Не, то није! Тиме је указано неповерење нашим витезовима. Нико, господо, у болницу не иде без нужде. Болница није ресторан или забавни локал у који се неке журе. Болница је лечилиште за болеснике и само болесник жели тамо да иде. Али кад већ иде и кад буде примљен у болницу ево шта му наша администрација додељује. Додељује му у болници смештај у другој класи! И сада, замислите, господо, једног нашег старог Војводу Бојовића или ма ког нашег прослављеног јунака и ратника, без обзира како је коме име, главно да је носилац Карађорђевог Звезде; он мора да иде у болницу и да буде у њој смештен у II класи. А јесмо ли ми, господо, питамо вас, тако решили у Закону? Јесмо ли ми помињали класе?! Зна се како се у војсци упућује у болницу. Свако према своме рангу. Војник има права на тако и тако лечење, нижи официр на тако и тако лечење, виши официр на прву класу итд. Међутим овде је војна администрација бацила све, па и наше најзаслужније ратнике, у другу класу. У другом делу тога члана који говори о томе да ти наши витезови имају права на бесплатно лечење по нашим државним бањама, наша администрација то је питање расправила на тај начин, што овим Правилником упућује наше витезове прво комисији у Окружну команду на преглед. Ова га комисија упућује суперревизионој комисији и тек суперревизиона комисија упућује, ако нађе да треба, предлог г. Министру социјалне политике и народног здравља, да му се додели лечење у бањи. И то онда кад за то нађе места и времена г. Министар.

Ја вас питамо, господо, кад смо изгласавали овај Закон јесмо ли ми тако мислили? Јесмо ли ми тако тумачење дали овоме члану Закона?! Ми смо, господо, као што рекох, на један центлменски начин усвојили све чланове овог Закона онако како су написани, и нико нема права да то мења. Правилник може дати само упуства како да се тај

Закон извршује, али не сме мењати ни текст ни смисао Закона.

У погледу издавања лекова, такође законодавац није чинио никаквих ограничења. Међутим Правилник наређује, да се носиоцима Карађорђевог Звезде могу давати само они лекови, које прописује војна фармакопеја, а ни један специјалитет, нити лек, кога у војној фармакопеји нема. Значи да наше највеће војсковође и наше најбоље јунаке треба лечити најпростијим и најјевтинијим лековима.

Најзад, господо, члан 4 овога Закона гласи овако:

„Одликотаним овим орденом Министар саобраћаја одобриће Правилником о повлашћеној возњи бесплатан подвоз на државним железницама као и бродовима у државној експлоатацији.”

Као што видите, господо, доносећи овај Закон, ми нисмо ни ту учинили никакво ограничење, нити утврдили број бесплатних путовања. Значи, желели смо, да ти наши витезови могу путовати, кад желе и кад могу, увек бесплатно. Међутим, Г. Министар војни прихватио је Правилник израђен у Министарству саобраћаја, по коме се тим нашим јунацима даје 12 путовања у $\frac{1}{4}$ цене односно са 75% попушта и 6 путовања односно три пута тур и ретур бесплатно. Јесмо ли ми тако решили?! — Не! Господо. Не да се претпостави, да ће један носилац Карађорђевог Звезде — сељак хтети оставити свој плуг и рало па да шета возовима, а још мање да ће наши јунаци хтети да праве злоупотребе од ове бенефиције.

Најзад, да вам помнем и то, да овај начин израђивања Правилника значи повреду суверенитета Народне скупштине (Гласови са левице: Тако је!). Законе, које прописује Народна скупштина, не сме нико други да мења до само друга Скупштина. И ја, у име повређеног достојанства наших витезова, против овога протестујем. Налазим да Г. Министар војни ни у ком случају није смео да прими и потпише овакав један Правилник, и на њему је дужност, да овај Правилник што пре измени, да се не би веровало, како је и он с њим био сагласан.

Господо, и преко своје воље, морам да проговорим неколико речи о ономе, што се код нас данас овде, у овом Дму, дешавало. Помињем то са болом у души, јер сам навикао, да се о војном буџету у Народној скупштини говори у сасвим другој атмосфери и на други начин.

Један наш друг, г. Рашовић, потргао је страховиту оптужбу против г. Министра војске, претставника њеног. (Живота Миловић: Без доказа и докумената!) По моме мишљењу оптужба је у истини тешка, али оптужба је недокументована (Пљескање на десници). Ја не говорим, господо, овако зато, да бих дочекао ваше пљескање. Ја говорим овако стога што хоћу као поштен човек и стари посланик да кажем истину. Да се насрне, господо, на част највишег претставника наше војске, мора се, пре свега, добро размислити, а затим добро припремити документа, (Гласови са деснице: Тако је!), како би се оно, што се тврди, могло и доказати: (Пљескање на десници). Иначе, г. Рашовић поменуо нам је и то, да су њему данас, у једном жалосном нападу, документа отргнута — одузета.

Ја нећу да улазим у испитивање тога. Као члан опозиције ја ћу да поверујем томе, али крајњу моју веру поклонићу тек истрази суда, која ће бити наређена. (Узвици: Тако је!)

Али је господин Рашовић, изnoseћи оптужбу, могао нешто да учини. Господин Рашовић свакако је задржао у свести, које је документе код себе имао и која су му документа одузета. (Одобравање и плескање на десници са узвицима: Тако је, то је тачно!) И да је овде нама господин Рашовић казао: Господо, ја сам при себи имао овај и овај докуменат, који је утврђивао ту и ту кривницу Министра војног, па сам имао овај докуменат, па трећи, четврти, пети, али ја их данас при себи немам, јер су ми отета, и зато тражим анкету од вас, да анкета утврди, како је истина оно, што сам ја тврдио. Али господин Рашовић није то казао, иако — не могу да грешим душу — није се могло све чути у оној ларми и галами, али ипак верујем, да је врло мало у томе смислу казао.

Ја нисам за ту политику. Таква политика не води добру, јер на крају крајева у овоме расулу, како влада у целоме свету, па и код нас, једина још војска остала нам је светиња. (На десници бурно одобравање, плескање и узвици: Живела војска!) И у питањима њеним морамо се сви сложити.

Али, господо, нећу ни ја да будем далеко од оних, који признају, да се чује, да се по чаршији говори, те не знам, не ваља ово, не ваља оно. И ја ћу да кажем неколико речи, шта је мени долазило до ушију. Само ја нећу то да уписујем одмах у грех господину Министру увојске, нећу да га називам именом лопова, јер чувајући његову част, ја чувам и моју. (Одобравање и плескање на десници).

Говори се господо, по вароши, о некаквом великом наглум и необјашњеном богаћењу извесних људи, који су блиски војним лиферицијама. Та нагла, брза и необјашњива богаћења не стоје никако у сразмери са уобичајеном провизијом, коју агенти и лиферанти имају за своје послове и баш зато што тог нормалног односа нема, у праву смо, да се сви прибојавамо и сумњамо, да нечег рђавог тамо има.

Али и кад осетимо да тога има, онда је пут за расправу таквих питања сасвим други. (Повици: Тако је!)

Господо, у ранијим нашим Скупштинама, кад год су се дешавале крупне ствари у нашем политичком животу, кад год су се бележили крупни потези у спољној политици, или у наоружању војске итд., увек је Претседник владе, а у највише случајева по којни Пашић.... (Повици: Слава му!)... затим и његови наследници, позивали шефове партија, шефове група и о томе их обавештавали. На тај начин преко шефова појединих партија била је обавештена и Народна скупштина. (Војслав Лазич: Тога данас најалост нема!)

И да се питање наше спољне политике и наше војне политике, нашег наоружања, вршило овим путем, путем обавештавања политичких шефова, ја мислим да до ове данашње ружне сцене не би ни дошло. (Узвици: Тако је!)

Господин Министар војске осетио је, да је данас погођен — право или не — али погођен и онда сам предлаже, да целу ову ствар преда на разматрање шефовима политичких група. Ја мислим,

господо, да би то била само полумера. Нити оно, што ће видети шефови група, нити поверење, које ће господину Министру војске указати владина већина, неће бити довољно, да господину Министру војном даду једну пуну сатисфакцију.

И ја бих желео, ја бих као друг саветовао г. Министру војном да сам потражи анкету. Само путем анкете г. Министар војни може добити пуну сатисфакцију. Анкета ће утврдити једно од овога двога: или је господин Министар крив и онда би имао да иде са министарске клупе право на оптуженичку клупу, или није крив и онда ће му се у Народној скупштини и јавности, нашој и страној, дати пуна сатисфакција. (Одобравање на левици. — Један глас са деснице: Нема разлога за анкету!). Баш зато што није утврђено, али је бачена љага на г. Министра војног и ја да сам на месту његовом ја бих примио анкету. Господо, Министар војни армијски ђенерал г. Марић, долазећи на овај положај примљен је са пуно радости од свих нас. Његова висока официрска спрема, његова сјајна војничка каријера, дотле потпуно чиста, давали су пуно вере свима нама, да ће наша војска кренути снажним корацима напред. Г. Министар војни треба да ту веру очува. Кад буде силазио са овога места г. Министар војни требало би да сиђе са онолико достојанства са колико је достојанства и дошао на њега.

Ја сам завршио свој говор и молим Народну скупштину да питање анкете не схвати као начин рушења Владе, јер ја то никада не бих учинио преко Министарства војног, него бих чинио на другим ресорима. Војска мора да буде ван партија, окружена нашом љубављу и нашим поверењем. (Одобравање и плескање на левици).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има г. Александар Дачић. (Александар Дачић: Одустајем од речи!). Реч има народни посланик г. Сулејман Хафизадић.

Др. Сулејман Хафизадић: Господо народни посланици, овлашћен од Претседника Југословенског клуба, Независног клуба, Народног радног клуба и Југословенског клуба, дајем ову изјаву:

Нешто пре шест часова у просторијама Југословенског клуба народних посланика одржали су седницу шефови опозиционих клубова, на којој су били присутни: г. г. Јеремија Протић, претседник клуба Југословенске националне странке, Миливоје Перић, претседник Независног клуба, Мирко Комненовић, претседник Југословенског радикалног клуба, др. Мирко Косић, претседник Народног радног клуба и др. Јанко Баричевић, претседник Југословенског клуба.

На тој седници једногласно је донета резолуција у вези са данашњим догађајем, и одређен је г. др. Јанко Баричевић, претседник Југословенског клуба, да ту резолуцију саопшти Народној скупштини. Како су извесни чланови једног од опозиционих клубова дезавуисали свога шефа, то је г. др. Јанко Баричевић одустао да Народној скупштини саопшти резолуцију свију опозиционих клубова.

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Петар Косовић.

Петар Косовић: Господо народни посланици, овлашћен сам од својих другова, чланова посланичког клуба Југословенске радикалне заједнице да дам једну кратку изјаву.

Није потребно, другови и пријатељи, да ја са овога места глорификујем дела Владе г. др. Милана Стојадиновића. Није потребно јер су та дела позната свима нама, целој земљи, целом нашем народу. (Пљескање и центруму и на десници.) И баш зато што су та дела велика, мени се чини, браћо и пријатељи, да су у толико наши пријатељи са левице нестрљивији и насртљивији у борби против Владе др. Милана Стојадиновића, јер ја ову борбу против наше војске сматрам као један акт против Владе др. Милана Стојадиновића. . . . (Повици на десници: Тако је!) . . . гађајући њега преко војске.

Браћо и пријатељи, ми смо данас били сведоци једног, да у најблажој форми кажем, ружног догађаја. Ја мислим да се ми сви стидимо тога догађаја, да жалимо што смо чланови Скупштине, у којој се је могло тако нешто десити. Браћо и пријатељи, један наш посланички друг са левице г. Рашовић, бацио се блатом на наш понос — војску, јер гађајући шефа те војске, г. Министар војске и морнарице, гађао је целу војску.

Браћо и пријатељи, ја мислим да се ми можемо гордити и поносити са нашом војском. Није потребно да ређам сва дела, која је она починила, није потребно да истичем оно, чиме је задивила не само нас, него и цео свет! Ми се увек са гордошћу сећамо тих дела и мора да нас заболи и то тешко заболи, када се један наш пријатељ из Скупштине нашао. . . . (Гласови са деснице: Није наш пријатељ!) . . . да се баци блатом на ту војску.

Господо народни посланици, ја сам дубоко уверен да са тим гестом господи са које је стране то дошло, не могу се солидарисати, а не могу никако да верујем да с ове стране има још таквих људи као што је онај који се је бацио блатом на српску војску, да има уопште људи да уз њега пристају и да деле његово мишљење.

Господо, на челу наше војске стоји један прослављени генерал у ратовима, који је делио сву ону невољу, а и сву славу наше војске, који је с поносом и правом ступио за шефа наше војске.

Ви се сећате, господо, са колико аплауза, са колико љубави и са колико поноса смо га дочекали, када је први пут ступио ногом у Народну скупштину.

И данас, браћо и пријатељи, нашао се један човек који је покушао да баци једну тешку љагу на чело једног витешког генерала. (Гласови са деснице: Није успео!).

Браћо, да не дулим много, доста је било говора. Ја у име клуба коме припадам и од кога сам овлаштен изјављујем: Да имамо пуно поверење у Владу г. др. Стојадиновића, да ћемо ту Владу као и до сада свима средствима помагати. . . . (Гласови са деснице: Тако је!) . . . да имамо пуно поверење у народну војску и претставника те народне војске, генерала г. Марића. (Бурно пљескање у центруму и на десници).

И, ја молим генерала г. Марића, да ову увреду, која је бачена на њега, без икакве документованости, да ову увреду прими онако, као што су некада такође прослављени наши генерали по некада примали по неку увреду у српској Народној скупштини. А сећају се господи, да је једном приликом у српској Народној скупштини један посланик казао за славног Војводу Путника, да му не би поверио ни једно пице да га чува а не војску. Господи, њему је поверена цела војска; а овај

посланик је казао да му не би поверио ни једно пице. А какав је био као војсковођа то је познато! (Живота Милановић: После му се извинио!).

Да, после се извинио. Да не помињем оне судундаре од топова, балегу место барута, и т. д. све је то бацано некада и остало као ружне ствари (Др. Миленко Марковић: То није изјава!) То је изјава, није ми потребна ваша наука.

У име Клуба коме припадам молим Министра наше славне војске, да пређе преко ниских клевета, да високо дигне главу и да не гледа на оне клевете које се на њега упућују.

Пуно поверење има Клуб, који претстављам, у Владу Др. Милана Стојадиновића и у ђенерала Марића, и у војску, коју он заступа и претставља. (Бурно пљескање на десници и у центруму и повици: Живео Марић!)

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има Министар војске и морнарице армијски ђенерал г. Љубомир Марић. (Бурно пљескање на десници и у центруму и повици: Живео Марић!).

Министар војске и морнарице армијски ђенерал Љубомир Марић: Господи народни посланици, морам признати да сам данас имао један врло тежак дан. А почетак тих тешкоћа није од данас, он датира од назад неколико месеци откако сам извесног несавесног сарадника уклонио из Министарства војске и морнарице. Претње су долазиле са свих страна. И говорило се: пет милиона ћемо да дамо, да скинемо главу Министру! — Али Министар је радио свој посао и даље не плашећи се ничега.

Ја сам и раније док сам био у Главном ђенералштабу и у Армији посматрао рад извесног отицања народног новца на рачун чега су се подизале виле и палате, што је веровтно познато г. г. посланицима.

У Главном ђенералштабу провео сам осам година радећи на великом послу. Али сам посматрао те људе, који су и у време рата, кад смо ми борци седели у рововима и крвљу затапали сваку стопу земље, како су се на рачун државе богатали, као да их се није тицала ни Отаџбина ни они који су гинули за Отаџбину. (Одобравање на десници и у центруму).

Да, господо, и кад сам се примио те части да будем Министар војске и морнарице, ја сам мислио како и на који начин да се борим са тим злом, који се зацарило не само код нас него свуда, јер се менталитет и дух изменио, мало је поштених људи који ће из свога џепа да исцеде и даду у државну касу, него гледају из касе, ако само могу, да узму, па ма то и против закона и морала било. Ја сам се решио, да станем томе на пут.

Ја сам сиромах, немам новаца и немам палате. И моја деца неће имати. . . . (Бурни узвици из већине: Живео Марић!) . . . али ја имам образ, и своју ничим некаљану част и то ми је најпрече и најсветије. (Међусобно објашњење између посланика Иванчевића и Паштровића с једне и Душана Антонијевића с друге стране).

Ја сам, господо, све предговорнике саслушао са пажњом, па је ред да ми се укаже иста пажња, јер сам ја на један недостојан начин оклеветан. Дозволите ми, господо, да кажем ово: Свестан сам да је корупције било, да је има и данас и биће је и у будуће, али ви, господо народни посланици, и ми Министри и људи који смо на одговорним по-

ложајима имамо дужност да то искорењујемо. Чим сам дошао на овај положај, ја сам се решио да корупцију гоним и да најстрожије поведем рачуна о државном новцу, који пролази кроз руке државних функционера и да се постарам да тај новац буде увек и употребљен за оно нашта је намењен.

Наилазио сам на велике тешкоће, и морао сам да се борим. Нисам штедео никога. Нисам дао повода никада никоме, да ми ни за оволико, колико је црно испод noktа, каже да је генерал Марић узео. Али баш зато што сам имао куражи да станем за врат онима који су вршили злоупотребе, ја сам по мом доласку на овај положај постао предмет оштрих напада. То је почело нарочито од онда откад сам ја, први, имао куражи да рашчистим своју околину, и шта је био мој први потез. Ви се сећате да сам ја једноме генералу скинуо униформу. Једнога генерала, за кога нисам имао баш довољно доказа, да је учинио не исправности, али пошто се о његовим не исправностима много вогорило, ја сам из Министарства уклонио. Неки су пак били кажњени. Један Министар војске, који је имао куражи да тако уради, мора да има чисте руке.

Али, господо, са појачаном кампањом се почело одмах чим сам једног свога сарадника уклонио. (Александар Лазаревић: Јесу ли оптужени суду?) Имаће времена. Један је судским путем изгубио чин, доћиће на ред и други, ако буду грешили. Али, господо, знајући за то и имајући искуства, ја сам у седници пред Финансијским одбором скренуо пажњу на све то. После говора Рашковића, мислио сам да је незадовољан што му нисам помиловао сродника, неког инжењерског наредника, који је био осуђен на 5 месеци затвора и који као кроз и кроз недисциплиновац није могао да се врати у војску. Ја сам г. Рашковићу одговорио тада како се је могло и колико се је могло, и пошто су седнице Финансијског одбора донекле тајне, сматрао сам да ће се то на томе и завршити. Међутим, као што сте видели, развила се једна друга ствар. Напади су се продужили и у начелној буџетској дебати па и данас.

Од дана претреса буџета у Финансијском одбору почело се на све стране да прича како се имају документа да се генералу Марићу скине глава. Разуме се ја сам веровао у своју исправност и нисам се бојао. Кад је било јутрос речи да ли да ова данашња седница буде јавна или тајна ја сам казао: Часно и поштено служио сам 41 годину, толико имам непрекидне војничке службе и са поносом гледам на своју прошлост, па сам тражио јавну седницу. Не може ме нико укаљати. Мој живот и рад је отворена књига, и нека дођу господа нека погледају и при томе сам остао.

Ја сам учинио и друге кораке. Раније је практиковано да се набавке материјала врше на извештај начин који није био најгоднији. Без довољне контроле свршавани су извесни послови од милионске вредности. Услед овога морао се вратити извесни набављени материјал као неупотребљив. Наилазили смо и на неисправан барут који је се после 4 до 5 година кварно, и ми смо те послове ништали. Ко је био тај који је те набавке вршио, сигурно не ја, а доказаће се. Да би се избегле незгоде као и да би се отклонили сви могући приговори, ратне набавке су пренете са начелника материјалних одељења на нарочите комисије. Једна комисија образована је за набавке по артиљериско-

техничкој грани. Комисије су састављене из најјачих и најпоштенијих људи. Састављена је прва комисија, за чланове које су одређени људи у чију се част и исправност не може сумњати. До образовања ове комисије, начелник сваког одељења припремао је и извршавао све послове око набавки и доносио Министру готов елаборат. Ја сам то изменио, јер сам сматрао да се не сме дозволити да један човек милијарде државнога новца прелива преко својих руку како хоће. И баш онај, кога највише нападају, учинио је у том погледу највише реформи корисних по државу.

Ја ћу вам поменути имена чланова који су одређени у ту комисију, која се брине о набавкама артиљериско-техничких потреба. Да вам не бих читао све, ево да вам поменем имена чланова комисије: као претседник арм. генерал Милан Недић, затим чланови комисије генерал Јоксимовић, генерал Терзибашић, генерал Милош Обрадовић, генерал Луковић, Божин Хаџи-Илић и као деловођа мајор Малиников. Ова комисија стално је радила са малом променом у личном саставу.

А за специјалне стручне послове комисије се појачавају са још 5—6, тако да нас је било по неки пут и по 18 до 20 у комисији, који смо претресли све то. Исти је случај и са набавком за ваздухопловне и морнаричке потребе. Комисија је састављена тако, да је на њеном челу армиски генерал Белић. По питању утврђивања т.ј. фортификационих радова, где су у питању такође милиони нашег новца, три су члана Војног савета, који су свакако најповзванији да даду своје мишљење. Не може се ваљда посумњати у те људе, који су одређени, да сутра, ако буде потребе, поведу милионе наших војника да даду своје животе на олтар Отаџбине.

Дакле, учинио је и са те стране све што је требало да се спречи злоупотреба, да се не да једноме човеку да располаже са тиме, чак ако је и најдостојнији, да дође у прилику, да му се евентуално пребаци да је несавесно руковао државним новцем.

Ја сам рашчистио моју околину, и довео сам честите офицере, који су уживали моје поверење, и који и данас уживају то поверење, јер га нису ничим до сада пољуљали.

Пресекао сам ташкање агената по Министарству. Одбио сам посреднике, потпосреднике и спречио утицај протектора и радом непосредно са фабрикама појевтинио сам набавке отклањањем великих провизија.

Са овим и на напред изнетим преносом набавки на комисије извршена је реорганизација набавки, и оне се и данас врше тако. Од тада ми нисмо имали никаква окапања. Та комисија до сада је пропUTOвала и Немачку и Француску и Чехословачку, а била је и у Пољској. Она је тамо вршила опите, пробна испитивања материјала, да би од тога имали потребне користи и изабрали оно што је најбоље.

Та комисија је имала 87 седница за одређивање материјала и решење свих питања у вези са набавкама.

Ево, господо, ко жели, нека види записнике који су вођени и који су потписивани свакога дана од свих чланова комисија. (Показује књигу записника). Тек када је један посао дефинитивно свршен и утврђен једногласно, онда се на основу тога пише решење за потпис Министра, војног, да се

може спремити реферат Министарству финансија за одбор за набавке. У том одбору за набавке у Министарству финансија имате 10 претставника разних Министарстава. Кад они то приме онда тек ствар долази пред Министарски савет. Кад Министарски савет усвоји решење Министра војске и морнарице, онда се оно шаље Главној контроли и тек кад да одобрење Главна контрола може да се састави уговор, да се одреде технички услови. Техничке услове прегледа и одобрава законом одређени орган, а то је инспектор техничке инспекције, али се уговор не може потписивати све док не дође пред Државно правобраништво и док оно не да своју визу.

Према томе, ја мислим да су предузете све оне мере које могу и морају обезбедити исправност и отклонити сваку сумњу у исправан рад надлежних војних органа. (Бурно одобравање у центруму и на десници). Толико сам сматрао за потребно да кажем на који начин се долази до тих решења за набавке.

Други напад био је, да је мој помоћник, г. Тервибашић, садашњи помоћник Министра војске и морнарице, као одговорни начелник за набавке у Чехословачкој; у исто време и претседник комисије за пријем материјала.

Међутим, господо, стање је овако. У Чехословачкој набавља се материјал од 24 врсте. То се не набавља у једној јединој фабрици, то се набавља у 6—7 фабрика и због тога одређена је једна комисија, која је састављена од много више чланова него што се мисли: 1 претседника, 11 техничких официра, 2 инжењера и 10 стручних надзорника, пословођа и мајстора, тако да ми имамо 6—7 поткомисија, а у свакој фабрици имамо 3—4 официра, инжењера, чиновника и мајстора. И претседник комисије, општи претседник, он седи у центруму, организује послове, рукује тим пословима, води администрацију, надзирава, односно обилази и контролише рад комисија, које примају материјал. Принцип у фабрици је, да кад се израде поручени делови прегледа их контролна комисија фабрике. И знате ли коме се предаје? Не предаје се нашим официрима, јер ми имамо уговор закључен између Министарства војске и морнарице и Министарства народне одбране Чехословачке републике, где су саговорачи оба Министарства и ту је регулисано све на који се начин материјал добија. И стварно ми добијамо материјал од Министарства народне одбране Чехословачке. Наша комисија сарађује са комисијом Чехословачке. Према томе искључена је та могућност, да се што противзаконито уради. Овде је уговор који гласи: „Уговор закључен између Министарства војске и морнарице Краљевине Југославије као набављача с једне, и Министарства народне одбране Чехословачке с друге стране“. Изволите читати. Финансиско... аранжман потписао је Министар финансија, и ми смо укљештени тако рећи и у погледу материјала шта треба да се набави и на који начин да се набави.

Никакве везе претседник комисије није имао са непосредним набавкама, неко, као што сам казао, он има да поднесе своме Министру једну одлуку дефинитивно редиговану од стране комисије, која је испитивала цео материјал, отварао понуде, испитивала их, испитивала цене, вршила опите, и тек онда, на основу тих великих мука око тог материјала који треба да се изабере, донета је једна

одлука и та одлука потписивана је увек од стране целе комисије потпуно једногласно, те према томе начелник артилериско-техничког одељења није радио ништа друго, него је донео свом Министру готов елаборат израђен у комисији.

То је, господо, што сам имао да кажем у погледу набавке материјала, и ко жели да види, ја ћу му показати. Материјал који се прима, прима га комисија Чехословачке и предаје га нашој комисији. Ево, господо, како гласи предмет: „Напред наведена 24 комада извесног материјала извршена су код те и те фабрике, по уговору том и том, испорука је извршена на време, задоцнења нема, да су ове материјалне потребе примљене и да у свему одговарају потписаним условима — потпис комисије те фабрике“, а претседник комисије кад добије овај овакав елаборат, он онда каже: слажем се са предњим. И тек онда материјал је примљен и шаље се у нашу фабрику на даљи рад. Ево, господо, ово је један документ из кога се може уверити свако како је рађено, како се тежило да се избегну сви могући приговори при набавци. Ако ко жели од господе да види елаборат, ја му стојим на расположењу.

То је, господо, у погледу онога што је казао г. Рашовић на седници од 18 јануара ове године, у погледу „великих малверзација“, које се врше у Министарству војске и морнарице, и које тобоже доводе не само до штете угледа Министарства војске и морнарице у погледу материјалном и моралном, него шта више и до штете по одбрану земаљску, и да се лаке руке расица у Министарству војске и морнарице тако да прети опасност и тако рећи пропаст Југославије. То је, господо, искључено.

У погледу данашњег његовог говора господа предговорници су ми много олакшали одговор, те немам намере ни да одговорам на све приговоре, али има једна ствар коју ћу да напоменем. То је увод где он каже да је један од господе, господин Паљић, потпуковник у пензији, који се такође бави шпекулацијама. Предмет је ислеђиван и ствар стоји овако: У питању је једна фабрика која треба да буде организована код нас. Материјал треба да лиферије г. Паљић, треба да израђује олеум и сумпорну киселину. Зграде су подигнуте док је био г. Јоксимовић начелник артилериско-техничког одељења. Међутим смо имали једну фабрику, која је радила, али која је по његовом мишљењу снабдевала Министарство војске и морнарице под неповољним условима. Тој фабрици стављен је услов да се пресели из Суботице у Шабац, да буде под руком, да не буде на граници. Они су примили извесне обавезе тако да можемо контролисати целу њихову продукцију и знатно снизити цене у границе повољне за нас, те друга фабрика није била потребна. Тај господин обијао је прагове из дана у дан од када сам ја дошао за начелника Ђенералштаба, и после кад сам дошао за Министра војног, говорећи да мора да се испуни неки уговор са једном белгиском фабриком. А знате ли колико је требао на том послу да добије? Осам милиона! То је требало метнути у џеп господину. Али с тим предметом није он бомбардовао само Министарство војске него и све друге и на разне начине протурао неистине. Истрагом је утврђено да нема право.

Господо, то су документи које износи Министарство војске пред вас као пред претставнике народа, па преко вас и пред наш народ. Ја сам сма-

трао, и да није овај случај био, ипак у извесном моменту или приликом овога буџета или у Финансијском одбору да сте тражили, да вам изнесем извесне ствари, које би вам послужиле за вашу оријентацију те да не примате на улици оно „рекла-казала“ да се толико државни новац баца. Али, господо, ја нисам у Финансијском одбору о томе ни питан, а ви знате лањске године било је у Финансијском одбору речи о свему и свачему, јер је седница била претворена у тајну са мотивацијом да Министар да обавештења. Ја сам врло радо то прихватио, а и овом приликом би прихватио, и на тај начин можда би се многи неспоразум отклонио. Сад видите и сами једну прозирну тенденцију да се шкоди угледу не само Министра већ и целокупне наше војске. Али, господо, не губимо из вида да се гађајући Министра војске погађа и морал у војсци, а то је онај темељ на коме почива наша државна одбрана. (Живо одобравање). Пресечене су могућности богаћења на рачун војске, па због тога ме нападају они, који су погођени, што је разумљиво.

Једну ствар имао бих да кажем, господо, по осталим стварима које је износио г. Рашовић тенденциозно, једну ствар нарочито у питању мојих зетова. Ја, господо, имам три зета, двојица су ђенералштабни мајори, а један је мали чиновник у картелу квасца. Он, тај у картелу, тај боче очи свима, и чудо је једно да се толико наваљује на њега, а он је један чиновник који ради по упутствима оних који га плаћају. У осталом, господо, сваки од нас ради самостално, јер то су људи пунолетни, имају домаћинство засебно, администрацију своју, и разуме се, као грађани ове земље имају право да врше послове, који су законом дозвољени, али и да одговарају по закону, ако чине што није дозвољено.

Али зато не сме се никако нама пребацивати за рад наших сродника. Сваки има да одговара за свој рад или нерад.

Нападан сам исто тако, да сам два зета метнуо за војне изасланике наше војске. Господо, да вам кажем у чему је ствар. Године 1935 у фебруару месецу имао је Главни ђенералштаб да реши питање о томе, кога ће да пошаље за војне изасланике, а који да се пошаљу на редован стаж за учење језика у стране земље, јер ђенералштабни официри имају право по Уредби о ђенералштабној струци да иду у Француску, Чехословачку и Румунију после завршеног испита и прелаза у струку ради учења језика. Генерација која је долазила на ред за стаж, била је она, у којој су била оба зета моја. Сад кад је био избор за стаж, онда се поставља питање, ко треба да иде у Француску; и како је тада требало четири кандидата, то је у Француску послато њих четворица. Ја, господо, отворено говорим, јер се стално говори од како сам дошао на овај положај, како сам понамештао све своје. Међутим, комисија састављена од седам генерала са претседником шефом Венералштаба, кад им је изнет списак оних који треба да се пошаљу, она је одабрала шест ђенералштабних официра, и то четири за Француску. Толико смо имали кредита. Али два су требали да иду у Чехословачку, и то један ђенералштабни и један пешачки официр, а у Румунију такође двојица, један из ђенералштаба, а један опет из рода војске. Кад је било питање, кога да пошаљемо у Чехословачку, ја сам оставио

потпуно одрешене руке комисији, и свих шест чланова изабрали су једногласно Виктора Баћа, мога зета, али не зато што је био мој зет, него зато што је имао извесних услова који су били на његовој страни. То је било, господо, у 1935 години у фебруару месецу, и такав предлог, учињен од стране ђенералштабне комисије, био је упућен Господину Министру Петру Живковићу, и он га је акцептирао, а не ја. Тако је један од мојих зетова упућен на стаж на страну за годину дана за учење језика, где није био војни изасланик, већ обичан стажист. Дакле, господо, тај мој зет добио је оно што и сваки други ђенералштабни официр, јер је по реду та класа имала да иде на страну. Као што се види, све је ишло нормално и није било штете ни за кога.

Други зет мој. Драгутин Мишковић, мајор, чија је мати Немица, а отац му био српски пуковник и погинуо на Церу, као дечко евакуисан је у Француску, и тамо је свршио школу. Према томе говорио је перфектно немачки, говорио француски и научно енглески, па је и он био на реду да иде на стаж у Француску. Али како је савршено знао француски, то је ђенералштабна комисија нашла да он не треба да иде тамо, и на штету његову морао је да остане. Али зато што је знао француски језик, имао је преимућство над другима који су требали да се упуте за војне изасланике. За то га је ђенералштабна Комисија одредила да иде за војног изасланика у Пешту. Али је за то изгубио шест месеци у односу на своје другове, који су прво проводили по шест месеци на стажу у Француској, па тек онда били упућивани за војне изасланике.

Као што видите, моји зетови су били по службеној потреби ван земље. Али њима није ништа више дато но другима, па чак ако хоћете они су у односу на своје другове нешто и изгубили.

Ето то је, господо народни посланици, што сам имао рећи у питању мојих зетова. А што се тиче осталих неистина које су овде изнете од стране господина посланика Рашовића, ја ћу, господо, користити оно право које има и сваки други грађанин у нашој земљи: тужићу господина суду, па нека тамо докаже ово што је овде изнео. (Бурно одобравање и плескање из већине и узвици: Али да се не крије за свој посланички мандат!) Јер, господо, он је овде изнео ствари, које апсолутно не стоје.

По осталим питањима могу да будем само захвалан господи која су, на један објективан начин, дала извесне сугестије, које се великим делом могу примити. И ја вас молим, господо, да верујете да ће се све оно што се може примити узети у обзир и спровести као коректура за будуће буџете.

Остаје још само једно питање, а то је питање о томе: да ли да буде анкета или не. Господин посланик Рафајловић, поред свих лепих речи, изнео је као једну могућност и потребу, да Министар војни прими анкету. Ја бих то примио да је господин Рашовић изашао са оптужним материјалом, и, наравно, сигурним документима доказао оно што износи, а не могу да примим анкету само на основу инсинуација. Јер може се за свакога рећи да је он овакав или онакав, али то треба и доказати. Ја не бежим од одговорности, али има једна друга ствар: под оваквим околностима, кад нису изнети никакви докази, него кад се изишло са једним, тако рећи, неоснованим вређањем и набацивањем, онда

бих ја требао према господину да будем тужилац и да се према њему врши анкета. Према томе, господо, ја и ако поштујем мишљење господина Рафајловића, као и њега лично, не могу да усвојим ову солуцију, коју он предлаже. Ако господин Рашовић има каквих доказа, нека поднесе интерпелацију, и ја ћу бити готов да изнесем све чиме располажем и доказаћу да господин Рашовић није у праву, него да је заведен од извесних људи, који су се решили да ме онемогуће на сваки начин, не бирајући сретства.

То је што сам имао овом приликом да кажем. Још једном благодарим господи народним посланицима на показаној добронамерности. (Бурно и дуготрајно плескање и узвици: Живела војска!).

Претседник Стеван Ђирић: Господо народни посланици, пошто је листа говорника исцрпена, то је претрес у појединостима предлога буџета расхода — IX раздео — Министарство војске и морнарице завршен. Прелазимо на гласање. Гласаће се по партијама седењем и устајањем. Господа народни посланици, који примају прочитане партије изволиће седети, а који не примају, изволиће устати. Молим известиоца г. др. Часлава Никитовића да изволи прочитати партију 474 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 474—IX раздео — Министарство војске и морнарице — са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

IX РАЗДЕО — МИНИСТАРСТВО ВОЈСКЕ И МОРНАРИЦЕ ГЛАВА LXXXII — ВОЈСКА

Редовни расходи

А. Лични расходи

парт. поз.
474

Личне принадлежности:

1 Плате — периодске повишице официра и чиновника

г) Плате чиновничких приправника
Санитетско одељење

После: „20 чиновничких приправника“ уметнути „лабораната“.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 474 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, прима, томе објављујем да је партија 474 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 475.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета расхода IX раздео — Министарство војске и морнарице од партије 475 до партије 483 закључно. —

Претседник Стеван Ђирић: Изволите чути партију 484 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 484 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Б. Материјални расходи

парт. поз.
484

Трошкови за наставу, итд.

3 Службена путовања, итд.

После речи: „Службена путовања“ уметнути: „као“

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 484 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем, да је прочитана партија 484 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 485.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 485.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 485? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем, да је прочитана партија 485 већином гласова примљена. Изволите чути партију 486.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета расхода — IX раздео — Министарство војске и нарице од партије 486 до партије 490 закључно. —

Претседник Стеван Ђирић: Изволите чути партију 491 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 491 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

парт. поз.
491

Артилериско-технички трошкови:

6 Набавка разних врста готове муниције итд., смањити са . . . — 12,000.000.—

9 (нова) Отплата анунтета за исплату зајма код Државне хипотекарне банке у износу од 80,000.000.— динара, по решењу Министарског савета Пов. Бр. 4722 од 29 октобра 1937 године за изградњу потребних фабрика за народну одбрану (I рата) . . . + 12,000.000.—

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 491 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 491 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 491 а.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 491 а.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 491 а? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина

седи, према томе објављујем, да је прочитана партија 491 а већином гласова примљена. Изволите чути партију 492.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 492.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 492? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем, да је прочитана партија 492 већином гласова примљена. Изволите чути партију 493 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 493 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

парт. поз.
493

Инжињерско-технички трошкови:

2 Подизање и одржавање итд.

У четвртном реду после друге реченице, уметнути нову реченицу: „Плаћање телефонских инсталација и претплата”.

7 Плаћање радне снаге итд.

У четвртном и петом реду, место речи: „писаћег” ставити реч: „цртаћег”.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 493 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 493 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 494.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 494.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 494? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем, да је прочитана партија 494 већином гласова примљена. Изволите чути партију 495.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 495.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 495? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем, да је прочитана партија 495 већином гласова примљена. Изволите чути партију 496 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 496 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

парт. поз.
496

Судски трошкови:

Текст мења се и гласи:

„Трошкови за бесплатан превоз како оптужених и њихових спроводника, тако и свих лица која позивају војни судови, — као и трошкови за спровођење војних лица од стране грађанских власти у команде...”

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 496 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 496 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 497.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 497.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 497? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем, да је прочитана партија 497 већином гласова примљена. Изволите чути партију 498.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 498.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 498? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем, да је прочитана партија 498 већином гласова примљена. Изволите чути партију 499 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 499 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

парт. поз.
499

Трошкови војно-географског института:

2 Набавка прибора и материјала

Суопоз. 1 у другом реду место: „фотографске” ставити: „картографске”.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 499 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 499 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 500.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 500.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 500? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 500 већином гласова примљена. Изволите чути партију 501.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 501.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 501? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем, да је прочитана пар-

тија 501 већином гласова примљена. Изволите чути партију 502 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 502 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

парт. поз. **Вавредни расходи**
502 По артилериско-техничкој грани:

- 1 Подизање нових зграда итд.
У првом реду место: „и“ ставити: „запету“; у првом и другом после речи: „магацине“ брисати запету и уметнути: „и гараже“; у трећем реду брисати: „и“, а у четвртном реду после: „и“ уметнути: „аутомобилским јединицама и установама и“

Свега гл. LXXXII — —

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 502 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 502 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 503.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета расхода — IX раздео — Министарство војске и морнарице од партије 503 до партије 506 и закључно. —

Претседник Стеван Ђирић: Изволите чути партију 506 ј са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 506 ј.

ГЛАВА LXXXII а — ВАЗДУХОПЛОВСТВО ВОЈСКЕ

Редовни расходи

Б. Материјални расходи

парт. поз. **Трошкови за наставу итд.**
506ј

- 3 Службена путовања итд.
После речи: „Службена путовања“ уметнути: „ , као“

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 506 ј са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 506 ј са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 506 к.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета расхода — IX раздео — Министарство војске и морнарице од партије 506 к до партије 506 м закључно. —

Претседник Стеван Ђирић: Изволите чути партију 506 н са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 506 н са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

парт. поз. **Ваздухопловно-технички трошкови:**
506п

- 6 Плаћање умних и физичких радника итд.
На крају додати: „за прошле и текућу буџетску годину“

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 506 н са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 506 н са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 506 њ.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 506 њ.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 506 њ? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 506 њ већином гласова примљена. Изволите чути партију 506 о.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 506 о.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 506 о? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је прочитана партија 506 о већином гласова примљена. Изволите чути партију 506 п са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 506 п са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

506п **Инжињерско-грађевински трошкови:**

- 1 Одржавање постојећих објеката итд.
Субпоз. 3 Плаћање приноса итд. на крају додати: „за прошле и текућу буџетску годину“

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 506 п са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 506 п са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 506 р.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 506 р.

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 506 р? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина

седи, према томе објављујем, да је прочитана партија 506 р већином гласова примљена. Изволите чути партију 506 с са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 506 с са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

парт. поз. 506с	Ванредни расходи По инжењерско-грађевинској грани: Субпоз. 1 Подизање нових итд. на крају додати: „и полигона“	
	Свега гл. LXXXII а	— —
	Укупно IX раздео	— —

Претседник Стеван Ђирић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 506 с са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе, објављујем да је партија 506 с са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 506 т.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу члана 102 Устава и 8-а 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета расхода — IX раздео — Министарство војске и морнарице од партије 506 т до партије 558 закључно. —

Господо народни посланици, пошто је предлога буџета расхода — IX раздео — Министарство војске и морнарице по свима партијама појединачно примљен, објављујем да је цео предлог буџета расхода — IX раздео — Министарство војске и морнарице примљен. (Бурно плескање и одобравање у центруму и на десници).

Прелазимо на претрес у појединостима предлога буџета расхода — IX раздео — Министарство саобраћаја.

Реч има Министар саобраћаја г. др. Мехмед Спахо. (Бурно плескање и одобравање у центруму и на десници).

Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho: Gospodo narodni poslanici, još pre početka diskusije o predlogu budžeta Ministarstva saobraćaja ja sam uputio preko gospodina Pretsednika Narodne skupštine ekspozice, u kome je iscrpno prikazan cifarski deo budžeta Ministarstva saobraćaja kako u pogledu predviđenih prihoda tako i u pogledu predviđenih rashoda. (Vidi pomenuti ekspozice na kraju priloga XXXV redovnog sastanka).

U tome ekspozitu trudio sam se da dam što bolju i jasniju sliku svega onoga, što je u minuloj godini urađeno u pojedinim granama resora, čije mi je upravljanje povereno, kao i da iznesem pregled svega onoga što je u toku rada.

Prema tome, mislim, da su gospoda narodni poslanici imali prilike da se već upoznaju kako sa cifarskim delom budžeta tako i sa onim, šta je urađeno, šta se radi i šta se misli uraditi.

U toku načelne debate bilo je govora i o Ministarstvu saobraćaja o pojedinim radovima u ovom Ministarstvu.

Ja ću se truditi da u nekoliko reči odgovorim na primedbe, koje su u načelnoj diskusiji pale.

Tako u toku načelne debate prigovoreno je urednosti našeg saobraćaja kao i održavanju voznog parka.

Međutim naše se železnice po urednosti saobraćaja mogu uporediti sa drugim železnicama u Evropi, čemu služi za dokaz priznanje o tome naših i stranih putnika.

U nekoliko slučajeva desili su se poremećaji saobraćaja, ali usled elementarnih nepogoda, kojima je, kao što znate, prošla godina obilovala. Ali su ipak te smetnje hitnim merama odmah uklanjane i redovan saobraćaj je vrlo brzo uspostavljan.

Naročito su se ti prigovori doticali našeg saobraćaja o ovogodišnjim Božićnim praznicima. Ali, gospoda koja su to kritikovala zaboravili su, da je navala putnika o ovim praznicima vrlo velika i da smo pored toga upravo u to vreme, ove godine imali izuzetno jaku zimu, koja je ometala pravilno funkcionisanje tako pojačanog saobraćaja.

Što se tiče našeg voznog parka, mogu da kažem da je njegovo stanje dobro. Železničke radionice rade sa punim kapacitetom i staraju se da vozni park bude uvek u redu.

Ako se uporedi naš vozni park sa voznim parkom susednih železnica, videće se da smo u tom pogledu u boljem položaju od mnogih suseda.

I ako su železničke radionice zauzete radom na opravci i održavanju voznog parka, one su ipak učinile i jedan veliki napor primajući izradu novih 30 putničkih kola uzanog koloseka, u kojima se oseća velika oskudica.

Više se od naših radionica ne može ni tražiti, pa se zbog toga porudžbina voznih sretstava mora vršiti i kod privatnih fabrika.

Motorna kola za uzani kolosek, po mome shvatanju, nisu luksuz, — kao što je ovde rečeno, — već jedna nasušna potreba ne samo turistička već i ostalih putnika i poslovnog sveta.

Pokušaj, da se na uzanome koloseku stvori udobnija vožnja nego što je to dosada bila, moguće sa sretstvima, sa kojima smo dosada raspolagali, treba toplo pozdraviti, jer naša privreda beleži od turizma stotine miliona dinara godišnjeg prihoda.

I ako se u celom svetu trude svim silama da pridobiju što veći broj turista, kod nas se prave na račun turizma neukusne šale i potcenjuje značaj samog turizma kao privredne grane.

Nabavka 10 novih kursnih kola od domaćih fabrika izvršena je za vlade g. Bogoljuba Jevtića. Ako ugovor o tome nije bio dobar, odgovornost može nositi samo ondašnji Ministar saobraćaja, koji je ugovor potpisao.

Ovde je, gospodo, rešenje Ministarskog saveta G.D.br. 39813/35 od 18 aprila 1935 godine u kome tadašnji Ministar saobraćaja koji je ovde tu stvar kritikovao od reči do reči kaže ovako:

»Nijedna od domaćih fabrika do danas uopšte nije radila 4-os kursna kola a naročito ne gvozdена sa zavaranjem celoga sklopa. Izrada ovakvih kola kod domaćih preduzeća bila bi prvi put i prvi pokušaj ovakve vrste. Pošto nisu opremljene ni savršenijim alatkama, alatom, uređajima za vaganje i ostalim potrebnim za precizniju izradu, pretstojaće verovatno različnija izrada i njene posledice.

Sa toga stanovišta opravdana bojazani postoji, da li će domaća preduzeća moći precizno da odgovore propisanim zahtevima. Jednom se mora učiniti pokušaj ovakve prirode kako bi se i ovakve izrade

sprovodile i kod domaćih preduzeća, pružajući im mogućnost da se za takve radove što više osposobljavaju. To zahtevaju naši domaći privredni interesi»

Tako, gospodo, stoji u predlogu Ministarskog saveta od strane ondašnjeg Ministra saobraćaja.

Međutim bez obzira na to, kola su u tehničkom pogledu tako izrađena da ne ustupaju kolima izrađenim na strani. Šta više u pogledu drvenog materijala, upotrebljenog za unutrašnje obloge, ona su bolja i od stranih.

Gospodo narodni poslanici, o pitanju da li državne potrebe treba podmirivati kod domaćih preduzeća, pa makar i nešto skuplje, ili tražiti najjeftinije cene, pa makar i na strani, može se vrlo opširno raspravljati, ali ono je i kod nas i u većini drugih zemalja rešeno u korist nabavaka kod domaće industrije. A na to nas upućuju i propisi čl. 85 a Zakona o državnom računovodstvu i § 198 Zakona o radnjama, kojim je sam zakonodavac dao pogodnosti za unapređenje radinosti u zemlji.

U toku načelne diskusije ponovo je pomenuto već više puta ovde raspravljano pitanje o odgovornosti za ugovore, koji su još 1931 godine zaključeni o gradnji nekih pruga u našoj zemlji.

Međutim, ja sam o tome pitanju već više puta govorio kako pred Finansiskim odborom tako i u Narodnoj skupštini, i smatram da pitanje odgovornosti ne spada više u moju nadležnost.

Moja izlaganja u ranijim budžetskim diskusijama o postignutim uštedama sasvim su tačna i argumentima dokazana.

Isto tako, mislim da je u najmanju ruku neukusno kad se gradnje Unske pruge i njeni pravac htelo ovde da pretstavi kao jedan elemenat, koji bi mogao da izazove zavadu između Srba i Hrvata. Po mišljenju svih objektivnih stručnjaka, kako tehničkih tako i ekonomskih izabrani pravac Unske pruge srećno je pogođen, i ja sam za takvo svoje rešenje dobio priznanje od svih onih koji su se ovim pitanjem bavili. Tačno je, da je nova linija ispala nešto skuplja nego što se ranije predviđalo, ali uzrok tome treba tražiti u tome, što njezino gradjenje ranije nije dovoljno proučeno. Svi raniji planovi morali su biti temeljito prerađeni, pri čemu su i tehnički i finansijski uslovi, razume se, ispali nešto teži.

Nov način rada u Odeljenju za gradjenje železnica, koji sam ja zaveo, isključuje u buduće takva iznenadenja, i to je baš prednost onog ozbiljnog, stručnog i napornog rada, koji se sad sprovodi u ovome Odeljenju.

Nije tačna ni tvrdnja, da je napušteno gradjenje pruga Skoplje—Tetovo i Limske pruge, već će se i one graditi, pošto su u programu koji je Kraljevska vlada utvrdila i to čim se za njihovo gradjenje nadu finansijska sretstva. A mi smo već dokazali, da smo umeli naći ta sretstva, kad su ona bila potrebna, pa ćemo — ja se pouzdano nadam — uskoro izneti i nove dokaze naše rešenosti da produženjem preduzimanja javnih radova oživimo još naš saobraćaj i podignemo radinost u našoj zemlji. (Pljeskanje i odobravanje kod većine).

Gospodo narodni poslanici, koliko god se trudim da u svome izlaganju izbegnem kakvu oštru reč, ipak tvrdnja o tome da ja ometam gradjenje pruga, koje bi po tome tvrđenju ometale ujedinjenje Srba i Hrvata, ipak za takvu kritiku ne mogu naći drugog izraza nego da je neozbiljna. Zar pruga, koja stoji

na prvom mestu u programu Kraljevske vlade, i koja ide od Kraljeva, preko Čačka, Valjeva, Loznice, Zvornika i Tuzle, Doboja do Banjaluke da bi se od Bihaća vezala za liniju Karlovac—Sušak a od Vrbovskog za Črnemelj ne pretstavlja centralnu prugu naše zemlje, koja može samo da posluži i nacionalnom i kulturnom ujedinjenju našeg naroda? (Pljeskanje kod većine.) Zar neće ta pruga poslužiti podizanju naše narodne privrede, možda i više no što smo očekivali, i što je najvažnije, poslužiti i interesima naše zemaljske odbrane?

Kritika koja je vršena u toku načelne debate, nije se zadržala samo na pitanju rada Ministarstva saobraćaja već se prešlo i na kritikovanje nekih sadašnjih i bivših visokih funkcionera Ministarstva saobraćaja.

Mislim da ne bi trebalo ljude, koji nemaju mogućnosti da se u ovome Domu brane, napadati bez ikakvog dokaza za to a naročito za te napade upotrebljavati i neproverene stvari.

Tako je, na primer, jedan ispravan nacionalni Hrvat, koji je za vreme rata kao nacionalista ganjan, hapšen, interniran, nazvat Srbofobom, a jednom Srbinu, i sad visokom činovniku Ministarstva saobraćaja, čak porečeno Srpstvo i nacionalna ispravnost i ako je njegova kuća od starine nacionalno snažno obeležena i koji je svoju nacionalnu ispravnost i delom dokazao.

Tim putem ne služi se jugoslovenskoj ideji i zbližavanju Srba i Hrvata.

Ali se nije na tome stalo. Kritikovani su i ovde napadani i oni inženjeri, koji su se stavili u službu zemlje, da u velikim radovima pomognu, a koji su svojim ranijim radom dokazali i svoju stručnost i svoju sposobnost u tim poslovima.

Naša se zemlja nalazi u poslovima one veličine kako do sada nikada nije bila. I mi smo bili prisiljeni da dosta velikom kadru mladih inženjera, koji su u državnoj službi, dodamo njihove stare drugove pune iskustva da ih pomognu. Mi smo upravo bili prisiljeni da umolimo ove stručnjake da nam svojim iskustvom i svojim stručnim znanjem u tim velikim radovima pomognu. Ti ljudi rade naporne i važne poslove uz nagrade, koje po odbitcima iznose najviše 3.500 dinara mesečno.

Zar se i na tome može zaviditi? Da slične poslove rade u privatnim preduzećima ljudi takve spreme primali bi dvostruke, trostruke pa možda i petostruke nagrade.

Ja sam sretan što sa ovoga mesta mogu tim valjanim saradnicima da izrazim blagodarnost na njihovoj iskrenoj saradnji. Njihova im je saradnja garancija, da ćemo dobiti i dobre i jeftine pruge i da će njihove skromne nagrade, koje sad primaju, biti stostruko nadoknadene rezultatima njihovog rada, kako se to i do sada pokazalo.

Gospodo narodni poslanici, ja sam se trudio da se sa ovo nekoliko reči osvrnem na kritiku upućenu resoru Ministarstva saobraćaja tokom načelne budžetske debate. A isto tako pažljivo ću saslušati gospodu govornike, i ako se ukaže potreba mogu se osvrnuti na njihove primedbe na koncu pretresa budžeta Ministarstva saobraćaja.

A sada molim Narodnu skupštinu da predlog budžeta Ministarstva saobraćaja izvoli primiti. (Burno odobravanje i pljeskanje u centru i na desnici).

Председник Стеван Ђурић: Реч има народни посланик г. Тодор Живковић.

Тодор Живковић: Господо народни посланици, у буџетској начелној дебати имао сам прилике да говорим и о раду Министарства саобраћаја. Том приликом нарочито сам нагласио да је саобраћај, благодарећи Министру господину Спахи, који је на челу тога ресора, оспособљен да може да одговори свима потребама, како народне привреде тако и народне одбране, као и да је тај саобраћај у знаку пуног просперитета. Данас, у овој специјалној дебати ја имам намеру, да дам своју реч о једној опште народној потреби, која би се односила на крај, у ком је пре 133. године пукла прва пушка за наше народно Ослобођење и Уједињење. Реч ће бити о томе, да се лакше може доћи до оних знаменитих места, која имају везе са оцем Србије и Југославије, са вождом Карађорђем, — да се може лакше доћи до његовог места рођења, — села Вишевца, у коме су Дом кнегиње Зорке, Карађорђева чесма и капела подигнута на месту, где је била кућа брвнара, у којој се Карађорђе родио, — до Раче у којој је црква, где је Вожд крштен; до села Радовања, где је и данас спомен црква, подигнута на месту, где му је глава отсечена; до Жабара, де је велики наш Вожд прву турску главу посекао — првог Турчина погубио; да се дође до Тополе, његове престонице, као и Опленца, опште народног светилишта, а задужбине Карађорђевића. Сва ова места која сам поменуо: Вишевац, Рача, Радовање, Жабари, Топола, Оплепац, — све су то знаменита места, која чувају успомену на великог Војда и његове сараднике из Устанка од 1804 године.

До тих места треба да може лако да дође свако чедо југословенског племена, те да се тамо поклони, и види свети крај, где нам је синуло сунце слободе. Али да се тамо дође, врло је тешко — много тешко. Шумадији, за коју сви знамо, да је дала од себе све, што је могла дати, па још више, која је у жртвама и крви, можемо слободно рећи, дала онолико, колико су сви други крајеви скупа дали, у којој скоро да нема куће, која није на олтар Отаџбине принела једну, две, па често и више жртава, — тој Шумадији по свима знацима није поклањана она пажња, коју је она и заслуживала. Зато и видимо, браћо моја, да у томе нашем крају нити имамо добрих путева, нити имамо довољно путева. У зимње доба путеве су такви, да је лакше отићи од Крагујевца до Загеба, неголи прећи из једног места у друго. Тамо ни железница нема у оном обиму, како би могло и требало да буде. Једна од пројектованих железница била је отпочета да се ради, те да би се Топола преко Саранова везала са Крагујевцем или Марковцем: У овоме циљу израђен је код Саранова тунел у дужини 1500 метара. Овај је озидан у дужини од 1200 метара, а остало је да се озида још свега 300 мет. Тако исто и са једне и са друге стране тунела израђени су тада сви усеци, насипи, мостови, пропусти и све је плаћено. Изненада је 1935 године рад на овој прузи обустављен, и ту се стало, пошто је тунел затворен стање је данас такво, те се народ из тога краја, који је очекивао да се према њему има заслужног обзира и пажње, у чуду пита: Шта све то треба да значи, и каква је државна потреба диктирала, да се једно тако велико а потребно дело, на коме се са толико жртава радило, заустави? Када вам речем да је на том тунелу и на израђеном делу ове пруге утрошено преко 40 милиона дина-

ра, ја мислим да се онда сви ми можемо упитати, као што се и народ пита: Па шта то треба да значи?

По моме мишљењу интереси династичко-национални, а и економски, привредни и туристички, апсолутно налажу да се израда ове пруге, ради везе Тополе, Вишевца и др., са главном пругом Београд—Ниш, што пре настави и оствари.

Познато ми је, да је у Министарском савету то питање решавано. Познато ми је исто тако, да је донета и одлука, да се Топола као наше светилиште веже за главну пругу Ниш—Београд. Ја Тополу узимам као јединку у целини, и полазим од тога, да Топола заједно са Жабарима, Вишевцом, Рачом, Радовањем и др., скупа чини наш национални хаџилук, и да према овоме ми целом томе крају, односно свим тим местима, требамо и морамо да посветимо пажњу, коју и заслужују; морамо, дакле, да учинимо са своје стране све, што је у нашој моћи да та места вежемо железничком пругом, како би преко ње тамо лакше долазили и освежавали душу своју државотворним и родољубивим идеалима.

Два су пројекта била за долазак до тога нашег хаџилука. Један је пројекат ишао од Младеновца ка Тополи, а други од Марковца преко Раче и Наталинаца за Тополу. Ја нећу и не бих желео да улазим у детаљне разлоге, зашто би требало ићи једним или другим правцем, али како ја на ствари гледам, правац Марковац—Рача—Наталици—Топола у преимћству је над правцем Младеновац—Топола, јер би он спајао сва поменута знаменита места и омогућио нам лак приступ овима. Само овим правцем би наша деца, — наша поколења, најлакше могла долазити у везу са тим тачкама, која чувају успомену на Великог Војда.

Можда би неко учинио приговор, да је пруга, која би се радила од Марковца преко Раче и Наталинаца за Тополу, дужа, и да би скупље стајала. Одмах би могао одговорити, да је у ствари тако, али је ипак у погледу изградње много лакша, јер би ишла равним тереном; поред тога искористило би се све, што је на тој прузи код Саранова остварено уз утрошак од преко 40 милиона динара. Да би наставком рада на овој прузи био оправдан оволики утрошак и да би се оваквим актом остварила једна важна народна потреба, која би и заслужне Шумадинце задовољила, јасно је. Што је најглавније за потпуно довршење ове пруге, не би било потребно више од 40.000.000 динара а ово за државни буџет не би претстављало цифру, која би могла задавати бриге.

Поред догде реченог, део пруге који би се између Марковца и Тополе остварио, могао би се још сада сматрати као дело једне трансверзалне пруге, која би ишла од Зајечара преко Свилајнца, Тополе, Аранђеловца до Лајковца, где би се везала за будућу главну пругу Бања Лука—Тузла—Краљево. Ако би се пак радила пруга Младеновац—Топола, била би то пруга чисто локалног значаја, — један обичан крак који би имао само туристички значај, и који би се рентирао јер би везивао само мањи број насеља.

Сасвим би други случај био са пругом Марковац—Топола. Ова би пруга додиривала многа села и многе општине у срцу Шумадије, само на овоме правцу туриста би имао прилике да види праву Шумадију, а поред овога и са економског и привредног гледишта ова би пруга била веома оправдана.

Ја бих са овога места најлепше замолио г. Министра, да питању изградње пруге Марковац—Топола поклони своју високу пажњу. Шта би пак значила ова веза у срцу Шумадије, нарочито шта би значило писак локомотиве кроз место рођења великога Војда, мислим да је толико јасно, да о томе не би требало ни говорити. Ја бих га најлепше још једаред молио, да овом питању поклони своју високу пажњу, и да својом утицајном речи допринесе, — ако би то било могуће, — да се пројекту пруге Марковац—Рача—Наталинце—Топола да преимућство над обичним краком Младеновац—Топола и да се израда ове пруге што пре настави.

У нади да ће се ове моје мисли радо прихватити и да ће им се поклонити она пажња, коју оне заслужују, ја изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства саобраћаја. (Бурно одобравање и плескање у центруму и на десници).

Претседник Стеван Ђирић: Има реч у име групе Југословенске националне странке г. Аугустин Лукачић.

Аугустин Лукачић: Gospodo narodni poslanici, gospodin Ministar saobraćaja u svom prošlogodišnjem izveštaju naglasio je ovo: „U rasmatranju budžeta Ministarstva saobraćaja, potrebno je uvek imati u vidu specijalni značaj ustanove i preduzeća ovog Ministarstva, čiji se rashodi i prihodi ne mogu bez štete po nacionalno ekonomsku, a preko ovih i državno-finansiske interese, meriti istim merilom: kao rashodi i prihodi ma koga drugog resora. Prilagođujući državno gazdinstvo ekonomskom stanju naroda, koje zahteva maksimalnu kompresiju državnih rashoda, najteže je primeniti taj princip prilagođujući u vidu kompresija kod saobraćajnih ustanova i preduzeća jer se svaka greška i pretiravanje u tom pogledu odmah neposredno oseća u nacionalnoj privredi, a preko ove i u državnim finansijama. Stoga je, pored najozbiljnijeg proučavanja saobraćaja i privrede potrebno u ocenjivanju predloga budžeta Ministarstva saobraćaja imati dovoljan osećaj njihove zajedničke mere, jer su saobraćajne ustanova instrumenti, kojim se može veoma povoljno i efikasno uticati na oživljavanje privrede, kao god što se pogrešnom njihovom upotrebom može još više ukočiti začmali privredni život zemlje”.

Iz citiranih reči može da se razabere pravilno shvatanje g. Ministra, da su naše željeznice naše najveće nacionalno-ekonomsko preduzeće, od čijeg pravilnog upravljanja zavisi u velikoj meri opšte ekonomsko stanje naroda i države i pojedinih pokrajina, kao i opšti napredak na svim ostalim područjima.

Pošto su, dakle, željeznice privredno preduzeće, pa čak i najveće naše, trebalo bi da se kod upravljanja tog preduzeća i postupi s njime kao takvim, pa da se i upravlja njime kao takvim. U ovakvom privrednom preduzeću igraju glavnu i odlučujuću ulogu »ekonomija obrta i račun rentabiliteta«. Ali se kod uprave naših željeznica ova dva odlučujuća faktora sve od Ujedinjenja na ovamo premalo uvažuju. Greške odnosno neekonomske mere u tom pogledu staju našu državu, odnosno željeznice svake godine teške milione, koji bi se mogli korisno upotrebiti za druge, više nego potrebne svrhe, pre svega za redovno održavanje već postojećih pruga i objekata, za tehničko dopunjavanje, za pravedno odmeravanje bolje plate celokupnom personalu, kome pri-

pada najveći deo zasluga za procvat našeg saobraćaja.

Cilj ovake reorganizacije željeznica postoji u uprošćavanju uprave na željeznicama, pa i u tome, da se što više ekonomizuje njihova eksploatacija. Naša željeznička uprava morala bi nastojati, da se što više prilagodi ostalim potrebama ovih pokrajina države, kao i to, da se obazire na opštu javnost. S obzirom na razliku ekonomskog stanja u pojedinim pokrajinama potrebno je, da se postupi osobitim načinom kod vođenja saobraćajne politike. Kao što nije podjednako razvijena u svim pokrajinama nacionalna privreda, kultura i industrija, isto tako nema podjednako jakog saobraćaja na svim našim prugama. Iz statističkih podataka, koje svake godine objavljuje naša generalna direkcija željeznica, proizilazi, da je intenzivitet saobraćajnog života najveći u pokrajinama, koje graniče sa Srednjom Evropom (Italijom, Austrijom, Mađarskom). Statistički podaci kažu i to, da se saobraćaj na našim prugama zgušnjuje od jugoistoka prema zapadu.

Za željeznice u severo-zapadnim pokrajinama može se смело tvrditi, da su visoko aktivne i da donose željezničkoj upravi, kao i državnoj blagajni ogromne dobiti. Ove željeznice, ne samo da pokrivaju sopstvene potrebe i da imaju još dobiti, nego se od njihovih prihoda pokrivaju još i deficiti svih pasivnih pruga, kao i pasive rečne plovidbe i pomorske uprave.

Uvažavajući činjenicu, da su željeznice u severo-zapadnim pokrajinama visoko aktivne, racionalni će ekonomista ovim željeznicama posvećivati svu potrebnu pažnju i neće da upravlja njima po opštem ključu ni finansiski ni personalno.

Pasivitet pruga u nekim predelima naše države može da se ukine odgovarajućom reorganizacijom upravne politike, čime bi se mogla postići i za ove pruge, ako ne već aktivnost, ali barem ravnoteža između prihoda i rashoda. Ovakva remedura ipak ne bi imala ni najmanji upliv na razvitak privrede u tim pokrajinama i neće opterećivati državnu blagajnu.

Dokazano je već, da je personal na prugama na severo-zapadu države službeno veoma, a u nekim krajevima čak i prekomerno opterećen i iskorišćavan, dok je na prugama sa slabim saobraćajem iskorišćavan nedovoljno.

Pravilna promena u personalno ekonomskoj politici ni u kakvom pogledu ne bi nanosila štetu privrednom razvitku odnosnih pokrajina. Njome bi se tek postigla ravnopravnost ovih službenika u ovim pokrajinama, što danas u našoj unutrašnjoj politici za konsolidaciju prilika bez sumnje igra veoma odlučujuću ulogu.

Ali ne samo u pogledu zgušćivanja vozova i ukidanja noćnog saobraćaja, nego i reorganizacijom trasa kod pojedinih vozova mogle bi se postići godišnje milionske uštede, i to uz iste saobraćajne uspehe.

Rasmatranje na polju ekonomije vuče daje zaključak, da je ekonomija u željezničkom prometu u toliko veća, u koliko je veća putna brzina vozova i što manje ima voz staničnih zadržavanja i što su kraća ta zadržavanja. Uštedi na vremenu sleduje logički ušteda na personalu, na troškovima održavanja i amortizacije lokomotiva i kolskog parka. Stručna rasprava u tome pogledu daje samo za brzoteretni saobraćaj na pruzi Caribord—Beograd—Jasenice ovaj rezultat:

Ako se skрати (i to se može postići) dosadašnje putno vreme brzoteretnog voza od 45 na 25 časova, dobiva se ovaj rezultat uštede:

a) na personalu za oko	din. 720.000 god.
b) na troškovima amortizaci- je lokomotiva i vozova	din. 168.000 god.
c) gorivo i mazivo	din. 286.000 god.
Ukupno dinara: 1.174.000 god.	

Kod jednog jedinog para vozova može se dakle na toj trasi godišnje uštedeti takvom ekonomskom politikom preko milion dinara, a da se ova politika primeni i na ostalim prugama i trasama vozova, moglo bi se uštedeti na godinu više miliona dinara. Kod naše željezničke uprave veliki jedan nedostatak leži i u tome, što svi putnički vozovi nisu dovoljno iskorišćeni. Čak i na području Ljubljanske direkcije može se govoriti o nedostatku ove vrste, premda na pruge ove Direkcije otpada čitava jedna četvrtina celokupnog putničkog saobraćaja. Mnogo veći nedostaci u tome pogledu postoje na prugama ostalih pokrajina. Racionalizacijom i u tome smislu mogle bi se postići svake godine više milionske uštede.

Ali ne samo pomenuti nedostaci, nego i druge činjenice u našoj željezničkoj politici podležu kritici. Gospodin Ministar u svome prošlogodišnjem ekspozeu naglasio je i ovo: »Finansiranje celog resora bazira se u glavnom na željezničkim bruto prihodima iz kojih se po mesečnim obračunima izdvajaju vozarinska taksa i predaje Ministarstvu finansija, a iz ostataka se podmiruju rashodi državnih željeznica kao i rashodi i viškovi rashoda ostalih ustanova u resoru. Višak željezničkih bruto prihoda iznosi po predviđanju oko 440.000.000 dinara, od koje sume otpada na vozarinsku taksu 297 miliona, a na višak neto prihoda nad rashodima državnih željeznica 146.000.000 dinara«.

Iz ovih reči vidi se, da su aktivne samo željeznice dok su ostale ustanove u saobraćajnom resoru pasivne (Rečna plovidba i pomorska uprava). I ovde bi trebalo da se vodi računa o ekonomiji u obrtu i rentabilitetu. Neka se sprovede remedura u pogledu lučkih taksa i transportnih tarifa, pa će i ove ustanove moći pokrivati barem svoje izdatke. Racionalna ekonomska politika odbija anomaliju, da željeznice materijalno nadupiru svog važnog i opasnog konkurenta t.j. Rečnu plovidbu. Ukoliko se pak ekonomija u prometu Rečne plovidbe i pomorske uprave ne bi mogla sprovesti povećanjem tarifa i taksa, neka se za pokriće deficita pronađu drugi izvori dohodaka, za koje neka glavni deo prinose samo one oblasti, u kojima se razvijaju ove grane saobraćaja. Pasivitet ovih ustanova opterećuje naše željeznice sa više od oko 50 miliona godišnje, a to je suma, koja vredi, da se o njoj vodi strogo računa.

Konačno još treba, da se podvuče potreba da se mora sprovesti reorganizacija i u politici gradnje novih pruga. Prošle godine odobrena je budžetska pozicija za gradnju novih pruga u iznosu od 183 miliona dinara, a ove se godine predlaže 252 miliona. Ako se uzme u obzir činjenica, da svaki kilometar nove pruge staje prosečno 2 miliona dinara, može se reći da se iz redovnih tekućih dohodaka željeznica pokriva svake godine sveukupni porast željezničke mreže. Ovaj je brzi način amortizovanja na veliku štetu za već postojeće pruge, koje se zbog nedovoljnih sredstava ne mogu redovno održavati, pa i tehni-

čki dopunjavati. A ipak su današnje pruge u severnim predelima države od vanredne važnosti za međunarodni kao i lokalni saobraćaj, pa i za nacionalnu našu privredu uopšte. Željeznice nisu objekat koji se brzo istroši, pa bi bilo zbog toga pametno i pravilno, kad bi se nove pruge gradile pomoću dugoročnih zajmova, čija bi se amortizacija imala da protegne najmanje na 50 godina. Ovakvim načinom amortizacije dobila bi se potrebna sredstva za pokrivanje tekućih važnih i hitnih potreba, na drugim prugama, a u glavnom svaka bi se nova pruga amortizovala sama. Potrebno je svakako, da se gradnja novih pruga odvoji iz redovnog budžeta saobraćajnog resora i da se takve gradnje sprovede isključivo pomoću dugoročnih zajmova.

Pametnom remedurom u politici gradnje novih pruga, postigli bi se veoma povoljni rezultati za opštu našu nacionalnu privredu kao i pametnom i celishodno sprovedenom remedurom mogu se postići velike uštede, koje bi omogućile: 1) smanjenje tarifa na železnicama i time unapređenje saobraćajnog života na njima;

2) Zadovoljenje svih potreba kod svih oblasnih direkcija;

3) Bolje plate personalu i bolje službene prilike.

Gospodo narodni poslanici, da se saobraćaj vrši na našim prugama danas u takvom redu pripada zaslugi pre svega našim vrlim železničarima, koji pored krajnje slabe plate i nepravilno sredenog službenog odnosa, obavljaju svoju napornu odgovornost, pa i opasnu službu sa krajnjim požrtvovanjem. Tome personalu poverene su velike i teške odgovornosti i upravljanje milijardnim imetkom.

Svojestvo željezničke službe upravo se ni u jednom pogledu ne može ravnati sa ma kojom drugom državnom službom, pošto su železničari radna vojska, koja ratuje i u miru.

Železničari imaju, kao što to odgovara svojstvu njihove službe, danas u svima drugim državama sredene službene prilike, koje su u pogledu plata i ostalih boniteta bolje nego kod ostalih grana državne službe. I u našoj je državi važio taj princip, sve do uvođenja sadašnjeg Zakona o državnom saobraćajnom osoblju. Do tada imali su svoju pragmatiku, koja im je u kompenzaciji za njihovu naporniju i odgovorniju službu pružala nešto bolje plate, te su bili i u drugim pogledima bolje, ili barem podjednako tretirani nego službenici ostalih grana državne službe.

Danas postoji zaista jedan osobiti Zakon za državno saobraćajno osoblje ali je taj zakon u bitnosti tek pogoršana kopija opšteg činovničkog zakona, po kojoj su železničari u mnogom pogledu čak zapostavljeni za ostalim državnim službenicima, a ne nagrađeni. Da se danas primeni i za železničko osoblje opšti činovnički zakon, ovo bi osoblje time zaista steklo neka prava i to prava vrlo važne prirode.

Dok Zakon o činovnicima određuje za administrativnu kaznu u jednom slučaju tek najviše 10% odbitka od mesečne plate, predviđen je Zakonom o državnom saobraćajnom osoblju odbitak čak do 30 dana, ili 100%. Karakter železničkog osoblja je takav da je službenik uvek izložen kazni premda obavlja svoju službu u redu i pravilno. Uvek može da se još nade uzrok za kaznu jer su Pravilnici i odredbe za vršenje železničke službe nepotpuni i nesavršeni, pošto sasvim savršeni i ne mogu biti.

Administrativne kazne u železničkoj službi su veoma česte i to nije samo od moralnog značaja, nego duboko zaseca i u gazdinstvo osoblja.

U budžetskim godinama 1929—1936 platili su železnički službenici ove iznose administrativnih kazna:

1929/30	Din.	3,758.000
1930/31	„	2,715.000
1931/32	„	3,338.000
1932/33	„	2,530.000
1933/34	„	2,570.000
1935/36	„	1,711.000

ukupno dakle oko 16 milijona za vreme od 6 godina, ili preko 250 dinara po osobi. Interesantno bi bilo upoređenje s odnosnom statistikom ostalih grana državne službe i smelo može da se ustvrdi, da svi ostali državni službenici nisu platili za pomenuto doba niti polovinu onoga što su platili železničari.

U pogledu disciplinskog postupka veoma je važna i značajna razlika između postupka koji važi za ostale državne službenike i onom za železničare. Zakon o činovnicima određuje dve vrste disciplinskog suda i to: kao prvi stepen Upravne sudove a kao drugi Državni savet. Sude im dakle nestranački sudovi. Za železničare u tom pogledu važi ona: „Kadija tuži kadija sudi”.

I za železničare postoje disciplinski sudovi prvog i drugog stepena, i to prvi na sedištu oblasne direkcije, drugi kod Generalne direkcije, odnosno Ministarstva saobraćaja. Ovi sudovi nisu sastavljeni od nestranačkih organa, nego od železničkih službenika i još iz svih struka. Takav sud ne može da bude nepristrasan, pošto je naimenovan od uprave i sastavljen je od upravnih organa. Primećuje se kod sudjenja i upliv uprave. Dešavaju se slučajevi da sud prvog stepena kazni službenika za neki prestup, i to tako kao što odgovara tome prestupu. Taj sud doneo je presudu na osnovu ličnog saslušanja okrivljenika, tužioca, svedoka i istrage na licu mesta. Ali je uvedena obavezna praksa da mora tužilac protiv svake presude prvostepenog disciplinskog suda podneti priziv na drugostepeni sud, taj donosi presudu samo na osnovu podnešenog pismenog elaborata. Posledica toga su neverovatni događaji, da drugostepeni sud povećava kazne za male prestupe, dok se kazne za krupne prestupe umanjuju na osnovi raznih intervencija itd.

Železničkog službenika može da suspenduje oblasni direktor kada god hoće, za službenika drugih grana propisuje zakon za to rešenje disciplinskog suda.

Ako propratimo život železničkog službenika možemo da ustvrdimo, da on nikad ne poznaje ni praznik ni nedelju, ni odmor itd. On ne poznaje ni osmočasovni rad, pošto su danas veoma često slučajevi da vrši službu i do 17 časova dnevno. Pošto je to tako, ovakav je službenik za celo svoje službeno doba, koje je, doduše, za pet godina kraće od doba ostalih državnih službenika, uposlen do 120.000 pa i više radnih časova, dok njegov drug u drugoj grani državne službe za 35 godina službe napuni tek 60—70.000 časova. Ovo je činjenica koja govori dovoljno jasno te joj nije potrebno obrazloženje.

Poznato je, da državni službenici uživaju besplatno lečenje u državnim bolnicama, a u slučaju, da se razbole, pa se traži od njega lekarsko uverenje, mora da ga pregleda te mu izda besplatno uverenje državnog lekara. Železnički službenici imaju obavezno osiguranje za slučaj bolesti i moraju da u tu svrhu

prinose osetljive novčane žrtve. Lečenje u bolnicama za njih nije besplatno, pošto mora te troškove da pokriva bolnički fond, ili bolje rečeno, oni sami. Samo u g. 1935/36 železničari su platili 22,700.000 dinara prinosa za bolničko osiguranje, što znači 350 dinara po osobi. Ovaj ostatak opterećuje njihovu platu, koja nije veća od ostalih dok su ostali državni službenici oslobođeni od ovog kuluka. Uostalom, bolesničko je osiguranje saobraćajnog osoblja jedna glava za sebe, o kojoj ćemo da raspravljamo drugom prilikom. Za sada konstatujem samo to, da razni pravilnici i raspisi o izvođenju bolesničkog osiguranja železničkog osoblja ne odgovaraju „naredbi o osiguranju državnog saobraćajnog osoblja za slučaj bolesti i nesreće, M.S.br. 16.276 od 30-V-1922 godine”. Pre svega pogodeni su fakultativni članovi u svojim legitimnim pravima.

Iz gornjih činjenica proizlazi, da treba dati saobraćajnom osoblju osobitu pragmatiku, u kojoj će biti sadržana sva ranija stečena prava i bolje skupoći odgovarajuće plate na što su sadašnje, pa i u nekoliko bolje, nego što ih imaju ostali državni službenici. Ovo nije nikakva milost, nego je neophodno potrebno zbog osobitih poteškoća, odgovornosti i opasnosti železničke službe. Premda železničari imaju kraće službeno doba, što u istini nije, oni se za doba službe besprimerno brže istroše i ostare te ovako skraćeno službeno doba nije nikakva odgovarajuća ošteta, ako im se ne da istovremeno i ošteta, da mogu svoje istrošene snage nadoknaditi boljom hranom, mirnim životom itd.

Ustroj i važnosti železničke službe traže, da se mora strogo voditi računa o tome ko će zauzeti vodeće i odgovorne položaje u centralama i jedinicama. Trebalo bi da se usvoji princip koji važi u vojsci, da dode na takav položaj onaj, koji ima dovoljnu praksu i dovoljnog životnog iskustva. Ne bi smeo da bude šef ili načelnik, ko ne bi imao barem 12 do 15 godina egzekutivne prakse u svim službama, time bi stekao prepotrebno upoznavanje i sa službom, koje mu ne može dati nikakva škola. Ali postoji kod nas, nažalost, praksa, da se na vodeće položaje postavljaju lica, koja su jedva svršila školu i poznaju železnički ustroj železničku službu tek iz štiva. Ovo važi osobito za prilike u centralama. Neka se na najvidnija mesta u centralama postavljaju samo stručno zaista dobri organi. Politička pripadnost mora da bude podređenog značaja.

U našoj su državi železničari podeljeni na dve vrste: postavljeno osoblje i radništvo. Radništvu službeni odnos uređuje Radnički pravilnik, koji ne odgovara ni u socijalnom ni u moralnom pogledu. Službeni odnos radnika u službi državnih železnica gori je, nego kod radnika koji služe privatno ili čak stranom kapitalu, ali ga štiti Ministarstvo socijalne politike, koje mu je ozakonilo određena prava. Na primer radnik u privatnoj službi prima za prve dane bolesti od službodavca punu nadnicu, a radnik kod železnice tek 75%, ali i ovo iz sretstava Bolesničkog fonda, koji izdržava on sam. Ovo znači da službodavac — železnička uprava u tome pogledu ne troši ništa te je onu socijalnu dažbinu prenela jednostavno na teret radnika.

Za vreme vojničkih vežbi privatni službodavac dužan je da plati platu svome radniku, dok železnička uprava ne pruža svome radniku ni pomoć, premda i taj radnik vrši tek svoju visoku državljansku dužnost. U takvom je slučaju radnikova porodica ostavljena sama sebi i mora da gladuje.

Uvedena je kod železnice i praksa, da se radnik, koji obavlja samostalno i sa puno odgovornosti službu nameštenika, ne plati kao nameštenik, nego kao obični fizički radnik za najniže radove. Takvih radnika vršilaca dužnosti regulisanog službenika imamo priličan broj, ima ih, koji su na takvim položajima čak i do deset pa i više godina. Ako budu postavljeni kao regulisani službenici, one im se godine ne uračunavaju u službu za penziju, napredovanje ili odmor, premda su kroz ono doba prinosili određene i obavezne prinose za radničko penziono osiguranje. Ovo znači, da im je uprava službeno doba jednostavno produžila za celih 10 godina te ovaki službenici nemaju 30 nego faktički četrdesetgodišnje službeno doba. Ovo je socijalna i moralna nepravda koja vapi do neba, to je postupak bezdušnog kapitaliste, a ne državne uprave. Ova se praksa izvodi već godinama, bez obzira na to, da se time i grubo gazi zakon, pošto takav službeni odnos ne bazira ni na kakvoj pozitivnoj zakonskoj odredbi nego je tek lukav pronalazak naše državne uprave, da ovako dolazi do radne snage za malu cenu.

Železnički službenici, koji su bili regulisani po Zakonu o državnom saobraćajnom osoblju od 1923 godine sa uračunavanjem svi su do tada kod saobraćajne ustanove provedenih godina službe za stepen plate i za penziju, sa provedbom na nov zakon iz 1931 godine izgubili su sva prava i na stepen plate i na penziju za godine službe provedene pre regulisanja. A pošto ima kod pojedinaca takvih godina po 20, 25 pa i više, to pogodeni službenici gube preko 50 pa i do 70% onih prinadležnosti, koje bi im inače imale da pripadaju.

Osoblje saobraćajne ustanove i to mahom zvaničnici i služitelji, koje je novi zakon iz 1931 godine zatekao na službi bilo je podeljeno u pogledu prava na uračunavanje godina službe za stepen plate i za penziju na dva dela i to na taj način, što su se onima, koji su bili regulisani pre 1 septembra 1923 godine uračunale sve godine službe bilo pre ili posle regulisanja za stepen plate i za penziju, međutim onima koji su bili regulisani (postavljeni) kasnije, nakon 1 septembra 1923 godine, novi zakon ne priznaje pravo na uračunavanje (ubiranje) godina službe pre regulisanja niti za stepen plate, pa ni za penziju, iako su i ovi drugi isto tako već bili dekretom postigli prigodom postavljenja ovo pravo.

Pored toga bili su prvi i drugi pre postavljenja članovi prije postojećih penzionih fondova, pa su već time postigli pravo za penziju, koju uostalom uživaju svi oni koje novi zakon iz 1931 godine nije zatekao na službi.

Sa ovom podelom osoblja na regulisane pre 1 septembra 1923 godine i regulisane posle tog datuma bila je učinjena presudna greška, koja je povukla sa sobom užasne posledice.

Uprava je stare službenike koji su navršili 65 godina starosti ili su postali inače nesposobni za dalju službu otpuštala bez ikakva prava na penziju, pošto nisu još navršili 10 godina regulisane službe i ako su navršili po 35 i više godina neprekidne službe kod saobraćajne ustanove i ako su postigli pravo na penziju još pre regulisanja. I konačno im je bilo to pravo dato i dekretom kada su bili postavljeni za regulisanog službenika.

Otpušteni službenici su podnašali žalbe protivu ovoga postupka Državnom savetu, ali Državni savet je više puta u sasvim podjednakim slučajevima me-

njavao svoje stanovište te je nekoje žalbe uvažio i priznao pravo na uračunavanje godina dnevničarske službe za penziju po zakonu, a drugima je opet to pravo osporio.

Ironija je i u tome, što ima slučajeva, da na primer službenik sa mnogo manje godina službe dobije veću penziju nego njegov drug koji je služio 5 ili više godina i bio već pre regulisanja kvalifikovan radnik, na primer skupinovoda i t. d. što prvi nije bio ni pre ni posle regulisanja. Ali razlika je u tome, što prvi dobija za 32 godine, od kojih je bilo nad polovinu neregulisanje službe, mesečnu penziju od preko 1.400 dinara, međutim drugi dobije za 36 godina, od kojih 11 godina regulisane službe, sa ocenom »vrlo dobar« dinara 436 neto penzije.

Iz navedenoga je jasno da je to velika nepravda, koja je možda učinjena ne hotimice nego zabunom i koju bi bilo potrebno hitno ispraviti.

Pogodeni, koji se nalaze u užasnim prilikama čekaju zajedno sa porodicama nestrpljivo dan, kad će biti ova nepravda popravljena.

Prema tome je neophodno potrebno:

1) Da se ove godine službe priznaju za stepen plate i za penziju.

2) Sva penzionisanja koja su već izvršena a koja tome načelu ne odgovaraju neka se revidiraju.

3) Svima penzionerima, koji ne primaju barem 2 trećine normalne penzije neka se ukaže hitna novčana pomoć.

Ova pomoć je opravdana time, što se pogodeni nalaze sa svojim porodicama u velikoj bedi. Ova suma neće biti velika, pošto ima ovakvih penzionera do sada još relativno malo.

Neka ischezne vest da u Jugoslaviji nema reda ni pravde.

U našoj državi postoji i anomalija, da su saobraćajni službenici u nekim direkcijama preopterećeni, dok u drugim nisu dovoljno iskorišćeni. Ta anomalija se pojavljuje zato, jer je osoblje podeljeno po km. dužine pruge, a ne po jačini saobraćaja.

Prava personalna politika mogla bi svakako uzimati u obzir najvažniju činjenicu u saobraćajnoj službi, t. j. jačinu saobraćaja na pojedinim prugama i srazmerno tome odrediti broj službenika. Može se tvrditi, da Ljubljanska direkcija ima za obavljanje saobraćaja premalo osoblja jer je saobraćaj na njenim prugama najjači. Dokazano je već u mojoj prošlogodišnjoj interpelaciji, da je osoblje Ljubljanske direkcije preopterećeno, što može da ima u dogledno vreme nepovoljne posledice na zdravlje službenika, pa i za državnu blagajnu. Ovi službenici neće moći da izdrže u službi propisano doba, jer će se prebrzo istrošiti te će državna uprava morati da izdržava duhovne ili fizičke invalide, a to je neradni personal. Saobraćajna služba na području Ljubljanske direkcije ne sme da se upoređuje sa službom u onim direkcijama, gde saobraćaj nije toliko jak. Vremenski je možda službenik na drugim prugama uposlen isto toliko, koliko onaj na ljubljanskoj, ali je zaposlenost različita, pa zato službenik kod te direkcije troši više duhovne i telesne energije. Zbog te prezaposlenosti osoblje Ljubljanske direkcije uprkos krajnjoj potrebi ne može dobiti godišnje osustvo, iako mu je to zakonom zajamčeno. Privatni službodavac da svome službeniku osustvo ili bilo kakvu god otštetu, dok naš železnički službenik, koji služi državi i obavlja jedan od najtežih i najodgovornijih poslova, ne dobiva ni osustvo ni otštetu. U tak-

vim prilikama nije moguće očuvati moral osoblja na onoj visini koja je potrebna uvek i svuda. Ima vrste službe i ima jedinica, gde je ove godine preko 50% pa čak i 100% zakonom priznatoga odmora neiskorišćenoga a to samo zbog toga, što nema dovoljno osoblja. Treba uzeti i u obzir, da je kadar saobraćajnog osoblja kod Ljubljanske direkcije već ostareo i da podleži bolovanju. I to igra veliku ulogu. Pošto nema dovoljno personala za zamenu bolesnika, služba se prebacuje na preostale zdrave i tim načinom forsiranim radom danas se još dosta u redu obavlja saobraćaj. Ali dokle? U pitanju podmlatka nije bila obraćena, a ni danas se ne obraća dovoljna pažnja. To igra sada a igraće i u buduće vidnu i važnu ulogu na redovno održavanje saobraćaja. Železnička služba, osobito egzekutivna traži od svakoga dugu praksu, pre nego je usposobljen za samostalno vršenje službe. Ali prošle godine, prilikom manevra na Kupi, Ljubljanska je direkcija postavljena pred alternativu: 1) ili da održava saobraćaj sa postojećim osobljem pa ma i po ceni njegovog zdravlja i oporavka ili 2) da zapuši rupe novajlijama bez prakse. Rešila se za drugu alternativu, pa je bilo slučajeva, gde su bile cele partije voznoga osoblja, sem vozovode, sastavljene od samih novajlija, sa kojima je održana tek vežba od nekoliko dana, pa su odmah dirigovani na samostalna mesta sa punom odgovornošću. Umešnosti ostalog železničkog kadra, koji je u svakom pogledu u veliko potpomogao te novajlije, pripada zasluga, da nije dolazilo do katastrofa. A tu nastaje interesantno pitanje, ko bi bio moralni pa i faktički krivac za eventualne nesreće? Da li onaj koji je uzeo na sebe taj posao zbog parčeta boljeg hleba, ili oni vodeći upravni organi, koji nisu predvideli, ili nisu hteli predvideti eventualne posledice. Po slovu zakona i odredbama službenih propisa svakako bi odgovarao onaj, koji je uzeo na sebe takav posao, dakle siromašak, dok bi mu onaj drugi bio tužilac. Kuda će da nas dovede takva personalna politika?

Potrebno je da se opet vratimo na prošlogodišnju interpelaciju. Ciframa i tačnim opisom konkretnih slučajeva upozorena je Narodna skupština na faktično stanje kod Ljubljanske direkcije. G. Ministar saobraćaja naveo je u svom odgovoru, da su slične prilike u celoj državi i da ima direkcija u Ljubljani srazmerno više personala nego ostale direkcije. Istina je da ima nešto više personala na kilometar nego ostale direkcije, ali to nije dovoljno, ako se uvaži jačina saobraćaja na njenim prugama, što je svakako glavni faktor. Ne od dužine pruge, koju imaju pojedine direkcije, nego od broja vozova, stanica, broja otpremljenih prispelih i tranzitnih putnika, prtljaga ekspresnih i ostalih pošiljaka, zavisi broj osoblja. Na pr. na pruzi Grosuplje—Kočevje u Ljubljanskoj direkciji dovoljna su za sve vrste službe po dva službenika na kilometar pruge, dok na glavnoj pruzi nije dovoljno ni 30 službenika.

Ljubljanska direkcija ima sa opterećenjem od preko 5 milijona bruto tonskih kilometara 25.15% sveukupne dužine svojih pruga, dok Zagreb, Subotica i Beograd imaju takvih pruga samo oko 10%. Iz toga proizilazi da joj je potreban i srazmerno veći broj osoblja.

Gospodin Ministar u svom odgovoru naveo je i to, da u Ljubljanskoj direkciji vidnu ulogu igra tranzitni saobraćaj što nije osobita zasluga Ljubljanske direkcije. Istina je da je to posledica tarifske politike koja diriguje tranzit, ali je i za održavanje

tranzitnog saobraćaja potrebno osoblje i to ne samo na pograničnim stanicama, kao što bi neki mislio, nego treba da je svaki voz opremljen mašinskim i voznim osobljem i treba ojačati staničnu, kretničku i nadzornu službu. Ovako pada dakle teret tranzita na osoblje Ljubljanske direkcije. U poslednje doba uveden je u našoj železničkoj upravi sistem, da se uposljuje personal u saobraćajnoj službi po partijskoj pripadnosti. Taj postupak nije pravilan i vodi ustanovu u propast. Već tako i onako pasivne pruge ne bi se smele opterećivati novim primanjem suvišnog osoblja, jer je tim načinom izdat novac bez ikakve koristi za državu i upravu. Ako već treba, neka se ti ljudi uposle tamo, gde će njihov rad donositi državi i neke koristi. I ako se uposljuju ljudi, neka se uposljuju tamo, gde ima za to službena potreba. Za vreme od 1 januara 1936 do marta meseca 1937 godine Sarajevska železnička direkcija dobila je više nego 4000 novih radnih snaga, pa je njeno personalno stanje postiglo broj iznad 14.000, dok je Ljubljanska direkcija dobila za isto vreme samo 159 novih radnih snaga. Ovaj razmer nije pravilan i pravedan, pa se opravdano govori o zapostavljanju potreba Ljubljanske direkcije i drugih krajeva.

Moram da priznam, da se je stanje u Ljubljanskoj direkciji u toku poslednjih meseca popravilo, zašto smo svakako zahvalni g. Ministru saobraćaja. Ali ovo povećanje personalnog stanja još iz daleka ne odgovara ni unapred određenom broju, a još manje faktičnim potrebama. Samo u saobraćajno-komercijalnoj službi nedostaju danas, prema unapred određenom broju, koje je za sadašnje saobraćajne prilike svakako suviše malo, efektivno 124 lica. Ovo me mora da se doda još 131 lice za nesposobne službenike, koji čekaju, da budu penzionisani i za povećanje staničnog, magazinskog i voznog osoblja zbog uvođenja novih vozova u doba novog reda vožnje 1938/39 god.

Ukupni manjak iznosi dakle 255 lica.

Nepravilno favoriziranje Sarajevske direkcije i juga primećuje se u tome, da novo primljeni službenici, koji se dosele sa juga u severne oblasti, dolaze odmah, ili u najkraće vreme do postavljenja, dok već stari i izvežbani radnici i dnevničari-vršioći dužnosti regulisanih službenika još dalje ostaju nerazvrstani i zapostavljeni ili gube čak i mesto. Novajlija sa juga prestiže, dakle, starijeg i izvežbanog kandidata. Ova politika favoriziranja ne može da vodi do pravih i dobrih rezultata kod konsolidacije unutrašnjih političkih prilika.

Danas igraju političko-partijski momenti i interesi vidnu ulogu kod nameštanja i premeštanja u saobraćajnom resoru. Dešavaju se neverovatni slučajevi da savestan i dobar službenik bez ikakve prediduće istrage bude premešten, a na osnovu proste denuncijacije. Premeštenom službeniku ne daje se mogućnost odbrane, da bi dokazao nevinost nego biva premešten po službenoj potrebi. Dešavaju se čak i slučajevi da se nacionalno svesni i dobri Jugosloveni otpuštaju iz službe bez ikakve istrage, bez ikakve odbrane. Ovaj metod, ne samo da nije zdrav nego upropašćuje moral i nacionalnu svest osoblja. Poznati su slučajevi da se upozoravaju neki službenici, da ne saraduju u tome ili onome udruženju, ma da je to udruženje eminentno nacionalnog karaktera (Soko). To može da ima samo zle posledice, pošto se službenici ne usuđuju da više rade u nacionalnom i državnom interesu što im nalaže njihova savest i državljanska dužnost.

U saobraćajnom resoru, koji traži od svakog službenika celog i savesnog čoveka, partijska politika ne bi smela imati nikakvu ulogu, odnosno barem ne takove, kakvu igra ona kod nas. U svrhu potrebnog popunjenja personalnog stanja, koje se izvođi primanjem novog osoblja, ima da važi jedini pravilni i pravedni princip, da svaka direkcija prima novo osoblje sa teritorija svoga područja.

Za definitivno i radikalno sredenje svih pitanja železničkog osoblja jeste i ostaje neophodna potreba: novi moderni zakon s pripadajućim pravilnicima u kome treba da se poštuju sva stečena prava i novi u duhu vremena i socijalnim potrebama odgovarajući radnički pravilnik.

Da se pak što pre poprave barem najteže nepravde železničkom osoblju, neophodno je potrebno, da se u Finansijskom zakonu za narednu budžetsku godinu usvoje bar sledeći predlozi, koji se odnose na zakonska i moralna prava železničkih službenika:

1) Izmjena zakonskih odredaba o ubrajanju radničkih godina za penziju.

2) Ukidanje karenčnog doba jedne godine za sticanje prava na veće prinadležnosti posle unapredenja.

3) Potrebu priznanja svojstva ekzekutivne službe službi saobraćajnih činovnika, saobraćajaca i saobraćajnih zvaničnika, šefova stanice, saobraćajnih i transportnih kontrolora i službi nadzornika i čuvara pruge.

4) Pravedno uređenje unapređivanja administrativnih činovnika-oficijala u sedmu grupu. (U čl. 276 Zakona o držvnom saobraćajnom osoblju iz 1931 godine neka se donese dodatno zvanje „viši oficijal“).

5) Ukidanje nepotrebnih uslova za unapredenje u sedmu odnosno petu grupu, koje ni opšti Zakon o činovnicima ne poznaje.

6) Omogućavanje unapredenja maturantima do zaključno četvrte grupe.

7) Stavljanje van snage tumačenja G. D. br. 41.920/34. — Službene novine saobraćajnih ustanova, — po kojem je uskraćeno pravo unapredenja u petu grupu onih, koji su kod Južne železnice na osnovu položenog ispita za jednogodišnjeg dobrovoljca (đaka) bili prevedeni u drugu kategoriju. Oni prema tome imaju sva prava II kategorije, pa im stoga unapredenje u petu grupu ne treba odbijati.

8) Priznanje prava II kategorije onim činovnicima Južne železnice, koji su sa nepunom srednjom školom svršili I i II ratni kurs kod direkcije Ljubljana, kao što je to priznato apsolvencijama I. i II ratnog kursa održanih kod Beogradske direkcije.

9) Definitivno uređenje starih penzionera, jer je već krajnje vreme da stalni opravdani vapaji tih ljudi već jednom dopru do srca merodavnih činitelja.

10) Nadalje je neophodno potrebno, da se daju dovoljni krediti svima odeljenjima za radničke nadnice, da se konačno prestane sa svakogodišnjim prisilnim odsustvima radništva, te da se pravilnici za službeno odelo i onaj za sporedne prinadležnosti pravilno i pravedno primenjuju.

Stvarno i u pojedinostima obrađeno obrazloženje gornjih predloga već je ponovo podnelo Nacionalno stručno udruženje merodavnim faktorima.

Povoljno uvaženje i izvođenje gornjih predloga imalo bi među osobljem bez sumnje veoma dobre posledice za podizanje poverenja prema državnoj upravi kao i morala i pravne sigurnosti.

Svi napred navedeni predlozi su opravdani i trebalo ih je već davno usvojiti, no plašim se, da će i ove godine ostati kao glas vapijućeg u pustinji.

Zato sam prinuden, da glasam protiv budžeta! (Živo odobravanje i pljeskanje na levlci).

Председник Стеван Ђурић: Има реч у име Народног радног клуба народни посланик др. Иван Јанчић.

Dr. Ivan Jančić: Gospodo narodni poslanici, saobraćaj je bez sumnje najvažnija grana privrede u zemlji. Ali ni jedna grana naše privrede ne traži toliko smotrene brige, kao što je saobraćaj. Pre svega treba da se načini saobraćajni plan, tek na to možemo da govorimo o saobraćaju i o privrednoj bazi jednoga predela u zemlji.

Država gradi železnice i opravla puteve, ali ni jedan ministar nije nama izneo saobraćajni plan. Samo kad je bio saobraćajni ministar general Milosavljević, izradio je plan železničke mreže, koji je bio docnije dopunjen i delimice izmenjen.

Nama nije poznato, da li se grade nove železnice po ovome planu i jeli bio pomenuti plan docnije izmenjen prema željama pojedinih ministara, ili je ekonomski komitet ministara izmenio ovaj železnički plan.

Svake godine grade se železnice. Prema ekspoziciji g. Ministra biće krajem 1938 godine izradena železnica od Ustiprača do Foče. Radi se na pruzi Kraljevo—Čačak. U radu je izrada detaljnog projekta pruge Sarajevo—Doboj.

Govori se da će biti normalisan kolosek pruge Brod—Sarajevo.

Sada se postavlja pitanje na kojoj osnovi i prema kakvome planu se sve ovo vrši. Nema sumnje da je nama svaka nova grupa dobrodošla ali treba gledati koja je važnija s obzirom na privredne potrebe državnih železnica, s obzirom na državnu odbranu.

O tome mora da bude obavještena javnost, a naročito Narodna skupština. Ubeden sam da utiču na izgradnju železnica razni partijski, politički i čaršijski uticaji.

Jedan pogled na železničku kartu nam pokazuje da imamo na periferiji nekoliko železnica, dok je naš centar i jugozapad potpuno prazan. Nove pruge grade se opet u onome trokutu, koji već ima železnica dok su 2/3 države potpuno zapostavljene. Pitati se moramo kako je došlo do toga i koja je baza ove saobraćajne politike. Važno je to zbog toga, pošto je saobraćaj opet baza privredne politike.

U pojedinim zemljama grade se železnice ili prema centralističnom ili pokrajinskom ili planskom sistemu. U našoj državi ne držimo se ni nijednoga od ovih sistema, nego imamo, kao što izgleda, sasvim svoj sistem, kojeg bi mogli zvati hipercentralističnim sistemom, i ako Beograd koji leži na Dunavu i Savi najmanje odgovara ovome sistemu. Naš narod naziva ovaj sistem beogradsko-čaršijskom saobraćajnom politikom, na koju nema ni narod, ni Narodna skupština pa ni gospodin Ministar nikakvog uticaja.

Posledica pomenute politike jeste, da su centar i jugozapad naše zemlje ostali bez ikakvih komunikacija. U čemu je razlog? Samo jedan pogled na železničku kartu nam pokazuje, da fali nama jedna saobraćajna osa transversalna, koja bi išla od severne granice na primer iz Maribora, preko Zagreba ili Ljubljane u Banja Luku, Jajce—Sarajevo—Foča—

Sjenica ili Bijelo Polje—Novi Pazar—Mitrovica—Skoplje.

Odmah posle rata videla se je potreba ove transversale ali ni danas, 20 godina posle rata, ova se transversala nije podigla, i ako već u glavnome postoji, još fali samo komad od Banja Luke do Sarajeva i od Sarajeva do Novog Pazara.

Značaj ove transversale toliko je jasan, da nije potrebno o tome ni govoriti. Naročito važna bi bila ova transversala za celokupnu odbranu naše zemlje, jer je to linija koja vodi 100 do 200 km od mora paralelno sa granicom naše zemlje i leži na najopasnijim frontovima te omogućava brzo prebacivanje velikih vojničkih snaga iz Južne Srbije u Slovenačku il obrnuto, dalje u centar zemlje ili praktično rečeno, s Bugarskog ili albanskog fronta na Italijanski ili Austrijski front.

Bitni razlozi za ovu transversalu bili bi osim zemaljske odbrane i etnografski. Svi naši Muslimani imali bi jednu idealnu saobraćajnu vezu od Banja Luke preko Sarajeva i Novog Pazara do Skoplja. Bila bi to jedna vanredno jaka saobraćajna veza koja bi pojačala duhovno jedinstvo između naših muslimana. Izgleda pak da se ovi momenti ne uvažuju, a mene čudi da se dešava to baš za vreme ministrowanja g. dr. Spaha.

Izgleda da postoji parola, da se muslimani ne smeju povezati među sobom i žao mi je da gospodin Ministar, kao Musliman — Jugosloven, ne ostvari ove u svakom pogledu toliko potrebne i važne železničke pruge.

Drugi razlog koji se navodi protiv izgradnje ove transversale jeste, da bi Sarajevo suviše gravitiralo prema Zagrebu, te se hoće ova gravitacija da spreči.

Ako bude Sarajevo gravitiralo ka Zagrebu to je prirodna posledica ekonomskih prilika. Ako Sarajevo do sada nije gravitiralo ka Zagrebu znači, da se ove prirodne ekonomske prilike u našoj saobraćajnoj politici nisu uvažavale.

Treći momenat koji se navodi protiv izgradnje spomenute transversale jeste, da bi se na ovaj način izigrao Beograd, dakle, potčinjavaju se kod nas privredni interesi političkim interesima.

Kao četvrti razlog protiv izgradnje transversale navodi se, da je pruga od Sarajeva do Novog Pazara vrlo skupa. Ali i ovaj razlog ne važi. Ako je bilo moguće podići prugu preko Simplona, moći će se podići i do Novog Pazara, gde je visinska razlika samo 800 m. Mi smo mogli izgraditi železnicu preko Ivanplanine, koji teren je mnogo teži nego što je teren Sarajevo—Novi Pazar, i stoga možemo bez daljnje izgraditi i ovu prugu.

U ekspozeu gospodina Ministra vidimo da se gradi paralelna pruga glavne pruge Beograd—Niš i da je razlika između obeju samo 50 km, i na ovaj način opet ostavimo naš centar i jugo-zapad bez ikakvih komunikacija. Centar znači za mene teritorij oko Sarajeva, dakle Bosnu, a jugozapad Hercegovinu, Crnu Goru i Dalmaciju.

I ako je ova paralelna pruga potrebna i korisna, ali pitanje je da li može ova pruga zameniti onu drugu prugu kojom bi otvorili polovinu države i načini li pristupačnom javnim privrednim vezama.

Ali nažalost odlučio je opet jedan drugi politički momenat kod izgradnje pomenute pruge.

Ako bi neko posumnjao u važnost od mene iznete transversale, neka se zainteresira za ovaj problem i pita npr. Talijane, koja pruga bi bila za nji-

hove strategijske ciljeve najnepovoljnija i nesumnjivo bi dobio odgovor, da baš spomenuta transversala.

Sa ovim izlaganjima dokazao sam, da nisam tretirao pitanja naše saobraćajne politike sa uskogrudnog stanovišta. Ipak moram u vezi s time naglasiti, da je vanredno važna pruga koja bi vezala Slovenačku s morem, t.j. veza sa Sušakom, bilo preko Črnomelja—Vinice na Vrboško ili Kočevje prema Moravicama. U ekspozeu se veli, da se trasira pruga Črnomelj—Vrbovsko. Izgleda pak da g. Ministar saobraćaja izbegava vezu sa Sušakom.

Personalna politika. Naše Ministarstvo saobraćaja ima jedan ogroman činovnički aparat, koji ne funkcioniše onako kako bi bilo za potrebe zemlje najvažnije. Već šest godina radi se na tome da se spoji Generalna direkcija sa Ministarstvom saobraćaja i čuju se sa svih strana žalbe, zašto se ovo već ne učini. U tom pogledu imali smo mnogo predloga i sigurno je bio najvažniji onaj, po kome bi se nadležstvo pojedinih direkcija državnih železnica proširilo, na šta bi se moglo priključiti Generalnu direkciju bez štete Ministarstvu saobraćaja i uštedili bi mnogo miliona, sa kojim iznosom bi mogli graditi čak i skuplju železničku prugu Sarajevo—Novi Pazar.

Ovo bi bilo u korist države i Ministra koji stoji na čelu ministarstva.

Što se tiče saobraćajnih prilika, saobraćaj morao bi da odgovara potrebama naroda i da bude ujedno jedno prijatno saobraćajno sredstvo. U koliko prijatnije i tačnije funkcioniše saobraćaj, u toliko više privlači publiku, naročito danas kad se pojavljuje konkurencija automobila; u narodu vlada uverenje da saobraćaj radi protiv želja, potreba, interesa i udobnosti putnika, koji plaćaju vozarinu.

Dozvolite da vam ovde iznesem jedan primer za koji sam bio sâm svedok. 22 decembra prošle godine imalo je na glavnoj stanici u Beogradu za noćni brzi voz prema Zagrebu vanredno mnogo putnika. I ako se zna da za katolički Božić putuje svake godine po prilici 10.000 i još više stanovnika Beograda za praznike svojim kućama, i ako se to ponavlja iz godine u godinu, ništa se ne preduzima za transport i udobnost putnika.

Pomenutom prilikom brzi voz nije bio pojačan ni jednim kolima, a o gužvi kod kase na stanici uopšte neću da govorim. Vanredno mnogo putnika nije dobilo mesta u vozu i stajalo na peronu već sa kupljenim voznim kartama, čekajući na mesto u vozu. Karakteristično je, da je stanica tek na intervenciju i galamu publike priključila ovom vozu još jedan vagon, a navala na ova kola bila je tolika da je bila pregažena jedna Engleskinja kod toga vagona. Posle vike i galame publike, priključena su bila još druga i treća kola i brzi voz je pošao sa železničke stanice sa 35 minuta zakašnjenja. Tom prilikom došlo je do usklika, da smo na Orijentu, na Balkanu, da je ovo sramota i t. d.

Je li je to potrebno?

Isti slučaj kao što je bio tu u Beogradu, ponavljao se je i u Vinkovcima, Slav. Brodu i u Zagrebu.

U svim drugim državama uvode se u takvim prilikama bisvozovi i to smo mogli učiniti bez ikakvih poteškoća i mi.

Zasebna glava je pitanje čistoće naših vagona i beskonačna kontrola i mučenje putnika od kontrolnih organa, a naročito je škakljivo pitanje kontrole putnika od strane policijskih organa u vozovima, kao

da se nalazimo u vojnoj zoni, u ratu ili da očekujemo kakav atentat.

Sve to baca ružnu svetlost na naš saobraćaj.

U pogledu Zakona o saobraćajnom osoblju treba podvući, da on nikako ne odgovara modernom shvaćanju železničke službe i položaja železničkih službenika.

Železničko osoblje ima doduše i kod nas svoj poseban zakon, ali je ovaj u nekim odredbama gori od opšteg Zakona o činovnicima. Tako, na primer, u pogledu visine disciplinskih kazna, koje iznose po opštem Zakonu o činovnicima najviše 10% činovničke plate, dok se može po Zakonu o saobraćajnom osoblju desiti da bude železnički službenik kažnjen sa celom mesečnom platom.

Činovnicima sude u disciplinskim stvarima nezavisni sudije, dok železničkim sude od železničkih uprava postavljeni železnički činovnici, koji su, razume se, potčinjeni svojim upravama.

Železnički činovnici ne poznaju ni nedelje, ni praznika, ni osmočasovnog radnog dana, itd.

Karakteristično je da moraju železnički činovnici sami da plate lečenje u bolnicama na taj način da moraju uplaćivati bolesnički fond, dok imaju civilni činovnici besplatno lečenje u bolnicama.

Po Zakonu o saobraćajnom osoblju mora takođe biti zabranjeno da obični fizički radnici vrše službu železničkih činovnika sa punom odgovornošću, a za ovu službu nemaju ni prava ni prinadležnosti službenika koje zamenjuju. Tako isto po Zakonu o saobraćajnom osoblju trebalo bi da bude zabranjeno, da moraju železnički službenici nakon svršetka svoje službe odmah i neodmórivši se opet u službu, da zamenjuju svoje bolesne ili na drugi način sprečene drugove.

Kad Kraljevska vlada stoji na stanovištu da činovnička pitanja ne može da reši finansijskim zakonom, onda je neophodno potrebno da se donese što pre jedan moderan zakon o saobraćajnom osoblju ili novela ka sadašnjem Zakonu, koja će ispraviti sve tu napomenute i od stručnih organizacija železničkog osoblja navedene nepravde.

Napose što se tiče radionice Državnih železnica u Mariboru moram da skrenem pažnju g. Ministru, da radnici u ovoj radionici primaju za onaj isti rad, koji vrše njihovi drugovi npr. u radionicama u Nišu, Kraljevu, Zagrebu, Petrogradu manje akordne premije nego ih primaju radnici u pomenutim radionicama. To je u toliko neopravdanije što je mariborska radionica poznata kao najbolja radionica u državi i proizvodi ove radionice poznati su faktično kao daleko najbolji i najsavršeniji. Stoga je potrebno i pravedno da radnici u železničkim radionicama u Mariboru primaju iste akordne premije kao što ih primaju njihovi drugovi u Nišu i drugde.

U vezi sa reformama u radionicama i ložionicama državnih železnica trebalo bi priznati poslodavcima godine službe koje su proveli pre regulisanja po Zakonu o državnom saobraćajnom osoblju i povećati im prinadležnosti na 4 poena.

Ovaj zahtev je u toliko opravdaniji što moraju poslodavci raditi mnogo godina u svome zanatu, da mogu svoju zadatu dužnost savesno i korisno vršiti za svoju ustanovu.

Stoga bi trebalo dopuniti tačku 3. § 140 Zakona o saobraćajnom osoblju novom tačkom koja glasi: „Stalni zanatlija ili radnik koji je regulisan po Zakonu o državnom saobraćajnom osoblju i nije

uplaćivao u radnički penzioni fond ili u ranije penzione fondove dužan je platiti dopunski ulog za ono vreme neregulisane službe koje mu se može uračunati za penziju. Dopunski ulog naplaćivaće se u 120 rata a kao osnov za određivanje visine, službe osnovna plata i položajni dodatak na dan postavljenja. Ovde se podrazumevaju stalni zanatlije i radnici koji su bili obavezni ulagači u Penzioni fond ili nisu mogli biti, jer isti nisu svuda postojali.

A § 68 stav D neka se izmeni ovako:

Poslodavci tehničkih odeljenja 4 poena na mesto do 3 poena, a poslodavci ložionica neka se isplati visina premija nadzornika mašina.

Službenici Jugoslovenskih državnih železnica, koji su bili regulisani za vreme važenja zakona o državnom saobraćajnom osoblju iz 1923 godine, bili su raznim naknadnim promenama i dopunama tog zakona i konačno i novim Zakonom od 1-7-1931 g. teško oštećeni u svojim vitalnim pravima, koja su im bila prije već priznata a kasnije nakon više godina opet oduzeta, oni su tokom nekoliko godina naovamo poduzeli nebrojne korake u cilju, kako bi povratili ta izgubljena prava. Ali bez uspeha.

Poslednja njihov korak bio je u formi pisma gospodinu predsedniku Kraljevske vlade i po jedna kopija g.g. Ministru saobraćaja i finansija. U pitanju su većinom stari te dosluženi službenici i to mahom zvaničnici i službitelji, koji su već postigli starost preko 60 pa i 70 godina i koji su navršili između 30 i 40 godina službe.

Svi ti službenici bez obzira na zakon, po kojeg propisima su bili kasnije regulisani, bili su dnevničari članovi provizionog fonda za neregulisano osoblje, pa su time pridobili pravo na penziju već pre regulisanja. Ali oni su i samim regulisanjem postigli pravo na penziju i za godine pre regulisanja. (Vidi čl. 123 Zakona o drž. saobraćajnom osoblju iz 1923 g.) Dakle, oni su dobili pravo na penziju duplo!

Ali raznim promenama i dopunama zakona, oni su tokom vremena izgubili to već dvaput postignuto pravo.

U ovom momentu postoje umesto jednog, tri različita prava za službenike, kod kojih do maločas nije bilo nikakvih razlika.

Što se tiče dužnosti, ne postoji među njima ni sada nikakva razlika.

1) Službenici postavljeni po zakonu pre 1 septembra 1923 g. uživaju sva prava, t.j. njima se uračunavaju sve godine službe, koje su proveli kod saobraćajne ustanove pre regulisanja, za stepen plate i za penziju.

2) Službenicima regulisanim u godinama 1924 i 1925 se računaju godine službe pre regulisanja za stepen plate ali ne i za penziju.

3) Službenicima regulisanim počev od 1926 g. na ovamo, se ne računaju godine službe pre regulisanja niti za stepen pa ni za penziju.

Službenicima se određuju penzije na ovaj način:

Ad 1) N. N. je n.pr. nastupio službu dana 1 septembra 1900 god. kao radnik te je bio 1 maja 1921 regulisan kao zvaničnik II kočničar. Dana 1 oktobra 1931 bio je pensionisan sa uračunanjem sviju godina službe t.j. 31 godina i 1 mesec, od toga 10 godina i 5 meseci regulisane službe.

N. N. dobija punu penziju u iznosu od preko din. 1400 neto mesečno.

Ad 2) A. A. je nastupio službu kod železnice dana 1 maja 1900 te je bio regulisan dana 1 juna

1924 kao zvaničnik II skretničar. U penziju je stupio dana 1 aprila 1937 godine sa 36 godina i 11 meseci, od čega je bilo 12 godina i 10 meseci regulisane službe. A. A. dobija mesečnu penziju u iznosu oko din. 600 neto.

Ad 3) A. B. je nastupio službu 1 oktobra 1901 god. Dana 30 septembra 1926 bio je postavljen za zvaničnika II desetara te je bio penzionisan dana 1 maja 1937 sa 35 godina i 6 meseci, od toga je bilo 11 godina regulisane službe.

A. B. dobija mesečnu penziju u iznosu od din. 436 neto!

Bez prava na ikakvu penziju je I. B. koji je služio od 15 marta 1899 god. i bio regulisan dana 10 februara 1928 g. za služitelja te je bio razrešen službe dana 1 oktobra 1936, kada je navršio 37 godina službe. A pošto mu je manjkalo još 17 meseci, da bi bio postigao pravo na ličnu penziju po zakonu t.j. 10 godina regulisane službe, bio je I B. otpušten bez prava na ikakvu penziju i ako je on kao član penzionog fonda već imao pravo na ličnu penziju 1912 godine. Dakle pre 25 godina!

Ova četiri primera jasno ilustriraju nejednakost i krivičnost u postupku sa doslužanim saobraćajnim službenicima, koji su vršili dužnost daleko preko zakonom propisanog vremena; jer se po zakonu traži samo 30 godina, a kod egzekutivne službe samo 25 godina za punu penziju.

Svi navedeni službenici bili su članovi provizionog fonda sa kojeg članstvom su oni postigli pravo na penziju bez obzira na regulisane godine.

Prošle godine podneo sam Narodnoj skupštini amandman, za fin. zakon 1937/38 u kojem sam tražio sledeće:

Čl. 258 I Zakona o drž. saobraćajnom osoblju dana 1 jula 1931 da se promeni na taj način što se reči: »pre 1 septembra 1923« brišu a na mesto toga unese rečenica: »pre 1 jula 1931«.

Dalje da uđe u Finansijski zakon:

Degradacije saobraćajnih službenika regulisanih u 1926 g. se poništavaju te službenicima priznaje razlika na plati, koju su pretrpeli od vremena degradacije pa do stupanja Finansijskog zakona za 1937/38 na snagu.

Svi degradirani službenici, bez razlike da li su još aktivni ili već penzionisani, nanovo se sprovode na zakon na osnovi godina službe, koje su im bile priznate s prvim dekretom postavljanja.

Svi penzioneri se penzionišu s nova na isti način, kako bi se uklonile sve nepotrebne i neopravdane brojne razlike.

Taj amandman nije bio lanjske godine primljen, što je za pogođene od velike štete, pošto su bila baš tokom ove prošle godine izvršena najkrivičnija penzionisanja najstarijih službenika a kojim je bila određena najmanja penzija i to na osnovi zaključaka opće sednice Državnog saveta br. 10053 od 8 aprila 1936 god.

Pogođeni mole Vladu da im prizna pravo na stepen i penziju na osnovi sviju godina službe provedene kod saobraćajne ustanove bez ograničenja i da važi ovo i za sve penzionisane, te da se njihova penzija izjednači sa penzijama onih njihovih drugova, koji su bili regulisani pre 1 septembra 1923 godine.

Treba da se ovo pitanje tretira kao vrlo hitno, jer su penzionisani izgubili oko 60 procenata njihovih već sniženih prinadležnosti, pa su sada stvarno bez egzistencije, jer njihova penzija iznosi od

ca 350 do 500 dinara mesečno u mesto barem 1000 do 1200, koliko su imali pre penzionisanja poslednje plate.

Podvlačim, da su ovde u pitanju sami službenici, koji su stari preko 60 godina i koji su svi navršili između 30 i 40 godina teške saobraćajne službe. Oni su došli sada u starosti i bolesti u najgori položaj kojeg nisu oni skrivili. Oni se nalaze u velikom očajanju, pošto oskudevaju ne samo u hlebu nego i u svemu što je za najprimitivniji život čoveku potrebno.

Gospodin Ministar finansija sigurno će biti u položaju, da nade potrebna sredstva, kako bi se pogođenim izašlo u susret tim više, jer je broj ovih rdavo penzionisanih za sada još relativno malen.

Najžalosnija glava u našoj personalnoj železničkoj politici jeste pitanje naših železničara, penzionisanih po starom zakonu, provizionista, milostinara, železničarskih invalida, udovica i sirota Državne i bivše Južne železnice koji žive od svojih prinadležnosti najbednijim životom. Sve vreme svojeg službovanja oni su verno uplaćivali propisne priloge u penzione fondove, a evo sada, u starosti, oni žive u najvećoj bedi i oskudici kao što se vidi iz sledećeg:

1) Najbedniji od bednih to su takozvani »milostinari« Državne i bivše Južne železnice kao i njihove udove, koje imaju pravo na društvenu proviziju. Oni su služili železnicu kroz 30 do 40 ako ne i više godina. U starosti i bolesti Uprava im je priznala u smislu svojih propisa penziju naime društvenu proviziju, tako da su bili obezbeđeni. Sada, međutim, primaju pored svoje neznatne plate još, reci i piši, dva dinara dnevno dodatka na skupoću, svega dakle 70 do 100 dinara mesečno. Ti su siromasi upućeni na prosjačenje i na milostinju dobrih srdaca te primorani da traže sklonište u domovima za sirote, gde takvih ima. Jedan deo Južne železnice preuzela je i naša država u svoje vlasništvo, a time — prema Rimskom sporazumu — i svu brigu za penzionere svih kategorija, koji su naši građani, da će im pružiti sretstva za obezbeđenje života.

2) Penzionisani radnici Državne i Južne železnice, koji su penzionisani po starim propisima, uplaćivali su sve vreme svojeg službovanja u Radnički fond u zlatnoj valuti. Taj fond je prilikom preuzimanja železnice uzela na sebe naša država. Ti penzioneri primaju sa dodatkom na skupoću svega dinara 300—400 mesečno, što za životne potrebe nije dovoljno.

3) Činovnici, podčinovnici, služitelji i udovice Državnih i Južnih železnica sa punim i nepunim brojem godina službe takode su kroz sve vreme svojeg službovanja uplaćivali u Penzionni fond koji je naša država tako isto preuzela u zlatnoj valuti, u novcu i nekretninama, a sa preuzimanjem primala je po Rimskom sporazumu na sebe i garanciju, da će se brinuti za obezbeđenje preuzetih penzionera.

Tešku nepravdu, međutim, predstavlja i ono što niko ne bi verovao da je moguće, a što ipak postoji t.j. da su 1 oktobra 1935 g. služitelji železnice sa punim brojem godina službe toliko zapostavljeni, da primaju za 180 din. mesečno manji dodatak na skupoću nego njihovi penzionisani drugovi koji nisu železničari.

Hitno je dakle potrebno i oni se nadaju sa punim pravom da će se nepravda popraviti i to za unazad.

4) Položaj željezničara invalida i onih udovica Državne i bivše Južne željeznice, koji još uvek žive od Krunske rente za nesrećne slučajeve toliko je žalostan, da se ne može ni opisati rečima.

Prilikom nesrećnog slučaja priznata im je renta, kojom su bili sa svojom familijom dovoljno obezbeđeni. Čak se i o protezama vodilo računa. Danas, međutim, njihove rente još uvek nisu regulisane te za ranijih 100 zlatnih kruna još uvek primaju samo 25 dinara mesečno, samo nekoliko njih primaju još neznan dodatak na skupoću, za koji daje svoj prilog i Bratimska blagajna, koja je, međutim, u poslednje vreme počela svoje priloge da snižava ili čak i ukida. Uskraćuje im se i popravka i nabavka proteza. Željezničarski invalidi su u vršenju svoje teške službe izgubili svoje zdravlje te je dužnost g. Ministra saobraćaja da reguliše njihove rente na onu visinu, koja odgovara vremenu, skupoći i životnim potrebama, kako bi mogli najskromnije da žive a brinuti bi se morao i o njihovim protezama. Nerazumljivo je n.p.r. kako je bilo moguće da su 1 avgusta 1927 g. regulisani samo oni invalidi koji bijahu pod Madarskom Krunom, dok svi ostali ostadoše neregulisani. Sasvim opravdano, dakle, očekuju, da će im se učinjena nepravda popraviti i to i za unazad. Meseca marta 1937 g. Ministar saobraćaja u svome govoru o invalidima, održanom u Narodnoj skupštini, istakao je da bi i položaj tih invalida po Rimskom sporazumu morao biti regulisan već i avgusta 1927 g. prilikom regulisanja Krunskih penzionera. Što to nije učinjeno uzrok je slaba stilizacija pojedinih odredaba, koje se tiču tog regulisanja.

Sasvim opravdano oni očekuju da će se njihovo regulisanje bez odlaganja preduzeti te učinjena im nepravda popraviti i za unazad.

Gore pomenuti vršili su svoju službu savesno te drage volje uplaćivali u Penzione fondove znajući, da su za starost, bolest ili nesrećne slučajeve dobro zbrinuti, a sada, međutim, koliko razočarenja. Nepravde koje im se čine suviše su velike da bi smo mogli čuteći preći preko njih. Šta je uzrok tome da željezničarski invalidi, koji su dali svoje zdrave ruke i noge u korist države, sada obijaju tude pragove, a svuda su nemilostivo odbijani te žive u najvećoj nemaštini sa razbijenim protezama, za koje nema nigde kredita. Sve države naslednice ovo pitanje već su regulisale tako da i penzionisani po starom zakonu svih kategorija pa i invalidi žive životom dostojnim čoveka. Koliko će kod nas još vremena proći dok naša država uvidi svu bedu gore označenih, te dode do uverenja da je hitno potrebno da se njihova prava, koja im pripadaju po svim zakonima, jedared regulišu?

Da se ovo goruće pitanje već jednom reši i pravedno reši, slobodan sam predložiti, da se gore pomenutim njihove penzije svih kategorija i rente za slučaj nesreće valorišu na predratnu kupovnu snagu.

Taj predlog opravdan je time što su pomenuti kroz sve vreme svojeg službovanja uplaćivali u Penzione fondove u zlatnoj valuti, koje je Fondove naša država preuzela u novcu i nekretninama i samim tim prema Rimskom sporazumu preuzela na sebe i dužnost da se brine za gore označena lica, za njihovo izdržavanje i da vodi i brigu o protezama invalida.

Nadalje predlažem:

1) Da se radnicima, penzionisanim po novom Pravilniku, ukine uplaćivanje u nazad u Radnički penzioni fond;

2) da se plaćanje kuluka ukine.

Gospodine Ministre, uzeo sam reč da Vam iznesem pred oči u detaljima ogromne nepravde, koje se čine najbednijima.

Ali pošto sam već prošle godine izneo mahom sve ove stvari, a da se ništa nije učinilo po njima, ne mogu da glasam za budžet. (Odobranje i pljeskanje na levici).

Претседник Стеван Ђирић: Реч има у име Независног клуба народни посланик г. Јован Здравковић. (Гласови: Није овде!) Како г. Здравковић није овде, сматра се да је одустао од речи. Реч има у име Југословенског радикалног клуба г. Мита Димитријевић.

Мита Димитријевић: Господо, желим да вас у уводу свога говора потсетим како је некада у ранијим парламентима, за време доношења Устава, и доцније до шестојануарског режима, за живота покојног Пашића, текао рад на скупштинским седницама. Рад је текао озбиљно, мирно, у пријатељству и расположењу, а не као сада у излишним свађама, у глумим добацивањима, у неслушању туђих мишљења. Иако смо се онда делили више начелно, била је међу клубовима пуна толеранција. Тада је било много више пријатељског и општег другарског признавања и међусобног уважавања. Ово што се сад дешава у Скупштини даје слику не само политичке него и моралне незрелости. Тиме се ова Народна скупштина обележава од самог почетка. Не треба да се питам зашто је сада све ово. Тешка атмосфера влада у овој Скупштини. Тешка је ова атмосфера! Она није тешка по сукобу идеја, напротив, тешка је и немогућа постала због неидејности, због неначелности ове Скупштине. За једног културног човека, кад посматра све ово што се дешава међу нама, ова тешка атмосфера постаје одвратна и ако би ме хтео овог тренутка неко да пита како је моје осећање у овој Скупштини, ја бих му рекао, да је оно много црње него што је ова ноћ у којој ми радимо. Нити је ова атмосфера достојна овог места, нити је ова Скупштина достојна овог нашег судбоносног времена, а још мање су, и најмање, велики број међу вама, који не схватају своје дужности.

После ове декларације, коју желим да остане записана, прелазим на буџет Министарства саобраћаја. Ово је један технички ресор, а технички ресори увек имају један одређен план, који се мање губе у апстракцијама и готово увек дају мање или више практичне резултате.

Није питање, на пример у саобраћају хоћемо ли извести сву предвиђену саобраћајну мрежу него хоћемо ли у томе сваке године нешто придодати. Nulla dies sine linea. У овом Министарству саобраћаја не пролази, заиста, ниједна година а да се не израђује по која пруга, и то, што је најважније, по једном већ израђеном плану, који, за чудо, није одбачен, иако је постављен пре шестојануарског режима. У техничким пословима, истина, има мање каприса. Али, у накнаду, има више афера. Отваран је био овде, пре пет година, један министарски двобој, од којег је у јавност допрло доста афера о закљученим уговорима са страним финансиским друштвима, сасвим на штету државе. Оптуживани су министри да су земљу оштетили не с малим него с огромним милијонима, са 800 милијона. Било је око тога међусобних оптуживања министара: министар саобраћаја за штетне закључене уговоре оп-

тужиовао је министра финансија, а овај му истом мером одвратио. Чуле су се крупне речи. Утврђене су злоупотребе. Тадашњи министар саобраћаја енергично се бранио, а министар финансија окретао главу од свега. И један и други министар финансија. И поред свих крупних речи, ништа није било.

Најзад, г. др. Мехмед Спахо, приликом претреса прошлог буџета обавестио нас је да је он све те афере некако ликвидирао. Како? Како се могло. Колико се држави спасло? Колико се могло. Од 800 милиона, колико се тврдило да је оштећена држава тим рђавим уговорима, спасло се око 200 милиона; и то највећим делом ослобођена је држава од плаћања т.зв. интеркаларних интереса, т.ј. интереса на суму која је спремна за рад пруга, иако се још не троши, нити пруга ради.

И како тако, свршено је са свима тим аферама Министарства саобраћаја. Прешло се преко свега. И пребродили смо кризе тешке, које су падале на савест појединих влада, које су револтом узбуњивале свест грађана наших. Преброђене су те кризе и учињено је што се могло, али нисмо се много ослободили свих тих несрећа и штетно закључених уговора, по којима се страна друштва користе нашим домаћим капиталима а не раде својим. Господо, али још је нешто остало, а то је да нико законски не одговара за све ове штете и афере. Истина, ми живимо у време санкција а не видимо извршење санкција. Против окривљених водила се истрага и давати су искази пред полицијом и пред судом и на крају крајева испало је да нико ни за шта није крив. Све санкције као оне против Италије, као и ове санкције тражене у питању Конкордата од Архиепископског сабора — све санкције остале су празне речи. Међутим, кад се у свађи и сукобу министара нађу мали људи, чиновници, који нису криви, они љуто плате за свађу између два министра, у овом случају у сукобу Министра саобраћаја и Министра финансија. И у тој свађи два министра дошли су у питање од чиновника мали број људи и пострадао најтеже један добар човек, коме су приликом претреса нашли у столу много меница које показују колико је, сиромах, задужен био. Велим, пострадао је баш онај, који је на самом суду казао: „Преврните досије и наћи ћете моје мишљење које утврђује баш да сам узео у заштиту државне интересе. То његово решење државни тужилац превидео је, није га нашао. Кад се на суду показао тај акт, настало је питање зашто је тај човек доведен пред суд, а што је најглавније, зашто је пензионисан. И до данас тако пензионисани тај невини чиновник никако се не враћа у службу. А један полицајац који је играо у томе ни мало поштenu улогу, постао је члан кварта, а тај поштени и сиромах човек, Мирко Лонткијевић, начелник Општег одељења у Министарству саобраћаја, настрадао је, и ако му је сам суд дао у пресуди општој највеће оправдање за њега лично, тако рећи, као неку потврду коју он собом носи у целу и показује њима који га питају, а на основу којег оправдања и потврде невиности, г. Лонткијевић се не враћа у службу. Није ово, господо, пледирање за њега, него је ово слика учињене неправде.

Ја ћу у овом Министарству да говорим и о људима, о саобраћајном особљу, вишем и нижем. Почећу са нижим особљем, и, у првом реду, са радницима. Њих има многе, многе хиљаде. Њихово је

стање у сваком погледу очајно. Стање радника у Министарству саобраћаја заиста је мучно и тешко, и заиста ако би хтели да тражимо тежи и пакленији рад, ми тежег и мучнијег рада не можемо наћи од посла радника Министарства саобраћаја који и по мразу, по снегу, дању и ноћу раде, у гару и диму, најтеже послове. После 10—15 година напорног рада здравље тих људи потпуно пропада. Укупна зарада једног машиновође са 25 година износи највише око 2000 динара, а старог ложача до 1200 динара месечно.

А шта да кажемо о радницима на прузи? Њих је читава војска. То су све људи оптерећени породицама, измучени, изнурени радом, стално на најтежим радовима, не зна им се ни ручак ни вечера, на ветру су и вејајици, у диму и гару. То је легија робова, легија проклетих. Њихов век једва прелази 5 година. Па зар после тако дугог и напорног рада не треба овим људима пружити један људски живот. Уместо да им се помогне, њима се крешу и без тога њихове јадне зараде. Радници на прузи имају просечно дневницу 10—15 динара за 8 часова рада, а радници у ложионицама просечно 22 до 30 динара. Осам сати њиховог напорног рада за такву малу, ништавну зараду — то је више него грех. Они се свесно експлоатишу и жртвују. Они умиру пре времена, највише их је туберкулозних. Из милионских уштеда Министарства саобраћаја треба помоћи прво овим јадним, изнуреним, измученим радницима. Треба изградити колоније са јевтинијим и хигијенским становама, треба им организовати снабдевање храном по повољним ценама; треба им установити обавезни лекарски преглед, треба им саградити културне домове и читаонице. Ево широко поље за социјални и племенити рад за једног министра саобраћаја.

Што се тиче виших интелектуалних чиновника, они заслужују пуну пажњу, али има нешто што и ту недостаје. Нећу рећи да сасвим недостаје и нећу рећи да се на томе не ради, али се не ради довољно да се наше више стручно особље што више оспособи у свима модерним техничким проналасцима и модерним техничким знањима како би долазило до веће и до боље спреме.

Исто тако потребно је организовати за те чиновнике саобраћаја везе са културним светом, са проучавањима у модерним државама јер међу младим техничким људима, упусленим сада у овоме Министарству, има један диван материјал који би се могао врло добро искористити.

Треба помоћи и омогућити развој и једне техничке литературе, једне стварне техничке литературе да би техничко и друго саобраћајно особље могло доћи до усавршавања кроз своју, можете зато рећи, народну техничку литературу, и да у њој обрађују техничке и друге саобраћајне проблеме своје земље.

Ми још немамо такве литературе, али ја верујем да разлог није у томе што немамо људи за то. Дobar је почетак у томе са „Саобраћајним венцем”.

Још на нешто хоћу да обратим пажњу господину Министру, а то је, да нашем саобраћајном материјалу треба придодати више модерних саобраћајних оруђа. Данас се дошло у техничком напредку до експреса, до возова који стреловитом брзином прелазе огромна растојања за невероватно кратко време. Ми имамо старих локомотива још

од преко 35 година, а најмлађе су већ 17 година у служби.

Треба се забавити и питањем електрификације. Сада је у пројекту само једна електрификација и то према Далмацији. И ово је један добар знак, јер ми имамо за то потребних услова, имамо толико угљених рудника да би могли извести читаву мрежу. Ови су послови у почетку велики и тешки и скупи, али су све ове инвестиције здраве, оне се корисно исплаћују.

О раду на изради железничког саобраћаја на Југу може се са позитивношћу говорити.

За наш Југ специјално могу да кажем да се тамо почело још за време живота Блаженопочившег Краља Александра и да се од тога доба гради стално. Ја се сећам пре четири године баш на једну моју интерпелацију да се подигне железница од Велеса до Штипа и Кочана, иако није било неке кризе, по навизи се одговарало, нема финансијских сретстава. Када сам се ја на то Њему пожалио дошла је одлука која је заиста за сваку похвалу, јер први темељ нашем грађењу на Југу учинио је покојни Краљ не из буџетских сретстава, него помоћу војске, јер је премештена тамо једна чета пионера и тамо је саграђена прва после рата наша пруга Велес—Штип—Кочане. Символично је, господо, да је баш прва пруга пошла тамо где је била братоубилачка битка на Брегалници, да иза једне велике заблуде у нашој земљи, прошло се најбржим путем на ону страну куда је после отишла и наша политика са стварањем срећеног пријатељства.

Ја сам казао већ, господо, да ће мој говор бити без стручности, али са пуном душом желео бих да наш саобраћај добије што више модерних израда и да саобраћај не служи само ради једне групе нашега света, него да у њему могу наћи за послена и многи наши незапослени сироти људи. Ја нећу да кажем да је Министарство саобраћаја само за Муслимане, већ ћу казати да, богами, одиста дуго времена Муслимани нису добијали запошљавања, па и овде је сличан случај као кад оно једна сува река нема дуго воде па удари једна киша и на једаред пође вода највећим темпом. Ја то не кудим, господо, јер и та постављена која су тамо извршена за Муслимане, то су људи највише до IV групе, или већина немају групе. И ја, господо, против тога немам никаквог приговора и можда да и ја сам имам највећи број пријатеља међу Муслиманима.

Али оно што ја желим нарочито да нагласим, то је да умолим господина Министра да размисли о томе што ми је дужност овде да кажем. Ми, господо, доведосмо железницу само до Кочана и мени ти људи тамо кажу: ти си, Мито, егзиста; доведи железницу само до Кочана! Молим Вас, господине Министре, проучите план о томе да ли та пруга може да се продужи према Малешву, и ако би се то учинило онда би се остварио и један план покојног Пашића који је он изнео, а то је да пруга идије према Малешву где збиља наш народ не може привредно да егзистира.

Ја испуњавам своју дужност добрих жеља овим својим говором и желим господину Министру напредак у раду. Желим да нам се не понове овакви дани какве смо данас имали. Желим да саобраћај наших душа буде бољи него што је досада

био и желим да не трошимо време у мржњи једни према другима. Желим да овом нередовном стању што пре дође крај и да се што пре врати у нормално стање. Нека се успоставе слободни Срби у овој земљи, слободни Хрвати у Хрватској, јер без слободних Хрвата у Хрватској не може бити ни слободе уопште у нашој целини. Желео бих да се што пре остваре они идеали у којима је био и сам др. Спахо... (Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо: У којима је и данас!)... и у којима је на велико моје задовољство и данас и баш из скорих разговора уверио сам се да др. Спахо у Загребу има још и највише кредита. То, господо, није мала ствар јер ми треба да знамо да то није једна случајност Београд и Загреб. То су два града која се све више удаљују, ја то искрено кажем и са жаљењем. Нећу улазити у ситне замерке, али ћу да кажем да политички саобраћај који иде ка једном фактички здравом споразуму који је био тако лепо почео, да се је умртвио, стала је локомотива на једно место; дајте угал локомотиви и учините да се што пре дође на ону златну линију, ка саобраћају душа и споразума између слободних Срба, слободних Хрвата и слободних Словенаца у нашој слободној Југославији.

То ми је идеал, иако би се о томе гласало ја бих са три душе гласао за тај споразум. Овако, како га нема, и поред симпатија за господина Спаху, не могу гласати за овај буџет. (Пљескање на левици.)

Претседник Стеван Ђирић: Реч има народни посланик г. Бранко Добросављевић.

Бранко Добросављевић: Господо народни посланици, посланик сам Среза слуњског, једног територијално великог среза, са преко 50.000 душа, али среза који такође нема никаквих саобраћајних сретстава. Он нема ни километар пруге, ни километар пловне реке, удаљен је просечно око 50 километара од железничке станице. Када су такве саобраћајне прилике не треба да истичем какве су економске прилике народа на онако доста мршавај и слабој земљи. Заслугом данашње Владе, Владе господина др. Милана Стојадиновића и разумевањем и љубављу према овим крајевима господина Министра Спаче изгледа, да ће и на нашим вратима засијати сунце, јер изгледа да ће ускоро доћи до изградње такозване Корањске пруге — пруге Карловац—Бихаћ. Слично је нешто пројектовао у своје време најобавештајнији стручњак Молилари већ у прошлом веку. Због државних граница које су тада за грађење те линије биле неповољне није дошло до грађења, а касније та туђинска власт није имала схватања и разумевања према том народу и дошло је до грађења пруге Огулин—Книн—Сплит, односно, почело се са истом а наша држава ју је довршила. Зашто је Аустроугарска градила ову пругу, а није градила пругу која се сада намерава изградити? Изгледа, ваљда, да је хтела да и оно мало личке шуме одвезе и одвуче и онај сиромашни свет још више осиромашни. А можда је и са стратегијских разлога према италијанској граници, мада је била са Краљевином Италијом у Тројном савезу, а нешто можда и због разлога што је хтела да градњом ове пруге мање оштети промет ка Фијуми—Ријечи. Овој Влади можемо бити благодарни што ради на изградњи пруге, што ће и у дело, надамо се, привести и народну невољу тога краја ублажити.

Тај крај кроз који би она ишла, сада је пасиван, али није без богатства. Ако би се саобраћајне прилике поправиле, као што је у изгледу, он ће доћи безуветно у много боље економске прилике. Ако дође до њене изградње, биће од првокласног и интернационалног значаја веза северозапада наше земље са морем и са земљама иза тога краја као са Аустријом, Мађарском, Чехословачком. Обзиром на то она треба да се гради као линија вишега ранга према техничким и научним принципима, а ни у ком случају како се знало негда радити у предратној Србији па и у новој нашој држави, тако да су долазили у обзир интереси локални па чак и појединаца. Такови интереси морају отпасти и неопростив би био грех када би исти карактер ове пруге за увек покварили. У обзир се морају узети после техничког гледишта интереси економски, интереси наше националне безбедности итд.

Ова би пруга била и краћа веза нашег севера и југа са морем него пруга Загреб—Огулин—Сплит коју сада имамо, а у вези са линијом Бања Лука—Краљево можемо је третирати као линију наше националне безбедности.

Господо народни посланици, надам се, да ће ова пруга проћи кроз мој срез у потпуности као и кроз Срез војнички, који, тако рећи, нема такође пруге и да ће тамошњи народ, заслугом данашње Владе, осетити све благодетне последице тога. У главном сам рекао о овој ствари што ме тангира као посланика и сина тамошњих крајева.

Сада ћу казати још пар речи односећих се на овај ресор и апелујем на господина Министра гледе издавања бесплатних карти нашем привредном друштву, које врши велику социјалну мисију у нашем народу, а то је „Привредник“. То је наше привредно друштво и задаћа му је да смешта децу наших најслабијих и најнејачијих, то јест сељака, на занате. Та установа врши једну каритативно-социјалну дужност, која има да обезбеди сиромашној деци егзистенцију. Мени је познат рад тога друштва као и како оно функционише. Запитајмо се откуд оно налази материјална сретства за свој рад? Код нас Срба ни једна боља свадба не прође, не прође ни једно боље крштење, не прође ни једно друштвено весеље, а да се не да прилог томе друштву. Преко „Привредника“ деца се шаљу на занате. Онај који своје детету не може никако да осигура егзистенцију, јер га код куће не може оставити, пошто нема земље од чега би оно могло да живи, а у школу га даље не може слати, јер нема сретстава за његово издржавање, упућен је једино да га да на занат. Зато му је потребно бар пар стотина динара докле га опреми и да му даде најнужније бар од одијела и уз то треба и да плати железничку карту до Београда — где је седиште „Привредника“. Ко зна прилике сељака, одакле се регрутује младеж која се шаље преко „Привредника“ на занате, тај ће разумети, шта то значи сељаку кад мора уз то све да да још, рецимо, најмање 4 до 5 банки за железницу. Овде се ради о томе, господине Министре, да се тој земљорадничкој деци, која се шаљу преко „Привредника“ на занате, да бесплатна карта. Сада се карта даје у четврт цене. Пошто се ту ради само о једном путовању, на пример из Кордуна, из Босне, Херцеговине итд. до Београда, те, у место где има дете да се из Београда пошаље и намести на занат, апе-

лирам да се дају бесплатне карте. То је потпомагање једне чисто социјалне установе. Та установа преузела је на своја леђа оно, што би у многим случајевима морала држава преузети и бринути се о слабом и нејаким.

Овом приликом дозволите ми, господо посланици, да се обратим са пар речи и на начин парламентарне борбе у овоме Дому. Ви знате да од 1935 године, кад смо се овде састали, а кад је дошао на чело Владе господин др. Милан Стојадиновић, да је начин борбе и незгодан као и за осуду, а много пута и анационалан и штетан по наш углед. Повратимо се мало у ту 1935 па се сетимо редом догађаја борбе око Кодкордата, против кога сам се лично борио из уверења и принципа — док су се многи другови борили против њега не због самог њега него само да би срушили данашњу Владу, па и ове данашње борбе при претресу буџета Министарства војске и морнарице, све то носи такав карактер. Добро! То су разрачунавања међу нама. Какав укус ко има, онако се и разрачунава, онако се и бори. Нажалост, ми смо у тој борби отишли даље па су у овом Дому нападнути политичари, људи који се не слажу са нама и не исповедају наше мишљење. Што је нападнут њихов програм, њихова идеологија, ником ништа, али, људи су нападнути лично, што је и неукусно и нецентралменски. У томе се прешло са напада политичких људи и на приватне људе, људе којима није дата никаква могућност да се бране. Спomiњем случај мог земљака, друга из младости, из познате националне куће — са Кордуна. Исти је нападнут у овом Дому, једанпут односно у два маха. То је начелник за градњу железница г. Ђурић. Он је нападнут као да је један анационалан човек и као такав овде приказан. Познајем тога човека. Да ли је добар чиновник, то знају његови надлежни. Познајем његове породичне прилике, знам каква се идеологија гајила у његовој кући, па сам уверен да он никако није могао сићи с националне линије. Он спада међу оне Србе из онога краја који су увек остали на националној линији. Ја желим да скинем сваку сумњу са једног мог земљака — пријатеља и друга из младости, са овог нашег угледног чиновника и на тако високом, тако и одговорном месту. У немогућности да се брани, ево ја га са овога места узимљем у одбрану. Користећи ову прилику ово сам све изнео а с обзиром на поодмакло време завршујем и изјављујем да ћу гласати за буџет. (Одобравање и плескање у центруму и на десници).

Претседник Стеван Ђурић: Реч има народни посланик г. Димитрије Вујић.

Димитрије Вујић: Господо народни посланици, верујте, кадгод сам се пео на ову говорницу, увек сам помишљао на опште добро, никад нисам мислио да се осврћем на личности. Мени је необично жао што г. Министар Спахо није био ту када сам прошли пут поворио, да му одмах кажем, да оно што сам изнео у мом говору, изнео бих да се на његовом месту налази и мој рођени брат. Он је случајно Министар саобраћаја данас у овој Влади, сваки нека понесе свој део одговорности. Зато он као активан Министар нека не узме да је то учињено само зато што је он на том месту. То сам изнео у жељи да наш саобраћај дође до врхунца, и ако се г. Спахо мало заинтересује, он ће увидети штетне ствари, као што је вечерас у свом одговору

био лојалан, био такав да ми је готово признао све што сам ја тврдио у свом говору.

Господо моја, после овога одговора г. Министра ја могу рећи да немам потребе ни да говорим, а да је ово тачно што ја говорим, ево вам г. Министар Спахо, он је ту са својом господом начелницима, помоћницима и референтима, па нека побије, ту пред свима Вама господо посланици, моје тврдње. Ја стојим овде да оно што сам казао, г. Министре, о злоупотребама у ресору саобраћаја са овога места докажем. Будите убеђени да сва моја критика није лична већ у жељи да имамо добар саобраћај, а ево ја ћу сада и навести ствари. Дуго нећу говорити, нећу вас замарати пошто сам искористио ваше стрпљење прошлог пута када сам говорио око два сата о недостацима у саобраћају, на чему сам вам захвалан.

Господин Спахо је говорио, чак је читао о закључку уговора о набавци курсних кола. Ту има право и ту се слажем с њим, али ћу ја господину Министру да кажем, — он је правник, он је добар економиста, — нека обрати мало боље пажњу да ја нисам говорио о поруцбини курсних кола него сам, господине Министре, говорио о мењању уговора, јер је уговор, господине Министре, врло добро и беззамерке, корисно по установу закључен, — то Ви боље треба да знате као добар правник, јер боље познајете правне ствари, — он је потпуно добро закључен, али после тога, господине Министре и господо посланици ваши референти направили су један незаконит трик. Они су продужили протузаконито уговор једној фабрици за годину дана више него што треба, и та фабрика, због тога трика неколицине службених људи, могла је годину дана доцније да лиферије вагоне. Од тога су настале две штете. Једна је штета задошњење што годину дана вагони нису били у саобраћају, а друга је штета што је фабрика годину дана доцније лиферовала кола и тиме оштетила нашу државу за око 18 милиона динара, коју би имала да плати као казну због задошњења. Господо, ако то није тачно и ако то не докажем, ја ћу дати оставку на мандат. Ја не говорим на памет, ја се позивам на господина Спаху да ме овде демантује, у противном да повуче конзеквенце. Верујем да он то добро зна и да ће кривце казнити.

Даље, господо, говори се о моторним колима. И ту се слажем са господином др. Мехмедом Спахом. Господо, јесте моторна кола су модерно сретство и ми, дај Боже, да их имамо много, али тек када наш саобраћај тако поправимо да га можемо паралелисати, као што нам је рекао господин др. Мехмед Спахо, са дивним саобраћајем у Италији. Ја бих желео да господин др. Мехмед Спахо оде и у Пољску, да види тај саобраћај, па и немачки. Видите, ја сам добронамеран и желим да наш саобраћај процвета, па макар и под министровањем господина Спахе, и да се може паралелисати са саобраћајем Италије, Пољске и Немачке. Господо моја, долазили су и код мене са понудама да поручим моторна кола. Али, како сам ја био и војник 8 година, био командир чете на фронту за време рата, могу да кажем: лепо је то што би моторним колима возили цео народ, али, господо, шта ћемо да радимо, питам господина др. Спаху, а то питање упућујем свима стручњацима, то питање упућујем и Министру војске, а нарочито

Главном генералштабу, шта ћемо да радимо у случају рата са моторним колима без потребног течног горива које добијамо из иностранства? Та моторна кола можемо бацити као неупотребљива и од огромних милиона плаћених за њих направити железничко гробље.

То је апсолутно тачно, господо и то нико не може побити. Ја сам ту штету и тај скуп луксуз избегавао. Јест и ја сам за моторна кола али дајте прво довољан број локомотива, довољан број вагона, дајте нам добре подлоге, дајте нам добре шине, па ћемо потом прећи и на моторна кола и, дај Боже да до тог савршенства дођемо па и њих да имамо што више у земљи. Што је најглавније ја нисам добио одговор поводом тог питања од др. Спахе. Пледира се за домаће фирме. Ми се слажемо, то је потпуно правилно гледиште да треба прво домаћу индустрију помагати. Ја сам пледирао да су домаће фирме прече, али никако на штету државе. Јер овде је реч о моторним колима, овде је г. Министар и овде су његови референти, па нека кажу да та моторна кола коштају 60% више нашу државу него ма где на другом месту да су поручена. Даље, слажем се са г. доктором Спахом, односно са његовим избегавањем одговора, јер је он поручио моторна кола и нанео штету држави, па бар да је узео једна па да их испроба па и Боже помози. Али ја разумем г. д-ра Спаху зашто сад врда и срамежљиво крије своју одговорност. Он свесно или несвесно није се могао одупрети од људа који га окружују него потпуно ову поруцбину и, ево, видите докле се дошло. Ја не знам да ли је вама познато, господине Министре, да су за моторна кола поједини делови поручивани и доношени авионима из иностранства. Замислите шта то кошта, јер, господо, стручњаци нису смели да изађу пред Министра и да кажу да кола не ваљају, него су поручивали и доносили авионима поједине делове, који су још на првим пробама поломљени. Ја не знам да ли господин Министар то зна, али ако зна онда је чудновато да није наређена истрага да се кривци најстрожије казне и држави штету надокнаде.

Даље, ја нисам добио одговора од господина Министра о слању људи у иностранство. Ви сте сигурно у доброј намери слали и потребно је да се шаљу људи стручњаци у иностранство за пријем материјала. Без сумње ресор саобраћаја је велики и треба човек да ради 16 до 18 сати дневно само са референтима да све сврши, а додајте томе још кад навале господа сенатори и посланици, а где је остала публика. Због тога господину Министру саобраћаја може што шта и да промакне. Знам да је послат у иностранство један службеник чији је то матерњи језик — језик једне стране државе у коју је послат, као најбољи познавалац прилика тамо да врши набавке. Тако се стално шаљу истих 4 до 5 лица. Господину Спахи стоје на расположењу имена да му их дам, јер ја нећу да их спомињем. Шаљу људе, каже се, чији је матерњи језик те државе и зато што, веле, имају добре везе и тамо умеју најбоље да се снају.

Ми то, господо, не смемо дозволити, јер имамо честитих синова, добрих стручњака и патриота, Срба, Хрвата и Словенаца, и треба да наше синове тамо шаљемо, јер у њих имамо више вере него у придонеле у државну службу странце, који долазе као уљези у нашу земљу. (Глас са

деснице: Који су то?) Ако господин Министар захтева ја му стојим на расположењу да му их кажем. Господо, исто тако ја сам тврдио да је наша земља остала без довољно угља, горивог материјала. Ја сам са овога места тврдио, а и сада подвлачим пред господином Министром, јер је мој говор био прилично дугачак, а верујем да га је господин Министар саобраћаја прочитао, ако није превише заузет послом, — тврдио сам, господо, да је железничка управа набавила угља из иностранства, угља шлески, угља који има ту особину да испари седам литара воде, који има ту особину да може да служи као резерва годину дана да не губи калоричну моћ, те тако може да служи као резерва, има ту особину што даје мање загушливих гасова приликом горива, те је као такав мање штетан по здравље машиновође и путника.

Господо, набавили су исто тако Пернички угља из Бугарске, који је слабији, свега шест литара воде може да претвори у пару за исто време као шлески за седам литара, нема такву калоричну моћ, не може да издржи много као резерва јер губи калоричну моћ и даје ужасан дим, који шкоди путницима, а особито машинском особљу.

Једна чудна појава! Не знам да ли је пала господину Министру у очи, или се Министар господин Спахо прави намерно наивчина, а ако то није верујем да ће се заинтересовати за ту ствар као Министар саобраћаја, — да пернички угља, који је много слабији, не може да издржи на стваришту ни годину дана као резерва, даје много већу количину дима, тај исти пернички угља платила је наша саобраћајна установа са 372 динара по тони, а овај бољи, шлески угља, који има све боље особине, плаћен је са свега 352 динара. Па како се то да објаснити?!

Где су ти стручњаци, господине Министре, заинтересујте се за ту ствар код ваших референата, па ћете се и сами уверити како то све на брзину иде. (Глас са деснице: Нису могли наши рудници да даду такав угља!) Необично ми је мило што сте ми дали права да проговорим неколико речи о нашим рудницима.

За време мога министровања долазили су људи — посредници који су нудили пернички угља, долазили су да Министарству нуде, да би Бугарска пристала да плаћа репарације у перничком угљу, само да узмемо њезин угља, имајући неминовну намеру да се наши угљенокопи затворе и радници код нас остану без посла. Ја сам то одбио само зато, да наши радници не остану без посла.

На жалост, то је сада примљено!

Господин др. Спахо, кога ја ценим као економисту, а кога сметрам за саобраћајног наивчину, био је уверен, без сваке сумње, од господе својих референата, да ону путничку тарифу, коју сам ја снизио, и која је пуно успеха имала — једним цугом збрише и цене картама беезразложно повиси, само да би нешто учинио на ма и штетно, само да би својој бирократској околини удовољио. Када је видео рђаву реперкусију није знао како тај свој акт да брани, али главно му је било да рекламира да ја нисам у праву, и да их видите како кажу.

Господо, та тарифска политика показала се таквом, а г. др. Спахо, који је економист, он је

морао тада да види, у чему се састоји тарифална политика у саобраћају а не да се од 1928 до 1934 године отера око 15 милиона путника са железнице — цифру говорим округло, немојте замерити ако није баш тачна. Да се питамо зашто је то било?

Пошто ни ту нисам добио његов одговор, значи да господин Министар Спахо признаје своју грешку и да није у стању да се оправда. (Сава Микић приговара).

Ја износим ствари које се не могу ничим побити и верујем, да је и господин др. Спахо тада видео у чему је ствар и зато је оставио то моје питање без одговора, просто зато што признаје моју политику тарифалну као једино тачну.

Исто тако господин др. Спахо ми није одговорио на дужи низ разних питања и тврдњи из мога говора, којом сам приликом изнео и доста непријатних ствари о персоналној политици у Министарству саобраћаја. Ја верујем да један Министар не може да стигне да све сам види, али ако Министар подлегне да брани референте, који такве ствари раде, онда значи да се слаже са њима, и онда значи да и Министра треба осудити.

Нека ме извине господа југословенски Спахини Муслимани! Али, господо, ја сам говорио о персоналној политици у Министарству саобраћаја, и изнео случајеве да се постављења врше „ад хок“ често пута и без молбе и без докумената. Обиђите све радионице одавде до Петровграда, па ћете наћи запослене људе у радионицама, који никада нису ни чекић имали у руци, а ипак треба нешто тамо да раде. Ја овде имам акта о тим постављењима са нумерама па вам могу и показати да видите какве се све злоупотребе на нашим железницама врше под министровањем господина д-ра Спахе, који је доскора уживао поштовање, бар нас старијих посланика. Ево тих наређења, које може да види и Министар саобраћаја, јер је на њима његов потпис.

У овом се акту каже: Министарство саобраћаја. Дирекција та и та: Имамовића Моисура, апсолвента права из Београда треба поставити на једно празно место у одељењу Дирекције. После тога другим актом наређује се да се ово постављење изврши на тај начин што ће се један чиновнички приправник поставити за чиновника одговарајуће групе с тиме да направи места овоме. (Граја и приговори на десници). Зашто се буните, господо, ја мислим да говорим доста разумљиво? Дакле, непријатне су вам ове истине?!

Исти случај као и са овим првим јесте и са Топчићем Решетом. У вези наређења господина Министра захтева се да се и он постави за чиновника. Дирекција одговара својим актом М. с. бр. 1542/37 да нема могућности за постављење чиновничког приправника, пошто нема празнога места по буџету. Актом број 1542 у вези извештаја број 8987/21-II текуће године Дирекција ће Масура Имамовића поставити за чиновничког приправника после 1 априла. Дакле, господо, издаје се наређење 4 месеца унапред за ангажовање једнога чиновничкога места. (Гласови са деснице: Па шта је с тим, а шта сте Ви радили?). Ја сам постављао по потреби, али само стручне и честите људе!

Господо, преко десет хиљада муслимана постављено је за кратко време у Министарству саобраћаја, а без буџетске могућности (Осман Мурат-

башић: Зашто сте тако пристрасни па говорите само о Муслиманима? Господин Спахо је поставио више Срба и Хрвата него Муслимана! Ја никога не вређам, али ја само износим факта. (Један глас са деснице: То је срамота да се бавите таквим ситним стварима). По вама ситне ствари а по интересе и безбедност службе и путника врло крупне, драги господине посланиче.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо, молим вас саслушајте г. говорника и немојте му упадати у реч.

Димитрије Вујић (наставља): Господо немојте се узрујавати ја ћу Вам изнети податке за све (*Осман Мурадбашић:* Господин Спахо је у своме ресору поставио 5/6 Срба, Хрвата и Словенаца, а поставио је само 1/6 Муслимана и то крампача. Не можете да гледате ни Муслимане крампаче! То је срамота!) Овде није реч о крампачима него о постављању регулисаних чиновника без квалификација.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо, сваки говорник одговара за своју реч коју изговори са говорнице. Зато пустите г. говорника нека излаже своје мисли.

Димитрије Вујић (наставља): Муја Мехмед био је осуђиван ради туче и дуже времена је био у истражном затвору. И он је постављен за чиновничког приправника у Мостару. Шта велите сад, господо посланици, на ове жалосне појаве?

Даље, господо, кад хоћете, да читам, па да видите. Ево, да видите ова документа. Алибеговић Салих, осуђен на две године тешке робије по § 263 и 264 Босанско-херцеговачког закона ради промеве у фабрици дувана у Мостару 1927 године, ради кога је се убио Мићо Говедарица, тај честити и поштени национални човек, постављен је у Београду за чиновничког приправника! Две године робије — а враћа се у службу! То одобравате?! (*Осман Мурадбашић:* А онај мој Јово Илић, што је исто тако био на робији и што се поставио да добије кору хлеба? Нико није правио питање за њега. Шта ви сад ово износите! — Жагор.) Износим да прикажем рад незаконити који уноси неморал у саобраћајну установу.

Потпретседник Фрањо Маркић: Молим вас, господо, оставите господина говорника на миру. Господин посланик одговара за оно што говори.

Димитрије Вујић (наставља): Ја верујем да ће ми г. Спахо бити захвалан. Може бити да он не зна за све ово, можда му то неки подмећу на потпис. (*Осман Мурадбашић* приговара.) Правите гримасе?! Немојте мислити да се ја плашим или да ћете ме збунити — варате се.

Ево, овде, (показује акта) Питић, који је отпуштен из фабрике дувана у Мостару ради крађе, постављен је код VII секције у Мостару. Дакле, такве људе ви постављате. Толико има честитих Муслимана, па им не дајете места, а ове лопове, који су кради и били осуђивани, враћате у државну службу! Па имате Алибеговића Ибрахима, званог Султан... (*Осман Мурадбашић:* Можда су Вас обманули!?) Не! Ја сам ово преписао да ми не би пасирало да ме нападне и одузму ми документа! (*Осман Мурадбашић:* А јесте ли Ви сигурни да је то тачно!) Јесам! (*Осман Мурадбашић:* Да вам нису подвалили?) Не! (*Осман Мурадбашић:* То није лепо

да један Министар говори!) А зашто, господине? Зар није дужност једног патриоте и посланика, па ма он био и Министар, да спречи ову незаконитост.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо, ја вас молим да не упадате у реч говорнику. Изволите наставити свој говор.

Димитрије Вујић (наставља): Господо, овај Алибеговић Ибрахим, звани Султан, отпуштен је из VII ваздухопловног пука, отпуштен је за крађу из војске. Примљен је, господо, у Батајницу, а из Батајнице после неколико месеци премештају га у Мостар, а отуда једног честитог службеника, коме је жена болесна, са четворо деце премештају о државном трошку из Мостара да дође на његово место у Батајницу.

Изволите ово! Ако ви то одобравате ја се с тим не могу сложити. (*Осман Мурадбашић:* А шта сте Ви радили?) Ко год ради може да греши, али, — може да се поправи! (*Осман Мурадбашић:* Ви сте све телеграфски радили!) Да, лопове и несавесне службенике сам и телеграфски више пута удаљавао из службе.

Господин Министар нам је говорио, али није дао одговор с рђавим удесима — о сударима који су се десили за време министровања господина Спахе. Ја ћу вам дати, господо, неколико података. (*Букашин Спасовић:* То може сваком да се деси!) У 1936 години било је 226 судара, а у 1937 било је 283 судара, без ова последња два која су се десила. Замислите, господо, колика је материјална штета државна.

Да видите, господо, какве се наредбе шаљу, па се потом брзо повлаче, јер су видели у овом хаосу шта су учинили. (*Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо:* Чим сам ја дознао за ту наредбу она је повучена!) Мени је особито мило, ја нисам знао да сте повукли ту наредбу, па сам хтео да вам кажем, али баш утолико пре што сте Ви, господине Министре, наредили да се повуче — утолико пре хоћу да Вам захвалим што сте Ви сами тим потврдили огромне материјалне штете причињене сударима.

Узрок вам је наведен у распису бр. 355 Дирекције државних железница у Београду. (Приговори.) Ама, господо, овде се говори о систему, па кад се признаје шта је учињено, кад се признаје огромна материјална штета, па кад се признаје како пада морал, ја хоћу да вам укажем на рад у једној установи која треба да зна шта ради. (Живи протести.) Господо, ако мислите да ме избаците из такта, ви се грдно варате.

Господо, ја не знам да ли је господину Министру пало у очи шта пише „Хрватски дневник“ од 23 студеног, али то треба демонтовати, јер не треба да падну овакве ствари на Министарство саобраћаја.

Па, господо, можда да су ови факири који бацају овакву увреду, али иако се овако пљачка и хара, ја, господо, нисам видео никакав деманти. Зашто се плаћају чиновници него да чувају углед министарства.

Иначе ја могу бити задовољан одговором Министра господина др. Мехмеда Спахе, јер сам његов одговор онако штур доказује, да се слаже са мојим тврђењима и да су све чињенице које сам изнео тачне. Ја сам захвалан господину Министру

на његовом одговору и признању. (Одоравање и плескање на левици.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик господин Александар Лазаревић. (Гласови: Није ту!) Пошто господин Лазаревић није присутан, сматра се да је одустао од речи. Реч има народни посланик г. др. Андреј Вебле.

Dr. Andrej Veble: Gospodo narodni poslanici, politika Ministarstva saobraćaja može da se kritikuje sa više pogleda, s političkog i privrednog.

Sadanja železnička politika vezana je za ličnost ministra г. др. Spahe, koji vodi ovaj resor od 24 juna 1935 godine pa nadalje.

Pošto je Ministar г. др. Spahe izrazito politička ličnost i jedan od stubova sadašnje vladajuće stranke JRZ u našoj državi, to je razumljivo što je skupštinska opozicija raznih klubova i raznih boja vehementno napala politiku Ministra г. др. Spahe.

Nemam namere da se zalažem za odbranu političke strane saobraćajne politike Ministra г. др. Spahe, već to ostavljam drugim više pozvanim ličnostima koje su detaljnije u to upućene nego ja.

Hoću da se pozabavim analizom, a istovremeno i kritikom naše saobraćajne politike, a u prvom redu sa privrednog gledišta.

Odmah u početku želim naglasiti da je saobraćajni promet (železnički, pomorski, rečni) nesumnjivo objektivno merilo, da smo se posle strašne privredne depresije i krize (od 1931 do 1935) uputili u našoj državi boljim vremenima u susret. Ova nesumnjivo uspešna saobraćajna politika je izraz i posledica i nove privredne i finansijske politike sadašnje Vlade, koja je kako unutrašnju tako i spoljnu politiku povezala u pravcu oživljavanja naše narodne privrede.

Gospodo, ovim želim da vas upozorim na zvanične statističke podatke iz statističkog godišnjaka i statistike državnih železnica za prošle godine.

Na ove podatke poziva se i štampani ekspozé Ministra г. др. Spahe, koji iznosi da se primećuje u našoj saobraćajnoj politici od 1935 godine pa nadalje stalno napredovanje i stalni porast osobnog i robnog prometa, a s tim u vezi i stalan priliv prihoda.

Ukupni iznos prevezenih tona celokupne robe u 1936/37 godini nadmašuje prevoz u 1935/36 godini za 6%, a samo privatne robe za 9%, u prvom polugodu 1937/38 godine iznosi povećanje ukupnog prevoza u odnosu prema prvom polugodu 1935/36 godine 19%, samo privatne robe 32%.

Samo u prvom polugodu 1937/38 godine u odnosu prema polugodu ranijih godina naplaćeno je više transportnih prihoda za 29.1%.

Prema štampanom ekspozéu za prvo polugode 1937/38 godine ostvareno je transportnih prihoda za dinara 1.230.945.648.88 i ima dovoljno računске sigurnosti da će se do kraja 1937/38 godine naplatiti još toliko ili okruglo dinara 2.461.000.000 i da će, ako iskalkuliramo povraćaje i refakcije biti ostvareno krajem ove budžetske godine na ime čistih transportnih prihoda iznos od dinara 2.421.000.000.—.

Isto tako je realna kalkulacija, da će ukupna suma prihoda u resoru Ministarstva saobraćaja za 1937/38 godinu iznositi dinara 2.496.000.000.—.

Na drugoj strani utvrđuje štampani ekspozé г. Ministra saobraćaja da su predloženi rashodi po ovom budžetu manji od predviđenih prihoda za 191.157.017 t. j. za 8,3%.

Zatim da su predloženi rashodi veći od kredita odobrenih po ovogodišnjem budžetu za dinara 307.941.606 t. j. za 16.2%.

Ukupno se predviđaju po ovom budžetu veći prihodi za narednu budžetsku godinu u iznosu od dinara 343.000.000 t. j. za 16.8%.

Ako dalje posmatramo pregled ostvarenih rashoda i prihoda u području Ministarstva saobraćaja za poslednjih 5 budžetskih godina od 1932/38 do uključivo 1936/37 kao i pregled ostvarenih rashoda i prihoda u području Uprave državnih železnica za poslednjih 5 budžetskih godina, vidimo jasno i nesumnjivo stalan porast prihoda, naročito od 1935 godine pa dalje.

Pitamo se, da li je taj objektivno utvrđeni konjunktorni napredak u području Ministarstva saobraćaja samo automatska posledica opšte svetske konjunktуре, odnosno da li je pri tom konjunktornom napretku u našoj državi imala svog udela i uticaja i Kraljevska vlada sa svojom finansiskom i opšte privrednom politikom. Jeste, imala je i te kakvog!

Mi tvrdimo da bi se konjunktorni preokret u našoj državi morao osećati već nekoliko godina pre dolaska na vlast današnje Kraljevske vlade i to u 1932/33 godini, kao što se je to primećivalo u čitavoj svetskoj privredi, ako bi raniji režimi vodili dovoljno računa i brige o našoj spoljnoj privredi.

Na žalost te brige i smišljene planske privredne politike nije bilo do dolaska sadašnje Kraljevske vlade u godini 1935, barem ne u dovoljnoj meri.

Priznata je činjenica, da imadu saobraćajna sredstva, u prvom redu železnice, ogroman uticaj na poljoprivredu, zanatstvo, trgovinu i industriju.

Neću da ulazim u teorijska razmatranja u tom pogledu. To pripada u nauku o privrednoj, u prvom redu saobraćajnoj politici.

Želim da se detaljnije pozabavim sa građevinskom službom i pitanjem izgradnje novih železničkih pruga i sa personalnom politikom Ministarstva saobraćaja.

U pogledu građevinske službe treba naročito podvući sve napore Ministarstva saobraćaja odnosno Generalne direkcije državnih železnica za izdržavanje i obnovu postojećih železničkih pruga, za nabavku kolosečnog i drugog materijala, kao i za nabavku novih lokomotiva i vagona. Mi vidimo da se je u tom pogledu u toku minulih godina od 1935 dalje mnogo korisnog uradilo, da je radeno na svima većim prugama i da su bili time postignuti važni rezultati.

U tom pravcu treba još intenzivnije nastavljati rad, jer je redovno izdržavanje već postojećih pruga glavni uslov za sigurnost železničkog saobraćaja.

Od novih železničkih pruga, koje se sada grade u našoj državi moram da spomenem prugu St. Janž—Sevnica u dužini od 13 kilometara (na području Dravske banovine).

Ta pruga će biti verovatno gotova krajem 1938 godine ili u početku 1939 godine.

Ta nova pruga svakako je od znatnog značaja za krajeve Sevnica i St. Janž, ali potpuna ekonomska i komercijalna važnost ove pruge doći će do izražaja tek onda, kada se sagradi novo projektovana železnička pruga Černomelj—Vrbovsko, koja je bila godine 1936 po Uredbi o gradnji novih železnica uzakonjena i za koju su svi detaljni projekti za gradnje ove pruge već spremljeni.

Zašto se mi Slovenci i čitav Gornji Jadran toliko borimo za izgradnju pruge Černomelj—Vrbovsko.

Da postignemo vezu glavnog zaleda Slovenačke sa morem, sa Sušakom, da time privučemo tranzitni robni i osobni promet iz Cehoslovačke, Poljske i Podunavlja prema Sušaku po našoj državnoj teritoriji.

Ja neću da i ovom prilikom iznesem sve komercijalne i državno-obrambene razloge, koji govore za izgradnju ove pruge.

Ti razlozi dovoljno su poznati i g. Ministru dr. Spahi i g. Predsjedniku Ministarskog saveta dr. Milanu Stojadinoviću kao i svima drugim ministrima Kraljevske vlade.

Želim da podvučem samo jedno da je rentabilnost pruge Černomelj—Vrbovsko potpuno zagarantovana i da je izgradnja ove pruge u prvenstveno državnom interesu.

Ovim apelujem na g. resornog ministra i na sve članove Kraljevske vlade, da se u toku iduće godine pristupi izgradnji ove pruge, što bi bilo i u eminentno-političkom interesu sadašnje Kraljevske vlade.

U vezi s tim imam čast upozoriti g. Ministra saobraćaja još na jedno drugo važno pitanje, a koje se odnosi na izgradnju drugog koloseka na pruzi Zidani Most—Zagreb—Novska.

Projekti za drugi železnički kolosek Zidani Most—Zagreb spremljeni su već godine 1931.

Sva stručna odeljenja izrazila su se za kolosek Zagreb—Zidani Most i to iz tehničko-saobraćajnih razloga.

Za taj projekat izrazila se je i Trgovačko industrijska komora u Ljubljani više puta.

Upozoravam na činjenicu da je pruga Zagreb—Zidani Most jedna od najviše frekventovanih međunarodnih železničkih pruga i gde se samo sa najvećom mukom i naporom osoblja vrši redovni saobraćaj, naročito u letnjoj i jesenjoj sezoni.

Na ovoj pruzi sada je u prometu dnevno do 50 vozova.

Posledica tog intenzivnog saobraćaja jeste, da imaju vozovi stalno zakašnjenje, što prouzrokuje stalne žalbe domaće i strane publike.

Poznato mi je, da je kod željezničke uprave izraden grafikon o intenzivnosti prometa na pruzi Zidani Most—Zagreb i da na osnovu ovog grafikona uopšte ne bio moguć redovan saobraćaj.

Detaljni statistički podatci poznati su Generalnoj direkciji državnih železnica i g. Ministru.

O građevinskoj službi na teritoriji Ljubljanske železničke direkcije moram da iznesem objektivno stanje stvari: Građevinsko odeljenje se stalno žali zbog nedovoljnih kredita za najhitnije i najpotrebnije održavanje pruga.

Već u svojoj Spomenici od 25 maja prošle godine tražilo je povišenje kredita od 6,400.000 dinara godišnje za redovno održavanje pruge na ovom području.

Čast mi je gospodinu Ministru saobraćaja skrenuti pažnju na preku potrebu sanacije pruge Ljubljana—Št. Ilj. Na pruzi Št. Ilj—Rakek potrebno je da se voznja preudesi na desni kolosek, jer sada vozimo po levom koloseku na svima drugim dvotarnim prugama.

Pruga Zagreb—Brežice delimično je sanirana i stari kolosek izmenjen. Dalje je potrebno preuredenje železničke stanice Breg, Blanca, Dobova, Savski Marof — te umesto starih baraka izgraditi zidane zgrade na stanicama.

Pruga Karlovac—Ljubljana u sektorima Karlovac—Budnjarci i Novo Mesto—Ljubljana nalazi se u lo-

šem stanju pa je potrebno da se promene stare tračnice kako bi se time postigla brzina od 60 kilometara na sat a s time u vezi bolja i brža veza sa morem.

Gorenska pruga Ljubljana—Jesenice je još uvek u lošem stanju te je usled te činjenice opala brzina vozova. I u ovom slučaju je dakle potrebna sanacija pruge.

Dalje, za povećanje broja vozova naročito putničkih, brzih i izletničkih stanica nisu dovoljno opremljene potrebnim sigurnosnim merama i spravama.

Stanica Otoče na pruzi Ljubljana—Jesenice je, dna je od najfrekventnijih i još do danas nema redovne stanične zgrade i čekaonice.

Uprava stanice nalazi se u jednoj drvenoj, ovoj svrsi neodgovarajućoj baraci. Krajnje je vreme da se u Otoču izgradi nova zidana zgrada i da se sadašnje postajalište preuredi, a to iz prometno-tehničkih razloga. Na taj način bi Otoče dobilo normalnu stanicu, a tim bi bilo omogućeno ukrštavanje vozova i postignut bi bio normalan putnički saobraćaj.

Dalje mi je čast skrenuti gospodinu Ministru pažnju na sasvim loše stanje zgrade na stanici Št. Ilj nad Mariborom.

To je prva pogranična stanica na severu naše države na pruzi Grac—Maribor—Ljubljana.

Ako uporedimo zgradu stanice u susednoj Austriji — Špinfeld — sa zgradom stanice Št. Ilj u Jugoslaviji, onda se može na žalost utvrditi krajnje mišerno stanje stanične zgrade Št. Ilj. Stanična zgrada je premalena te bi je trebalo apsolutno povećati a time osigurati saobraćajnom osoblju potrebne stanove.

Ja mislim, da bi se to moglo postići sa malim sredstvima, cirka 300—400.000 dinara.

To bi svakako služilo i na čast našoj upravi, koja mora gledati na to, da i naše pogranične stanične zgrade dovoljno reprezentuju našu državu.

Isto tako je potrebno da se pokloni veća pažnja održavanju i drugih železničkih zgrada i objekata kao i pitanju električnog osvetljenja na železničkim stanicama.

A sada, gospodo, dozvolite mi da pristupim i pitanju u kakvom se stanju nalazi personalna politika u području Ministarstva saobraćaja, kako je materijalno stanje saobraćajnog činovništva i saobraćajnog radništva.

Da možemo na to pitanje tačno odgovoriti treba prvo utvrditi, da je na dan 31. decembra 1936 godine dužina železničke mreže u Kraljevini Jugoslaviji iznosila kod normalno-tirnih železnica 9.398 km. 291 m.; uskotračnih 821 km., ukupno 10.216 km. 291 m. Zaposlenog saobraćajnog osoblja (regulisanog i neregulisanog) 73.815.

Prema ekspozeu gospodina Ministra finansija iznosilo je brojno stanje svih državnih službenika po budžetu za 1937/38 godinu 268.752 lica.

Od toga broja otpada na Ministarstvo saobraćaja 47.391 regulisanih lica ili 22.7% od ukupnog broja državnih službenika.

Pitamo se: koliko osoblja dolazi u našoj državi na 1 km. pruge i koliko na 100.000 voznih kilometara.

Prema statistici jugoslovenskih državnih železnica otpalo je 1936 godine na jedan kilometar 7.67 lica; na 100.000 voznih kilometara 162.5 lica.

Godine 1935, 7.53 lica na jedan kilometar odnosno 149.4 lica na 100.000 voznih kilometara.

Ako uporedimo naš koeficijent saobraćajnog osoblja sa drugim državama vidimo da dolazi posle nas Rumunija, Mađarska, Grčka, Bugarska a pre nas

nalaze se Čehoslovačka, Poljska, Austrija, Italija, Nemačka i Francuska koje upošljavaju na jedan kilometar železnice više osoblja.

Pregled radnosti i opterećenje pruga i službenika jugoslovenskih državnih železnica 1935 godine, sastavljen na osnovu državne statistike za 1935 godinu pokazuje sledeće:

Na području železničke direkcije u Ljubljani bio je 1.146 km. železničke pruge a broj saobraćajnih službenika 9.392, na 1 km. 8.2 lica; broj putnika iznosio je 10.096.820, na 1 kilometar 8.830 putnika, na 1 službenika otpada 1.076 putnika. Postignutih hiljadu bruto tonskih kilometara u 1935 godini 2.256.964; na jednog službenika 250; stanica i postajališta 243; na jednu stanicu otpada 41.500 putnika.

Prihodi državnih železnica prema zagrebačkoj reviji »Economist« iznose ukupno 406,3 miliona dinara bruto, na jedan kilometar pruge 335.000 dinara; na jednog službenika 41.900 dinara.

Kod direkcije u Zagrebu otpada na jednog službenika 31.100 dinara, u Beogradu 27.200 dinara; u Subotici 40.800 dinara; u Sarajevu 16.600 dinara.

Iz toga se vidi, da je postignuta radnost službenika relativno najveća u Ljubljanskoj železničkoj direkciji.

Stanje osoblja i kredita kod Saobraćajnog odeljenja Ljubljanske železničke direkcije na dan 1. jula 1937 godine bilo je sledeće:

1) Za vršenje službe potrebno i normirano osoblje 3.860;

2) Na licu mesta nalazi se 3.502, nedostaje dakle 358 lica.

Taj veliki nedostatak na osoblju rezultira iz mnogobrojnih penzionisanja koja su bila sprovedena u poslednje vreme, od povećane potrebe na osoblju kao i iz vanredno pojačanog prometa.

Broj prevoznih bruta za prvih 5 meseci na teritoriji Ljubljanske železničke direkcije 1935 godine povećan je bio za 24% ako uporedimo to stanje sa 1936 godinom.

Istovremeno povećani su i prihodi za 19%.

Međutim, gospodo, stanje osoblja nalazi se u stalnom opadanju a to od 1924 godine kada je iznosilo 5.177 lica i spalo na 3.502 lica sa 1. julom 1937 godine. Na ovo teško stanje dozvoljavam sebi da upozorim g. Ministra, jer to stanje neminovno traži da se hitno pristupi rešenju personalnih pitanja u resoru Ministarstva saobraćaja i to u celoj državi a naročito u području direkcije državnih železnica u Ljubljani.

Ja se u tom pogledu pozivam na sve izradene i predložene izveštaje i molbe od strane stručnih železničkih organizacija te molim g. Ministra, da se u interesu sigurnosti našeg saobraćaja pitanje organizacije našeg saobraćajnog osoblja i saobraćajnog naraštaja hitno uzme u rasmatranje i hitno rešenje.

Zbog porasta i većeg saobraćaja bilo bi za sve stanice — jedinice potrebno da se izvede odgovarajuće normiranje osoblja, da se time postigne onaj broj osoblja, koji je za vršenje službe apsolutno potreban.

Sadanji stalež osposobljenog voznog osoblja iznosi na području Direkcije državnih železnica u Ljubljani cirka 820 lica, a koji je broj apsolutno nedovoljan za obavljanje redovnog prometa.

Brojno stanje ovoga staleža treba povisiti od 1.100 do 1.500 lica a da bi se time pokrile sve potrebe za pravilnu funkciju prometa.

Nedovoljan je i stalež staničnog osoblja, naročito skretničkog.

Nedostaje i veliki broj saobraćajnih i komercijalnih činovnika, jer iz saobraćajne škole ne dolazi dovoljan broj apsolutenata te škole.

Isto tako molim Gospodina Ministra, da posveti svu svoju pažnju materijalnom poboljšanju saobraćajnog radništva u celoj državi, — onom bednom radništvu, koje uz najveće žrtve i samoodricanja u teškim socijalnim prilikama vrši tešku zadaću u građevinskoj službi, na prugama i u radionicama državnih železnica u celoj zemlji.

Gospodine Ministre, hiljade i hiljade bednih radnika očekuje od Vas poboljšanje, očekuje spas putem poboljšanja njihovog materijalnog stanja. Ne zaboravite, da su baš ti radnici stalež, koji najmanje oseća privredni prosperitet u zemlji.

Dužnost mi nalaže da naročito spomenem radništvo u našim državnim radionicama kojima je potrebno hitno poboljšati materijalni položaj.

Moja izlaganja ne bi bila tačna i potpuna, kada ne bih tom prilikom spomenuo Zakon o saobraćajnom osoblju iz 1931 godine, za kojega Vi, Gospodine Ministre, lično ne nosite odgovornost.

Taj Zakon doneo je našem saobraćajnom osoblju velike nepravde i on je bio za hiljade našeg dobrog i savesnog saobraćajnog osoblja pravi Damoklov mač koji je upropastio njihovu egzistenciju.

Evo da iznesem nekoliko dokaza:

U citiranom Zakonu o saobraćajnom osoblju iz 1931 godine nalazi se čuvena klauzula čl. 358 I — o nameštenim licima pre 1. septembra 1923 godine.

Na osnovu ove klauzule izgubilo je saobraćajno osoblje, koje je bilo namešteno posle ovoga datuma, većinu godina za penziju koje su doveli u službi.

Mlađi službenici izgubili su po 10 službenih godina, stariji čak po 20 neki po 30 godina ili uopšte sve godine službovanja.

Penzionisanje se sada vrši ovako:

Osoblje državne saobraćajne ustanove i to mahom zvaničnici i služitelji, koje je novi Zakon iz 1931 godine zatekao na službi bilo je podeljeno u pogledu prava na uračunavanje godina službe za stepen plate i za penziju na dva dela.

Ponavljam, gospodo, na dva dela i to na taj način, što se je onima, koji su bili regulisani pre 1. septembra 1923 godine uračunalo sve godine službe bilo pre ili posle regulisanja — za stepen plate i za penziju.

Međutim, onima koji su bili regulisani (postavljeni) kasnije to jest nakon 1. septembra 1923 godine, novi Zakon ne priznaje pravo na uračunavanje (ubiranje) godine službe pre regulisanja, niti za stepen plate, a isto tako ni za penziju, i ako su i ovi drugi bili već dekretom postigli. — prilikom postavljenja — ovo pravo.

Pored toga su bili kako prvi tako i oni drugi pre postavljenja članovi ranije postojećih penzionih fondova, pa su već time dobili pravo na penziju, koju u ostalom uživaju svi oni, koje novi Zakon iz 1931 godine nije zatekao na službi.

Sa ovom i ovakvom podelom osoblja na regulisane pre 1. septembra 1923 godine i na regulisane posle toga datuma, bila je učinjena presudna greška, a koja je povukla za sobom teške posledice.

Uprava je stare službenike koji su navršili 65 godina starosti, ili su postali inače nesposobni za službu — otpuštala bez prava na ikakvu penziju, pošto

nisu bili navršili 10 godina regulisane službe i ako su navršili po 35 i više godina neprekidne službe kod saobraćajne ustanove, iako su postigli pravo na penziju još pre regulisanja.

A konačno im je bilo to pravo dato i dekretom, kada su bili postavljeni za regulisanog činovnika.

Otpušteni službenici žalili su se protiv ovoga postupka Državnome savetu, koji je više puta u sasvim podjednakim slučajevima menjao svoje stanovište, te je neke žalbe uvažio i priznao pravo na uračunavanje godine godina dnevničarske službe za penziju po Zakonu, a drugima je opet to pravo osporio.

Zbog ovakvog postupka ima danas nebrojeno razlika u pogledu penzija kod službenika, kod kojih stvarno 20 pa i više godina nije bilo nikakvih razlika niti u pogledu vršenja službe niti u pogledu plate.

Ironija je u tome, što postoje slučajevi, da n. pr. službenik sa mnogo manje godina službe prima mnogo veću penziju nego njegov drug, koji je služio pet ili više godina i bio već pre regulisanja kvalifikovani radnik, (n. pr. skupinovođa), što prvi nije bio niti pre niti kasnije posle regulisanja.

Ali razlika je u tome, što prvi prima za 32 godine službe od kojih je bilo nad polovinu neregulisanu službu mesečnu penziju od preko 1400 dinara, međutim prima drugi za 36 godina, od kojih 11 godina regularne službe sa ocenama »vrlo dobar«, samo 436 dinara čiste penzije mesečno.

Priznanje radničke službe u službu regulisanog službenika bilo je u praksi izrađeno pod bivšim upravama Južne železnice kao i državne železnice i slobodan je bio prenos članstva iz jednog fonda u drugi fond, prilikom kojeg prenosa član nije izgubio pravo iz fonda, koje mu je ranije pripadalo.

Na osnovu tada važećih propisa za penziono osiguranje prenelo se je i članstvo i uplaćeni doprinosi iz provizionog fonda radnika u penzioni fond za nameštenike (službenike).

Kad su bili ti fondovi likvidirani, preuzela je sa alikvotnim delom preostale aktive naša sadašnja železnička uprava i obavezu za očuvanje svih prava koje je članstvo već steklo. (čl. 17 Rimskog sporazuma).

Iz ovog proizlazi, da imaju dotični službenici stečena prava za uračunavanje (ubrajanje) radničkih godina kod određivanja penzije i da ovo pravo bazira:

- 1) na propisima odnosnih provizionih fondova;
- 2) na propisima Zakona o državnom saobraćajnom osoblju iz 1923 godine; i
- 3) na propisu čl. 17 Rimskog sporazuma.

Na ovom prvom stanovištu stoji Državni savet u svojem rešenju od 25-VII-1937 godine br. 15410/37 prema kojem je skretničaru priznao kod određivanja penzije doba od 1-IX-1923 godine do 5-VII-1931 godine kao egzekutivnu službu.

Zakon o državnom saobraćajnom osoblju iz 1931 godine sa svim važećim pravilnicima, koji regulišu službeni odnos između državne uprave i radnika odnosno službenika, skroz i skroz je reakcionaran i nejasan — i mirne duše mogu da naglasim preku potrebu, da se taj Zakon revidira i novelira, i to iz pravnih i socijalnih razloga u smislu opravdanih zahteva saobraćajnog osoblja.

Uveren sam da je ovakva reforma Zakona o saobraćajnom osoblju iz 1931 godine sa svim odnosnim pravilnicima u interesu državne uprave.

Zbog kratkoće vremena nije mi moguće izneti detaljnu kritiku pojedinih propisa citiranog Zakona i pravilnika.

Upozoravam samo na propise § 47 Zakona o saobraćajnom osoblju i §§ 126, 130, 131, 247 a naročito na § 253 koji ne predviđa nikakav egzistenčni minimum kod privilegovanih potraživanja države i kod potraživanja alimentacije. Slobodan sam skrenuti gospodinu Ministru pažnju i na amandmane koje su podneli pojedini narodni poslanici po citiranim paragrafima Zakona o državnom saobraćajnom osoblju iz 1931 godine pa molim da izvoli ove amandmane primiti, ako se već putem ovlašćenja u Finansijskom zakonu ne omogućiti uredba sa zakonskom snagom kao novela citiranom zakonu.

Ova dobronamerna kritika postojećih zakonskih propisa, koji regulišu službeni odnos između države i saobraćajnog osoblja (činovnika, službenika i radnika), ima svrhu da skrene gospodinu Ministru pažnju na sve aktuelne probleme u pogledu personalne politike u smislu odnosnih rezolucija, spomenica i predloga saobraćajnih staleških društava.

Ja molim gospodina Ministra da posveti svu pažnju gore istaknutim primedbama pa se nadam, da će gospodin Ministar i moje predloge u cilju reforme Zakona o saobraćajnom osoblju uvažiti.

Izjavljujem da ću glasati za budžet Ministarstva saobraćaja. (Odobrovanje i pljeskanje u centru i na desnici).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик господин Милан Божић.

Милан Божић: Господо народни посланици, ја сам у начелној буџетској дебати истакао да је наш јавни живот у свима својим манифестацијама негативан јер му фале сви они елементи који су потребни за једну земљу и њен просперитет у свима гранама и државног и друштвеног живота. Сва та тобожња Владаина дела могу се свести на тренутне и пролазне појаве, на ролбинске везе, на личне и партизанске рачуне, који су довели до овако страховитог твђења, створивши једну незапамћену психозу, која као каква најстрашнија епидемија хара по читавој нашој земљи.

Ја знам да ћете ви многи са деснице рећи, да је данашња Влада као и г. др. Мехмед Спахо, Министар саобраћаја, учинили много труда и напора у ствари просперитета нашег саобраћаја, као и у производној структури наше земље. Поред тога знам да ћете рећи, да је повећана тонажа робе као и одлична фреквенција на свима пругама и да ћете све то написати данашњој Влади и г. др. Мехмеду Спахи.

Али, господо, ви заборављате једну основну ствар: да је берзански крах у Америци још 1929 год. почео да се преноси на све државе свијета. Заборављате да смо ми све до назад годину и по дана живјели у једном поремећеном и узбурканом времену читаве народне привреде. Та несретна криза која је харала не само у нашој земљи него у читавом свијету, проузроковала је страховит поремећај код свих државних саобраћајних предузећа и на копну и на води.

Према томе, није било паметара нити некое мудраца или чудотворца, који је за време трајања кризе могао да створи некое чудо у постојећој производној и економској депресији, чије су последице имале страховит одјек на читав наш привредни живот, па, према томе, и наш педокупни саобраћај. Онда је грцало читаво човјечанство, па је и наша земља преживљавала тешке дане. Читав

наш привредни живот дошао је у један застој по вишој сили, којој се није могло избјећи. Још од 1931 године железнице су ушле у тежак поремећај у вези са привредном депресијом што је разумљиво утицало и на количину транспорта, а с тим у вези и на сам приход код железница. Поред тога велики број држава поставиле су баријере у погледу извоза наших разних продуката. Ове тешкоће изазвале су нарочито кризу наше шумске индустрије, која је у 90% престала са сваком радом. Тек у 1937 години, захваљујући грозничавом наоружању свих држава свијета, настала је одлична коњунктура наше шумске индустрије, па су повећане тражње дјеловале и на скок цијена, па, према томе, и на појачану продукцију. Захваљујући овом факту, разумљиво је, да је била повећана тонажа робе као и транспорт — што је све скупа утицало на повишен приход на жељезницама.

Једино што можете позитивно тврдити, то је подизање пруге Устипрача—Фоча и Билеће—Никшић. Јесте, господо, то је тачно, само што опет заборављате, да је ранија Влада г. Богољуба Јевтића потпуно осигурала кредит за прављење поменутих пруга још почетком поменуте 1935 год., и према томе ви сте дошли на готову ствар. Једно је сигурно: Да данашња Влада не може себи приписати да је њено дјело, да је она неким магијским путем ударила глогов колач привредној и финансијској кризи и тим путем извршила читаву револуцију у поправци целокупног жељезничког промета, а с тим у вези и наше привреде.

Када се зна, да су железнице читавог свијета до назад једну годину и по дана преживљавале тешке дане, који су наступили као последица незапамћене привредне кризе, онда је јасно као сунце, да је читав свијет могао бити само у ставу ишчекивања. Другим ријечима: привредна криза могла је да наступи као неки вис-мајор. Ако ви то себи приписујете, онда би значило, да сте ви и ваша Влада били они чудотворци, који сте уништили општу привредну кризу, проузроковали просперитет народне привреде, а саобраћај подигли на завидну висину. Ако има овде логике, онда читаво човјечанство треба да подигне споменик Влади г. др. Милана Стојадиновића као и др. Мехмеду Спахи.

А сада ми дозволите, господо, да са чуда, која се више у свијету не дешавају, пређем на стварност. У начелној дебати ја сам изнио неколико момената, који не могу бити нимало повољни за рад Владе, а нарочито за рад г. др. Спахе, као Министра саобраћаја. Тамо сам довољно нагласио и документовао, да је г. др. Спахо у ову Владу ушао са потпуно чистим рачуном без имало неког идеализма. Ја вас ипак молим, да ми вјерујете, да из мене не бије никаква нарочита анимозност према г. др. Спахи као човјеку, јер ја сам увијек био објективан према свакоме па ћу исто тако бити објективан према г. др. Мехмеду Спахи као претставнику већег дијела муслимана из Босне и Херцеговине.

Г. др. Спахо познаје мене врло добро и ако му је до чисте истине, онда ће признати, да сам ја од увијек најфанатичнији присталица искрене и братске сарадње са нашом браћом Муслиманима.

Господо, о себи је тешко говорити али г. др. Спахо врло добро зна моје држање према браћи Муслиманима и прије рата, а нарочито у оним моментима нашег ослобођења, када су многи наши људи хтјели да неким истакнутим шуцкорима, који

су наопако радили под сугестијама ондашње аустроугарске владе, врате мило за драго и да им се освете за све оно, што су они чинили православним Србима у почетку рата 1914 године па надаље. Није, господо, био лак мој положај као претсједника Народног вијећа у Вишеграду, које је мјесто страдало више него иједан срез у Босни и Херцеговини. Неколико пута у току рата читав вишеградски срез био је крваво разбијште најтежих борби, незапамћених у историји човјечанства. Све је било опустошено, имања пропала, људи, жене па чак и дјеца, били по разним тамницама а 255 људи и жена у Вишеградском срезу било је објешено и стријелано. Овдје не рачунам оне који су погинули као аустријски војници, као ни оне, који су страдали као добровољци. Поред тога овај је срез дао преко 1000 добровољаца од којих и данас има живих око 300. Сад ћете, господо, разумјети какав је био мој положај као претсједника Народног вијећа у оним данима страховите психозе, која је аподиктички тражила освету — тражила шило за огњило. Изложен до краја ја сам по цијену своје рођене главе тешким напорима и дању и ноћу под страховитим притиском оправданог револта коначно успјео, да ни једном човјеку није фалила ни длака на глави. Баш ради тога из велике захвалности мене је 99% Муслимана гласало 1931 године против одлучне воље ондашњих државних власти, јер сам имао противкандидата, који је био миљеник једног најуглашенијег Министра у Босни:

Ја вјерујем да ће и др. Спахо ово потпуно логично признати.

На основу онога што рекох малочас о своме односу према браћи Муслиманима, мене не буну ни мало што господин др. Спахо, као Министар саобраћаја, намјешта, поставља и унапређује своје људе, јер и они су наша браћа, грађани ове земље и Краљеви војници. Свима је нама стало до тога да се смањи број бескућника, без обзира којој вјери или племену они припадали. Али, господо, досадањи рад (Рагиб Чапљин упада у реч.) Ви сте баш добили оно што други нису добили и ја имам овде документа и боље ћутите, па ћу бити кратак и до краја објективан, али ме пустите да говорим. Свима је нама стало до тога да се смањи број бескућника, без обзира на вјеру и без обзира коме племену припадају, али, господо, досадањи рад господина др. Мехмеда Спахе јасно је доказао, да је тенденција његова и његове околине да се постави што већи број његових присталица, без обзира на квалификације оних који се постављају. Било је маса случајева да се од стране Министра господина Спахе наређује, да се људи са улице доводе у чисто стручну службу, која се не може ни замислити, а комо ли да се врши без претходне праксе и стручног испита. То је господин др. Спахо чинио и онда, када му је скретана пажња на такве незгоде и на саму штету по службу, о чему имам документа. Он је поред свега тога до краја остајао при својој одлуци.

А сада ћу рећи неколико ријечи о чуварима пруга и сталним радницима. На територији Сарајевске дирекције ускотрачне пруге скупа са станичним колосјеком износе око 1800 километара. До доласка господина др. Мехмеда Спахе, као Министра саобраћаја, на сваки километар долазио је по један чувар и када се рачунају станични радници

било их је тачно 2.560. Од свога доласка на власт у мјесецу јуну 1935 године он је број чувара пруга од 2560 повећао на 4420 до конца 1936 године, дакле самних чувара пруга примио је и поставио у року од 5 мјесеци око 2 хиљаде.

Сталних радника код станичних магацина било је око 90, а сада их је господин др. Спахо намјестио 250. Поред тога на свима станицама дупло је повећао број радника, а на претовару у Босанском Броду поставио их је три пута више него што их је било. То су, господо, све саме његове присташе, и то већином без квалификација, само на територији једне железничке дирекције. Онда тек можете мислити колико их је још постављено на територији осталих железничких дирекција!

Било је случајева, где је господин Спахо у року од 3 дана поставио само на територији Сарајевске дирекције 120 људи. Ко жели да се увјери о овој мојој тврђи и тачности мојих навода, ја код себе имам све бројеве кабинета Министра саобраћаја. На основу ових бројева увјерићете се колико их је у тако кратком року наново постављено, регулисано и премјештено. Тек онда можете мислити колико их је намјештено, регулисано и премјештено у року од 2 и по године дана. У ствари премјештаја на територији Сарајевске дирекције било их је толико премјештено, да је то био просто злочин према хиљадама ових малих и честитих људи. (*Живојини Димитријевић упада у реч*) . . . Знаш шта је, Жико, не желим никога да вређам, али оно што се може на вас одмах примјенити то је да сте врапци, којима се посипље ситно сјемене, јер се задовољавате ситним користима. Маните се ситних користи које вам је Влада пружила, јер се до те мјере понижавате да постајете јанџиари др. М. Спахе и др. Ш. Бехмена, а за ове јадне железничаре поновила се она мучна 1914 година коју ће памтити док су живи и они и деца њихова. А треба знати, господо, да је на стотине ових железничара у року од 3 до 4 мјесеца било премјештено по 4 до 5 пута. Ја тврдим, господо, да Аустрија ни из далека није смјела да према нашем свијету чини оно што је чинио господин др. Спахо. Ради тога немојте се чудити створеној злој крви, која, нажалост, услед оваквог наопаког рада постоји код нашег свијета у Босни и Херцеговини. А овај бол који бије из мене, није само мој, него свих честитих људи из Босне и Херцеговине, без обзира на вјеру и племе. Треба знати, господо, да сви они млади људи који су као железничари морали да удовоље својој дужности према Краљу и отаџбини да је мјеста тих људи господин др. Спахо резервисао за своје људе и када су се они враћали из војске нису могли да буду примљени. Ја ћу вам причати један случај карактеристичан за доказ колико се прогоне ти наши национални елементи, а колико се протежирају људи које тамошњи свијет, и православни и муслимани, зове Чаругама. У Подлуговима има један човјек који се зове Адем Чолан Једнога дана кажу ми железничари: И овај Чаруга би регулисан са једном пертлом. А онај који има Карађођеву звезду и 20 година службе још увек није регулисан. Онога момента посматрао сам тога човека са Карађођевом звездом, који је јекнуо: О, каже, Аустријо, мајку ли ти твоју, што се ниси боље бранила. Код тебе није било правде, али је код тебе била чиста рачуница и када је коме дошао ред да буде унапређен, тај је био унапређен". (*Ђуро Чејовић*: Није господин Спахо био свих 20 година

Министар саобраћаја!) Теби је боље, господине Чејовићу, да ћутиш и да не срамотиш јуначку Црну Гору. Другачије су говорили твоји претци. Поред ових постављања и премјештаја било је на стотину и стотину случајева, где су жељезничари са испитом чекали дуго времена на своје регулисање, па су им чак и буџетом та мјеста била резервисана, али та резервисана мјеста добили су нови људи, које је господин др. Спахо поставио.

Поред тога, господо, постављени су нови људи као чиновнички приправници с тим, да врше дужност референата, иако су у дотичним одјељењима били сви старији људи. (Случај Салема Мухаремагића из Сарајева.) Постављање млађих, а прескакање по рангу старијих, разумљиво, да је довело до једнодушног револта код свих жељезничара, који нису били присташе господина др. Спахе.

Сада, господо, дошло је оно што је најгоре и што се је морало и очекивати: неколико хиљада људи убачено је у саобраћај без потребних квалификација. Сви су они били потпуно свјесни да ће у сваком случају уживати заштиту од стране господина др. Спахе и његових људи. То осјећање заштите проузроковало је код ових људи недисциплинованост, несавјесност, као и показивање врло мало труда за вршење своје дужности, а поред тога до врхунца постали су дрски и осиони. То је постепено почело прелазити и на неке старије службенике, па је баш због тога на нашим пругама врло често долазило до разних судара и несигурности саобраћаја.

Сада наједанпут пита Министарство саобраћаја: зашто се догађају неред, закашњења, судари возова, и остале несигурности. Ево ово је, господо, одговор г. др. Мехмеду Спахи, што је он и поред оправданих примједби појединих дирекција постављао људе који су бил потпуно неспособни и неквалификовани. Како је год рађено, господо, на постојећим пругама у ствари постављања, тако је чињено и при грађењу нових пруга: Устипрача—Фоча и Билећа—Никшић. 95% радника били су чисто људи г. др. Спахе, а сви магацини на горе споменутим пругама предани су такође поузданим људима г. др. Спахе, који тамо ведре и облаче и пљачкају сиромашне раднике.

Како је год рађено у ресору Министарства саобраћаја, тако исто и у свима осталим ресорима, уколико је то тангирало бившу Босну и Херцеговину. Свуда искрсавају исте појаве са тенденцијом, да се људи г. др. Спахе подижу у сваком погледу: дају им се шуме, опраштају се шумске таксе неким пиланарима, дају се рудници на експлоатацију главним кортешима, постављају се на највеће положаје и у државним и у аутономним службама искључиво људи г. др. Спахе и т. д.

При крају споменућу још једну ствар, која спада у ресор Министра саобраћаја. Код нас у Крешеву и Варешу постоји један специјални занат, којим се баве вигњари и мајданције споменути два места. Они овај занат раде већ стотинама година за све потребе нашега селјака као: плугове, раонике, цртала, лемеше, сачеве, маше, лопате, сјекире, чекиће, коњске плоче итд. Они не могу никако да добију од г. др. Спахе потребно им старо жељезо без претрга. Ово жељезо добијају опет привилегисани као: Сулејман Мухасиловић, Абдурахман Мезилчић, Алија и Суљо Туфо, Салетовић, Шишић и њима слични. А знате ли, господо,

по којој цени? Они од г. Министра Спахе добијају вагоном по 50 пара на кг., а продају их овим бедницима по 2.50 динара. Уз упутницу ових привилегованих претрга, ови јадни људи иду на складиште, да сами себи робу дижу. Тако ова господа претрге дигну од ових сиромаша равно 20 хиљада динара по вагону. Тако то иде даномице не на један, него на десетине вагона.

Било је, господо, доста говора и у овогодишњој као и прошлогодишњој буџетској дебати о господину Фахрији Куленовићу, секретару г. Министра др. Спахе. Где год дођете чућете много ружних ствари о овоме господину, о којима је незгодно говорити у овоме високом Дому. И у Министарству саобраћаја, и у Генералној дирекцији, као и по обласним железничким дирекцијама износе се многе ствари о г. Куленовићу, које иду на рачун г. др. Спахе, као Министра саобраћаја . . . (Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо: Господине, дајте доказ о томе, ја ћу свакога казнити! Само један доказ ми дајте! Немојте тако поворити!) Он је купио градилиште . . . (Др. Мехмед Спахо: Ко је дао паре? Од кога су тражене паре? Ја сам вам поручио преко генералног директора! Ви сте тврдити, да је један човек давао паре, да му је тражио 2000 динара!) Одакле му градилиште? (Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо: То ја не знам. Ја сам Вас позивао да то докажете, а ви нисте хтели да дођете!) Ако хоћете доказе, ево га! (Гласови са деснице: Шта је то?) Извадак из грунтовнице. Докажите ви мени, господине Министре, одакле новац господину Куленовићу!

Даље, о томе господину Куленовићу веле да је све у Министарству таксирано: и унапређења, и постављена, и премјештаји. Боје га се сви, јер вјерују да он ужива пуно повјерење господина др. Спахе. По вашем, дакле, могу чиновници да купују куће по Београду, а овамо се борите против корупције! (Гласови са деснице и центрума: Где су вам докази?) Ево, ово је доказ (показује поново извадак из грунтовнице). Какав би хтели други доказ? (Михаило Крстић: То је доказ само да има, а камо доказ да је украо штогод!) Ти си, г. Крстићу, дошао само да изазиваш, а немаш ни појма шта се код нас ради у Босни и Херцеговини. Боље ти је да не упадаш.

А када би сте ви, господо, коначно знали, да код нас у Босни и Херцеговини, има неколико стотина канцеларија Ј.Р.З. и Ј.М.О., које ништа друго не раде него постављају, намјештају, премјештају чиновнике и државне службенике, траже шуме и мајдане, врше разне интервенције по државним надлештвима; разбуктавају вјерске и племенске страсти и т. д., онда добијате утисак да је ова земља врло далеко од правне државе и да у њој не вриједе ни позитивни закони, ни Устав Краљевине Југославије. Зато није ни мало чудо, што наш свијет у Босни каже: „Југословенска земља, Аустријски закони, а Турски зулуми.“

За ову опасну констатацију „Турски зулуми“, опасну специјално за нашу браћу муслимане у будућем развоју нашег политичког живота, носи пуну одговорност г. др. М. Спахо и ова наопака политика. Ја у последњем часу упозоравам на њу! За све што сам рекао посједујем документа и за много још ствари исто тако страшних, па да се овоме злу једанпут стане на пут, предлажем да се

образује парламентарна анкета, која има да на терену испита и утврди ове и све остале случајеве који ремете љубав и слогу међу једнокрвном браћом и убијају сваку вјеру у правни и социјални поредак у овој земљи.

Пошто немам ни најмање повјерења у Министра саобраћаја г. др. Мехмеда Спаху, то изјављујем да ћу гласати против предложеног буџета Министарства саобраћаја. (Одобравање и пљескање на левици).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Војислав Лазић.

Војислав Лазић: Господо народни посланици, мени је чудно да господа желе да се брзо сврши посао. Терају да се ради и ноћу уместо да се ради дану, па опет су Владини посланици овако нервозни, дижу ларму и не дају да се послови свршавају.

Господо, прелазећи на Министарство саобраћаја, ја морам да истакнем важност наших железница. Железнице, господо, врше (Један глас из центрума: Шта ти знаш шта су железнице!) Молим те, господине, како се зовеш, оди овамо да ти одговорим. Одмах хоћу да одговорим овоме господину који ме пита шта су железнице, да му кажем да на железници има најмање две стотине саобраћајних службеника, који су данас кондуктери, кочничари, скретничари или други службеници а које сам ја лично спремао за железничку службу. А ево како сам их спремао. По доласку са солунског фронта, у 1919 и 1920 години ја сам био командир железничке чете као резервни официр и имао сам на обуци прво у Старој Пазови чету од 500 војника, а по томе у Винковцима чету од 250 војника, које сам са још неколико официра спремао за железничку војну службу, од којих су данас многи у служби наших железница. Видите, господо, да је Воја Лазић био тај који је радио увек за добро ове земље. Ако се требало борити, он се је борио, а кад је требало спремати земљи спремне и способне војнике и службенике он их је спремао. И ако је Војислав Лазић био сељак са четири разреда основне школе, он је ипак спремао добре посленике за ову државу. Војислав Лазић је сам ноћу учио железничку службу а сутрадан предавао својим војницима.

Али, господо, ово је једна увреда, ово је недостојно у овоме Дому, да један посланик може да каже своме другу: Шта ти знаш, шта су железнице. Тај господин треба да има стида и срама! Ја њега питам, са којим правом може он мени да нанесе овакву увреду? Нека тај господин који ми је добацио „шта знаш ти шта су железнице“ нека тај господин зна и нека се сети да ово није више покојна Аустрија, већ да је ово Југославија, да је ово Србија и да ми не дозвољавамо да се са нама овако поступа и да нас се овако третира.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине Лазићу, ја Вас молим да се умирите и констатујем, да је то посланик рекао на Вашу адресу само у шали.

Војислав Лазић (наставља): Срамота је велика да народни посланици тако разумеју свој позив, као овај господин, који ми је ово добацио. Ја нећу никад дозволити да се мени тако што каже.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине Лазић спада међу другове који у овоме Дому треба да се поштују.

Војислав Лазих (наставља): Немојте се онда чудити нашем другу проти Милану Божићу што је мало пре онако говорио, немојте се чудити ономе што је он износио како се у Босни ради, и зашто се пролива крв. Ја сам овде толико изазван да је тај господин који ме је изазвао заслужио да сам ја требао овде са њиме физички да се разрачунавам и тиме себе задовољим.

Потпретседник Фрањо Маркић: Господине Лазиху, молим Вас саслушајте ме. Ја констатујем да је господин посланик, који Вам је то добадио, рекао то сасвим у шали. Ту његову упадицу и ја и сви други не можемо да разумемо друкчије него само као шалу. Ви, господине Лазиху, због Вашег пожртвованог и преданог рада у овој Дому заслужујете највеће поштовање. Цела Народна скупштина без обзира на леву и десну страну то Вам признаје.

Војислав Лазих (наставља): Хвала Вам, Господине Претседниче, на Вашем умирењу, али ја сам толико способан да осетим како се ко понаша према мени и ја сам видео са каквим је презирањем господин мени оно рекао. (Др. Часлав Никитовић: Презри и ти њега па да идемо даље!)

Господо, почео сам да говорим о железницама. Нажалост, посланици Владине већине прешли су на увреде мислећи да ће тиме да учине нешто добро себи, земљи и овој Скупштини, да ме омету и да ме овако изазивају, али ја ћу и поред тога да вршим своју дужност савесно па ћу да пређем на ствар.

Ја сматрам железнице као велику народну потребу и једну установу која је за народ врло корисна и која народу долази као једна од највећих привредних тековина коју он има. Једно такво народно добро ми морамо чувати и усавршавати и поштовати. Господо, железница не може бити без људи, железница не може ићи сама, она тражи људе и, господо, ти људи који држе саобраћај на железницама заслужују да се њима поклоним велика пажња. Господо, велика пажња прво мора се поклонити ономе најмањем особљу на железницама. Мора се почети од оних који под најтежим околностима раде, да би се наш саобраћај довео у ред да би био добар и за нас користан, а то су они што сваки дан крапају на пруги, и што сваки дан по најтежем времену, по сунцу и киши врше своју дужност и отправљају свој тешки посао. За њима долазе они, који су на железницама скретничари, кочничари, маневристи, лојачи, кондуктери и т. д. Они такође врше своју службу под најтежим околностима и поћу.

Радници на пруги, господо, мало су плаћени. Ја сам још једном приликом говорио одавде са овог места да се поведе рачуна о том нижем саобраћајном особљу. Господо, нарочито је незгодно за раднике што нема довољно посла. Често се пута деси да се у недељи дана ради два дана, три дана, па се онда деси да нестане кредита, нарочито се то врло често дешава у последњој недељи у месецу. Ја зато тражим да се о томе води рачуна да радници увек имају довољно посла, да нису без посла, да им се даје надница коју они заслужују, јер, господо, ако они више на пруги раде, пруга ће бити боља и солиднија, неће се дешавати исклизнућа возова и несрећни случајеви биће отклоњени, јер, господо, ако хоћемо добар саобраћај морамо имати добру пругу.

Господо, видим да ова Влада намерава да повећа возаринске ставове на железници. Ја сматрам да је возарина на нашим железницама нарочито на робу врло велика и треба тежити да се та возарина смањи а не да се повећава. Господо, ми имамо пасивне крајеве, које треба снабдевати храном, и онда, ако одавде, из житородних крајева, шаљемо храну тамо, онда, због скупоће подвоза на железници, храна поскупљује много, тако, да ми овде продајемо за 1.40 или 1.50 дин. по килу а они већ плаћају 2.50 или можда чак и 3. (Министар саобраћаја др. Мехмед Спахо: Пре је било скупље, ја сам скинуо за жито!) Те, према томе, мора се овде водити о томе рачуна. Разумем да се тражи зарада на ону робу која иде у иностранство и служи у сврхе трговачке са иностранством, где ће ипак неког дана трговци нешто зарадити, али, господо, не треба тражити за раду на превозу хране у унутрашњем саобраћају која је храна намењена снабдевању наших пасивних крајева.

Господо, кажу да се Министру саобраћаја г. Спаху не може приговорити ништа да је урадио што не би било у складу са редом и законом. Господо, имамо један врло видан случај преко кога не могу да пређем, јер тај случај није ни у реду ни по Закону. Ја сам по том случају поднео интерпелацију, па пошто нисам на ту интерпелацију добио одговор овде у Скупштини, а ја верујем да га нећу ни добити, јер Влада не одговара на интерпелације уопште, то морам овом приликом да настојим да видим да ли ће ми г. Спахо макар вечерас одговорити колико толико на ову моју интерпелацију.

Господо, тиче се подвоза за довођење омладине ЈРЗ на збор у Београду. Господо, то је било 24 октобра прошле године. Ви, господо, оптужујете једну другу партију која је радила овако исто као што сте ви радили довођењем ваше омладине на овај збор и сад се води спор око те возарине. Ко ће платити ту возарину, ја не знам, судови ће свакако то да рашчисте, али ја питам вас, ко ће да плати ову возарину за вашу омладину, јер су за ову сврху пуштени нарочити возови и само ради тога комплетиран је један воз из Сарајева и тај је воз бесплатно довео посетиоце овог партиског збора. Па, господо, није био само тај воз, него су били ванредни возови начичкани бесплатним посетиоцима овог партиског збора и са других страна, као из Ниша, из Срема, Бачке, Баната и из других места. А сем ванредних возова и у свима редовним возовима који су долазили у Београд . . . (Један глас: Долазили су да виде престоницу!) Јесте, лепо је то, дошли су људи да се проведу у Београд па да се врате натраг. Али, господо, ако тако заведемо такав ред да ли ћете ви или г. др. Спахо да комплетирате један воз и да га пустите кад ја будем приредио један збор овде у Београду? Онда, господо, неће тога бити него ако пођемо и пешице отуда из села ка Београду ви ћете послати жанламеријску коњицу и пешадију да нас сретне у Макишу и премлати да не бисмо дошли у Београд. Нама се, господо, не да ни пешнице да дођемо, а видите, ви долазите возовима бесплатно, цабе. И сад, господо, ја питам ко ће да плати. Ту је државна каса оштећена без сумње, и то повећом сумом новаца и нико не може да тврди да није. (Један глас: Опасно је то!) Ја мислим, господо, да је опасно, јер ви онда немате права, немате моралне снаге да било кога гоните или прекоравате, на

пример оне који су то чинили пре вас, јер значи, да се ви истим претствима служите како су се и други служили а овамо кажете: ми смо бољи него они! А ја вас питам, каква је то разлика између вас и њих? Националну странку оптужили сте преко својих листова да је она сазивала збор и да је доводила на збор бесплатно људе у Ниш и Сарајево, а, господо, сад сте ви то исто учинили. Сад ја питам, каква је разлика између њих и вас? Нема, господо, никакве. (Ђуро Чејовић: Овде је у Београду била изложба и то сељачка изложба а ви као сељак треба то да подупрете!) Јесте, била је изложба, излагала се Јереза овде у Београду. (Веселост).

Господо, није баш све у реду ни на железничким станицама, није у реду баш све ни у возном реду, возови не стижу на време и станице нису у исправном стању. На пример, ја истичем то и питам: зашто је железничка управа нашла за потребно да железничку станицу у Лајковцу зида преко зиме. Почело је да се тако касно ради, да се призиђује, дозиђује да је зима отела посао, станица није довршена и преко целе зиме путници су се патили од хладноће.

Путници нису имали где да се склоне, него су морали да стоје напољу и да чекају воз, или да иду у ресторацију, а у ресторацију путник чим уђе и седне за сто долази келнер и нуди: „Господине, шта желите?“ Путник нема новац, нити може што да поручи и на тај начин путник је изложен да за цело време чекања буде напољу изложен великим непријатностима. (Алија Кадић: Влада је хтела да упосли свет и лети и зими!) Јесте, она је хтела да ради и лети и зими, али нажалост она није ништа радила. Та је станица почела да се гради јесенас. Када су наишли мразеви посао је стао. Преко целе зиме није се ништа радило. И данас се ништа не ради, нити се може радити, док не наступи лепо време.

Судари возова дешавају се често. Ја мислим да треба мало више пажње да се обрати па се ови судари неће више дешавати. Најзад, господо, и после говора нашега друга протe Милана Божића, и ја ипак морам да се мало осврнем на догађаје у Босни. Ја не волим да говорим позади човека, иза његових леђа, ја волим да говорим у лице. Господо, мене као Србина и као човека и као посланика забрињава стање у Босни. Господо, ја сам од мога детињства волео Босну. Код нас се певало још кад сам ја био мали, па макар какво весеље било, била свадба била слава, увек се певала једна те иста песма као успомена на Босну:

Аој Босно сиротице клета

По твојем небу већ сунце не шета...

Дакле, већ онда се нама уливало у душе да тамо постоји једна наша земља, где је туђин, где сунца нема, где светлости и слободе нема. Ми смо припремани да једнога дана помогнемо тој нашој браћи, да заиста добију сунца и слободе. Господо, нећу да кажем да за то што је дошло до нашег уједињења припада заслуга само нама Србијанцима. Ми смо били Божјим провиђењем одређени да баш ово наше поколење изврши тај чин. Али писмо ми то сами чинили. То сте браћо чинили и ви у Босни. Ми признајемо то и браћи Словенцима и Хрватима широм целе Југославије да су допринели томе на разне начине. Е сад, браћо моја, када је то већ једанпут учињено, онда ја као Србин желео бих да је тамо међусобна братска љубав. Ја, бра-

ћо, поштујем сељачке муслиманске вере исто онолико колико поштујем и сељачке православне вере у Босни. Ја, браћо, не чиним међу њима никакву разлику. Ја сам примио један политички идеал, који сам развијао пуних 20 година, да је свима сељацима у овој земљи потребно једно исто, да имају исте невоље, без обзира ко је које вере.

Њихов тежак посао свима је један исти. И ништа није бољи положај оног сељака што се зове Србин, ни оног сељака што се зове Муслиман, ни оног што се зове Хрват: они су сви под једнаким тешким околностима. Али ја, како чујем, чини ми се да у Босни влада једно стање које може да се изрази овако: два су се рака пекла на једном угљену па једна другом не верују. Тамо је у погледу братске слоге мало теже стање него ли у другим нашим покрајинама. О томе нам је говорио наш посланички друг г. Божић, а то су овде износили и друга господа.

Ја хоћу, господо, да упутим један нарочити апел, па ако хоћете и један захтев Министру господину Спахи као човеку, који у овој тројној заједници, у Јерези, је од врло великог утицаја. Јерезу означавају три слова, али и три човека који сачињавају ту заједницу, јер на њима та заједница и почива. Сад, ја нећу да улазим у то: докле ће ова заједница постојати; да ли ће она трајати од данас до сутра или за један дуг низ година, или дотле док су на власти. То питање предмет је другог разговора. Али хоћу да кажем само ово. Ако је то заједница донста, она треба и да буде заједница и у народу, а не под видом заједнице да буде разједињавање народа. Каже се, господо, да је то заједница, али се мени чини да тамо у Босни иде против заједнице. Много се, господо, говори о томе да господин др. Спахо допринеси томе неспоразуму, да он или не уме или неће да заведе потребну хармонију. Сад, господо, ја бих апеловао на њега још за једну ствар: да он као моћан данас посвети мало више пажње сељачком народу, као сељачком народу. Сељачки народ у Босни много је заостао. Он је много заостао и културно и просветно и дужност је свих нас да помогнемо да се овај народ отргне од учмалости у којој се налази.

Господо, на крају свога говора ја морам да изјавим да нисам задовољан радом овога ресора. Нисам задовољан радом ове Владе у опште, па ни њеним радом у овоме ресору, па зато ћу гласати против предлога овога буџета. (Одобравање и плескање на левици.)

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик господин Владимир Тишма. (Гласови: Није овде!) Пошто господин Тишма није присутан, сматра се да је одустао од речи. Има реч г. Радивоје Милошевић. (Гласови: Није овде!) Ни господина Милошевића нема, значи да је одустао. Има реч г. Рудолф Плескович. (Гласови: Није овде!) Ни господина Плесковича нема, значи да је и он одустао од речи. Има реч г. Миленко Глишић. (Гласови: Није овде!) И г. Глишић је, према томе, одустао од речи. Има реч г. Симо Будимир. (Гласови: Није овде!) Пошто ни г. Будимир није присутан, сматра се да је и он одустао од речи. Има реч народни посланик г. Сава Микић.

Сава Микић: Господо народни посланици, експозе г. Министра саобраћаја по предлогу буџета за 1938/39 годину заиста је једна лепа и доку-

ментована студија коју треба не само народни посланици да простудирају него сматрам да би ову, тако лепо документовану, расправу о саобраћају и његовом раду и деловању у току прошле године, као и о ономе шта се мисли урадити за будућу годину, требало умножити у што већем броју примерака, тако да свима онима, којима саобраћај лежи на срцу, ова расправа дође до руку те да виде да се у овоме ресору заиста води једна поштена, једна исправна и национална саобраћајна политика.

Господо, и ако сам служио у овом ресору, не бих желео и нећу да кажем да сам стручњак за те ствари, јер сам као правник био мали административни чиновник, али желим да у главним потезима скренем пажњу господину Министру на извесне ствари у овом ресору. Управа државних железница, на челу које стоје најбољи наши инжењери и стручњаци, дала је пуно доказа о своме преданом раду на усавршавању наших железница. То се види, господо, и из оних послова које има да предузме и које је предузела, да је наш саобраћај на достојној висини и да нисмо више на оном нивоу на коме смо били пре неколико година. Ми видимо, господо, из овог експозеа да ће се и код наших државних железница увести електрификација железница и кола са дизелмоторима. То је новина која је добра не само за путнике и саобраћај наше земље него и за туризам и долазак путника из иностранства и тај успех треба да признамо управи наших државних железница, јер је тиме успостављен удобан саобраћај између Београда као центра и нашег Јадранског Мора.

Господо народни посланици, о осталим управама и подручним установама Министарства саобраћаја нећу да говорим, али сматрам за потребно да проговорим неколико речи и о поморском саобраћају. Ја сам, господо, приликом прошлогодишње буџетске дебате истакао да су приморске луке којих има 386 биле у врло рђавом стању, и тек од доласка господина др. Мехмеда Спахе за Министра саобраћаја њима се поклања пажња, тако да се на њиховом поправљању ради гигантским корацима и на томе треба одати признање данашњем господину Министру саобраћаја.

Исто тако, господо, ми видимо видан напредак и у речном саобраћају. Али не видимо да речни саобраћај има стручно особље којим ће се попуњавати, јер нема својих школа а поморске школе нису довољне за попуњавање особља, ма да обновом новог кадра службеника при Управи речног саобраћаја даје се гаранција да ће капетани и остало особље бити замењени добрим особљем. Наш речни саобраћај је на завидној висини и ми на интернационалном Дунаву имамо свој престиж.

Ја ћу најкраћим потезима, господо, да се осврнем на критике које су пале против управљача у ресору Министарства саобраћаја. Узгред хоћу да дам један мали одговор господину проти Божићу, који је мало час казао: „Ви Србијанци сте ту, и ви сте за сва зла у Босни криви“. Ја знам исто тако, господо, кад је други политички режим био и њихови сарадници били у моди, а то је група Босанаца око господина др. Спахе, они су некада викали против Београда и Србијанаца. Сада када г. прота Божић и његови људи нису у моди они вичу и кукају на Београд и Србијанце: „о јадно

српско и кукавно“ — опет је Београд крив за све штогод се у овој земљи ма на коме крају дешава. Тешко је угодити овом свету и политичарима. Ја не мислим, господо, да треба уносити злу крв међу браћом као што се то чини о стању у Босни и ја колико познајем то стање не налазим да је оно тако зло како се овде износи. Али у сваком случају, господо и браћо, ми желимо да се све то поправи.

Хоћу да се осврнем и на друге критике које су пале од стране осталих говорника а нарочито од стране бившег министра г. Вујића. Ми смо сви чули његову жучну и тешку критику саобраћајне политике у начелној дебати. Међутим, ако бисмо хтели да прегледамо рад г. Вујића за време док је он био министар и ако би се о томе отворила анкета и упоредимо његов рад са радом данашњег Министра, ми би морали доћи до закључка очајног на штету г. Вујића. Г. Вујић је са ове говорнице читава два и по сата говорио са пуно жучности у начелној дебати, а вечерас је и сувише подбацио, али карактеристично је да се г. Вујић сувише много размеће својим стручњаштвом у томе ресору а ја знам да он у томе ресору у погледу стручности није ништа дао. Оно што он пребацује данашњем Министру саобраћаја треба му вратити истом мером. Када је дошао у тај ресор он је одмах узео једну велику метлу и почео чистити све од реда, рачунајући да са тиме постигне неки ефекат. А ви знате на који је начин и са каквом лармом он дошао на положај у тај ресор и како је једнога дана с разном гомилом аката износио чуда и покорје о томе Министарству, и чим је дошао, као што рекох, он је смакнуо са положаја најбоље људе из тога Министарства ма да ниједно чудо и аферу није открио. Ја не желим сада због кратке времена да ређам све те високе савесне и предане наше функционере, међу које долази и г. Никола Ђурић, један врло савестан чиновник који је дао оно ремек дело технике на Шаргану код Златибора и на прузи (ручеви) око Лајковца итд. Он је и њега сменио и многе друге пензионисао и отпустио телефоном итд. Далеко би ме одвело, господо, кад би одговарао на све оно што је г. Вујић овде износио и кад бих ја са своје стране износио све оно што о његовом раду знам. Он је износио безброј ствари које су апсолутно нетачне, између осталог и о Топчићу и о Гују да су они постављени иако су били осуђивани. Ја ћу да констатујем да су њихова документа била исправна, јер ако су то били фалсификати нека се поднесе тужба па нека иду на робију, а тврдити такве непроверене ствари то још могу чинити обични смртни али један бивши министар тако се не сме далеко пребацити.

Сличне овим тврдњама и остале тврдње г. Вујића су исте.

Тако г. Вујић тврди, да је данашњи Министар господин др. Спахо претварао главне пруге у споредне и обратно; напустио правце који су били изванредно економски важни; срушио национални план грађења да би онемогућио уједињење српских елемената; напустио грађење важних националних пруга; градио Унску пругу да би се прелоручио Хрватима и просто бацио стотине милиона динара.

Господо, ова произвољна причања г. инж. Вујића, бившег министра саобраћаја, не само да нису дозвољена, већ су најбоља квалификација г. Вуји-

ћа и као човека и као стручњака, како себе назива, и као бившег министра коме ни најмање није дозвољено да овако говори јер овакве тврдње представљају или крајње незнање или намерно извртање ствари.

Тако, на пример, претварање главне пруге у споредну и обрнуто, напуштање економски важних праваца, рушење националног државног плана грађења јесу тврдње до краја и безгранично непознавање ствари и извртање факата. Па зар, господо, Уредба од јула 1936 године коју је Народна скупштина одобрила не представља све то што г. Вујић негира и зар извршење те Уредбе није програм који ангажује државу за веома важне економске пруге и пруге за нашу националну безбедност?

Да ли те пруге за чије остварење треба и времена и капитала не удовољавају свима државним интересима?

Јесте, господо, то не задовољава г. Вујића, пошто се он лично не слаже с тиме. Па зар то значи све оно што г. Вујић наводи? Не, господо, нити г. Вујић као инжењер нити г. Вујић као бивши министар мисли тако, нити је то тако у ствари, то је, господо, продужење и систематско сметање позитивном раду и позитивном прогресу.

У целом говору и критици овога стручног Одељења г. Вујић наноси веома много личних увреда, преко којих треба прећи, али има само два момента на које се мора са документима у руци осврнути.

Код грађења Унске пруге г. Вујић тврди да је држава оштећена са 360.000.000 динара колико је дефакто начињено уштеде ревизијом првобитног уговора за друштво „Батињол”. Та уштеда односи се на тај посао и садржи ове позитивне чињенице: смањење цена за 14%, смањење интереса и укидање интеркаралних интереса, то су опште познате чињенице, које су добиле и потребне санкције у Народној скупштини јер је г. Министар др. Спахо у буџетској дебати 1936/37 години о овим позитивним чињеницама дао Народној скупштини потребна објашњења.

Међутим, г. Вујић, при свем том што је још у јануару 1935 године приликом ревизије уговора са странцима добио од „Батињола” прву понуду са попуштањем око 5% на ценама за пруге Приштина—Пећ, Београд—Панчево и Београд—Ресник, није ни прстом макао да се овим попустима користи и дозволио је да за те послове који су у то време били још у току, држава плати све те послове по уговореним ценама. Према томе, не само да није користио понуђено му олакшање већ га је испустио и држава је на тај начин позитивно оштећена за ту разлику која износи милионе.

Исто тако г. Вујић је савршено необавештен, кад је питање односа са Лозингером, које је питање престављало ликвидацију тих односа, набацио Министарству саобраћаја јер је оно у то доба престављало само ствар Министарства финансија. У погледу рашчишћавања односа по уговору са Лозингером г. Вујић није учинио ништа, да те односе рашчисти и да делимиче саграђену пругу што пре омогући и преда јавном саобраћају.

Резултати и успех у рашчишћавању тих односа, које нам је Министар др. Спахо у прошлој буџетској дебати за буџет 1937/38 годину изложио, престављају ове позитивне чињенице: 1) да је дефинитивно са Лозингером раскинут сваки однос са државом и 2) да је обезбеђење и довршење пруге загарантовано за ову календарску годину.

На крају, господо, да се осврнем и на ону ствар што се непрестано износи од стране опозиције као да у овоме ресору могу до добију места само муслимани и пријатељи г. др. Спахе. Незгодно ми је да и то додирујем али и у моме изборноме крају живе наша браћа муслимани, има их скоро једна половина становништва, и ја могу да тврдим да сам ретко кога муслимана препоручио г. др. Спахи за службу, већ скоро увек православне. Уосталом ако је баш и истина да поставља своје људе, из Босне, ја мислим да то није тако страшна ствар, па и ја, господо, морао бих признати кад бих дошао на неки положај, ја бих у првом реду поставио моје Санџаклије и своје људе и пребацивати то Министру саобраћаја г. др. Спахи нити има смисла ни разлога јер на крају, господо, по оној великој песници „Брат је мио које вере био”, и грешно је међу нама правити разлику због вере.

Ја сам се и прошле године дотакао једнога питања, питања машиновођа на нашим железницама. Познато ми је да је то питање у свестраној студији у Генералној дирекцији и ја понова молим да се о тим људима у чијим се рукама за време пута налазе наши животи поведе рачуна и да се њихово питање регулише. Ја предајем г. Министру један амандман по тој ствари и молим га да га усвоји.

На завршетку у вези са законом о државном саобраћајном особљу пошто и у том Министарству саобраћај има доста бивших ђака ратника ја молим г. Министра саобраћаја да се ти ратници из Србије и Црне Горе изједначе у правима са осталим ратницима из наше земље у погледу година службе.

На крају апелујем на г. др. Спаха да изврши своје обећање и да хитно приступи изградњи пруге: Прибој—Пријеполје—Бијело Поље, јер су планови готови и то је пријоритетна пруга стално била, али радови не почињу. Такође треба хитно радити на прузи Рашка—Н. Пазар—Биоче на Лиму јер то народ са нестрпљењем очекује.

У нади отпочињања ових радова за Лимску пругу, а имајући пуно поверење у добар и исправан рад г. др. Спаха као Министра саобраћаја, изјављујем да ћу гласати за буџет Министарства саобраћаја. (Одобравање и плескање у центруму и на десници).

Потпретседник Фрањо Маркић: Пошто сам сигуран да ће господа народни посланици са радошћу саслушати свога посланичког друга г. Симу Будимира, који се малопре није одазвао када је прозван да говори, то му сада дајем реч.

Симо Будимир: Господо народни посланици, ја нећу бити дугачак и морам да захвалим Господину Потпретседнику што ми је изузетно допустио да говорим. Ја знам да је свршена ствар са грађењем железничке пруге Ваљево—Тузла—Добој—Бања Лука. Ја бих био захвалан Господину Министру саобраћаја да кала већ железница иде до Бањалуке да се она продужи до Јајца.

Још бих молио Господина Министра саобраћаја да донесе решење за повластице сиромашним сељацима из Срезова мркоњичког, кључког, граховског, гламочког и киниског који сваке године у јесен иду у бербу кукуруза у Банат и Бачку, за бесплатан превоз 10 мтц. кукуруза и берача. То је једно крупно социјално питање и ја бих молио Господина Министра да њему поклони нарочиту пажњу. Велика је олакшица за тај народ кад донесе по 10 метарских центи кукуруза бесплатно са

којим може да прехрани себе и целу своју породицу преко зиме. И када већ добију бесплатан подвоз за превоз жита треба учинити толико и дати им бесплатне карте за превоз од Војводине и на траг после до свога места. За то ја молим Господина Министра саобраћаја да донесе Уредбу да сви радници који иду за бербу кукуруза за личну прехрану имају поред подвоза бесплатног да имају и бесплатну карту за одлазак и повратак. Ови људи немају пара и били би принуђени да продају једну трећину кукуруза који беру за повратак кући.

У нади да ће г. Министар такву Уредбу допети ја са му унапред захвалан. Пошто сам у то сигуран, гласам за буџет Господина Министра саобраћаја. (Пљескање на десници).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Манфред Паштровић. (Гласови: Није овде). Пошто се г. Паштровић не јавља, сматра се да је одустао од речи. Реч има народни посланик г. Милан Петковић (Гласови: Није овде!) Пошто г. Петковић није присутан, сматра се да је одустао од речи. Реч има народни посланик г. Вукашин Спасовић.

Вукашин Спасовић: Господо народни посланици, Срез моравички кога имам част претстављати у овом високом Дому био је на периферији предратне Краљевине Србије, на граници Новопацарског Санџака. За сво време док се изграђивала мала Србија народ тог среза био је будан чувар на граници са пушком у руци и омогућавао маленој Србији, да се спрема и уређује и изграђује када затреба и кучне час за ослобођење наше браће под туђином. За то време док је отац са пушком у руци чувао стражу, син је радио на изградњи путева, железница итд. Сви ти радови почињали су се радити од центра мале Србије ка граници, али ни за 100 година не стиже и не дође време да његово дете осети те благодети и чује писак воза, јер је мислио да ће тај срећни час дочекати бар сад после 20 година у великој Југославији. Али како видим из буџета Министарства саобраћаја да није унето ни пет пара за ма какве радове у овом срезу, као и да не постоји у овој држави, јер да се изради железничка пруга Пожега—Ариље—Ивањица, то не би било корист само тога народа већ би била корист целе државе, јер Срезови ариљски, моравички, драгачевски обилују са великим сировинама за извоз. Скоро на свима местима насељеним а која обилују са много мање сировина прошла је железничка пруга, док кроз ове срезове ни близу ових срезова ни једне железничке пруге нема, а зна се да је још док је била малена Србија била пројектована пруга Пожега—Ариље—Ивањица.

Господо народни посланици, доношењем Уредбе о финансирању и извођењу јавних радова унето је да се из овог зајма по овој Уредби изграде извесне пруге. Питање железничке пруге Пожега—Ариље—Ивањица дозволите, господо да вам кажем да је то витално питање долине реке Моравице, куда би дошла пруга. Тај крај има све природне предуслове да буде један од најбољих и најбогатијих крајева, где је расадник воћарства, где се отварају многи рудници, где хиљаде стабала дрвета труну, где је сточарство развијено у пашњацима Јавор, Голија, Чемерно, где су јабуке чувене и где се хиљадама вагона извози. Па кад

још знамо да тај део који је пасиван може да буде активан и продуктиван крај, онда је сасвим разумљиво да они који су позвати да воде бригу, дужни су да омогуће народу тога краја да дође до савремених комуникација. Нема напретка у пољопривреди па га нема ни у економији без добрих комуникација. Због свега овога, а с обзиром да су Срезови ариљски, моравички, драгачевски, сјенички, нововарошки, које би ова пруга додиривала, брисани простор не само у железничким путевима но и у другим сувоземним односно колским, ја апелујем на Г. Министра саобраћаја да буде тумач код Краљевске владе тога напаћеног и намученог народа и да као наш комшија гаји лепе жеље према оним крајевима, јер је Сарајево наша бановина те да се пруга Пожега—Ариље—Ивањица што пре почне изграђивати, јер је тај крај заслужио да се потроши 20 до 30 милиона на саобраћај од Пожеге до Ивањице.

Верујем да ће Г. Министар саобраћаја учинити све са своје стране и подупрети ове моје скромне захтеве, а ја чиним своју дужност у овом Дому према томе напаћеном народу.

Пошто имам пуно поверење у Краљевску владу и у Господина Министра саобраћаја то ћу гласати за буџет (Одобравање и пљескање у центруму и на десници).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Лука Аврамовић.

Лука Аврамовић: Господо народни посланици, дозволите и мени да проговорим неколико речи о предлогу буџета Министарства саобраћаја, и да се у почетку свога говора осврнем на питање о коме је говорио мој предговорник који је такође из оних крајева које ја заступа, а за које је једно од најважнијих питања, питање људске хране. Потребно је да Министарство саобраћаја поред тога што је одобрило бесплатни превоз 10 метричких центи кукуруза у клипу, одобри и бесплатан превоз оним лицима која иду по тај кукуруз и спроводе га. Ако не потпуно бесплатно, онда бар у пола цене.

Друго је питање бесплатних железнички карата за раднике. Ја сам у месецу јулу био овде у Београду за 26 радника, бедних, гладних, голих и босих. Нису могли да се запосле па су хтели да се врате својим кућама али за то нису имали сретства. Отишао сам у Министарство саобраћаја и затражио за њих бесплатне карте или ако то није могуће бар карте за 75% попушта као што се давало две и три године. Тамо сам добио одговор да се сада не издају карте у Министарству саобраћаја јер је то препуштено Министарству социјалне политике. Ја сам тада са истим тим бедницима отишао у Министарство социјалне политике и народног здравља. Тамо су ми потврдили да је издавање карата препуштено овоме Министарству али да оно даје само карте са попустом од 50%. Додали су још да се тако поступа према свима радницима без разлике. Ја сам тим бедницима помогао колико сам могао, а и они су сакупили шта су могли па су платили половину карте. Шта се после тога догодило? Истим возом и у истом вагону којим смо се ми враћали путовао је и 21 човек за Бугојно и то бесплатним картама. Може бити да г. Спахо и не зна за то али се то догодило и то је истина. Зато треба да се види које бесплатне карте даје тако неправедно. Тиме се

изазива незадовољство. Пошто сам гласао против буџета свих Министарстава, гласаћу и против буџета овог Министарства. (Одобравање и плескање на левици).

Потпретседник Фрањо Маркић: Реч има народни посланик г. Милан Банић. (Гласови: Није овде!) Пошто г. Банића нема, сматра се да је одустао од речи.

Господа народни посланици, пошто је листа говорника исцрпена то је претрес у појединостима предлога буџета расхода — XI раздео — Министарство саобраћаја; завршен. Прелазимо на гласање. Гласаће се по партијама седењем и устајањем. Господа народни посланици, који примају прочитане партије изволе седети, а који не примају, изволеће устати. Молим известиоца г. др. Часлава Никитовића да изволи прочитат партију 666 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 666-XI раздео — Министарство саобраћаја — са амандманом Краљевске владе, који гласи:

XI РАЗДЕО — МИНИСТАРСТВО САОБРАЋАЈА

ГЛАВА LXXXVII — МИНИСТАРСТВО

Редовни расходи

парт. поз. А. Лични расходи
666 Личне принадлежности:

- 1 Централна управа
 - а) Плате — периодске повишице и положајни додаци чиновника
 - б) Чиновници
 Место: „Помоћник министра II/1“ ставити: „2 помоћника министра III/1“
- 4 Главна управа пензионог фонда итд. Чиновници
 - Место: „Помоћни официјал X“ ставити: „Помоћни дактилограф X“

Свега гл. LXXXVII — —

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 666 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 666 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 667.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета расхода — XI раздео — Министарство саобраћаја од партије 667 до партије 688 закључно. —

Потпретседник Фрањо Маркић: Изволите чути партију 689 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 689. са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА LXXXIX — ДИРЕКЦИЈА ПОМОРСКОГ САОБРАЋАЈА

Б. Материјални расходи

парт. поз. Материјал и наднице за одржавање поморског саобраћаја:
689
2. Оправке, набавке, одржавање и принова бродова, бродница итд., повећати са + 500.000.—

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 689 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем, да је прочитана партија 689 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 690 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 690 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Парт. поз.	Одржавање и обнова лука итд.	
690	У другом реду речи: „На подручју“ брисати	
1	У Секцији Сушак, смањити са	140.000.—
2	У Секцији Шибеник, смањити са	120.000.—
3	У Секцији Сплит, смањити са	120.000.—
4	У Секцији Дубровник, смањити са	120.000.— — 500.000.—
Свега гл. LXXXIX		— —

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 690 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 690 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 691.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета расхода — XI раздео — Министарство саобраћаја од партије 691 до партије 706 закључно. —

Потпретседник Фрањо Маркић: Изволите чути партију 707 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 707 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА XC — ОДЕЉЕЊЕ ЗА ГРАЂЕЊЕ ЖЕЛЕЗНИЦА

Парт. поз.	Ванредни расходи	
707	Мења се и гласи:	
	„Грађење пруга Куршумлија—Приштина и др.:	
	За исплату грађевинском друштву „Батињол“ извршених радова по техничком уговору од 25 априла 1931 и финансијском уговору од 29 јуна 1931 у вези са авенанима од 30 новембра 1935 ка истим уговорима и по уговору о државном зајму за грађење железничких пруга од 28 новембра 1931 озакоњеног од 5 децембра 1931	
1	Трошкови грађења пруга и повраћај	
	а) Грађење пруге Куршумлија—Приштина	54,194.000
	б) Повраћај узетих аванса од Друштва за трошкове државног	

надзора и експропријације у 1937/38 години, са каматама	800.000	
в) Грађење пруге Београд—Панчево и Београд—Ресник	15.000.000	69.994.000.—
2 Трошкови државног надзора на грађењу пруге Куршумлија—Приштина (за све личне и материјалне издатке и за исплату помоћне, техничке и физичке радне снаге на прузи, ван пруге и у Одељењу) и мањи радови у државној режији		2.400.000.—
3 За исплату стално експроприсаног земљишта, накнада за зграде и потрвене усеве и за кирију за привремену експропријацију, као и за личне и материјалне трошкове у вези са овом експропријацијом, за пругу Куршумлија—Приштина		3.000.000.—
Свега гл. XC		— —

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 707 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 707 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 708.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета расхода — XI раздео — Министарство саобраћаја од партије 708 до партије 711 закључно. —

Потпретседник Фрањо Маркић: Изволите чути партију 712 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 712 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА ХСІ — УПРАВА ДРЖАВНИХ ЖЕЛЕЗНИЦА

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. поз.

712 Личне припадљности особља управне службе:

2 Финансијска служба

1) Чиновници

Место: „110 пристава итд.“ ставити: „111 пристава итд.“ и место: „58-VIII“ ставити: „59-VIII“

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 712 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 712 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 713 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 713 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Парт. поз.

713 Личне припадљности особља саобраћајно-комерцијалне службе:

1) Чиновници

101 виши пристав, контролор итд. после речи: „контролор“ уметнути речи: „виши прометник“
206 пристава итд. ставити: „205 пристава итд.“ а место: „104-VIII“ ставити: „103-VIII“

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 713 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем, да је прочитана партија 713 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 714.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета расхода — XI раздео — Министарство саобраћаја од партије 714 до партије 720 закључно. —

Потпретседник Фрањо Маркић: Изволите чути партију 721 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 721 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

Б. Материјални расходи

Парт. поз.

721

Разни редовни расходи:

9 Котизација за учешће итд.

У трећем реду оздо, после речи: „кола“ уметнути: „и статистичке машине“

Свега гл. ХСІ — —

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 721 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 721 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 722.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији, у смислу чл. 107 Устава и § 67 Закона о пословном реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета расхода — XI раздео — Министарство саобраћаја од партије 722 до партије 725 закључно. —

Потпретседник Фрањо Маркић: Изволите чути партију 726 са предложеним амандманом Краљевске владе.

Известилац др. Часлав Никитовић прочита партију 726 са предложеним амандманом Краљевске владе, који гласи:

ГЛАВА ХСII — ДИРЕКЦИЈА РЕЧНЕ ПЛОВИДБЕ

Редовни расходи

А. Лични расходи

Парт. поз.
726

Личне принадлежности:

2 Плате агенцијског и егзекутивног особља

а) Агенцијско особље

Место: „28 виших чиновника агената итд.“ ставити: „26 виших чиновничких агената итд.“

б) Егзекутивно особље

Наутичко - саобраћајно

Место: „186 шлеп. морнара итд.“ ставити: „182 шлеп. морнара итд.“

Свега гл. ХСII	— —
Укупно XI раздео	— —

Потпретседник Фрањо Маркић: Прима ли Народна скупштина прочитану партију 726 са предложеним амандманом Краљевске владе? (Гласови: Прима! — Не прима!) Она господа народни посланици који примају, нека изволе седети, а који не примају, нека изволе устати. (Већина седи). Већина седи, према томе објављујем да је партија 726 са предложеним амандманом Краљевске владе већином гласова примљена. Изволите чути партију 727.

— За овим је Народна скупштина, гласајући седењем и устајањем о свакој појединој партији у смислу чл. 102 Устава и § 67 Закона о пословном

реду у Народној скупштини већином гласова усвојила у појединостима све партије предлога буџета расхода — XI раздео — Министарство саобраћаја од партије 727 до партије 734 а закључно. —

Потпретседник Фрањо Маркић: Господо народни посланици, пошто је предлог буџета расхода — XI раздео — Министарство саобраћаја по свима партијама појединачно примљен, објављујем да је цео предлог буџета расхода — XI раздео — Министарство саобраћаја примљен. (Бурно пљескање и одобравање и центруму и на десници).

Господо народни посланици, пошто је време поодмакло, мислим да ће те се сложити самном да ову седницу закључимо. Дозволите да вам предложим дневни ред следеће седнице. Предлажем следећи дневни ред: Наставак претреса у појединостима извештаја Финансијског одбора о предлогу буџета државних расхода и прихода са предлогом Финансијског закона за буџетску 1938/39 годину, и то: Претрес буџета расхода — XII раздео — Министарство пошта, телеграфа и телефона.

Прима ли Народна скупштина предложени дневни ред? (Прима). Објављујем да је предложени дневни ред примљен.

Са вашим пристанком ову седницу закључујем, а идућу одређујем за данас у 9 часова пре подне.

(Седница је закључена у 2,15 часова)

